

M.A. ASTURIAS

Domnul Președinte

230

BIBLIOTECA
PENTRU TOTI



MIGUEL ANGEL ASTURIAS
Domnul Președinte

1964
BIBLIOTECA PENTRU TOȚI
EDITURA PENTRU LITERATURĂ

Traducere, prefață și tabel cronologic de
Paul Alexandru Georgescu



Miguel Angel Asturias
El Señor Presidente
Editorial Losada
Buenos Aires, 1955

PREFAȚĂ

De pe culmi, privirea rotitoare, până în depărtări, este firească și de neînălțurat. Ajuns în punctul cel mai înalt al unei cariere scriitoricești de răsunet și prestigiu internațional, Miguel Angel Asturias a simțit nevoia să fixeze locul și semnificația operei sale în ansamblul peisajului literar latino-american, și a făcut-o cu luciditate și totodată cu pasiune, în cuvinte care ard și luminează ca o flacără. „*Adevăratul nostru roman – scrie el la pluralul solidarității combative – este prezent în spadele leale ale spiritului, în pumnii muncitorilor, în sudoarea țăranilor, în glasurile celor care ridică clocotitor protest pentru că văd seva și sângele întinselor noastre pământuri curgând spre mări pentru a îmbogăți metropole străine... Pe noi ne doare America, și de aceea vorbim.*” Aceste cuvinte, care amintesc pasionata exclamație a lui Unamuno, cuprind – explicit sau implicit – tot ce este necesar pentru a defini creația lui Asturias în raport cu dezvoltarea literaturii Americii hispanice: tradiția realistă și protestatară pe care el o continuă, tendințele evazioniste și puriste pe care le combate, noutatea de concepție, de teme și de expresie pe care o aduce în arta romanului. Într-o serie de eseuri care vor apărea pentru prima oară în limba română, Miguel Angel Asturias și-a determinat poziția față de beletristica țărilor latino-americane printr-un întreit proces de adeziune, respingere și depășire care se cere urmărit și înfățișat mai de aproape, întrucât el este, în ansamblul său, drumul multor scriitori occidentali spre adevărurile fundamentale ale vremii noastre.

În principalele ei momente, literatura Americii latine vădește, cel puțin prin marile ei opere, un nedezmintit neconformism, care îmbracă nenumărate forme – potrivit țării, împrejurării, scriitorului.

În epoca colonială, următoare descoperirii și cuceririi lumii noi, reacția critică, protestatară a scriitorilor era mai mult decât explicabilă: conchistadorii spanioli își făcuseră intrarea în istorie printr-un genocid de înspăimântătoare proporții, dezvăluite cu vehementă indignare de Bartolomé de las Casas în *Brevísima relación de la destrucción de las Indias* (Scurtă relatare a

nimicirii indienilor). Iar când, cu vremea, exterminarea băștinașilor „se îndulcește”, ea lasă locul muncii de rob în mine și pe plantații. Nicio mirare deci că la începuturile literaturii Americii Latine sau despre America Latină stau faimoase acte și sentimente neconformiste: strigătul dârz de luptă al indienilor araucani, care străbate poema lui Alonso Ercilla, acoperita, subtila tristețe din *Comentariile regale* ale incașului Garcilaso de la Vega, sau, mai târziu, râsul și ironia mușcătoare ale altui indian, Concoloncorvo, autorul povestirii *El Lazarillo de ciegos caminantes* (*Ucenicul orbilor rătăcitori*).

În epoca luptei pentru independență, protestul se îndreaptă în primul rând împotriva metropolei asupritoare, monopoliste. Cei care poartă acum cu mândrie stindardul insurecției sunt poeții, dar exigența eliberării este generală, și adesea cea mai lucidă – și cea mai actuală – condamnare a colonialismului nu o găsim în versurile barzilor Joaquín Olmedo, Andrés Bello, ci în proza ideologilor independenței naționale de felul lui Vizcardo y Guzmán. „*Metropola – scrie el – ne desparte de lume și ne sechestrează orice relație cu restul genului uman... De când s-au unit oamenii în societate spre folosul lor reciproc, noi am fost singurii pe lume obligați să plătim mai scump satisfacerea nevoilor și să vindem mai scăzut produsele muncii proprii. Și pentru ca această silnicie să aibă toate efectele ei, am fost închiși ca într-o cetate asediată.*”

După obținerea independenței, în lungă și frământată epocă de discordii civile, când diferiți *caudillos* se succed la putere într-o sarabandă de conjurații, lovituri de stat și asasinate, patosul libertății și spiritul de revoltă se prelungesc în literatura scriitorilor exilați de stăpânii zilei. Solicitat însă de circumstanțe personale contradictorii și pus sub semnul romantismului vremii, neconformismul exilaților își pierde din limpezime, sensul social și combativitatea fiind acoperite de valuri nesfârșite de retorică versificată.

Verbozitatea și inconsistența ideologică a poeziei continuă și în deceniile următoare – perioada de organizare a instituțiilor – până la Rubén Darío. Faptul face ca protestul să fie preluat de un gen care, profund înnoit, dăinuiește și astăzi: romanul indianist. Tributare și ele, în parte, opticii romantice sentimentale și idealizatoare, romanele indianiste, totuși, au meritul de-a fi menținut vie problema unei mari injustiții sociale și de a o fi transmis scriitorilor contemporani care, cu altă pătrundere socială și incivitate artistică, au scris romane

zguduitoare despre condiția tragică a indienilor. De ajuns să citez, dintre acestea, sfâșietorul *Huasipungo* de Jorge Icaza și *El mundo es ancho y ajeno* (*E largă lumea și străină*), în care Ciro Alegria a cuprins întreaga amărăciune a celor cărora, așa cum sugerează titlul, li se neagă însuși locul și rostul în lume.

Cu aceasta ajungem la perioada dinainte și după cel de-al doilea război mondial, deosebit de importantă pentru destinele romanului latino-american. Este epoca penetrației monopolurilor imperialiste, dar totodată este epoca revendicărilor clasei muncitoare, în rapidă creștere, și a afirmației partidelor marxist-leniniste. Marile fenomene ale contemporaneității: sistemul socialist mondial, mișcarea muncitorească internațională și lupta pentru pace, se resimt puternic și în această parte a lumii: America Latină devine un Continent „vulcanic”, cu clocotitoare năzuințe de independență economică și radicale transformări democratice. Neconformismul scriitorilor latino-americani dobândește acum conținut și perspectivă socială, operele lor se apropie considerabil de condiția și ideologia proletară. Aria de investigație a romancierilor se lărgeste în continuu, noi ținuturi și noi strădanii omenești sunt ridicate la demnitatea operei de artă: minerii din podișurile înalte și înghețate ale Boliviei, zugrăviți atât de pregnant de Augusto Céspedes în *Metalul dracului*, „fiii salpetrului” din cunoscutul roman al lui V. Teitelboim, peonii de pe plantațiile de banane (*Închisoarea verde* de Amaya Amador) sau locuitorii din cocioabele de lângă Buenos Aires (*Orașul Mizeria este și el America* de V. Verbinsky).

În toate aceste romane, atitudinea autorilor devine inevitabil acuzatoare și revendicativă. Curajul de a denunța mizeria, violența, neomenia fac din scrierile lor mărturii arzătoare ale adevărilor Americii Latine. Și astfel, radicalizarea protestului ajută să se împlinească alt mare proces al literaturii acestui continent, și anume descoperirea realității latino-americane în ceea ce are ea mai adânc și mai specific. Sentimentul nedeslușit și tulburător al noutății naturii și vieții americane era de mult cunoscut – dovadă *Rusticatio mexicana* a lui Rafael Landivar – dar literar el nu se realizase decât parțial și disparat: produse se numai descrieri de peisaje – e drept, de o frumusețe grandioasă și stranie – și creionări de tipuri locale: păstorul nomad (*el gaucho*), moșierul (*el estanciero*), muncitorul cu brațele (*el peón*). Greutatea

rămânea întreagă: a descoperi și a reda specificul american, dinăuntru, în toată adâncimea complexității lui. Romancierii latino-americani de azi au rezolvat problema cu virtuozitate într-o serie de romane care dau copleșitor sentimentul autenticității americane. Ei au îmbogățit literatura universală cu o nouă regiune umană, cu toate determinările necesare: geografice, psihologice, sociale. Aceste romane, în care se oglindește chipul unei lumi și al unui continent, sunt în același timp foarte diferite și foarte asemănătoare. Astfel, în *La vorágine (Vâltoarea)* a lui José Eustasio Rivera trăiește sălbatic jungla columbiană, unde se pierde fără nume aventurierii cauciucului, în *Doña Bárbara* Rómulo Gallegos face să se ciocnească pofte și patimi nemărginite și fierbinți ca șesurile Venezuelei, în *Don Segundo Sombra* de Ricardo Güiraldes ne învăluie poezia rătăcirii prin pampa argentiniană a „ultimului gaucho”, iar în *Regiunea cea mai transparentă* Carlos Fuentes prezintă viața unui oraș modern – capitala Mexicului – într-o uluitoare arhitectonică de fapte și visuri, de năzuințe și înfrângeri. Diferențele enorme dintre aceste opere nu ne pot împiedica să ne dăm seama de substratul comun din care se hrănesc, de rădăcina lor unică: o intensitate vitală debordantă, explozivă, întovărășită de zbatere și sfâșiere. Putere și neîmplinire, exaltare și suferință, adică situația – istoricește perfect explicabilă – a uriașului care se trezește și-și scutură lanțurile înainte de a le rupe.

Acestea sunt tendințele progresiste ale literaturii latino-americane la care aderă Miguel Angel Asturias: adâncirea protestului social și descoperirea autenticității americane. Spre prima îl îndreaptă nepotolita sete de dreptate, *afán de justicia*; spre cea de-a doua – nevoia imperioasă a adevărului, *afán de verdad*. Pe aceste linii se situează și se mișcă întreaga lui operă; în prelungirea lor trebuie căutată contribuția originală a romancierului. În prelungirea și în întâlnirea lor, căci în practica artistică Miguel Angel Asturias unește reflectarea și critica în ceea ce am putea numi realism implacabil. Formula are avantajul de a-i caracteriza opera și totodată de a o separa de alte tendințe ale literaturii latino-americane. Crezând ferm în funcția cognitivă și etică a artei, adică în capacitatea și obligația ei de a reflecta, potențat, adevărurile necesare mersului spre plenitudinea umană, Miguel Angel Asturias respinge categoric orice înjosește sau bagatelizează literatura, deturnând-o de la menirea ei artistică și răspunderea ei socială.

Este cazul celor care fac din artă un joc gratuit, iar din roman – un mijloc de distracție, un *pasatiempo*. Este și acesta un fel de a-l împiedica să fie un instrument de luptă și de transformare socială. Crezând în valoarea revelatoare a cuvântului și în necesitatea sensurilor, Miguel Angel Asturias privește cu îndreptățită ironie atât cultul absurdului – de pildă ciudățeniile căutate ale „stridentiştilor” – cât și cultul tăcerii de care se apropie, fără ca din nefericire să se identifice cu el, poezia denumită *Jitanjáfara*. Jitanjáfariştii au desființat cuvintele, dar – ultimul pas e cel mai greu! – păstrează încă silabele, înșirându-le ca simple sunete, fără niciun sens.

În sfârșit, Miguel Angel Asturias, autor al unei opere adânc împlântate în realitățile autohtone, este un hotărât adversar al literaturii de evaziune sau imitație. Refugiul capricios, *porque sí*, din fața vieții de aci și acum – fie el elegant la curtea regelui Filip al II-lea spre *Gloria lui Don Ramiro*¹ – nu a servit nimănui, iar încercarea viguroaselor temperamente latino-americane de a înșela și a se înșela devenind parnasieni, simbolişti, impresionişti sau dadişti, după cum cerea moda literară de pe malurile Senei, nu poate trezi decât zâmbetul. Reveniți în patrie, acești „exilați ai Parisului”, *balconeaban su país*, își priveau țara ca din balcon, distanți și plictisiți. Sub o formă mai rafinată și mai pretențioasă, fenomenul balconului continuă și astăzi în teoria artei pure, în atitudinile estetizante, în pretențiile de apolitism sau în ostentația cosmopolită. Tuturor acestor moduri ale înstrăinării de sine, Miguel Angel Asturias le opune viguroasa sa credință în excelența unei arte pentru cei mulți, consecință a hotărârii lui de a privi viața în ochi. „*Contactul direct cu realitățile noastre ne îngăduie să ne păstrăm încrederea și credința în popor... Suntem oameni ai poporului, care scriu despre lucrurile poporului.*”

Negația negației pune problema depășirii. În ce fel a dus mai departe Asturias tendințele progresiste înfățișate? Cu ce nou meșteșug a scris el despre „lucrurile poporului”? Răspunsul la aceste întrebări îl dă însuși procesul de creație al operei sale, așa cum s-a desfășurat el în împrejurările concrete de viață ale autorului.



Aceste împrejurări încep cu o copilărie petrecută mai ales

¹ Titlul unui roman istoric al scriitorului argentinian Enrique Larreta.

printre bătrânii indieni, în ale căror povești ascultate vrăjit de micul Miguel, răsunau ecourile străvechiului și mirificului folclor *maya*. În prima sa carte – *Legende de Guatemala* – publicată la Madrid în 1930, Asturias va aduna tocmai aceste șoapte de seară ale copilăriei, păstrând și înnobilând artistic întreaga lor fantezie și forță poetică. De atunci, elementul indian va reveni mereu de-a lungul operei scriitorului, de fiecare dată în noi forme și cu sporită pregnanță.

A doua împrejurare întipărită adânc în sufletul lui Miguel Angel Asturias a fost atmosfera înăbușitoare, de coșmar, a dictaturii lui Estrada Cabrera, pe care a trăit-o în anii adolescenței și ca student. Pentru a reda chipul hidos al unui astfel de tiran și ororile unui sistem politic și social întemeiat pe crimă și corupție, Miguel Angel Asturias va avea nevoie de 10 ani, în cursul cărora va scrie zguduitorul roman *Domnul Președinte*. Neconformismul, protestul social și vocația revoltei vor atinge cu această carte o intensitate nemaiîntâlnită în literatura latino-americană și vor alcătui punctul de vedere constant al autorului, perspectiva fundamentală a întregii sale creații literare.

După răsturnarea dictatorului, la care dă o mână de ajutor, tânărul Asturias vine la Paris – a treia împrejurare importantă a vieții sale – unde își face ucenicia scriitoricească. Urmează, ca un fel de etape ale acesteia, cunoașterea operei lui Henri Barbusse și Romain Rolland, curiozitatea trecătoare față de îndrăznelile suprarealismului, influența clasicilor ruși și orientarea definitivă spre un realism viguros, în care – asemeni artei maya – veracitatea necruțătoare se alătură și se îmbină cu suflul celei mai înalte poezii.

După întoarcerea poetului în Guatemala (1933), procesul acesta de limpezire și cristalizare se precipită. El este în aceeași măsură artistic, ideologic și politic. Se accentuează apropierea scriitorului de țărâna guatemaleză, aproape în întregime indiană, și odată cu aceasta se conturează în spiritul său o nouă concepție asupra modului latino-american de a simți lumea. Părerea lui Miguel Angel Asturias este că forța exuberantă, cotropitoare a naturii tropicale și ecourile mentalității mitice a băștinașilor fac ca între om și mediul înconjurător să se stabilească o adâncă compenetrare, o intimitate esențială și un schimb involburat de mesaje, exprimabil doar prin mijloacele poeziei. Construit pe acest punct de vedere, romanul *Hombres de maíz* (*Oameni de*

porumb), pe care Asturias îl publică la puțin timp după *Domnul Președinte*, conține pagini de netăgăduită originalitate și frumusețe. Iată un exemplu. „*Un cintezoî lua cu el pădurea dintr-un tril. Privighetoarea, tot dintr-un tril, o aduse la locul ei. Cintezoîul, ajutându-se cu câteva fluierături voinicești, o mută mai departe, în grabă. Privighetoarea, cu sprijinul unor fluierături voinicești, o readuse în zbor. Ciocârlani și privighetori, sturzi și ghionoaie, mierle și pitpalaci luau și aduceau păduri și fâșii de păduri, în timp ce se iveau zorile.*”² Vitalizarea naturii și limbajul poetic nu sunt însă o piedică în calea criticii sociale. Dimpotrivă: desfășurându-se în cadrul unei naturi de o splendoare și bogăție neasemuite, mizeria omului împilat și jefuit rezultă, prin contrast, mai tragică. Aceasta nu mai era o teză artistică, ci un fapt de viață pe care romancierul îl avea sub ochi în Guatemala: suferințele impuse poporului de hrăpărețele monopoluri străine. În deceniul 1944-1954, când în patria sa se instaurează guverne legale, democratice, Miguel Angel Asturias scrie pe această temă „trilogia bananieră”, înăuntrul căreia se pot deosebi lămurit treptele indignării și trecerea protestului pe poziții de clasă. Astfel, *Viento fuerte* (*Vânt puternic*) povestește despre invazia monopolurilor nord-americane, punând în centrul atenției conflictele dintre proprietarii de plantații și agenții străini; în *El Papa verde* (*Papa cel verde*) accentul cade pe protestul celor jefuiți de monstruoasa caracatiță care este United Fruit Company, pentru ca în *Los ojos de los enterrados* (*Ochii celor îngropați*), apărut mai târziu – în 1962 –, să intervină în desfășurarea acțiunii elementele dinamice ale rezistenței populare: muncitorii și conducătorii sindicali. Originalitatea acestei trilogii, contribuția pe care o aduce ea la literatura de protest social, constă în perspectiva dinamică, în urmărirea problemei în mers, în desfășurarea ei amplă și necesară spre soluție, în depășirea, pe parcurs, a iluziilor, superstițiilor, greșelilor.

În sfârșit, ultima împrejurare care a influențat adânc viața și activitatea lui Miguel Angel Asturias a fost răsturnarea de către mercenarii lui Castillo Armas a guvernului Arbenz, în timpul căruia scriitorul reprezentase Guatemala ca ambasador la Buenos Aires și în El Salvador. Urmează ani lungi și grei de exil, dar totodată de rodnică creație literară și de contribuție hotărâtă la mișcarea mondială pentru pace. Scriitorul publică

² Denumirile păsărilor americane fiind greu de tradus, am dat „corespondente” românești în acest fragment, care interesează numai ca tehnică poetică.

acum un volum de nuvele, *Week-end en Guatemala*, în care demască cu mijloacele unei arte sobre și incisive agresiunea imperialistă din 1954. Cartea îl aduce pe romancier în plină actualitate politică și îi redeșteaptă vehemența satirică din *Domnul Președinte*. Demnă de remarcat este apariția elementelor revoluționare din situația de atunci a Guatemalei: acțiunea conspirativă a patrioților, demnitatea umană restituită țăranului indian și lupta lui pentru apărarea reformei agrare, perspectiva revoltei populare. Ultimul roman publicat de Miguel Angel Asturias, *Mulata de Tal* (*O mulatră oarecare*), este, ca și *Oameni de porumb*, o investigație a mentalității indiene, realizată în două registre - realitatea și visul - care își contrapun, își interferează sau chiar își contopesc calitățile. Tema și construcția cărții permit autorului să practice pe față și din plin ceea ce el numește „emanciparea de sintaxa clasică castiliană”. Spaniola din această carte dă într-adevăr o puternică impresie de noutate, prin exuberanța lexicală (enumerații nesfârșite, acumulări uimitoare de sinonime, proliferarea unui cuvânt în diminutive, derivate verbale, paronime), prin complexitatea și subtilitatea frazei, deasă și șerpuitoare ca o pădure de liane, printr-o împerechere de brutalitate senzuală și rafinament conceptual care (orice noutate e relativă!) amintește de Quevedo.

Portretul literar al lui Miguel Angel Asturias - oricât de sumar schițat - ar fi nedrept de incomplet dacă nu am spune că romancierul este întovărășit de un poet de autentică sensibilitate și originală putere de expresie, evidente în volumul antologic *Sien de alondra* (*Tâmplă de ciocârlie*), și de un dramaturg mai puțin perseverent, care a izbutit totuși prin piesa istorică *Audiencia de los confines* (*Judecata hotarelor*) nu numai să intereseze spectatorul, dar și să-i dea de gândit.

Activitatea literară a lui Miguel Angel Asturias mai are o latură, pe care noi românii o apreciem la întreaga ei valoare: aceea de traducător în limba spaniolă a două antologii de proză narativă românească³. Nu este singura dovadă a interesului și dragostei pe care romancierul Asturias le are pentru țara noastră; alta - la fel de grăitoare - o constituie cartea pe care a scris-o despre viața de azi a poporului nostru și căreia i-a dat simplul, dar semnificativul titlu: *Rumania, su nueva imagen* (*Noul chip al României*).

³ Un volum de povestiri de Mihail Sadoveanu și o antologie a prozatorilor români contemporani, ambele în curs de apariție.



Traducerea în limba română a romanului *El Señor Presidente* dă cititorilor români posibilitatea de a cunoaște o operă care i se acordă astăzi nu numai un loc de frunte în literatura Americii Latine, ci și o importanță crescândă în cadrul literaturii universale. Dovezile faptice ale acestei prețuiri le constituie premiul internațional *Club du livre*, obținut de autor, traducerea romanului în treisprezece limbi străine, precum și consensul criticii de a considera opera drept „cel mai important roman din toate câte s-au scris pe tema dictaturii în America Latină” (Juan Líscano). Dar mai presus decât elogiul criticii s-a dovedit a fi elogiul vieții însăși: în vremea unor dictatori de tipul Domnului Președinte, romanul a circulat clandestin în manuscris din mână în mână și, desigur, cu efectul unui material exploziv.

Lucrul era de altfel cu totul explicabil prin tema majoră a cărții, prin atitudinea vehement combativă a autorului, prin îndrăzneala și eficiența mijloacelor artistice folosite. Într-adevăr, în linii arzătoare de acvaforte și cu o forță satirică amintind de Goya, Miguel Angel Asturias face tabloul – și procesul – întregului sistem politic și social latino-american, generat de dictatură și de exploatare. Prin fața cititorului se perindă astfel mizeria copleșitoare a cerșetorilor și vagabonzilor care se adăpostesc noaptea în Portalul Domnului, torturile și crimele poliției secrete, lașitatea și meschinăria conducătorilor și privilegiaților. Ne sunt arătate realist, în adevărul lor atroce, „instituțiile” sistemului: cârciuma, bordelul, cazarma, închisorile, procuratura și, în sfârșit, palatul prezidențial, căci în centrul tabloului autorul așază figura odioasă a dictatorului.

Din persoana acestui „domn președinte” crud și fricos, vanitos și lacom, pervers și răzbunător emană o atmosferă de corupție, suspiciune și teroare care pătrunde peste tot și învăluie totul. Asturias arată magistral cum bănuiala se generalizează, cum frica fiecăruia sporește cu frica celui alt, până ajunge anticipată, fără motiv precis, stare naturală. E un proces monstruos de împăienjenire a răului, de contagiune a spaimei și de multiplicare a ei prin ea însăși. Autorul este însă un prea bun psiholog – și un scriitor prea abil – pentru a nu introduce chiar în această ambianță nuanțe, modalități, diferențieri. Violența ni se înfățișează căzând absurd asupra

unei victime nevinovate (paracliserul), dar și întorcându-se batjocoritor asupra călăului (Vásquez); tragicul e întretăiat de grotesc, și lașitatea cunoaște grade.

Nu trebuie însă să credem că întreg romanul este lucrat în tonuri sumbre, de spaimă. *Domnul Președinte* se bucură de un susținut acompaniament grotesc, iar cei care mișună în jurul dictatorului stârnesc în mod constant strălucita vervă caricaturală a autorului. Există apoi în carte iubirea adevărată a Camilei, există copilăria ei, evocată cu grație ușor ironică și mai ales există figurile luminoase ale celor care reprezintă deopotrivă poporul și istoria. În rândul acestora aflăm pe buna și inimoasa Niña Fedina, femeia căreia zbirii poliției îi omoară copilul; apoi pe țăranul indian jefuit de autorități și silit să ajungă „hoț cinstit” la drumul mare și mai ales pe studentul care, în fund de temniță, răspunde astfel îndemnului la rugăciune al paracliserului, închis și el:

„— Ce-i asta «să ne rugăm»? Nu trebuie să ne rugăm deloc. Ci să încercăm să spargem ușa și să mergem la revoluție!”

Sunt oamenii care peste câteva decenii, în zilele noastre, strângându-și rândurile și dobândind conștiința puterii lor, se vor revolta împotriva dictaturii și vor răsturna-o, fie ea a lui Batista, Peréz sau Trujillo. Firește, într-un roman a cărui acțiune se petrece în 1916 autorul nu putea introduce o astfel de revoltă populară, ale cărei condiții s-au maturizat ulterior. Și totuși, Miguel Angel Asturias arată limpede nu numai cauzele viitoarei efervescente revoluționare, ci și necesitatea și căile ei. Este profund semnificativ faptul că celelalte pete de lumină din roman – iubirea Camilei, „îndreptarea” lui Miguel Chip-de-înger și bunele intenții ale generalului Canales – sunt înghițite până la urmă de forțele întunericului, înfrângerea acestor personaje dovedește că în regimul Domnului Președinte nu este posibilă evadarea individuală, salvarea pe cont propriu. Necesitatea luptei comune, a solidarității active cu poporul este și în acest fel pusă în lumină.

Comentatorii apuseni au vorbit despre un fel de incandescență a cărții, care adesea rănește parcă privirea. Formularea este ambiguă. Ceea ce jignește și privirea, și sufletul sunt crimele Domnului Președinte, dar arzător e numai protestul politic, înfierarea dictaturii ca sistem care, lăsat în viață, generează – dovadă finalul cărții – maxima oroare cunoscută: aceea de a ucide speranța în umanitate.

Construcția epică a romanului rezultă dintr-un procedeu

foarte potrivit pentru a exprima atmosfera regimului dictatorial în care este posibilă în orice clipă și în orice sens, surpriza. Procedul mi se pare a consta în suprapunerea a două situații – una de fond, alta de suprafață – și în rezolvarea dualității printr-un element nou, aparent neașteptat. Astfel, chiar de la începutul romanului se poate observa cum peste crima întâmplătoare a unui cerșetor nebun, Domnul Președinte suprapune o înscenare de complot, menită să-i dea motiv pentru a-și lichida adversarii. „Dualitatea” aceasta va duce însă nu la uciderea, ci la scăparea generalului Canales – unul dintre ei. Mai departe: răpirea mișelească a Camilei – fiica generalului – de către Chip-de-înger este ascunsă sub o pretinsă salvare; de aci va rezulta însă nu ură sau dispreț, ci o mare iubire. În sfârșit, același procedeu în prăbușirea lui Miguel: în aparență misiune diplomatică, în realitate cursă, urmată însă nu de un asasinat fizic, ci de unul moral, încă mai monstruos.

Bineînțeles, țesătura narativă e mult mai bogată decât o poate sugera schița simplificatoare a câtorva momente. Romanul are substanță epică și ritm. Destinele se întâlnesc, se întretaie și se determină motivat, necesar (exemplu: iubirea și căderea lui Miguel), acceptând totuși înăuntrul lor elemente de surpriză bine calculate (uciderea lui Parrales Sonriente, fuga lui Canales, arestarea lui Chip-de-înger). „Situațiile tari”, numeroase în acest roman, sunt bine stăpânite și tratate cu un amestec fericit de realism viguros și suflu poetic, care împiedică alunecarea lor în efecte melodramatice. În această privință existau incontestabile primejdii, ca de pildă episodul în care deținuta Niña Fedina, vândută unei case de prostituție, își poartă în brațe, peste tot, pruncul mort.

Talentul portretistic al autorului merită o mențiune specială. Idiotul numit paiață, crâșmărița Masacuata, maiorul Farfán, doña Chón, patroana localului „*La dulce desfătare*”, au culoarea, relief și firescul vieții. Firescul vieții hispano-americane, pasionate, excesive, trecând ușor de la cruzime la generozitate și împrumutând parcă naturii tropicale ceva din frumusețea acesteia – ciudată, amenințătoare. Este una dintre cauzele impresiei de nou, de nemaîntâlnit pe care o produce de foarte multe ori *Domnul Președinte*.

Puternica originalitate a romanului se datorește însă nu numai concepției și fondului, materialului de viață, ci și procedeele de valorificare artistică specifice lui Miguel Angel Asturias. Să menționăm dintre ele numai tehnica „pointillistă”

În redarea peisajelor, repetiția – când litanie, când laitmotiv – a unor expresii destinate să „dreneze” preaplinul emoției, folosirea cu voluptate a onomatopeelor, dar mai ales recurgerea – în momentele culminante, de cumpănă între viață și moarte – la animismul și la viziunea fabulos-populară a folclorului maya (capitolul *Dansul lui Tohil*).



Aceasta e cartea pe care Miguel Angel Asturias a dăruit-o și prin care s-a dăruit luptei oamenilor cinstiți de pretutindeni împotriva asupririi și exploatării. În ea se îngemănează, așa cum se cuvine, darurile unei arte noi, de surprinzătoare frumusețe, cu năzuințele spre o așezare dreaptă și umană a lumii.

PAUL ALEXANDRU GEORGESCU

TABEL CRONOLOGIC

1899 La 19 octombrie se naște Miguel Angel Asturias, în Guatemala, capitala republicii cu același nume din America Centrală. Își petrece copilăria în ambianța țărănească, indiană, a localității Salama din provincia Baja Veracruz, unde părinții săi (tatăl - avocat, mama - institutoare) se refugiază pentru a scăpa de persecuțiile dictatorului Estrada Cabrera.

1908 Familia Asturias revine în Capitală, și Miguel Angel urmează cursurile liceale la Instituto Central Nacional.

1917 Își trece examenul de bacalaureat și se înscrie la Facultatea de drept.

1920 Participă, în timpul studenției, la mișcarea de revoltă care, după patru luni de demonstrații și opt zile de luptă armată, izbutește să răstoarne odiosul regim dictatorial.

1921 Miguel Angel Asturias este trimis ca delegat al studențimii, din Guatemala la primul Congres Internațional al Studenților, care se ține în Mexic. Cunoaște, cu acest prilej, pe Ramón del Valle Inclán și pe tinerii Lombardo Toledano, Jaime Torres Bodet, Carlos Pellicer.

1922 Își trece licența în drept și examenul de avocat, cu o lucrare intitulată *Problema socială a indienilor*, în care denunță nedreptățile și spoliațiile suferite de populația indigenă. Teza e premiată cu Medalia de Aur a Universității Naționale. Paralel cu studiile universitare și după terminarea lor, Miguel Angel Asturias desfășoară o susținută activitate educativă: ține conferințe, organizează Universitatea Populară.

De acum datează și începuturile lui literare. Colaborează la diferite ziare și reviste, cu poeme în care exaltă cauza revoluției și cu scurte povestiri, dintre care *Los mendigos políticos* (*Cerșetorii politici*) va forma, mai târziu, primul capitol și baza de pornire a romanului *El*

Señor Presidente (Domnul Președinte).

1921-1923 După lovitura militară din 1921, reîncepe urmărirea elementelor progresiste. Ținta atacurilor o formează Universitatea Populară și întemeietorii ei. Unii sunt uciși în stradă, ca dr. J. E. Quintana, alții sunt siliți să părăsească țara. Miguel Angel se află printre cei care pleacă în Europa.

1923-1933 În iulie 1923 sosește la Paris, unde va rămâne zece ani, perioadă importantă pentru formarea personalității sale. Se înscrie la Sorbona, la cursurile despre *Miturile și religiile Americii prehispanice* ale prof. Georges Raynaud. Sub îndrumarea acestuia, Miguel Angel Asturias se îndreaptă la început spre domeniul erudiției istorice, cercetând tot ce este în legătură cu vechile culturi americane și adâncind în special problemele civilizației maya. Traduce în limba spaniolă faimoasa epopee a indienilor *quiches - Popol Vuh* - dar, atras mai mult de beletristică, începe să valorifice literar materialul indigen, volumul *Leyendas de Guatemala*, pe care-l publică la Madrid.

În 1930 apare imediat o traducere franceză, prefătată de Paul Valéry, și cartea obține premiul Silla Monségur pe 1931. Succesul îl integrează efervescenței literare a Parisului din acei ani.

Cunoaște de aproape pe Henri Barbusse, Louis Aragon, Picasso, Jean Cocteau, Tristan Tzara. Dintre scriitorii latino-americani se împrietenește mai ales cu César Vallejo, Alejo Carpentier, Arturo Uslar Pietri, Alfonso Reyes. Între timp scrie *Domnul Președinte*, cu întreruperi și refăcând de mai multe ori manuscrisul.

Preocupările universitare și literare nu îi întrerup activitatea politică și publicistică. Călătorește - în calitate de corespondent de presă - prin Germania, Elveția, Italia, Suedia și Norvegia; publică peste 2.000 de articole în ziarele și revistele din Guatemala, Mexic, Cuba, Argentina; duce campanie în favoarea eroului independenței nicaraguze, generalul Sandino; ia cuvântul la marile mitinguri antiimperialiste, alături de Miguel de Unamuno și Henri Barbusse.

1933-1944 În iulie 1933, Miguel Angel Asturias se întoarce în

Guatemala. Întemeiază și conduce un ziar vorbit (*Diario del aire*), dar preocupările sale principale merg spre poezie. Acum scrie *Sonetos del amor acongojado* (*Sonete ale dragostei întristate*) și alte poeme, reunite într-o antologie poetică publicată la Buenos Aires în 1948, sub titlul *Sien de alondra* (*Tâmplă de ciocârlie*).

1944-1954 În 1944 cade dictatorul Ubico, în timpul căruia capitale din *Domnul Președinte* citeau în manuscris, în reuniuni secrete, adesea întrerupte de descinderile poliției. Sub președinția lui Juan José Arévalo și mai cu seamă sub aceea a lui Jacobo Arbenz, se inițiază în viața Guatemalei o perioadă de transformări democratice, la care Miguel Angel Asturias participă cu entuziasm și fermitate. Reprezintă țara sa ca ministru consilier la Buenos Aires și Paris, dejoacă planurile reacțiunii ca ambasador în El Salvador și apără vehement principiul independenței țărilor latino-americane la a zecea Conferință interamericană de la Caracas. Literar, acest deceniu constituie epoca afirmării lui Miguel Angel Asturias ca unul dintre cei mai de seamă romancieri de limbă spaniolă. Apare în Mexic (Editorial Costa Amic, 1946) romanul *Domnul Președinte*, care, tradus întâi în limba franceză și apoi în alte douăsprezece limbi, premiat de *Club du livre*, transpus în formă de piesă de teatru și reținut pentru cinematograf, va deveni una dintre marile cărți ale literaturii universale contemporane. Tot acum scrie și publică romanul *Hombres de maíz* (*Oameni de porumb*, 1949), precum și primele volume din trilogia referitoare la exploatarea trusturilor „bananiere”: *Viento fuerte* (*Vânt puternic*, 1950) și *El Papa verde* (*Papa cel verde*, 1952).

1954-1964 În anul 1954, după invazia mercenarilor lui Castillo Armas și răsturnarea guvernului legal al țării, noul dictator îl destituie pe Miguel Angel Asturias din postul de ambasador și îi ridică cetățenia. Începe acum pentru scriitor perioada exilului, care durează încă și care îi va aduce suferințe și persecuții, dar totodată va determina o sporire a combativității sale politice și o extindere a activității sale literare. Aparțin acestui deceniu *Week-end en Guatemala* (1955), opt povestiri despre intervenția imperialistă în Guatemala, *Audiencia de los confines* (*Judecata hotarelor*, 1956), piesă de teatru despre viața

umanistului Bartolomé de las Casas, *Ejercicios poéticos en forma de sonetos sobre temas de Horacio* (Exerciții poetice în formă de sonete pe teme de Horațiu, 1955), *Los ojos de los enterrados* (Ochii celor îngropați, 1962), ultimul volum al trilogiei „bananiere”, și romanul cel mai recent, *Mulata de Tal* (O oarecare mulatră) apărut în 1963.

În toți acești ani, Miguel Angel Asturias sprijină prin scris și faptă cauza păcii și a progresului social. După o călătorie în China, în 1956, asistă ca observator la Congresul Scriitorilor din Asia, ținut la New Delhi în același an, participă la Festivalul Mondial al Tineretului de la Moscova în 1957 și apoi revine în capitala Uniunii Sovietice, ca delegat la Conferința pentru Pace și Dezarmare din 1962. Invitat de Fidel Castro, vizitează de două ori Cuba, a cărei poziție antiimperialistă o susține la Conferința din Montevideo, în ianuarie 1962. Arestat la Buenos Aires în martie 1962, este eliberat în urma protestelor scriitorilor din întreaga lume.

Miguel Angel Asturias nu s-a mărginit să scrie romane, el a și gândit asupra artei narative, expunându-și ideile într-o serie de studii care vor apărea în limba română sub titlul *Romanul latino-american, mărturie a epocii*.

Autorul *Domnului Președinte* a vizitat țara noastră în două rânduri – în 1962 și 1963 – scriind despre ea o carte, sugestiv intitulată *Rumania, su nueva imagen* (Noul chip al României) care va apărea în curând. Cunoscător plin de dragoste al valorilor noastre literare, Miguel Angel Asturias a tradus în limba spaniolă o *Culegere de povestiri* de Mihail Sadoveanu și o *Antologie a prozei române contemporane*.

PARTEA ÎNTÂI 21, 22 și 23 APRILIE

I LA PORTALUL DOMNULUI

...Luminează, lumină de foc, satană! Ca un vâjâit în urechi stăruia bătaia clopotelor, chemând la rugăciune – îndoită trecere, supărătoare, de la lumină la umbră, de la umbră la lumină. Luminează, lumină de foc! Satană, stea de piatră, strălucește asupra putreziciunii! Luminează, lumină luminată, strălucește deasupra putreziciunii, satană! Luminează, strălucește, lumină de foc... luminează, lumină de foc... luminează, lumină...

Cerșetorii se târau prin ospătăriile murdare ale pieței, pierduți în umbra catedralei înghețate. Se scurgeau spre Piața Armelor, de-a lungul străzilor largi ca marea, lăsând în urmă orașul răzleț, singuratic.

Noaptea îi aduna pe toți, odată cu stelele: veneau să doarmă sub portalul catedralei, fără altă legătură între ei decât mizeria comună. Se blestemau și seînjurau printre dinți, înverșunați, dușmănoși, căutându-și ceartă. Se împingeau cu coatele, aruncau unii în alții cu tot ce le cădea în mână, până la urmă cu pământ sau murdării. Se doborau și se călcau în picioare, se scui-pau și se mușcau, apucați de furie. Familia lor, înrudită doar prin lăzile de gunoi, nu cunoștea odihna, nici încrederea. Se culcau, fără să se dezbrace, departe unul de altul, și dormeau ca hoții, cu capul pe bocceaua în care-și păstrau averea: resturi de carne, pantofi ferfeniță, capete de lumânări, câțiva pumni de orez fiert învelit în ziare vechi, portocale și banane stricate.

Îi vedeai pe treptele dinaintea portalului, cu fața spre zid, numărându-și banii și mușcând monezile de nichel, ca să le

Încerce dacă nu sunt cumva false... Vorbeau singuri, înghițind pe furiș bucăți de pâine uscată și trecându-și în revistă proviziile – mâncarea și armele – pentru că pe stradă mergeau veșnic gata de război: înarmați cu pietre și talismane. Nu se știe să se fi ajutat vreodată între ei, ca toți cerșetorii, erau zgârciți cu resturile care le alcătuiau mâncarea, le dădeau mai degrabă câinilor decât unui tovarăș de suferință.

După ce mâncau, își puneau banii într-o basma înnodată de șapte ori, legată de-o curea și păstrată chiar pe piele; apoi se trânteau pe jos și cădeau într-un somn chinuit, frământat de visuri groaznice. ...Se făcea că prin fața ochilor lor trec porci hămesiți, femei sfrijite, câini șchiopi, roți de trăsură și stafii de călugări ce intrau în catedrală ca un convoi de înmormântare, precedați de-un mănunchi de raze de lună, închipuind oase reci de mort, așezate în cruce. Uneori, când le era somnul mai adânc, îi deșteptau țipetele unui idiot, care se simțea pierdut în Piața Armelor. Alteori îi trezeau suspinele unei oarbe, care se visa acoperită de muște și atârând într-un cârlig ca hălciile de carne la măcelărie. Uneori, pasul greu al unei patrule târând în lovituri pe vreun deținut politic, urmat de câteva femei, care ștergeau urmele de sânge de pe jos cu batistele muiate în lacrimi. Alteori, horcăitul unui slăbănog ritos sau gâfâitul unei surdo-mute însărcinate, care, simțindu-și copilul în pânțe, plângea de teamă. Dar cel mai trist era țipătul idiotului. Sfâșia cerul. Un țipăt prelung, sacadat, neomenesc.

Duminicile cădea în mijlocul acestei adunături ciudate un bețiv, care adormind, își chema mama, în somn, cu plânsete de copil. În gura lui, cuvântul „mamă” era deopotrivă blestem și vaiet. Auzindu-l, idiotul se scula, privea în dreapta și-n stânga, cercetând locul din fața portalului și, după ce se deștepta de-a binelea, deștepta și pe ceilalți cu țipetele lui, plângând de frică și amestecându-și plânsul cu acela al bețivului.

Câinii lătrau, se auzeau felurite strigăte, iar cei mai îndârjiți dintre milogi se sculau și veneau să îngroașe larma, țipând să se facă tăcere. Să-și țină gura, că de nu, vine poliția. Dar poliția nici nu se gândea să vină. Niciunul din calici nu avea bani pentru amendă. „Trăiască Franța!” striga Labă-goală, un pungaș șchiop și rău de gură, în mijlocul urletelor și salturilor idiotului, care din pricina lui Labă-goală ajunsese să fie de râsul tuturor cerșetorilor. Labă-goală venea uneori pe la ei chiar în cursul săptămânii, și-n unele nopți îl imita pe bețiv. Era un bun imitator și la fiecare strigăt al lui, Paiață, așa-l porecliseră pe

idiot, care când dormea părea mort, sărea din somn rătăcit, fără să-și dea seama de cei din jur, umbre ghemuite pe jos și înfășurate în bucăți de păături. Văzându-l în halul acela, aproape nebun, milogii îi aruncau vorbe de ocară, cu râsete sparte. Cu ochii țintuiți undeva departe, dincolo de chipurile slute ale tovarășilor lui de mizerie, fără să vadă pe nimeni, fără să simtă nimic, obosit de plâns, cădea din nou în somn, dar, abia adormit, vocea lui Labă-goală îl deștepta iar, în fiecare noapte:

— Mamă!...

Paiață se trezea dintr-odată, ca cel ce visează că se rostogolește în gol, deschidea ochii mari, tot mai mari, și apoi, rănit până-n străfundul ființei, se chircea de durere, și lacrimile îi curgeau șiroaie pe obraz, până când, doborât de somn, adormea iarăși, cu trupul ca de cârpă, cu o urmă de greață în cugetul rătăcit. Dar abia ațipea, un început de toropeală, și vocea altei arătări îl deștepta:

— Mamă!

Era Văduvioara, mulatrul degenerat, care, chicotind de răs, cu fandoseli de fată bătrână, continua:

— ...maică milostivă, nădejdea noastră, Dumnezeu să te izbăvească, ție ne rugăm noi, izgoniții, noi, dezmoșteniții...

Idiotul se deștepta râzând. Părea că-l fac și pe el să râdă propria lui foame, spaima și durerea, care-i țâșneau printre dinți într-un rânjet vesel, și atunci milogii umpleau văzduhul de chiote și hohote de răs... și iarăși chiote... și iarăși hohote de răs... Unui grăsan cu mustățile murdare de sos i se tăiasе răsuflarea, iar de atâta răs chiorul se scăpa pe el și se dădea cu capul de pereți. Orbii protestau că nu se poate dormi de atâta scandal, iar Muscă, un orb căruia-i lipseau amândouă picioarele, striga mai tare decât toți ceilalți că așa petrec numai fătălăii.

Nimeni nu sta însă să-i asculte pe orbi, cât despre lăudăroșeniile lui Muscă, cine să le ia în seamă:

— Eu, care mi-am petrecut copilăria în cazarma unui regiment de artilerie, unde loviturile de copite ale catârilor și ale șefilor m-au făcut om... om, cu slujbă de cal... da' alergătura mi-a folosit mai târziu, când am ajuns tânăr flașnetar și cutreieram străzile cu caterinca. Eu, care mi-am pierdut ochii într-o beție, fără să știu cum, piciorul drept în altă beție, fără să știu când, iar piciorul stâng, călcat de-o mașină, fără să știu unde... că eram tot criță!

Pornită de la cerșetori, se răspândi vestea că Paiață

Înnebunea când auzea vorbindu-se de mamă-sa. Nefericitul cutreiera străzi, piețe, curți și târguri, căutând cu disperare să scape de mulțimea care oricând, mereu și oriunde striga după el, ca un blestem al cerului, cuvântul „mamă”. Intra prin case să caute adăpost, dar ai casei îl scoteau în stradă cu câinii sau cu servitorii. Îl zvârleau afară din biserici, din prăvălii, din toate părțile, fără să-i ia în seamă oboseala de animal fugărit și nici ochii care, în ciuda smintelii lui, cerșeau milă și îndurare.

Orașul atât de mare, nemăsurat de mare pentru oboseala lui, se făcea tot mai mic, prea mic față de spaima lui. După nopțile acelea de teamă urmau zile de persecuție. Oamenii îl hăituiau, strigându-i: „Paiață, duminică te-nsori cu mă-ta, ea... bătrână, tu... și gata!” Nemulțumiți cu atâta, îl loveau și-i sfășiau hainele. Urmărit de o droaie de copii, se refugia în cartierele sărace, dar acolo unde toți erau la porțile mizeriei, oamenii îi făceau viața și mai grea, îi aruncau nu numai vorbe de ocară, ci și pietre, șoareci morți, cutii goale de conserve.

Dintr-unul din aceste cartiere, într-o zi când sunau clopotele de rugăciune, Paiață urca spre Portalul Domnului, rănit la frunte, fără pălărie, târând după el o coadă de zmeu, pe care i-o agățaseră, în batjocură, la spate. Îl înspăimânta umbra zidurilor, câinii rătăciți, frunzele care cădeau, huruitul inegal al vehiculelor... Când sosi la portal aproape noaptea, cerșetorii, întorși cu fața la perete, își numărau și rășnumărau banii câștigați. Labă-goală se certa cu Muscă; surdo-muta își pipăia pântecul, pentru ea inexplicabil de crescut, iar oarba se legăna în somn, agățată de un cârlig și acoperită de muște ca o bucată de carne la măcelărie.

Idiotul căzu la pământ, pe jumătate mort, de nopți și nopți de când nu închisese ochii, și de zile după zile de când nu-și odihnisese picioarele. Cerșetorii tăceau și se scărpinau de pureci. Nu puteau dormi, atenți la pașii jandarmilor, care veneau și plecau din piața slab luminată, și la zăngănitul armelor santinelelor, fantome învăluite în *ponchos*⁴ vărgate, veghind pe picior de război, ca în toate nopțile, la ferestrele cazărmilor vecine. Îl păzeau pe Domnul Președinte al republicii, al cărui domiciliu nu-l cunoștea nimeni, căci avea mai multe în afara orașului, după cum nimeni nu știa nici cum dormea, se povestea că alături de telefon, cu un bici în mână, și nici la ce oră, căci prietenii lui povesteau că nu doarme niciodată.

Spre Portalul Domnului înainta o umbră. Milogii se răsuciră

⁴ Veșmânt larg, un fel de manta mai scurtă, purtată mai ales de indieni (n.t.).

ca viermii. La scârțâitul cizmelor militare răspunse țișatul de cobe al unei păsări care se pierdu în noaptea întunecoasă, fără margini și fără fund, ca oceanul...

Labă-goală întredeschise ochii, în aer plutea o amenințare de sfârșit de lume, și spuse cucuvelei:

— Uali, uali, ia-ți sarea și piperul... Nu-ți vreau boala, dar nici leacu', și mai bine lua-te-ar dracu!

Muscă își căuta pe pipăite fața. Aerul dura ca înainte de cutremur. Văduvioara, în mijlocul orbilor, își făcea semnul crucii. Numai Paiață dormea, cu pumnii strânși, o dată sforăia și el.

Umbra se opri, râsul îi lumina figura, și apoi, apropiindu-se de idiot în vârful picioarelor, strigă tare, în chip de glumă:

— Mamă!

Nu spuse mai mult. Smuls din somn de strigătul necunoscutului, Paiață sări într-o clipă pe el și fără a-i da timp să se folosească de arme, îi vârî degetele în ochi, îi mușcă nasul și-i lovi părțile bărbătești cu genunchii până-l văzu la pământ, nemișcat.

Cerșetorii închiseră ochii îngroziți, cucuvaia fâlfâi iarăși prin aer, iar Paiață se năpusti în întunericul străzilor, înnebunit, stăpânit încă de furia aceea înspăimântătoare.

O forță oarbă ridicase viața colonelului José Parrales Sonriente, zis și „omul cu măgărița”.

Se lumina de ziuă.

II

MOARTEA LUI MUSCĂ

Soarele aurea terasele secției a doua de poliție (trecea pe stradă tot felul de lume), scălda în lumină capela protestantă (se vedeau câteva porți deschise) și o clădire de cărămizi, la care lucrau mai mulți zidari. La secție, grupuri de femei desculțe stăteau pe jos, în curtea în care părea că plouă mereu, sau pe băncile de piatră din coridoarele întunecoase; îi așteptau pe deținuți, ținându-și coșurile cu merinde pe fustele întinse ca un hamac de la un genunchi la altul și înconjurate de o droaie de copii, cei mici lipiți de sânii moi și căzuți ai mamelor, cei mai marișori amenințând cu căscături pofticioase pâinile din coșuri. Femeile își povesteau unele altora necazurile cu vocea scăzută, plângând și ștergându-și lacrimile cu colțul șalului. O bătrână scuturată de friguri, cu cearcăne vinete la

ochi, se topea într-un plâns tăcut, dând parcă să se înțeleagă că durerea ei de mamă e mai amarnică decât a celorlalte femei. În viață, ca și în locul acela jalnic de așteptare, răul n-avea niciun leac. În fața a doi sau trei bieți arbori neîngrijiți, a unei fântâni secate și a unor polițiști palizi, care-și curățau gulerele de celuloid cu scuiat, nu le mai rămânea altceva decât să se lase în seama Domnului.

Un jandarm metis trecu pe lângă ele cărându-l pe Muscă. Îl prinsese lângă Colegiul infanților și-l purta pe sus, legănându-l ca pe-o maimuță. Dar femeile nu-și dădură seama de glumă, atente fiind numai la gardienii care, dintr-un moment într-altul, urmau să ducă mâncarea deținuților și să le aducă vești. „Zice că... să nu-ți mai faci griji de el, că s-a mai îndreptat!” „Zice că... să-i aduci alifie cu mercur de patru reali, cum s-o deschide farmacia!” „Zice că... ceea ce i-ai spus prin văru-său nu poate să fie adevărat!” „Zice că... trebuie să-i cauți un apărător și că pentru asta să vorbești mai întâi cu vreun stagiar, că ăștia cer mai puțin!” „Zice că... să-i trimiți de doi reali sare amară!” „Zice că... îi pare tare rău că trebuie să vinzi dulapul!”

— Ei, mai încet! protestă Muscă, văzându-se maltratat în felul acesta de către polițist. Ce, vrei să mă omori? Și asta numai fiindcă-s sărac! Sărac, dar curat!... Și nu mă mai trage așa, că nu-s fiu-tău, nici păpușelul tău, nici bătaia ta de joc, un ăla, acolo, ca să mă duci așa! Ați fost deștepți, nu glumă, că ne-ați luat de la Azilul milogilor, ca să vă dați bine cu iancheii! Ce scârbe! Noi plătim totdeauna oalele sparte. Și cel puțin dac-am fi ținuți omenește!... Dar când a venit mister ăla, Bagă-nasu-n toate, ne-au lăsat trei zile fără mâncare, zgâiți pe la ferestre, cu cuverturile pe noi, ca nebunii...

De îndată ce erau prinși, cerșetorii erau duși de-a dreptul la una din Cele trei Marii, în celula cea mai strâmtă și mai murdară. Muscă intră târându-se, ca un rac. Glasul lui, acoperit de scrâșnetul zăvoarelor cu dinți de lup și de înjurăturile gardienilor care duhneau a mucegai și a tutun rânced, se înalță, răsunător, sub bolta pivniței:

— Aoleo, ce copoi! Născătoare de Dumnezeu, cum te scutură! Doamne, ajută-mă!...

Milogilor din temniță li se scurgeau ochii ca la animalele bolnave de răpciugă, chinuți de teamă și de întunericul pe care simțeau că nu și-l vor mai putea alunga niciodată din ochi. Se aflau în locul acela, unde atâția și atâția alții suferiseră de foame și de sete așteptându-și moartea, și erau înspăimântați

de gândul că-i vor face săpun negru, ca pe câini, sau că-i vor tăia ca să fie dați de mâncare polițiștilor. Fețele antropofagilor, strălucind ca niște felinare, înaintau prin întuneric, cu fălcile umflate ca niște buci, cu mustățile ca spuma ciocolatei...

Un student și un paracliser se aflau în aceeași celulă.

— Señor, dacă nu mă înșel, dumneata ai fost primul aici, nu-i așa? Dumneata, și apoi eu, nu?

Studentul vorbea numai ca să spună ceva, ca să scape măcar de-o părticică din spaima care-i strângea gâtul.

— Cred că da... răspunse paracliserul, căutând în întuneric chipul celui care-i vorbea.

— Și... da... voiam să te întreb de ce te-au arestat...

— Păi, din cauza politicii, așa spun...

Studentul se înfioră din cap până-n picioare și rosti cu greu:

— Și pe mine la fel...

Cerșetorii căutau în preajmă nedespărțita desagă cu provizii, dar în biroul Directorului poliției le luaseră totul, până și ce aveau în buzunare, ca să nu păstreze în celulă nici măcar un chibrit. Ordinele erau stricte.

— Și procesul dumatăle? continuă studentul.

— Mie nu-mi fac proces, cum zici dumneata, eu sunt aici din ordin superior!

Și, spunând aceasta, paracliserul începu să-și frece spatele de zidul zgrunțuros, ca să-și alunge păduchii.

— Poate că erai...

— Eu? Nici gând, îl întrerupse supărat paracliserul. Eu nu eram nimic.

În acel moment scârțâiră balamalele porții, care se deschise puțin de tot, lăsând loc unui alt cerșetor.

— „Trăiască Franța!” strigă Labă-goală intrând în celulă.

— M-au luat... începu să spună paracliserul.

— „Trăiască Franța!”

— ...din pricina unui delict pe care l-am comis numai și numai din greșală. Închipuie-ți și dumneata că în loc să scot un anunț despre Maica Domnului, care fusese lipit pe ușa bisericii unde eram paracliser, am scos anunțul de sărbătorire a mamei Domnului Președinte!

— Bine, dar cum s-a putut afla? șopti studentul, în timp ce paracliserul își ștergea lacrimile cu vârful degetelor, apăsând, ca și cum ar fi vrut să și le smulgă din ochi.

— Nu știu... nenorocirea mea... Știu numai că m-au prins și m-au dus în biroul Directorului poliției, care, după câteva

perechi de palme, a poruncit să mă bage în celula asta. „La secret – cum a spus el – ca revoluționar...”

De frică, de foame și de frig, cerșetorii plâneau, ghemuți în umbră. Nu-și vedeau nici mâinile. Uneori rămâneau ca împietriți, și atunci răsuflarea surdomutei însărcinate alerga printre ei ca în căutarea unei ieșiri.

Cine știe la ce oră, poate că la miezul nopții, îi scoaseră din celulă. Era vorba să ancheteze o crimă politică, după cum le spusese un om scund și gras, cu fața gălbejită și brăzdată de zbârcituri, cu o mustață neîngrijită deasupra buzelor groase, cam cârn și cu ochii în fundul capului. Omul îi întrebă dacă cunoșteau pe autorul sau pe autorii asasinatului de la Portalul Domnului, săvârșit cu o noapte înainte asupra persoanei unui colonel din armată.

O lampă cu fitil lumina încăperea în care-i mutaseră. Lumina ei slabă părea că trece printr-o sticlă aburită. Unde erau lucrurile? Unde era peretele? Unde era rastelul puștilor, mai înarmat decât fălcile unui tigru, și centironul acela de polițist cu gloanțe de revolver?

Răspunsul neașteptat al cerșetorilor îl făcu să sară de pe scaun pe Procurorul general al curții marțiale, căci el însuși îi interoga.

— Mie să-mi spuneți adevărul! țipă el, arătându-și ochii de vasilisc de după ochelarii de miop, după ce dăduse furios cu pumnul în masa pe care scria.

Unul câte unul, cerșetorii repetară că autorul asasinatului comis la Portalul Domnului era Paiață și povestiră amănuntele crimei, pe care o văzuseră cu propriii lor ochi.

Procurorul făcu un semn, și polițistii, care așteptau la ușă ciulind urechile, se repeziră la cerșetori și, în ghionți și lovituri, îi împinseră alături, într-o sală dărăpănată. Din grinda cea mare, abia vizibilă, atârna o frânghie lungă.

— Idiotul a făcut-o! strigă primul torturat, în nădejdea că, mărturisind adevărul, va scăpa de chinuri. Idiotul a făcut-o, seșor! Idiotul! Pe dumnezeul meu că idiotul! Idiotul, idiotul! Paiață, Paiață! Ei! Ei! Ei!

— Așa v-au învățat să-mi spuneți, dar la mine nu prind minciunile! Adevărul sau moartea! Auziți? Moartea! Și băgați-vi-o bine în cap!

Vocea Procurorului se pierdea în vârtejul de sânge ce gâlgâia în urechile nefericitului, care spânzurat de degetele cele mari de la mâini, nu putea pune picioarele pe pământ și

striga mereu:

— Idiotul a fost! Idiotul a fost! Vă jur că el. Idiotul, idiotul!...

— Minți, rosti Procurorul, făcând o mică pauză; minți, mincinosule! O să-ți spun eu atunci cine-a omorât pe colonelul José Parrales Sonriente: generalul Eusebio Canales și avocatul Abel Carvajal, și să văd dacă ai îndrăzneala să tăgăduiești!

După cuvintele lui urmă o tăcere de gheață, apoi... apoi un geamăt, alt geamăt mai lung și în sfârșit un *da...* Când dezlegară frânghia, Văduvioara căzu pe brânci, în nesimțire. Obrajii lui de mulatru, scăldați în sudoare și lacrimi, semănau cu o bucată de cărbune muiat de ploaie. Interogați în continuare, tovarășii lui, care tremurau cum tremură câinii otrăviți pe strada de poliție, întăriră cu toții spusele Procurorului. Toți, în afară de Muscă. Fața i se strâmbase de teamă și de scârbă. Îl spânzurară de degete pentru că de-acolo de jos, pe jumătate îngropat - îngropat până la mijloc, ca cei cărora le lipsesc picioarele - striga că tovarășii lui mint când învinuiesc persoane străine de-o crimă pentru care singurul răspunzător era idiotul.

— Răspunzător!... prinse cuvântul Procurorul. Cum îndrăznești să spui că un idiot e responsabil? Uite cum se văd minciunile. Responsabil un iresponsabil!

— Asta să v-o spună el...

— Să-l muiem puțin! sugeră un polițist cu o voce subțire de femeie, pe când altul îi brăzdă fața cu o vână de bou.

— Spune adevărul! țipă Procurorul, în timp ce loviturile plouau pe obrajii bătrânului... Adevărul, sau rămâi spânzurat aici toată noaptea!

— Nu vezi că-s orb?

— Recunoaște-atunci că n-a fost Paiață...

— Nu, pentru că ăsta e adevărul.

Două lovituri de bici îi sângerară buzele...

— Ești orb, dar auzi, spune adevărul, declară ca tovarășii tăi!

— De acord, spuse Muscă cu vocea stinsă.

Procurorul crezu partida câștigată.

— De acord, scârnăvie, c-a fost Paiață!

— Imbecilule!

Insulta Procurorului se pierdu în urechile acelei jumătăți de om care n-avea să mai audă nimic. Când desfăcură frânghia, cadavrul lui Muscă, adică trunchiul, căci cele două picioare îi lipseau, căzu drept în jos, ca un pendul stricat.

— Mincinos bătrân! De altfel, declarația lui n-ar fi folosit la nimic, fiindcă era orb! exclamă Procurorul, trecând pe lângă cadavru.

Și alergă să raporteze Domnului Președinte despre primele rezultate ale procesului. Îl ducea, pe cât putea de repede, o trăsură veche, trasă de doi cai slăbănogi, cu coastele ieșite; felinarele trăsurii, aprinse, păreau ochii morții. Polițiștii aruncară corpul lui Muscă într-o cotigă cu gunoi, care luă direcția cimitirului. Începeau să cânte cocoșii. Cerșetorii puși în libertate ieșeau pe străzi. Surdo-muta plângea de frică pentru că-și simțea copilul în pânțele...

III FUGA PAIAȚEI

Paiață fugi pe străzile înguste și întortocheate din mahalalele orașului, fără ca țipetele lui pline de groază să tulbure seninul cerului sau somnul locuitorilor, pe cât de egali în fața morții, pe atât de inegali în lupta pe care o reîncepeau la răsăritul soarelui; unii neavând nici cu ce să-și ducă zilele, siliți să trudească din greu ca să-și câștige pâinea, iar alții huzurind în belșug și bucurându-se de toate privilegiile trândăviei; prieteni ai Domnului Președinte, proprietari de case – patruzeci, cincizeci de case – cămătari cu nouă și zece la sută dobândă pe lună, funcționari cu șapte și opt funcții, exploatare de concesiuni, de case de amanet, de titluri profesionale, de tripouri, de lupte cu cocoși, de indieni, de fabrici de rachiu, de bordeluri, de cârciumi și de ziare subvenționate.

Zorile aveau cu roșu marginile pâlniei pe care munții o făceau în jurul orașului aruncat pe câmpie ca o coajă murdară. Pe străzi – subterane cufundate încă în umbră – treceau primii lucrători în drum spre locul de muncă, fantasme în neantul unei lumi create din nou în fiecare dimineață, urmați, câteva ore mai târziu, de funcționari, meșteșugari și liceeni, iar pe la unsprezece, când soarele era sus, de domnii pântecoși, care se plimbau, ca să ajute digestia gustării de dimineață și să-și facă poftă de mâncare pentru prânz, ca să-și viziteze vreun prieten influent și să cumpere, împreună cu el, chitanțele prin care învățătorii înfometați le cedau, la jumătate din valoare, lefurile lor întârziate. Străzile erau încă stăpânite de umbră când le tulbura tăcerea foșnetul fustelor scrobite ale fetei din popor care se străduia în fel și chip să-și susțină familia – lăptăreasă,

vânzătoare ambulantă, servitoare - ca și de zarva celei care începea să trebăluiască odată cu zorile; iar când lumina dimineții se subția între roz și alb, ca floarea de begonia, se auzeau pașii mărunți ai salariatei slăbuțe, disprețuită de trufașele doamne, care, numai târziu de tot, când soarele începea să dogorească, ieșeau și ele prin coridoare să se mai dezmoștească puțin, să povestească servitoarelor ce-au visat, să critice lumea care trece, să necăjească pisoii, să frunzărească gazeta sau să se admire în oglindă.

Jumătate aievea, jumătate în vis, alerga Paiață, urmărit de câini și de acele unei ploii mărunte, stăruitoare. Alerga la întâmplare, înfricoșat, cu gura deschisă, cu limba scoasă, gâfâind și bătând aerul cu brațele. Pe lângă el treceau porți și ferestre și iar porți și ferestre, și iar porți și ferestre... Câteodată se oprea brusc, ducându-și mâinile în dreptul feței, ca să și-o apere de stâlpii de telegraf, apoi, văzând că nu-s primejdioși, izbucnea în hohote de râs și trecea mai departe, ca cel care a scăpat dintr-o temniță, ale cărei ziduri de ceață, pe măsură ce alerga, se îndepărtau și ele.

Într-una din mahalale, acolo unde orașul iese spre câmp, Paiață se prăbuși pe o grămadă de gunoi și, ca și cum ar fi ajuns, în sfârșit, în patul lui, adormi. Peste gunoi era un păienjenis de crengi uscate ale unor arbori încărcăți de *zopilotes*⁵, niște păsări negre, care, văzându-l nemișcat, se lăsară pe pământ și, fără a-l pierde din ochii lor albastrii, începură să se apropie de el țopăind, înconjurându-l din toate părțile cu dansul lor macabru de păsări de pradă. Privind bănuitoare în toate părțile, pitindu-se, gata să-și ia zborul la cel mai slab tremur al frunzelor sau la foșnetul vântului prin gunoaie, țopăind mereu, strânsesă cercul până când ajunseră să-l atingă cu ciocul. Un croncănit feroce dădu semnalul atacului. Paiață se deșteptă, încercă să se apere... Una din păsări - cea mai îndrăzneată - îi și sfâșiase buza de sus, înfigându-și ciocul în ea ca o săgeată, în timp ce alți călăi se certau pe ochii și inima lui. Pasărea care-i rupsesse buza se chinuia să smulgă din ea o bucată, fără să-i mai pese că prada e vie, și ar fi izbutit dacă Paiață, trăgându-se înapoi, n-ar fi căzut pe spate într-o groapă cu gunoaie, în nori de praf și urmat de murdăriile care se desprindeau în bucăți ca niște plăgi de pecingine.

Se înseră. Cer albastru. Câmp verde. În cazărmi, trâmbițele

⁵Păsări răpitoare de mărime mijlocie, urât mirositoare (n.t.).

sunau semnalul de ora șase, obicei de trib în alarmă sau de cetate medievală asediată. În închisori începea agonia celor întemnițați, uciși încetul cu încetul de lungul șir al anilor. Zările se strâmtau și se retrăgeau, ca într-o cochilie, pe străzile orașului, melc cu o mie de capete. Întâlneai oameni care se întorceau de la audiențele prezidențiale: cu favoruri sau în dizgrație. Luminile tripourilor înjunghiau umbra.

Idiotul lupta cu fantoma păsării hrăpărețe pe care o simțea încă deasupra-i și cu durerea de la un picior pe care și-l rupsese căzând, o durere neagră, de neîndurat, care-i smulgea viața.

Gemu toată noaptea – când încet, când puternic, când încet, când puternic, ca un câine rănit...

Ay, ay, ay... ay, ay, ay, ay...

...Între plantele de pădure care transformau gunoaiile orașului în flori minunate, alături de un ochi de apă dulce, creierul idiotului imagina furtuni uriașe în universul îngust al capului său.

A-a-ay... a-a-ay... a-ay...

Ghearele de oțel ale febrei îi strângeau fruntea. Destrămarea gândurilor. Elasticitate a lumii în oglinzi. Disproporție fantastică. Uragan delirant. Fugă amețitoare, orizontală, verticală, piezișă, abia născută și moartă în spirală...

Ay, ay, ay, ay, ay...

Curbăîncurbădecurbăîncurbă, femeia lui Lot⁶ (cea care a născocit loteria?). Catării care trăgeau tramvaiul se prefăceau în nevasta lui Lot, iar nemișcarea ei, de piatră, îi scotea din sărite pe manipulanți, care, nemulțumindu-se să-i plesnească cu bicele și să azvârle cu pietre în ei, îi poșteau din când în când și pe pasageri să facă uz de armele aflate asupra lor. Cei mai de seamă aveau pumnale și îndemnau catării la drum înțepându-i...

Ay, ay, ay.

Ay, ay, ay.

Tocilarul își ascute dinții ca să râdă. Ascuțitori de răs! Dinți de tocilar!

Mamă!

Țipătul bețivului îl făcea să se cutremure.

Mamă!

Între bureții norilor, străjuia strălucitoare luna. Lumina ei

⁶ Personaj biblic; vestit de îngeri, părăsește, împreună cu soția și fiicele sale, cetatea Gomorei care urma să fie arsă din mânia divină; împinsă de curiozitate, soția lui Lot privește în urma ei ca să vadă dezastrul, fapt pentru care e transformată într-o stană de piatră (n.r.).

albă, răsfrântă pe frunzele umede, dobândea luciu și culoare de porțelan.

Îi ia, îi ia...

Îi ia pe sfinții bisericii ca să-i îngroape!

Ah, ce bucurie, să vezi c-o să-i îngroape! Ha, ha, ha, o să-i îngroape! Ah, ce bucurie! Cimitirul e mai vesel decât orașul, e mai curat! Vai ce bucurie... ha! ha!... ce bucurie c-o să-i îngroape! Vai, ce bucurie!

Ta-ra-ra! Ta-ra-ri!
Simbarán, bum, bum, simbarán!
Ta-ra-ra! Ta-ra-ri!
Simbarán, bum, bum, simbarán!

Și, călcând totul în picioare, își continua drumul, în salturi mari, de la un vulcan la altul, din stea în stea, dintr-un cer în alt cer, jumătate treaz, jumătate dormind, între guri căscate, mari și mici, știrbe sau cu colți, cu buze și fără buze, cu buze duble, cu mustăți, cu limbi bifurcate, cu limbi întreite, care-i strigau: „Mamă! Mamă! Mamă!”

Pfú-pfú... Lua trenul, să se îndepărteze cât mai repede de oraș, căutând munții, care i se păreau trepte de scări spre vulcani, dincolo de stâlpii telegrafici, dincolo de târgul de haine vechi, dincolo de fortul artileriei, turtă umplută cu soldați.

Dar trenul se întorcea la punctul de plecare ca o jucărie trasă c-o ață, și la sosirea lui – trac-trac, trac-trac – îl aștepta o precupeață fonfăită, cu părul din mlădițe de răchită, care-i striga: „Pâine pentru idiot, drăguțele! Apă pentru idiot, apă pentru idiot!”

Urmărit de precupeață, care-l amenința cu o tigvă plină cu apă, începu să alerge către Portalul Domnului, dar când sosi... MAMĂ! Un țipăt... un salt... un om... noaptea... lupta... moartea... sângele... fuga... idiotul... „Apă pentru idiot! Apă pentru idiot!”

Îl deșteptă durerea din picior. Înlăuntrul oaselor simțea un fel de labirint. Lumina zilei îi răni pupilele. Incâlcite vrejuri agățătoare, presărate cu flori frumoase, îmbiau la odihnă sub umbră, alături de răcoarea proaspătă a unei fântâni, care-și unduia coada spumoasă ca și cum între mușchi și ferigi s-ar fi ascuns o veveriță de argint.

Nimic. Nimic.

Închizând ochii, Paiață se scufundă din nou în noapte, ca să

lupte cu suferința lui, să-și așeze mai bine piciorul rupt, ca să-și țină buza sfâșiată cu mâna. Dar când deschise pleoapele-i arzătoare, simți că deasupra lui trec ceruri de sânge. Printre fulgere, fugea umbra viermilor, prefăcută în fluture.

Se întoarse cu spatele spre delirul care acum îi suna în ureche ca un clopoțel. Gheață pentru muribunzi! Omul cu gheață vinde ultima împărțășanie. Preotul vinde gheață. Gheață pentru muribunzi! Tlin! Tlin! Gheață pentru muribunzi! Trece ultima împărțășanie! Trece omul cu gheața! Scoate-ți pălăria, mut bălos! Gheață pentru muribunzi!...

IV CHIP-DE-ÎNGER

Acoperit de hârtii, de bucăți de piele, zdrențe, schelete de umbrelă, pălării de paie desfundate, tinichele găurite, cioburi de porțelan, cutii de carton, coperti, bucăți de sticlă, pantofi hăbuciți și scorojiți de soare, gulere, coji de ouă, câlți și resturi de mâncare... Paiață continua să viseze. Se făcea că e într-o curte uriașă, înconjurat de măști, care – își dădu de îndată seama – nu erau decât chipuri ce urmăreau cu atenție o luptă de cocoși. Dar lupta ținu puțin, simplu foc de paie. Unul din combatanți expiră fără agonie, sub privirile sticloase ale spectatorilor, fericiți ca pot vedea cuțitele acelea încovoiate ieșind din rană și roind de sânge. Atmosferă de cârciumă. Scurtat în negrit de tutun. Măruntaie. Oboseală sălbatică. Toropeală. Moliciune, Amiază tropicală. Cineva trecu prin visul lui în vârful picioarelor, ca să nu-l deștepte...

Era mama Paiaței, iubita unui crescător de cocoși, care cânta la gitară cu unghiile lui de cremene, și victima geloziei și a viciilor lui. Povestea suferințelor ei fără sfârșit: pereche a individului aceluia și martiră a copilului pe care-l născuse – după spusele cumetrelor atotștiutoare – sub înrâurirea directă a lunii aflate în descreștere; la chinul ei veni să se adauge și capul disproportionat al copilului – un cap mare și rotund, cu două umflături mici, ca luna – fețele osoase ale tuturor bolnavilor de la spital și gesturile de spaimă și de silă, sughițul și vărsatul bețivului crescător de cocoși.

Paiață auzi foșnetul fustei ei scrobite – vânt și frunze – și alergă după ea cu ochii plini de lacrimi.

La pieptul mamei se liniști. Și trupul ființei care-i dăduse viață supse, ca o sugativă, durerea rănilor lui. Ce adânc,

netulburat refugiu! Ce dragoste blândă! Crinuleț, crinul meu frumos! Să te mângâi, să te dezmierd!

Undeva, în adâncurile urechii lui, crescătorul de cocoși îngâna un cântec:

De ce nu...

De ce nu...

*De ce nu, bomboană lioliu,
Cum și eu sunt cocoș liolio,
Dacă pun eu gheara liolio,
Îmi târăsc aripa liolio!*

Paiață ridică încet capul și spuse, fără să vorbească:

— Iertare, măicuță, iertare.

Și umbra care-i plimba mâna peste față, mângâindu-l, răspunse plângerii:

— Iertare, fiule, iertare!

Vocea tatălui, izvorând subțire din paharul cu rachiu, se auzea până hăt-departe:

Mă-ncurcai.

Mă-ncurcai...

*Mă-ncurcai cu una albă,
Și când yuca⁷-i bună,
Smulgi doar rădăcină!*

Paiață murmură:

— Măicuță, mă doare sufletul!

Și umbra care-i plimba mâna peste față, mângâindu-l, răspunse plângerii lui:

— Fiule, mă doare sufletul!

Fericirea nu are gustul cărnii. Alături de ei, cobora să sărute pământul umbra unui pin, răcoritoare ca un râu. Iar în pin cânta o pasăre care nu era numai pasăre, ci și clopoțel de aur:

— Eu sunt Mărul-Trandafir al Păsării Paradisului, eu sunt viața; jumătate din corpul meu e minciună și jumătate adevăr, sunt trandafir și măr deopotrivă și tuturor le dau un ochi de sticlă și unul adevărat, cei ce privesc cu ochiul meu de sticlă văd pentru că visează, cei ce privesc cu ochiul meu adevărat văd pentru că privesc. Eu sunt viața, sunt Mărul-Trandafir al Păsării Paradisului, sunt umbra tuturor lucrurilor reale și

⁷Yuca sau *mandioca*, arbust din rădăcina căruia se scoate un fel de făină, *tapioca* (n.t.).

realitatea tuturor închipuirilor!

Deodată, părăsea fustele mamei și alerga să vadă trecând saltimbancii. Cai cu coama lungă, ca niște sălcii plângătoare, călăriți de femei îmbrăcate numai în paiete. Trăsuri împodobite cu flori și stegulețe din foiță hurducându-se pe caldarâmul străzilor cu clătinări de om beat. Ceată de muzicanți slinoși suflând din trompete, scârțâind din viori sau bătând din tobe. Paiațele, spoite cu făină, împărțeau programe colorate, anunțând reprezentația de gală dată în cinstea „președintelui republicii, părintele patriei, șeful marelui partid liberal și ocrotitorul tineretului studios”.

Privirea lui rătăcea prin spațiul cuprins sub o boltă înaltă. Saltimbancii îl părăsiră într-o clădire ridicată peste o prăpastie fără fund, de culoare verde-cenușie. Bănci cu spătar atârnavă de draperii ca niște poduri suspendate. Confesionalele urcau și coborau de la pământ la cer – ascensoare de suflete – mânuite de îngerul cu bulgărul de aur și de Dracul cu unsprezece mii de coarne. Dintr-o firidă de biserică, trecând ca lumina prin peretele de sticlă, Fecioara veni să-l întrebe ce voia, pe cine căuta. Iar el se opri, foarte mulțumit să stea de vorbă cu ea, stăpâna casei aceleia, mierea îngerilor, rostul sfinților și dulceața săracilor. Mărita doamnă măsoara mai puțin de un metru, și totuși, când vorbea, făcea impresia că înțelege totul ca un om mare. Paiața îi povesti prin semne cât de mult îi plăcea lui să mestece ceară, și ea – jumătate serioasă, jumătate zâmbind – îi spuse să ia una din lumânările aprinse la altarul ei. Apoi, ridicându-și puțin mantia de argint care-i era prea lungă, îl luă de mână și îl duse la un iaz cu pești colorați și îi dădu curcubeul să-l sugă ca pe o acadea. Fericirea lui era deplină. Se simțea fericit de la vârful limbii până la vârful degetelor de la picioare. Tot ce nu avusese el în viață: o bucată de ceară de mestecat, o acadea cu mentă, un ochi de apă cu pești colorați și o mamă care să-i mângâie piciorul rupt și să-i ia durerea, cântându-i:

*Vindecă-te,
Vindecă-te, broscuță mică!*

dobândea în vis, adormit pe gunoi.

Dar fericirea nu durează mai mult decât o picătură de ploaie sub soare... Pe o potecă albicioasă ca laptele, care se pierdea în gunoaie, coborî un tăietor de lemne, urmat de un

câine, cu un braț de vreascuri în spinare. Deasupra acestora își pusese haina, împăturită, iar securea și-o ducea în brațe, ca pe-un copil. Groapa nu era adâncă, dar amurgul o scufunda în umbrele care învăluiau gunoiul îngrămădit în fund – resturi de viață umană, cărora noaptea și frica le asigurau liniștea. Tăietorul de lemne privi în urmă. Ar fi jurat că e urmărit. După câțiva pași se opri. Simțea prezența cuiva, care sta ascuns acolo. Câinele urla, zburlit, ca și cum ar fi văzut pe necuratul. Un vârtej ridică în aer hârtiile murdare, pătate parcă de sânge sau de sfeclă. Cerul se vedea foarte departe, foarte albastru, împodobit ca un mormânt înalt cu coroane de păsări negre care zburau în cercuri leneșe. Deodată, câinele o zbughi spre locul unde zăcea Paiată. Pe tăietor îl trecu un fior de teamă. Se apropie pas cu pas, luându-se după câine, să vadă cine era mortul. Era mereu în primejdie să-și rănească picioarele în cioburile de geamuri, în fundurile de sticle sparte sau în cutiile goale de sardele; sărea peste murdăriile puturoase și peste petele întunecoase. Ca niște bărci pe o mare de gunoi, lighenele luaseră apă...

Fără să-și lase povara – mai grea era frica – tăietorul trase de picior presupusul cadavru, și mare nu-i fu mirarea când văzu că se află în fața unui om viu, ale cărui palpitații alcătuiau un fel de grafic al spaimei, întrerupt de țiپetele lui și de lătratul câinelui, asemeni vântului când îl întretaie ploaia. Pașii cuiva care umbla pe-acolo, printr-o pădurice de pini și *guayabos*⁸ bătrâni, îl tulburară cu totul pe tăietor. Dacă o fi vreun agent de poliție... Adevărat, că atunci... Asta îi mai lipsea...

— Taci! strigă spre câine. Și cum acesta continua să latre, îi repezi un picior. Sst, javră, lasă lătratul!

Se gândi să fugă... Dar fuga l-ar fi învinovățit de crimă pe el. Și dacă cel ce se zărea mai era și polițist... Așa că, întorcându-se spre rănit, spuse:

— Dă mâna, să te ajut... sfinte Dumnezeule, încă nițel, și te omorau! Hai, nu-ți fie teamă, nu țipa, că nu-ți fac niciun rău. Am trecut pe-aici și, cum te-am văzut zăcând...

— Am văzut cum îl dezgropai – grați cineva în spatele lui, pe neașteptate – și m-am întors fiindcă-am crezut că e cineva cunoscut. Să-l scoatem de-aici...

Tăietorul de lemne întoarse capul, și cât pe-acum să cadă de spaimă. I se tăie răsuflarea și, dacă n-o luă la goană, fu numai din pricina rănitului, care s-ar fi prăbușit fără sprijinul lui. Cel

⁸ Arbore ale cărui fructe seamănă cu perele (n.t.).

care vorbea era un înger: fața de marmură aurită, părul blond, gura mică și un aer feminin, în contrast violent cu ochii lui negri, bărbătești. Veșmântul lui avea o culoare cenușie, și în lumina amurgului se vedea ca un nor. În mâinile-i fine avea un baston de bambus foarte subțire și o pălărie cu boruri mari, care părea o porumbiță.

— Un înger... Tăietorul nu-și putea desprinde ochii de pe fața lui... Un înger, repeta, un înger!

— Se vede după haine că e un om sărac, spuse arătarea. Ce trist e să fii sărac!

— După cum e cazul... În lumea asta totul e după caz. Uitați-vă la mine: sunt sărac lipit – munca, nevasta și coliba, asta-i tot ce am – dar nu mă plâng, îngână tăietorul, vorbind ca în vis, ca să fie pe placul îngerului, a cărui putere, ca răsplată pentru resemnarea lui creștină, putea să-l transforme – numai să vrea – din tăietor de lemne în rege.

Și pentru o clipă se văzu înveșmântat în aur, acoperit cu o mantie de purpură, purtând pe cap o coroană în colțuri și în mână un sceptru bătut în diamante. Groapa cu gunoi se afla undeva departe, în urmă...

— Curios! observă arătarea, înălțându-și vocea peste vaietele Paiaței.

— Curios, de ce? La urma urmei, noi, săracii, suntem cei mai supuși. Ce-am putea face? E drept că de când cu școala cei care au învățat să citească umblă după ce nu-i cu puțință. Până și pe nevastă-mea o apucă uneori tristețea, zice c-ar vrea să aibă aripi duminicile.

Coasta pe care-o urcau devenea tot mai abruptă; rănitul leșină de două-trei ori. Arborii suiau și coborau înaintea ochilor lui de muribund ca degetele dansatorilor în dansurile chinezești. Cuvintele celor care-l duceau aproape pe sus îi umblau prin urechi făcând zigzaguri, ca bețivii pe un pământ alunecos. O pată mare, neagră, îi cuprinse fața. Fiori reci și repezi îi împrăștiu în trup cenușa imaginilor arse.

— Așadar nevasta ta ar vrea să aibă aripi duminica? spuse arătarea. Să aibă aripi... Și când te gândești că dacă le-ar avea nu i-ar fi de niciun folos!

— Poate, deși ea zice că le-ar vrea ca să se ducă la plimbare, iar când e supărată pe mine, le cere vântului.

Tăietorul se opri o clipă ca să-și șteargă sudoarea frunții cu haina și exclamă:

— E greu, nu glumă!

Între timp, arătarea îi spunea:

— Pentru asta îi sunt prea de-ajuns și picioarele; oricâte aripi ar avea, tot nu te-ar părăsi.

— Asta nu, sigur că nu, dar nu pentru c-ar fi bună la inimă, ci pentru că femeia e o pasăre care nu poate trăi fără colivie și pentru că toate lemnele astea pe care le car acasă, pe toate i le-aș rupe pe spinare – și amintindu-și atunci că vorbea cu un înger, căută s-o dreagă – spre binele ei, nu-i așa?

Necunoscutul păstră tăcere.

— Cine l-o fi bătut așa de rău pe nenorocitul ăsta? adăugă tăietorul, încurcat și ca să schimbe vorba.

— Se găsesc întotdeauna...

— Adevărat că sunt unii gata la orice... Pe ăsta e adevărat că... parc-au vrut să omoare un șarpe, un cuțit în gură și la gunoi cu ei!

— Sunt sigur că mai are și alte răni.

— Aia de la buză i-au făcut-o, zic eu, cu un brici, și-apoi l-au aruncat în groapă ca să nu-l mai găsească nimeni. Credeți-mă pe mine.

— Între cer și pământ...

— *Exact* ce vream să spun și eu.

Când ieșiră din văgăună, văzură arborii plini de *zopilotes*, și frica – mai puternică decât durerea – îl făcu pe Paiață să nu mai crâcnească și să se strângă ca un arici într-o tăcere de moarte.

Vântul alerga ușor pe câmpie; sufla de la orașe spre sate subțire, binevoitor, familiar...

Necunoscutul se uita la ceas și – după ce lăsă în buzunarul rănitului câteva monede – se îndepărtă grăbit, spunând tăietorului un bun rămas prietenos.

Cerul fără un nor strălucea în toată splendoarea lui. Mahalalele orașului se uitau spre câmpie cu luminile electrice aprinse, ca niște chibrituri într-un teatru în care se stinseseră lămpile. Șiruri șerpuitoare de arbori se desprinseră din întuneric de îndată ce se apropiară de primele locuințe, colibe de lut mirosind a paie, căsuțe de lemn locuite de metiși, case mari cu vestibuluri murdare și iz de grajd, hanuri în care se găseau de vânzare clasicele paie, slujnica cu iubitul la armată și căruțași stând la sfat pe întuneric.

Tăietorul de lemn îl părăsi pe rănit în apropiere de primele case; înainte de-a pleca îi spuse pe unde s-o ia ca să ajungă la spital. Paiață deschise ochii, căutând ceva care să-i aline suferința, să-l scape de sughițul acela adânc al întregii lui ființe,

dar privirea-i de muribund, fixă ca un spin, își înfipse zadarnic rugămintea în porțile închise de pe strada pustie. De departe se auzeau trâmbițe – sunând parcă supunerea unui trib nomad – și clopotele care repetau pentru cei răposați întru domnul două note tremurătoare: mi-lă! mi-lă! mi-lă!...

Un *zopilote* care se târa în umbră îl făcu să tresară de spaimă. Țipătul păsării cu aripa ruptă era pentru el o amenințare. Și, încet-încet, ținându-se de ziduri, sprijinindu-se de tremurarea lor nemișcată, în plâns și geamăt, porni fără să știe unde, cu fața biciuită de vânt – de vântul acela care mușca gheața înainte ca noaptea să-și sufle îndârjirea. Sughițul îl hărțuia mereu...

Tăietorul lăsă să-i cadă povara de lemne în curtea colibei, așa cum făcea întotdeauna. Câinele, care i-o luase înainte, îl întâmpină gudurându-se. Îl dădu la o parte și, fără să-și scoată pălăria, își aruncă pe umeri haina ca niște aripi de liliac și se apropie de focul aprins într-un colț, la care nevasta lui încălzea niște turte, și-i povesti întâmplarea.

— În groapa cu gunoi m-am întâlnit c-un înger...

Lumina flăcărilor juca pe pereții de bambus și pe tavanul din paie ca aripile altor îngeri.

Din colibă ieșea un fum alb, tremurător, vegetal.

V

DOBITOCUL ĂLA!

Secretarul Președintelui asculta pe doctorul Barreño.

— Vreau să vă spun, domnule secretar, că de zece ani vizitez zi de zi o cazarmă în calitate de medic militar. Vreau să vă mai spun că am fost victima unei agresiuni incalificabile, am fost arestat, și aceasta numai datorită faptului că... dar mai bine să vă povestesc cele întâmplate: în spitalul militar s-a ivit o maladie ciudată; zilnic mureau zece-doisprezece oameni dimineața, zece-doisprezece după-masă, zece-doisprezece noaptea. Șeful serviciului sanitar al armatei mă însărcină atunci ca împreună cu alți colegi să cercetez cazul și să raportez asupra cauzelor morții unor oameni care cu o zi înainte de-a deceda, intrau în spital sănătoși sau aproape sănătoși. Trebuie să vă spun că după cinci autopsii am izbutit să stabilesc că nenorociții aceia mureau de-o perforație intestinală de mărimea unui bănuț, produsă de un agent pe care nu-l cunoșteam, dar care mai apoi se dovedi a fi sulfatul de sodiu ce li se dă ca

purgativ, sulfat de sodiu cumpărat de la fabricile de apă gazoasă și prin urmare, de proastă calitate. Trebuie să vă spun că ceilalți medici, colegii mei, nu au fost de aceeași părere cu mine și că, fără îndoială, din această cauză nu au fost arestați; pentru ei era o boală nouă, care trebuia studiată. Trebuie să vă spun că au murit o sută patruzeci de soldați și că mai sunt încă două butoaie de sulfat. Trebuie să vă spun că pentru a fura câțiva *pesos*, șeful serviciului sanitar al armatei a sacrificat o sută patruzeci de oameni, plus cei care vor urma... Trebuie să vă mai spun...

— Doctor Luis Barreño, strigă la ușa secretariatului un aghiotant prezidențial.

—...și am să vă spun, domnule secretar, ce-mi va spune El.

Secretarul îl întovărășește pe doctorul Barreño câțiva pași. Lăsând deoparte problema umanității, îl interesa felul în care vorbea doctorul: întretăiat, monoton, cenușiu, în concordanță cu capul cărunt și cu fața lui de om de știință, asemănătoare unui biftec uscat.

Președintele republicii îl primi în picioare, cu capul sus, cu un braț lăsat, firește, în jos și cu altul la spate. Fără să-i dea timp să-l salute, îi strigă:

— Trebuie să-ți spun, don Luis, și s-o ții bine minte, că nu sunt dispus să tolerez câtuși de puțin ca din pricina trăncănelii unor doctorași, să se zdruncine prestigiul guvernului meu. Dușmanii mei ar trebui să n-o uite, altfel, la primul prilej, le zbor capul. Poți să pleci. Șterge-o! Și cheamă pe dobitocul ăla!

Mergând de-a-ndăratelea, cu pălăria în mână și cu o cută tragică pe frunte, palid ca în ziua când va fi înmormântat, doctorul Barreño ieși din cabinetul prezidențial.

— Sunt pierdut, domnule secretar, sunt pierdut. Tot ce-am auzit a fost: „poți să pleci, șterge-o și cheamă pe dobitocul ăla!”

— Eu sunt dobitocul ăla!

De la o masă din colț se ridică un scrib și după ce spuse aceste cuvinte, intră în cabinetul Președintelui pe ușa prin care abia ieșise doctorul Barreño.

— Am crezut c-o să mă lovească. Dacă l-ați fi văzut! bâigui medicul, ștergându-și sudoarea care îi curgea pe față. Dacă l-ați fi văzut! Dar eu vă răpesc timpul, domnule secretar, și dumneavoastră sunteți foarte ocupat! Așa că plec. Și multe mulțumiri!

— Pentru nimic. Cu bine, doctore, cu bine!

Secretarul termina corespondența pe care Domnul Președinte urma s-o semneze în câteva clipe. Orașul sorbea oranjada amurgului, înveșmântat în nori frumoși de olandă albă și împodobit cu stele deasupra capului, ca un înger în altar. Din clopotnițele luminoase cădeau pe străzi, ca picuri, notele din *Ave Maria*.

Barreño se întoarse acasă zdrobit. Cine se poate feri de-o lovitură de pumnal dată pe la spate?! Închise ușa, privind acoperișurile de unde putea să coboare o mână criminală ca să-l sugrume și se refugie în camera lui, într-o nișă unde-și păstra hainele.

Jachetele atârnau solemn, ca niște spânzurați care se conservau în naftalină, și, stăpânit de gândul morții, Barreño își aminti de asasinarea tatălui său, petrecută cu mulți ani în urmă, noaptea pe drum când era singur. Familia trebuise să se mulțumească cu rezultatul nul al anchetei oficiale – farsa încoronase infamia – și cu o scrisoare anonimă care spunea cam acestea: „Veneam, cumnatul meu și cu mine, pe drumul care duce de la Vuelta Grande la Canoa, pe la unsprezece noaptea, când, la o oarecare depărtare, răsună o împușcătură, apoi altele – puturăm număra cinci. Ne ascunsem într-o pădurice apropiată. Auzeam venind în direcția noastră câțiva călăreți în galop. Trecură pe lângă noi, gata să ne atingă, și după un răstimp, când totul se liniști, ne continuarăm drumul. Dar caii noștri începură foarte repede să sforăie și să dea înapoi. Descălecarăm, cu pistoalele în mâini, să vedem ce putea fi la mijloc și găsirăm zăcând cu fața la pământ cadavrul unui om, iar la câțiva pași un catâr rănit, pe care cumnatul meu îl scăpă de chinuri. Fără să șovăim, ne întoarserăm să dăm de veste la Vuelta Grande... La comandaturi găsirăm pe colonelul José Parrales Sonriente, «omul cu măgărița», întovărașit de un grup de prieteni, stând în jurul unei mese pline de pahare. Îl chemarăm deoparte și pe șoptite îi povestirăm tot ce văzuserăm. Întâi împușcăturile, apoi... Ascultându-ne, înălță din umeri, privi spre flacăra lămpii murdare și răspunse încet: «Duceți-vă drept acasă și – ascultați-mă pe mine – nu mai vorbiți nimănui de asta»...”

— Luis!... Luis!...

Dintre hainele agățate se desprinse o jachetă și căzu ca o pasăre de pradă.

— Luis!...

Barreño sări în picioare și începu să frunzărească o carte, la

doi pași de bibliotecă. Ce spaimă ar fi tras soția lui dacă l-ar fi găsit între haine!

— Știi că n-ai niciun haz?! O să te omori studiind sau o să-ți pierzi mințile. Adu-ți aminte ce-ți tot spun! Nu vrei să înțelegi că pentru a ajunge ceva în țara asta e nevoie mai mult de vorbărie decât de știință? Ce câștigi cu învățătura? Nimic! Poate cel mult o pereche de ciorapi, și nici atât... Asta ne mai lipsea... Asta ne mai lipsea!...

Lumina și vocea soției îi redară liniștea.

— Asta ne mai lipsea! Învățătură și iar învățătură! Și pentru ce, mă rog? Ca să se spună, după ce-o să mori, c-ai fost un savant, așa cum se spune de toți... Să studieze felcerii; tu n-ai nevoie, că ești titrat, doar la asta servește diploma: să știi fără să mai studiezi. Și nu mai face mutra asta acră! În loc de bibliotecă, ar trebui să ai pacienți. Dacă pentru fiecare hârtoagă inutilă din astea ai avea un bolnav, noi cei din casă, am fi mai sănătoși. Eu aș vrea să văd că ai o clinică plină, că sună telefonul la orice oră, că te cheamă la consultații... În sfârșit, că ai ajuns și tu ceva în viață...

— Nu vreau să ajung „ceva” în felul acela...

— Bine, atunci... cineva important. Și pentru asta să nu-mi spui că e nevoie să-ți strici ochii pe cărți, așa cum faci tu. Ar vrea ei să știe ceilalți medici jumătate din ce știi tu, dar n-au nevoie. Destul că știu să se înfigă și să-și facă un nume. Medicul Domnului Președinte încoace, medicul Domnului Președinte încolo... Asta, da, vezi, asta înseamnă a fi într-adevăr cineva...

— Eeei... și Barreño prelungește pe „e” ca și cum ar avea o mică lipsă de memorie. Ei, atunci, fetițo, lasă-ți speranțele; ai să cazi jos când îți voi povesti că vin de la Președinte; da, da, l-am văzut pe Președinte.

— Cum?! Și ce ți-a spus, cum te-a primit?

— Rău. Tot ce-am auzit a fost „să i se taie capul”. M-a prins o frică groaznică și ce-a fost mai rău era că nu găseam ușa să ies.

— S-a înfuriat? Nu-i nimic, nu ești nici primul, nici ultimul pe care se înfurie, pe alții îi bate! Și după ce tăcu câteva momente, adăugă: Pe tine te-a pierdut întotdeauna frica...

— Bine, femeie, dar arată-mi pe cineva care să fie curajos cu o fiară!

— Nu, Luis, nu mă gândeam la asta, vorbeam de chirurgie, fiindcă acum nu mai poți ajunge medicul Președintelui. Pentru

asta ar trebui să nu-ți mai fie frică. Ca să fii chirurg e nevoie de curaj. Crede-mă. Curaj și hotărâre ca să înfigi bisturiul. O croitoreasă care se teme să nu strice stofa n-o să ajungă niciodată să taie bine o rochie. Și o rochie bună, nu-i așa, înseamnă ceva. În schimb, doctorii pot să se exerseze pe indieni, la spital. Iar pe chestia cu Președintele, nu te mai necăji. Omul trebuie să fie scos din fire din pricina asasinatului aceluia oribil de la Portalul Domnului.

— Fă bine și taci! Să nu se întâmple ce nu s-a întâmplat aici niciodată: să te lovesc! Nu e un asasinat și nu există nimic oribil în faptul că s-a terminat cu călăul acela odios, care pe un drum pustiu mi-a ucis tatăl, un bătrân singur și fără apărare.

— După o anonimă. Parcă n-ai fi bărbat. Cine se ia după anonime?

— Eu nu mă iau după anonime. Dacă m-aș lua...

— Parcă n-ai fi bărbat...

— Lasă-mă să vorbesc! Dacă m-aș lua după anonime, n-ai mai fi aici, în casa mea. Barreño își cerceta buzunarele cu grabă și nerăbdare. N-ai mai fi aici, în casa mea. Poftim, citește...

Palidă, fără altă culoare decât roșul chimic al buzelor, femeia luă hârtia pe care i-o întindea bărbatul și o citi într-o clipă:

„Doctore, fii bun și consolează-ți nevasta, acum când «omul cu măgărița» a trecut într-o lume mai bună. Sfatul unor prieteni și al unor prietene care te iubesc.”

Cu un hohot de râs dureros – așchii de falsă veselie care umplură eprubetele și retortele din micul laborator al doctorului Barreño asemeni unui venin necunoscut – femeia înapoie biletul bărbatului. O servitoare întredeschise ușa și spuse:

— Masa e servită!

În palat, Președintele semna corespondența, asistat de bătrânelul care intrase la plecarea doctorului Barreño când se auzise chemat cu numele de „dobitocul ăla”.

„Dobitocul ăla” era un om îmbrăcat sărăcăcios, cu pielea roz, ca a unui pui de șoarece, cu părul de aur, dar de aur prost, falsificat, cu ochii albaștri și tulburi, pierduți în dosul unor ochelari de culoarea gălbenușului de ou.

Președintele așternu ultima semnătură, iar bătrânelul, în

graba de a pune tamponul, vărsă călimara peste plicul semnat.

— Dobitocule!

— Dom...nule Pre...

— Dobitocule!

O apăsare furioasă pe sonerie, apoi alta, alta... zgomot de pași, și în ușa apăru un aghiotant.

— Generale, să i se dea animalului ăstuia două sute de lovituri de baston! răcnii Președintele și trecu imediat în Casa prezidențială.

Masa era servită.

„Animalului” i se umplură ochii de lacrimi. Nu vorbi pentru că nu putea și pentru că știa că era inutil să implore iertarea: Domnul Președinte era turbat de asasinarea lui Parrales Sonriente. În fața ochilor lui încețoșați apărură nevasta și copiii lui: o bătrâioară obosită și o jumătate de duzină de copilași slăbuți, care cereau iertare pentru el. Cu mâna crispată își căută buzunarul hainei ca să scoată batista și să plângă amarnic – ah! de ce nu putea să țipe, s-ar fi ușurat! – gândind nu că pedeapsa ar fi nedreaptă, cum ar fi făcut ceilalți muritori, ci dimpotrivă, că merita să fie lovit ca să învețe să nu se mai poarte ca un neghiob – ah! de ce nu putea să țipe, s-ar fi ușurat! – să fie atent și să nu mai verse cerneala peste note – ah! de ce nu putea să țipe... s-ar fi ușurat!...

Dintre buzele crispate îi ieșeau dinții, ca o *peineta*⁹, contribuind, împreună cu spaima și cu obrajii scobiți, să-i dea înfățișarea unui condamnat la moarte. Nădușeala îi lipea cămașa pe spinare și – ciudat! – era nenorocit din cauza aceasta. Niciodată nu transpirase atâta! Și să nu poată striga ca să se ușureze. Și greața, frica asta care-l făcea să... să... să tremure.

Aghiotantul îl scoase de braț ca pe-un năuc. Îl cuprinsese o amorteală macabră, avea ochii ficși, în urechi o groaznică senzație de gol, iar pielea și-o simțea grea, foarte grea și parcă ruptă din dreptul rinichilor, și era slăbit, tot mai slăbit...

După câteva minute, în sala de mâncare:

— Permiteți, Domnule Președinte?

— Intră, generale.

— Domnule Președinte, vin să vă raportez că „animalul ăla” n-a putut suporta două sute de lovituri.

Servitoarea, care ținea tava cu mâncare din care se servea Președintele în acel moment – cartofi copti în coajă – începu să

⁹ Pieptene mare, cu dinți rari, pus în cap pentru a sprijini voalul numit *mantilla* (n.t.).

tremure...

— Și tu de ce tremuri?! o apostrofă stăpânul. Apoi, întorcându-se către generalul care în poziție de drepti, cu chipiul în mână, aștepta fără să clipească: Bine, poți să te retragi.

Fără să lase tava, servitoarea alergă după aghiotant și ajungându-l din urmă, îl întrebă de ce n-a putut suporta condamnatul cele două sute de lovituri.

— Cum de ce? Fiindc-a murit!

Cu tava mereu în mână, servitoarea se întoarse în sala de mâncare.

— Señor, spuse aproape plângând Președintelui, care mânca liniștit, zice că n-a putut suporta fiindc-a murit!

— Ei și? Servește ce urmează!

VI CAPUL UNUI GENERAL

Miguel Chip-de-înger, omul de încredere al Președintelui, intră îndată după terminarea mesei.

— Mii de scuze, Domnule Președinte, spuse apărând în ușa sufrageriei. (Era frumos și rău ca satana.) Mii de scuze, Domnule Președinte, dacă vin... acum, dar a trebuit să-i ajut unui tăietor de lemne la transportarea unui rănit pe care-l scosese dintr-o groapă cu gunoi, așa că n-am putut veni mai înainte! Și vă informez, Domnule Președinte, că nu era vorba de vreo persoană cunoscută, ci de un om oarecare, fără importanță.

Președintele era îmbrăcat ca de obicei, după regulile celui mai riguros doliu: pantofi negri, haine negre, cravată neagră, și tot neagră și pălăria, pe care nu și-o scotea niciodată. Sub mustățile-i cărunte, lăsate la colțurile buzelor, își ascundea gingiile fără dinți, pielea îi atârna pe obraji și avea pleoapele ciupite.

— Și l-ai dus unde trebuie? întrebă Președintele, descrețindu-și sprâncenele.

— Domnule Președinte, să vedeți...

— Ce vorbă-i asta? Cineva care se laudă că e prietenul Președintelui republicii nu părăsește în stradă un biet rănit, victimă a unui agresor necunoscut!

O mișcare ușoară la ușa sufrageriei îl făcu să întoarcă capul.

— Intră, generale...
— Cu voia dumneavoastră, Domnule Președinte...
— E totul gata, generale?
— Da, Domnule Președinte!
— Du-te chiar dumneata, generale; prezintă condoleanțele mele văduvei și dă-i acești trei sute de *pesos*, pe care-i trimite Președintele republicii ca ajutor de înmormântare.

Generalul, care rămăsese în picioare, cu chipiul în mână dreaptă, încremenit, aproape fără să respire, luă banii de pe masă, făcu stânga-mprejur și, câteva minute mai târziu, plecă în automobilul în care se afla coșciugul cu corpul „dobitocului ăla”.

Chip-de-înger se grăbi să explice:

— Am vrut să merg cu rănitul până la spital, dar apoi mi-am spus: „Cu un ordin al Domnului Președinte îl vor îngriji mai bine”. Și cum trebuia să vin aici, chemat de dumneavoastră, ca să vă repet încă o dată cât de greu mi-e să mă gândesc cum l-au omorât mișeii, pe la spate, pe bunul nostru Parrales Sonriente...

— Bine, voi da ordinul.

— Nici nu se putea aștepta altceva de la cel despre care atâția oameni spun că n-ar trebui să guverneze această țară...

Președintele sări ca ars.

— Cine sunt aceia?

— În primul rând eu, Domnule Președinte, eu, care cred împreună cu mulți alții că un om ca dumneavoastră ar trebui să guverneze o țară ca Franța, sau ca libera Elveție, sau ca harnica Belgie, sau ca minunata Danemarcă!... Dar, mai ales ca Franța... Dumneavoastră ați fi omul ideal pentru a conduce destinele marelui popor al lui Gambetta¹⁰ și Victor Hugo!

Un surâs aproape imperceptibil se desemnă sub mustața Președintelui, care, ștergându-și ochelarii cu o batistă de mătase albă, fără a-l slăbi din ochi pe Chip-de-înger, îndreptă după o scurtă pauză conversația în altă direcție.

— Te-am chemat, Miguel, pentru o chestiune care mă interesează și care vreau să se rezolve chiar în noaptea asta. Autoritățile au ordonat arestarea pungașului acela de Eusebio Canales, generalul pe care-l cunoști; va fi ridicat după miezul nopții din casa lui. Din motive particulare, deși e unul din cei care l-au asasinat pe Parrales Sonriente, guvernul nu consideră

¹⁰Leon Gambetta (1838-1882), avocat și om de stat francez, republican de extremă stângă (n.r.).

oportun să-l bage la închisoare, așa că omul acesta trebuie să fugă imediat. Du-te la el chiar acum, spune-i tot ce știi și sfătuiește-l, ca și cum ar veni de la tine, să se facă nevăzut chiar în noaptea asta. Poți să-i dai și o mână de ajutor, dar dacă nu vrea să fugă – crezând, ca orice militar de carieră, că nu e onorabil – și dacă mâine îl vor prinde, pun să-i taie capul. Nu trebuie să știe nimic despre convorbirea asta – rămâne între noi doi... Și tu bagă de seamă, să nu afle poliția că te duci la el; fii atent cum aranjezi lucrurile ca să nu dai naștere la bănueli și fă ca pungașul acela s-o șteargă imediat. Poți pleca.

Favoritul ieși cu fața pe jumătate îngropată într-o eșarfă neagră. (Era frumos și rău ca satana.) Ofițerii care păzeau sala de mâncare îl salutară ostășește. Presimțeau sau poate aflaseră că ducea în mâini capul unui general? Șaizeci de nenorociți căscau în sala de audiențe, așteptând ca Domnul Președinte să fie liber. Străzile din apropierea palatului și a Casei prezidențiale erau împodobite cu flori. Grupuri de soldați, sub conducerea Comandantului pieței, înfrumusețau frontispiciul cazărmilor vecine cu lampioane, stegulețe și ghirlande de foiță albastră și albă.

Chip-de-înger nici nu-și dădu seama de pregătirile acelea de sărbătoare. Trebuia să-l vadă pe general, să stabilească împreună un plan și să-i înlesnească fuga. Totul i se păru ușor până nu începură să-l latre câinii din pădurea aceea monstruoasă care-l apăra pe Domnul Președinte de dușmani, pădure de arbori cu urechi, care, la cel mai slab ecou, se răsuceau ca frământați de uragan. Nici cel mai ușor foșnet iscat pe o rază de-o leghe nu scăpa atenției acelor milioane de cartilaje înfometate. Câinii continuau să latre. O rețea de fire invizibile, mai invizibile decât firele de telegraf, lega fiecare frunză cu Domnul Președinte, atent la ceea ce se petrecea în măruntaiele cele mai adânci ale cetățenilor.

Ce binear fi să poți face o înțelegere cu dracul și să-i vinzi sufletul, cu condiția de a înșela vigilența poliției și de a înlesni fuga generalului... Dar dracul nu face acte de milostenie, deși isprava asta ar putea avea urmări grave... Capul unui general și încă ceva... Rosti cuvintele ca și cum într-adevăr ar fi avut în mâini capul generalului și încă ceva.

Ajunsese în fața casei generalului Canales, situată în cartierul La Merced. Era o casă mare, pe colț, veche de aproape o sută de ani; cele opt balcoane care dădeau spre strada principală și poarta mare, pentru trăsurile, de pe cealaltă stradă îi

dădeau un fel de noblețe, ca de monedă antică. Un moment favoritul se gândi să se oprească aici și în cazul când ar auzi zgomot înăuntru, să bată, ca să-i deschidă. Dar prezența jandarmilor, care se-nvârteau pe trotuarul din față, îl făcu să-și schimbe gândul. Grăbi pasul, dar nu fără a arunca o privire pe fereastră, ca să vadă dacă nu-i înăuntru cineva căruia i-ar putea face semn. Nu văzu pe nimeni. Să se oprească pe trotuar – cu neputință fără a nu deveni suspect. În colțul opus însă era o cârciumă, și ca să poată rămâne aproape de casa generalului, trebuia să intre și să consume ceva. O bere. Spuse câteva cuvinte femeii care servea și, cu paharul de bere în mână, întoarse capul, ca să vadă cine ocupa banca lipită de perete, căci, intrând, zărise cu coada ochiului o siluetă. Individul purta o pălărie mare, trasă până peste ochi, un șervet în jurul gâtului, gulerul hainei ridicat, niște pantaloni largi în partea de jos, ca o pâlnie, și ghetele descheiate, cu toc înalt, cu vârful de pânză ceruită, iar restul din piele galbenă și postav cafeniu. Plimbându-și privirea distrată prin încăpere, favoritul văzu șirurile de sticle frumos aliniate pe rafturi, „S”-ul luminos al becului electric, o reclamă de vinuri spaniole, care-l înfățișa pe Bachus călare pe un butoi, între călugări pântecoși și femei despuiate, iar deasupra un portret al Domnului Președinte, scandalos de întinerit, cu niște linii de cale ferată, în chip de epoleți, pe umeri, în timp ce un înger lăsa să-i cadă pe creștet o cunună de laur. Era un portret executat cu mult gust artistic. Din când în când, Chip-de-înger privea casa generalului. Trebuia să fie atent, să nu facă vreo greșală – poate că cel de pe banchetă și crâșmărița erau mai mult decât prieteni... Își descheie haina, se rezemă de tejghea și-apoi își încrucișă picioarele cu aerul unei persoane care n-are de gând să plece imediat. Dacă ar mai cere o bere? O ceru și pentru a câștiga timp plăti cu o bancnotă de o sută de pesos. Poate că n-avea să-i schimbe. Într-adevăr, crâșmărița deschise – nemulțumită – sertarul, scormoni printre bancnotele murdare și-apoi îl închise cu zgomot. N-avea de unde da restul. Întotdeauna aceeași poveste: să plece să schimbe. Își scoase șorțul și punându-și-l pe brațele goale, ieși în stradă, după ce aruncă individului de pe banchetă o privire plină de înțeles, ca și cum i-ar fi recomandat să nu-l piardă din ochi pe client, ca să nu fure ceva. Precauție inutilă, fiindcă în acel moment, ca picată din cer, ieși din casa generalului o domnișoară, și Chip-de-înger nu mai stătu pe gânduri.

— Señorita - îi spuse, ajungând-o din urmă și mergând alături de dânsa - anunțați, vă rog, pe stăpânul casei de unde ați ieșit că am să-i comunic ceva extrem de urgent...

— Tatălui meu?

— Sunteți fiica generalului Canales?

— Da, domnule...

— Atunci... nu, nu vă opriți... mergeți... să ne continuăm drumul... Iată cartea mea de vizită. Spuneți-i, vă rog, că-l aștept la mine acasă cât mai repede cu putință; eu mă duc chiar acum acasă și-l aștept acolo. Spuneți-i că viața îi e în primejdie... Da, da, la mine acasă, cât mai repede posibil...

Vântul îi smulse pălăria și trebui să fugă înapoi după ea ca s-o prindă. Îi scăpă din mâini de două-trei ori. În sfârșit o captură, cu gesturile omului care urmărește o găină în curtea de păsări.

Se întoarse la cârciumă sub pretext de-a lua restul, în realitate ca să vadă ce impresie făcuse ieșirea lui grăbită asupra celui de pe banchetă. Îl găsi luptându-se cu crâșmărița, o înghesuisese lângă perete și-i căuta lacom gura, ca să-i smulgă un sărut.

— Copoi scârbos, nu degeaba-ți zice lumea grețosul¹¹, spunea crâșmărița, iar omul de pe banchetă, speriat de zgomotul pașilor lui Chip-de-înger, îi dădu drumul.

Chip-de-înger interveni prietenos, ca să-și realizeze planurile mai ușor. Dezarmă pe crâșmăriță, care pusese mâna pe-o sticlă, și se întoarse împăciuitor spre omul de pe banchetă.

— Liniștește-te, liniștește-te, señora! Ce maniere sunt astea? Păstrează restul și lămuriți-vă cu binele. Nu câștigați nimic făcând scandal. Ba mai poate veni și poliția, mai ales dacă prietenul...

— Lucio Vásquez, la ordinele dumneavoastră.

— Lucio Vásquez? Sucio Bascas! Cât despre poliție... La fiecare pas te amenință cu poliția! Să poftească, n-au decât să vină. Nu mi-e frică de ei, domnule. Eu nu-s indiană ca să mă amenințe ăsta cu închisoarea!

— Dacă vreau, te bag într-un bordel, nu într-o închisoare, mormăi Vásquez, scuipând imediat ceea ce-și scosese, horcăind, din gâtleej.

— Ba o să bagi pe cine știu eu!

— Ei... haide, haide, ajunge, faceți pace!

¹¹ Agentul de poliție se numește Lucio Vásquez, iar cârciumărița pronunță Sucio (murdar) Bascas (greață) (n.t.).

— Bine, señor, eu nu mai zic nimic.

Vocea lui Vásquez era neplăcută, vorbea ca o femeie, cu un glas subțire, dulceag și fals. Îndrăgostit până peste cap de crâșmăriță, se lupta cu ea zi și noapte ca s-o facă să-l sărute de bunăvoie, nu-i cerea mai mult. Dar crâșmărița nu voia nici în ruptul capului, sub cuvânt că cine dă un deget dă toată mâna. Rugăminți, amenințări, daruri, suspine prefăcute sau adevărate, serenade, minciuni lingușitoare, totul se sfârâma de refuzul încăpățânat al crâșmăriței, care nu se lăsa nici învinsă, nici convinsă. „Cine mă iubește – spunea ea – știe că dragostea cu mine e trântă, nu glumă.”

— Acum că ați tăcut – continuă Chip-de-înger, vorbind ca pentru el și frecând cu degetul arătător o monedă de nichel ținută pe tejghea – am să vă povestesc ce e cu domnișoara din casa de peste drum.

Și se pregătea tocmai să le spună că-l rugase un prieten s-o întrebe dacă primise scrisoarea lui, când crâșmărița i-o luă înainte:

— Norocosule, las', c-am văzut noi cum îi tragi clopotele!

Favoritului i se luminară ochii. „Îi trage clopotele...” Să spună că se opune familia... Să simuleze o răpire... Răpire, siluire, se aseamănă...

Continuă să frece cu degetul moneda ținută pe tejghea, dar acum mișcarea era mai repede.

— E adevărat, răspunse Chip-de-înger, dar sunt amărât pentru că tatăl ei nu vrea să ne căsătorim...

— A! să n-aud de bătrânul ăsta, îl întrerupse Vásquez. Se uită la noi ca la dracu, ca și când noi am fi de vină c-am primit ordin să-l urmărim peste tot!

— Așa-s bogații, adăugă crâșmărița, tot bosumflată.

— Și din pricina asta, continuă să le explice Chip-de-înger, m-am gândit s-o răpesc. Ea e de acord. Acum am vorbit cu ea din nou și ne-am hotărât. O răpesc la noapte.

Crâșmărița și Vásquez surâseră.

— Ia dă-ne câte-un păhărel, spuse Vásquez crâșmăriței, că începe să devină interesant! Apoi se întoarse spre Chip-de-înger, oferindu-i o țigară: Fumați, domnule?

— Nu, mulțumesc... dar... ca să nu te refuz...

Crâșmărița umplu trei păhărele, în timp ce ei își aprindeau țigările.

După o clipă, când îi mai trecu arsura băuturii, Chip-de-înger îi întrebă:

— M-aș putea bizui pe voi? Fie ce-o fi, am nevoie de ajutorul vostru. Și asta chiar azi!

— După unsprezece noaptea eu nu pot, că sunt de serviciu, observă Vásquez, dar m-ar putea înlocui asta...

— „Asta” să-i spui mamă-ti! Cu mine să vorbești politicos!

— M-ar putea înlocui „dânsa”, numită și Masacuata. Și, întorcându-se spre crâșmăriță: Face cât doi, afară numai dacă nu preferați să vă trimit în locul meu un bărbat. Am un prieten de toată încrederea.

— Tu, la toate-l scoți pe Genaro Rodas, dovleacul ăla alb!

— De ce dovleac alb? iscodi Chip-de-înger.

— Pentru că pare mort, e... *de-co-ro-lat...* sau cum îi spune, că nu mai știu nici să vorbesc... *de-co-lo-rat...* asta e!

— Și ce-are a face scripca cu iepurele?

— În ceea ce mă privește, nu văd niciun inconvenient...

— Ba da, domnule, iertați-mă că vă tai vorba, are a face, numai că nu voiam să vă spun: femeia lui Genaro Rodas, una pe care-o cheamă Fedina, spune peste tot că fata generalului o să fie nașa copilului ei; carevasăzică Genaro Rodas, prietenul ăsta al tău, nu-i omul cel mai potrivit pentru ceea ce vrea domnul.

— Măi, câte mofturi!

— Pentru tine toate-s mofturi!

Chip-de-înger îi mulțumi lui Vásquez pentru bună-voință, dându-i să înțeleagă că era mai bine să nu conteze pe dovleac alb pentru că, așa cum spunea crâșmărița, nu era deloc omul potrivit.

— E păcat, prietene Vásquez, că nu mă poți ajuta dumneata la treaba asta...

— Și mie-mi pare rău că nu vă pot ține tovărășie; dacă aș fi știut mai înainte, mi-aș fi cerut o permisie.

— Dacă se poate aranja cu bani...

— Nu, nici vorbă de-așa ceva, eu nu-s din cei care se lasă greu, dar credeți-mă, nu se poate face nimic... și-și duse mâna la ureche.

— Ce să facem, dacă nu se poate, nu se poate. Eu am să vin la noapte, la unu jumătate-două fără un sfert, căci, în dragoste, știți vorba: inima toată și îndată.

Își luă rămas bun în pragul ușii, își duse ceasul de mână la ureche ca să audă dacă merge – ce fior al destinului în acea pulsație isocronă! – și porni grăbit, cu eșarfa neagră peste fața-i palidă. Ducea în mâini capul unui general și încă ceva.

VII MOARTEA PAIAȚEI

Genaro Rodas se opri lângă perete ca să-și aprindă o țigară. Lucio Vásquez apăru tocmai când freca chibritul pe cutie. Un câine vomita pe grilajul sanctuarului.

— Ce vânt afurisit, mormăi Rodas văzându-și prietenul.

— E, ce mai spui, băiatule? îl întreabă, în chip de salut, Vásquez; apoi își continuă drumul împreună.

— Nimic, dar tu?

— Unde te duci?

— Cum unde mă duc? Asta-i bună! Păi nu vorbisem noi să ne întâlnim aici?

— Am crezut c-ai uitat. Să-ți povestesc ce mi s-a întâmplat. Dar hai să bem ceva! Nu știu cum se face, dar parcă am poftă de-un păhărel. Vino, să trecem mai întâi pe la Portalul Domnului, să vedem ce mai e pe-acolo.

— Cred că nu-i nimic, dar, dacă vrei, să trecem. De când i-au oprit pe milogi să mai doarmă acolo, nu mai vezi nici țipenie de om noaptea.

— Cu atât mai bine. Să trecem prin fața portalului dacă vrei. Uh, ce vânt s-a pornit...

După asasinatul colonelului Parrales Sonriente, poliția secretă nu pierdea din ochi nicio clipă Piața Catedralei: încredințaseră supravegherea ei celor mai vajnici agenți. Vásquez și prietenul său străbătură piața, urcară treptele dinspre palatul arhiepiscopal și ieșiră prin partea numită Cien Puertas¹². Umbrele coloanelor, așternute pe pământ, ocupau locul cerșetorilor. O scară, pe urmă alta, și alta arătau că zugravii se pregătesc să reîntinerească edificiul. Într-adevăr dintre toate dispozițiile luate de onorabila Primărie pentru a-i dovedi Domnului Președinte devotamentul ei necondiționat, cea mai de seamă privea curățirea și înfrumusețarea aceluia loc – teatrul odiosului asasinat – cu cheltuiala turcilor care-și aveau acolo bazarurile lor mirosind a cârpă arsă. „Să plătească turcii, pentru că, trăind în locul crimei, sunt și ei, într-o oarecare măsură, vinovați de moartea colonelului Parrales Sonriente”, glăsuiau sentențios severele dispoziții ale edililor. În urma acestor contribuții cu caracter vindicativ, turcii ar fi ajuns mai săraci decât cerșetorii care dormeau mai înainte în fața

¹² O sută de porți (n.t.).

prăvăliilor lor dacă nu s-ar fi recurs la ajutorul unor prieteni influenți și n-ar fi obținut, prin intervențiile acestora, să plătească cheltuielile privind zăgrăvirea, amenajarea și iluminatul Portalului Domnului cu bonuri de tezaur cumpărate de ei la jumătate din valoarea nominală.

Dar prezența poliției secrete îi îngrijora. Se întrebau, pe șoptite, care să fie pricina acelei supravegheri continue. Nu s-au topit oare bonurile lor în cazanele cu var? N-au cumpărat cu banii lor bidinele mari și dese ca bărbile profeților lui Israel? Prevăzători, sporiră numărul barelor, zăvoarelor și lacătelor puse, pe dinăuntru, la ușile magazinelor lor.

Vásquez și Rodas ieșiră din Piața Catedralei prin partea numită Cien Puertas. Tăcerea înghițea ecoul dens al pașilor lor. Mai departe, urcând strada, intrară într-un bufet numit *La leul care se deșteaptă*; Vásquez salută pe patron, ceru două pahare și veni să se așeze alături de Rodas, la o măsuță, după un paravan.

— Și-acu, ia spune-mi, ce-i cu chestia aia a mea? spuse Rodas.

— Noroc! și Vásquez ridică paharul cu rachiu.

— Să trăiești!

Cârciumarul, care se apropiase ca să-i servească, adăugă din obișnuință:

— În sănătatea dumneavoastră!

Goliră amândoi paharele dintr-o singură sorbitură.

— Cu chestia aia nu s-a făcut nimic... Vásquez scuipe cuvintele împreună cu ultima înghițitură de rachiu diluat în salivă spumoasă. Subdirectorul a pus în pâine pe-un fin de-al lui, și când i-am vorbit de tine, îi și dăduseră postul individului ăluia, cine știe ce neisprăvit...

— Povești!

— Ba na, știi bine că unde poruncește căpitanul tace marinarul... Eu le-am spus că vrei să intri în poliția secretă și că ești un tip tare! Dar știi și tu cum merge tărășenia!

— Și el ce ți-a spus?

— Ce-ai auzit: că vrea să-l căpătuiască pe finu-su, și cu asta mi-a închis gura. Acum să-ți mai spun ceva: azi e mult mai greu să capeți un ciolan în poliția secretă decât atunci când am intrat eu. Toți au mirosit că aici e rost de învârteală.

Rodas primi cuvintele prietenului său ridicând din umeri și mormăind ceva neînțeles. Venise cu speranța de-a găsi ceva de lucru.

— Stai, măi omule, nu te mârni. Nu face să te mârnești. Îndată ce aflăm de alt ciolan, punem mâna pe el. Îți jur pe Dumnezeu-meu, pe mormântul mamei, na! c-o să-l ai, mai ales acum când lucrurile se-nfierbântă și când sunt sigur c-o să ne mărească numărul. Nu știu dacă ți-am povestit... Și, spunând aceasta, Vásquez se întoarse, privind în toate părțile: Nu! Mai bine să nu-ți povestesc! Eu nu-s din ăia care nu pot să-și țină clanța!

— Foarte bine, nu-mi povesti nimic, mie puțin îmi pasă!

— Da să știi că lucru e hotărât...

— Ascultă, băiatule, nu-mi spune nimic, fă bine și taci din gură! Te-ai îndoit de mine - gata!

— Nu, omule, nu! Mă, dar supărăcios mai ești!

— Nu, mai bine taci, mie nu-mi place fereala asta.

— Parc-ai fi femeie. Te-a întrebat cineva ceva de faci atâtea mofturi?

Vásquez se ridică în picioare, ca să vadă dacă-l aude cineva, și adăugă cu jumătate de glas, apropiindu-se de Rodas, care-l ascultă fără plăcere, jignit din cauza reticențelor lui:

— Nu știu dacă ți-am povestit că cerșetorii care dormeau sub Portalul Domnului în noaptea crimei și-au dat drumul la gură și-a aflat acum toată lumea cine sunt cei care i-au făcut de petrecanie colonelului - și, urcând glasul - adică, cine mai mulți? o să mă-ntrebi tu - și, coborându-l din nou, ca și cum i-ar fi dezvăluit un secret de stat - nimeni decât generalul Eusebio Canales și avocatul Abel Carvajal...

— E adevărat ceea ce-mi spui tu acum?

— Chiar astăzi a fost semnat ordinul de arestare, și cu asta ți-am spus totul.

— Vezi, băiatule, rosti Rodas mai împăcat, pe colonelul ăla de ziceau că omora musca de la o sută de pași cu un glonte și de care se spuneau fel de fel de grozării l-au achitat fără revolver și fără cuțit, sucindu-i gâtul ca la o găină. În viață, băiatule, totul e să fii hotărât. Să-i ia dracu pe ucigași!

Vásquez propuse alt rând, și-l și comandă:

— Două mici, don Lucho!

Don Lucho, crâșmarul, umplu din nou păhărelele. Servea pe clienți, arătându-și, mândru, bretelele de mătase neagră.

— Pe gât cu ele, spuse Vásquez și, după ce scuipe printre dinți, adăugă: Tu rămâi mereu în urmă! Știi că am și eu o dambla: să nu văd paharele pline; și dacă n-o știi, afl-o acum! Noroc!

Rodas, cu gândul în altă parte, se grăbi să ciocnească. Dar, imediat ce-și dezlipi de buze paharul gol, exclamă:

— Aia de l-au trimis pe colonel pe lumea ailaltă n-or să fie ei așa proști să vină iar în Piața Catedralei! Puteți să-i așteptați acolo mult și bine!

— Și cine ți-a spus ție c-or să mai vină?

— Cum?

— Ei... Între timp se fac cercetări, și tot ce poțtești! Ha, ha, ha! Zău că mă faci să râd!

— Ce tot îndrugi acolo? Ceea ce-ți spun eu e că dacă poliția știe cine i-a făcut felul colonelului, e o prostie să aștepte ca domnii ucigași să vină iar sub Portalul Domnului ca să pună ea mâna pe ei sau... poate că supraveghează piața din cauza ochilor frumoși ai turcilor? Ce zici?

— Nu vorbi despre ceea ce nu știi!

— Dar nu-mi împuia nici tu urechile cu basme!

— Ce face poliția secretă la Portalul Domnului n-are nicio legătură cu povestea colonelului Parrales, și nici nu te interesează...

— Nu mă face să râd...

— Nu, serios, omul pe care-l așteaptă poliția secretă în piață n-are nimic de-a face cu crima. Zău că nu. Nici nu-ți închipui ce facem noi acolo... așteptăm un om turbat.

— Mai vezi de alții!

— Dacă-ți spun! Ți-aduci aminte de mutul ăla după care strigau toți milogii „mamă”? Unul înalt, ciolănos, cu picioarele strâmbe, care alerga pe străzi ca un bezmetic... Ți-aduci aminte? Sigur că da. Păi pe ăsta-l pândim noi la Portalul Domnului, căci de-acolo a dispărut acum trei zile. O să-l umplem cu gloanțe ca pe-un cârnat...

Și, spunând aceasta, își duse mâna la revolver.

— Gâdilă-mă, să râd!

— Nu, omule, nu te păcălesc, e-adevărat, crede-mă că e adevărat, a mușcat o grămadă de oameni, și medicii au prescris să-i facem injecții de plumb sub piele. Să mor dacă te mint!

— Văd că vrei să mă aiurești, dar să știi că nu s-a născut încă ăla care să mă ducă. Nu sunt eu așa prost... ce așteaptă poliția sub Portalul Domnului e întoarcerea ălor de-au sucit gâtul colonelului.

— Mamă, mamă, ce catâr! Pe mut, auzi tu, pe mut îl așteaptă, pe mutul ăla care-a turbat și-a mușcat o mulțime de

oameni. De câte ori vrei să-ți mai spun?

Paiață umplea strada de gemete, târându-și trupul din care mușca sălbatic durerea de șale. Înainta când pe pânțele, hârșându-se pe pietre, ajutându-se cu mâinile și cu vârful picioarelor, când târându-se pe coapsa piciorului sănătos și sprijinindu-se cu cotul. În cele din urmă ajunsese în Piața Catedralei. Vântul se frângea în arborii parcului, iar vuietul lui părea țipăt de pasăre de pradă. Cuprins de spaimă, Paiață rămase un lung răstimp desprins de conștiință, pradă unei neliniști adânci, din viscere, pe care-o resimțea până-n limbă, umflată și uscată ca un pește mort în cenușă, în timp ce sudoarea îi curgea șiroaie pe picioare. Treaptă cu treaptă urcă scările spre Portalul Domnului, treaptă cu treaptă, întinzându-se ca o pisică ce trage să moară și se ghemui în întuneric, cu gura căscată, cu ochii ca de cocă, acoperit de zdrențe îmbibate de sânge și de noroi. Tăcerea topea pașii ultimilor trecători, clinchetul armelor santinelelor și umbletul ferit al câinilor vagabonzi, care, adulmecând pământul ca să găsească oase, răscoleau hârtiile și frunzele – în care fuseseră învelite porțiile *detamales*¹³ – purtate de vânt prin piață.

Don Lucho umplu încă o dată paharele duble, pe care le numea „cu două etaje”.

— Cum vine asta că „te aiuresc”? spunea Vásquez între două salve de scuipat, cu vocea mai ascutită ca de obicei. Nu-ți spuneam tocmai că azi, înainte de-a porni să mă întâlnesc cu tine, pe la nouă, nouă jumătate, pe când o vrăjeam pe Masacuata, intră în local un tip care ceru o bere? Muierea îl servi la iuțeală. Tipul mai ceru una și plăti c-o hârtie de-o sută. Muierea n-avu să-i dea restul și se duse s-o schimbe. Eu eram numai ochi, că, de când îl văzusem pe tip intrând, simțisem că nu-i lucru curat, și într-adevăr, bătrânule, parc-aș fi știut: din casa de „vizavi” ieși o tipesă și individul, cum o văzu, se și repezi după ea. Eu nu putui să văd mai mult, că tocmai atunci se întoarse Masacuata, și eu, mă știi, începuși s-o hărțuiesc...

— Și-atunci hârtia de-o sută...

— Nu, stai să vezi. Tocmai când mă luptam cu femeia, se întoarse și tipul după rest, dar, văzând-o în brațele mele, deveni încrezător și ne mărturisi că era îndrăgostit lulea de fata generalului Canales și că are de gând s-o fure chiar în noaptea

¹³ Amestec de mălai cu unt, uneori cu carne, învelit în frunze de bananier sau de porumb (n.t.).

asta, dacă o putea. Fata generalului era chiar tipesa, care ieşise să se înţeleagă cu el în privinţa fugii. Şi nici nu ştii cât m-a rugat să-l ajut s-o răpească, dar ce puteam face, cu paza asta a portalului...

— Ce mai poveste!

Rodas îşi întovărăşi exclamaţia cu o ţâşnitură de salivă.

— Şi cum pe necunoscutul ăsta eu l-am văzut de multe ori pe la Casa prezidenţială...

— Aiurea, trebuie să fie vreo rubedenie de-a generalului!

— Da de unde, nici urmă de-aşa ceva! Ce mă miră însă e zorul ăsta de-a fura fata chiar azi. Poate c-o fi aflat ceva de arestarea generalului şi vrea să pună mâna pe mititică tocmai când o să-l înhaţe ortacii pe bătrân.

— Pe toate le ştii, mintosule!

— Să mai bem un rând şi s-o ştergem!

Don Lucho umplu paharele, şi prietenii le goliră fără întârziere. Scuiپau acum peste scuiپături şi peste mucuri de ٲigări ieftine.

— Cât face, don Lucho??

— O dată şaisprezece şi cu patru...

— De fiecare?

— Nu, s-ar putea una ca asta! La un loc! răspunse cârciumarul, în timp ce Vásquez îi număra în mână câteva bilete şi patru monede de nichel.

— La bună vedere, don Lucho!

— Don Luchito, pe curând!

Vocile lor se confundară cu răspunsul cârciumarului, care îi conduse până la uşă.

— Da frig mai e, fir-ar să fie! exclamă Rodas când ieşiră în stradă şi-şi înfundă mâinile în buzunarele pantalonilor.

Pas cu pas, ajunseră la prăvăliile din dreptul închisorii, în colţul cel mai apropiat de Portalul Domnului. La stăruinţa lui Vásquez, care se simţea mulţumit şi-şi întindea braţele ca şi cum s-ar fi scuturat de un munte de lene, se opriră acolo.

— Uite-aşa se deşteaptă leul, spunea întinzându-se. Încurcată treabă să trebuiască să ٲii un „leu” ca să fii şi tu un leu! Şi fă-mi plăcerea de treci pe râs, că asta e noaptea mea de veselie, asta e noaptea mea de veselie, ٲi-o spun eu, noaptea mea de veselie!

Şi tot repetând aşa, cu vocea ascuţită, tot mai ascuţită, părea că preschimbă noaptea într-un tamburin cu clopoţei de aur, părea să strângă în vânt mâini de prieteni nevăzuţi şi,

aducându-și-l în fața ochilor pe păpușarul portalului, părea că-i înveselește toate personajele, făcându-le să râdă în hohote... Și râdea și el, râdea mereu, încercând câteva figuri de dans cu mâinile în buzunarele hainei scurte, până când râsul i se înecă într-un fel de hohot care nu mai însemna veselie, ci suferință; apoi se îndoi deodată din șale, ca să-și apere gura de revolta stomacului. Dar, pe neașteptate, amuți. Râsul i se întări pe buze, ca gipsul pe care-l folosesc dentiștii ca să ia mulajul danturii. Îl văzuse pe Paiață. Pașii lui călcară tăcerea de sub Portalul Domnului. Zidirile vechi din piață îi înmulțeau cu doi, cu opt, cu doisprezece. Idiotul scâncea încet, apoi tare și iar încet, ca un câine rănit. Un urlat sfâșie noaptea. Vásquez, pe care Paiață îl văzuse apropiindu-se cu revolverul în mână, îl târa acum de piciorul rupt spre treptele ce duceau către palatul arhiepiscopal. Rodas asista la scenă fără să facă o mișcare, cu răsuflarea grea, înecat în sudoare. La prima împușcătură, Paiață se prăbuși pe scările de piatră. Altă împușcătură îi puse capăt vieții, între cele două detunături, turcii se zgribuliră în așternut. Și nu văzu nimeni nimic.

VIII

PĂPUȘARUL DE LA PORTALUL DOMNULUI

La detunăturile armei și la urletele Paiaței, la fuga lui Vásquez și a prietenului său, străzile începură să alerge pe străzi, sărac înveșmântate cu lună, nepricepând bine ce s-a întâmplat, iar arborii își frângeau degetele de durere că nu puteau spune - cu glasul vântului, prin firele telefonice - ceea ce se întâmplase. Străzile se arătau pe la colțuri, întrebându-se unde-o fi locul crimei și, ca zăpăcite, unele alergau către cartierele din centru, altele către cele mărginașe. Nu, nu se întâmplase în Stradela Evreiască în zigzag și cu caldarâmul încrețit ca valurile, desemnată parcă de-un bețiv! Nu, nici în străduța Esquintilla, vestită odinioară prin domnișorii care-și inaugurau spadele în carnea mocofanilor de jandarmi, întinerind astfel poveștile cu, mușchetari și cu acte de cavalerism. Nici în Strada Regală, preferată de jucătorii de cărți, dintre care niciunul - așa se spune - nu trece fără să salute statuia! Nici în strada Sfânta Teresa, cu coborâșul ei repede și cu amare vecinătăți! Nici în Ulița Iepurelui, nici pe lângă fântâna Habana, nici în Cinci-Străzi, nici pe lângă Fundătura Martinichezului!...

Se întâmplase în Piața Centrală, acolo unde apa spăla neîncetat zidurile vespasielenor cu un fel de plâns neînțeles, unde santinelele loveau mereu pavajul sonor cu patul armelor, acolo unde noaptea se învârtea fără odihnă sub bolta înghețată a cerului, cuprinzând cer și catedrală.

Vântul avea palpitația confuză a unei tâmples rănite de gloanțe, iar suflarea lui încerca zadarnic să smulgă arborilor ideile fixe ale frunzelor.

Deodată, la una din barăcile de lângă Portalul Domnului se deschise o ușă, și pe furiș, ca un șoarece, apăru păpușarul. Nevastă-sa îl împingea spre stradă cu curiozitatea unei fete de cincizeci de ani, ca să vadă și să-i spună ce se întâmplase. Ce se întâmplase? Ce fuseseră împușcăturile acelea una după alta? Păpușarul n-avea nicio poftă să apară în stradă în cămașă de noapte ca să-i aducă noutăți donei Venjamón¹⁴ – așa o porecliseră pe soția lui, și asta numai pentru că el se numea Benjamin – și, de asemenea, i se părea de prost gust ca dumneai, în dorința de a ști dacă fusese omorât vreun turc, să-l împungă în coaste cu pintenii celor zece degete, ca să-l facă să-și lungească gâtul cât mai mult cu putință.

— Bine, femeie, dar dacă nu văd nimic! Ce vrei să-ți spun? Mă împingi degeaba!

— Ce spui?... A fost în partea turcilor?

— Spun că nu văd nimic și că pretențiile astea...

— Vorbește mai lămurit, pentru numele lui Dumnezeu!

Când păpușarul își scotea dantura, își chinuia gura-i suptă ca o ventuză pentru fiecare cuvânt.

— A! acum văd, așteaptă; cred că știu despre ce-i vorba!

— Dar, Benjamin, nu înțeleg nimic. Nu vrei să înțelegi că nu înțeleg nimic?

— Văd, văd! Acolo, în colțul palatului arhiepiscopal, se adună lume!

— Hai, dă-te la o parte din ușa, că nu ești bun de nimic și nu înțeleg nicio vorbă din ce bolborosești!

Don Benjamin lăsă locul soției sale, care apăru despletită, cu un sân atârând peste cămașa de indian galben și cu celălalt prins în scapularul fecioarei.

— Acolo... aduc o targă, fură ultimele cuvinte ale lui don Benjamin înainte de a-și părăsi postul de observație.

— Bine, bine, vasăzică acolo! Eu credeam că-i la turci. De ce nu mi-ai spus, Benjamin, că-i acolo? De-asta s-au auzit așa

¹⁴ Literal: Vino, șuncă! (n.t.)

de aproape împuşcăturile!

— Sigur. Uite c-au adus targa! repetă păpuşarul. Când vorbea din spatele femeii, vocea lui părea că iese din fundul pământului.

— Ce spui?

— Spun c-am văzut c-au adus o targă!

— Taci din gură, că nu ştii ce spui, şi mai bine ţi-ai pune dinţii, că fără ei parcă ai vorbi englezeşte!

— Îţi spun ce-am văzut!...

— Uite, acum o aduc!

— Nu, draga mea, era acolo!

— Eu îţi spun c-o aduc acum, doar nu-s nebună, nu?

— Nu ştiu, dar eu am văzut-o...

— Ce, targa? Eu înţelesesem că...

Don Benjamin măsoara mai puţin de un metru: era slab şi păros ca un liliac şi se întreba cum ar putea face să vadă şi el grupul acela de jandarmi, căci era ca şi pierdut după spatele donei Venjamón, matroană impozantă: două locuri în tramvai, pentru fiecare parte câte unul, şi nouă coţi de stofă pentru o rochie.

— Bine, dar numai tu vrei să vezi? îndrăzni să se plângă don Benjamin, cu speranţa de-a ieşi din acea eclipsă totală.

La aceste vorbe – parc-ar fi rostit „deschide-te, Sesam!” – doña Venjamón se întoarce ca un munte şi puse mâna pe el.

— Mamă-doamne, vino-ncoa, uriaşule, că te ridic eu! îi strigă, luându-l pe sus şi ducându-l la uşă ca pe un copil, în braţe.

Păpuşarul, furios, vedea roşu, verde, portocaliu – toate culorile. În depărtare, în timp ce el se zbătea în braţele soţiei lui, patru oameni beţi străbăteau piaţa, ducând pe-o targă trupul Paiaţei. Doña Venjamón îşi făcu semnul crucii. Şi-l plânseră vespasianele publice şi vântul care stârnea fâlfâiri de *zopilotes*, în arborii parcului, veştejiţi, de culoarea prafului.

— Doică-ţi dau, nu sclavă, ar fi trebuit să-mi spună popa când ne-a cununat – afurisit fie ceasul! – bombăni păpuşarul când puse din nou picioarele pe pământ.

Scumpa lui jumătate – ciudată jumătate, căci, dacă-l socoteai pe el la o jumătate de lămâie, ea întrecea un dovleac – îl lăsa să vorbească: pe de o parte pentru că nu înţelegea niciun cuvânt din ceea ce-i spunea el când era fără dinţi, iar pe de alta ca să-i dea respectul cuvenit soţului.

După un sfert de oră, doña Venjamón sforăia ca şi cum

aparatul ei respirator ar fi luptat ca să nu moară înăbușit de muntele acela de carne, iar el, don Benjamin, numai venin și fiere, continua să blesteme ceasul în care se cununase.

Singurul care câștigă din această neobișnuită întâmplare fu teatrul lui de păpuși. Păpușile se aventurară pe meleagurile tragediei, cu lacrimile picurând din ochii lor de carton mulțumită unui sistem de tubulețe alimentate de o canulă cufundată într-un lighean cu apă. Până atunci, păpușile lui răsaseră numai, iar dacă vreodată lăcrămaseră totuși, o făcuseră cu fața zâmbitoare, fără elocvența plânsului care le curgea acum pe obraji, inundând scena veselelor farse cu adevărate râuri de lacrimi.

Don Benjamin crezuse că micii lui spectatori vor plânge la aceste comedii în care pătrunsese un început de durere, dar surpriza îi fu fără margini când îi văzu râzând în hohote, cu mai multă poftă și veselie ca înainte. Copiii râdeau când vedeau că alții plâng... Copiii râdeau când vedeau că alții sunt bătuți...

- Nelogic, nelogic, conchidea don Benjamin.
- Ba logic, răslogic, îl contrazicea doña Venjamón.
- Nelogic, nelogic, nelogic!
- Răslogic, răslogic, răslogic!
- Să nu ne certăm din cauza asta! propunea don Benjamin.
- Să nu ne certăm... accepta ea.
- Totuși e nelogic...
- Ba-i logic și răslogic. Răs, arhi și supralogic.

Când doña Venjamón se certa cu soțul ei, adăuga cuvintelor felurite silabe – ca niște supape de siguranță – ca să nu explodeze.

Logic sau nelogic, sigur e că în panorama de lângă Portalul Domnului funcționa multă vreme mașinăria aceea cu canula, care făcea păpușile să plângă pentru a-i face pe copii să râdă.

IX OCHIUL DE STICLĂ

Micii negustori ai orașului trăgeau obloanele la căderea nopții, după ce-și făcuseră socotelile, își primiseră ziarul și-și serviseră ultimii clienți. Grupuri de băieți se distrau la colțuri de stradă cu căărăbușii care, atrași de lumină, se roteau în jurul becurilor electrice. După ce prindeau insecta, o supuneau la o serie de torturi, pe care cei mai mulți le prelungeau fără milă, fără să se găsească, dintre ceilalți, măcar unul care – cu o

simplă apăsare de picior să pună capăt jocului aceluia crud. La ferestre se vedeau perechi de îndrăgostiți pradă chinurilor iubirii. Patrule înarmate cu baionete și gărzi de noapte înarmate cu ciomege străbăteau după pasul șefului, în șir de câte unul, străzile liniștite. În unele nopți, totuși, lucrurile se schimbau. Pașnicii vânători de cărăbuși se jucau de-a războiul, organizându-se să dea bătălii a căror durată depindea de proiectile, pentru că, atât timp cât mai rămâneau pietre pe stradă, combatanții nu se retrăgeau. Mama fetei, prin simpla-i apariție, pune capăt scenelor amoroase și-l silea pe îndrăgostit s-o ia la picior, cu pălăria în mână, ca și cum l-ar fi zărit pe necuratul. Iar patrulei, ca să mai schimbe monotonia mersului, i se cășuna din când în când pe vreun trecător oarecare, și atunci îl percheziționa din cap până-n picioare și-l ducea la arest chiar dacă n-avea arme, sub motiv că pare suspect, vagabond, conspirator sau pentru că, așa cum spunea șeful, „are o mutră care nu-mi place”...

În orele acestea din noapte cartierele sărace dădeau o impresie de nesfârșită singurătate, de un soi de mizerie sordidă, cu resturi de nepăsare orientală, pecetluită de un fanatism religios care făcea ca toate acestea să pară un decret al voinței dumnezeiești. Apa șanțurilor aducea luna jos, lângă fața pământului, iar cea de băut, în zăgazuri, număra orele fără sfârșit ale unui popor care se credea condamnat la sclavie și viciu.

Într-unul din aceste cartiere se despărți Lucio Vásquez de prietenul său.

— Cu bine, Genaro!... îi spuse el, cerându-i din ochi să păstreze secretul; zbor să văd dacă mai e vreme să dau o mână de ajutor îndrăgostitului nostru.

Genaro se opri un moment, cu gestul nehotărât al celui care șovăie să spună ceva prietenului de care tocmai se desparte; apoi se apropie de-o casă - locuia într-o prăvălioară - și bătu cu un deget.

— Cine-i? Cine-i acolo? întrebă o voce dinăuntru.

— Eu... răspunse Genaro, aplecându-și capul pe măsura porții, ca și cum ar fi vorbit la urechea unei persoane scunde.

— Care eu? spuse o femeie deschizând ușa.

În cămașă de noapte și despletită, nevasta lui, Fedina, ridică lumânarea la înălțimea capului pentru a-i vedea fața. După ce Genaro intră în casă, ea puse cu zgomot lumina jos, lăsă să cadă drugii de fier de la ușă și se îndreptă spre pat fără

să spună o vorbă. Așeză apoi lumânarea în fața ceasului, ca să vadă și nerușinatul la ce oră a venit acasă. Acesta se opri să mângâie pisioul care dormea pe tejghea și încercă să fluiera încet un cântec vesel.

— Ce s-a întâmplat de ești așa mulțumit?! strigă Fedina, ștergându-și picioarele ca să se urce în pat.

— Nimic, se grăbi să răspundă Genaro, pierdut ca o umbră în întunericul prăvălioarei, temându-se ca nu cumva femeia să-și dea seama, auzindu-i glasul, de frământarea dureroasă din el.

— Te împrietenești tot mai tare cu polițistul ăla care vorbește ca o femeie.

— Nu! îi tăie vorba Genaro, trecând în partea din fund a prăvăliei, care le servea drept dormitor. Ochii îi erau aproape ascunși de pălăria trasă jos, pe frunte.

— Mincinosule, v-ați despărțit chiar acum, în fața casei! Ascultă-mă pe mine, eu știu ce spun: de la oamenii care vorbesc ca scapeții – nici cocoș, nici găină – nu-ți pot veni decât belele. Umbli cu el peste tot, doar te-o băga în poliția secretă. Meserie de trântor, mă mir că nu le e rușine!

— Și asta ce-i? întrebă Genaro, scoțând dintr-o cutie o rochiță, îndreptând astfel conversația pe alt făgaș.

Fedina luă rochița din mâinile bărbatului ei ca pe-o emblemă de pace, se așeză pe pat și începu să-i povestească, plină de însuflețire, că era un dar din partea fiicei generalului Canales, cu care vorbise să fie nașa primului lor născut. Rodas își ascunse fața în umbra care învăluia leagănul fiului său și, prost dispus, fără a auzi ce-i povestea nevasta despre pregătirile de botez, își puse mâna în fața lumânării, ca să-și ferească ochii de lumină, dar imediat o trase înapoi ca fript și începu să și-o scuture pentru a scăpa de reflexul sângeriului care i se lipise pe degete. Fantoma morții se ridica din leagănul fiului său ca dintr-o raclă. Morții ar trebui și ei legănați, ca niște copii. Era o fantomă de culoarea albușului, cu ochii acoperiți ca de un nor, fără păr, fără sprâncene, fără dinți, răsucită ca spiralele de fum ale cădelnițelor de la slujba înmormântării. Vocea soției părea că vine de-atât de departe! îi vorbea de fiul său, de botez, de fata generalului, de invitați: vecina de-alături, vecinul gras din față, vecina din spate, vecina din colț, patronul restaurantului, al măcelăriei, al brutăriei.

— Ce bine-o să petrecem! Și-apoi, întrerupându-se deodată: Genaro, ce ai?

Acesta tresări.

— Eu? Nimic.

Strigătul soției sale ciurui fantoma morții cu un roi de puncte negre care închipuiră apoi, în umbra colțului, un schelet. Era un schelet de femeie, deși nu avea femeiesc decât sânii veștezi, păroși și căzuți, atârânănd ca niște bolovani deasupra coastelor întredeschise ca obloanele.

— Genaro, ce-i cu tine?

— Nimic.

— De asta te duci tu în oraș? Ca să te întorci cu coada-ntre picioare și ca lunaticii? Îndrăcitule, acasă nu puteai sta!

Vocea nevastei risipi scheletul.

— Nu, n-am nimic.

Un ochi i se plimba pe degetele mâinii drepte ca rotogolul de lumină al unei lanterne. De la degetul mic la mijlociu, de la mijlociu la inelar, de la acesta la arătător, apoi la degetul mare. Un ochi... Un singur ochi... Iar palpițiile lui îi dădeau fiori. Strânse pumnul ca să-l stâlcească, strânse tare, până când îi intrară unghiile în carne. Zadarnic: când deschise mâna, ochiul reapăru pe degete, nu mai mare ca inima unei păsări, dar mai înspăimântător decât iadul. Tâmpilele i se năclăiră într-o sudoare grasă și caldă ca o supă de carne. Cine-l privea prin ochiul acela care sălta printre degete ca bila de la ruletă, în ritmul unui dans macabru?

Fedina îl trase de lângă coșul unde dormea copilul.

— Genaro, ce ai?

— Nimic! Și, după câteva suspine: Nimic, mă urmărește un ochi, mă urmărește un ochi! Îmi văd mâinile... Nu, nu se poate! Sunt ochii mei, e un ochi...

— Doamne, ferește! șopti ea fără să înțeleagă tocmai bine vorbele acelea ciudate.

— Un ochi... da, un ochi rotund, negru, cu gene păroase, sticlos!

— Văd eu ce e: te-ai îmbătat!

— Cum să mă fi îmbătat dacă n-am băut nimic?!

— Nimic, dar îți miroase gura a băătură cât de colo!

În jumătatea odăii în care-și făcuseră dormitorul – cealaltă jumătate o ocupa prăvălia – Rodas se simțea pierdut ca într-o subterană, departe de orice mângâiere, între lilioci și pânze de păianjen, între șerpi și crabi.

— Ai făcut ceva, adăugă Fedina, tăind fraza cu un căscat, și ochiul lui Dumnezeu te privește!

Genaro se trânti pe pat și se băgă sub cearșafuri așa cum era, îmbrăcat, încălțat, cu tot ce era pe el. Alături de trupul nevestei lui, un trup frumos de femeie tânără, juca ochiul. Fedina stinse lumina, dar atunci fu mai rău: ochiul creșu în întuneric cu atâta repeziciune, încât într-o clipă cuprinse pereții, odaia, acoperișul, casa, viața lui, copilul...

— Nu, răspunse Genaro afirmației îndepărtate a nevestei lui, care, cu țipete de spaimă, aprinsese din nou lumânarea și-i ștergea cu o cârpă sudoarea rece care-i scălda fruntea - nu-i ochiul lui Dumnezeu, e ochiul dracului!

Fedina se închină. Genaro îi spuse să stingă din nou lumânarea. Trecând de la lumină la întuneric ochiul se prefăcu într-un fel de opt, și apoi fulgerând, păru că se va ciocni de ceva și într-adevăr, se ciocni de niște pași care răsunau pe stradă...

— Portalul Domnului, portalul! strigă Genaro. Da, da... lumină, chibrituri, lumină. Pentru numele lui Dumnezeu, aprinde!

Ea întinse brațul peste el și luă cutia de chibrituri. Departe, se auziră roțile unei trăsurii. Genaro începu să-și muște degetele și să vorbească fără șir, ca și cum ar fi fost pe punctul de a se îneca: nu voia să rămână singur și-și chema nevasta, care, ca să-l liniștească, își pusese fusta și se dusesse să-i încălzească o ceașcă de cafea.

La țipetele bărbatului, Fedina se întoarse, înspăimântată, la pat. „Ce l-o fi apucat?” își spunea, urmărind tremurul flăcării cu ochii ei frumoși și negri. Se gândea la viermii pe care-i scosese din stomacul Ninei Enriqueta, aceea de la Casa teatrului; la indianul acela de la spital, în al cărui cap găsiseră, în loc de creieri, un fel de terci; la Cadejo, strigoiul care nu te lasă să dormi. Ca găina care, văzând că vine uliul, își întinde aripile și-și cheamă puii, se ridică și puse pe pieptul copilașului o iconiță cu chipul sfântului Blas, recitind cu glas tare rugăciunea sfintei treimi.

Dar rugăciunea îl făcu pe Genaro să se scuture și mai tare, ca și cum l-ar fi bătut. Cu ochii închiși, se dădu jos din pat, ca să fie alături de nevasta lui, care era doar la câțiva pași, lângă leagăn, și, în genunchi, îmbrățișându-i picioarele, îi povesti tot ceea ce văzuse.

— Da, se rostogoli în jos, pe trepte, de la prima împușcătură. Sângele curgea, dar nu închisese ochii. Avea picioarele rășchirate, privirea nemișcată... O privire rece,

lipicioasă, nu știu cum să-ți spun... Ca un fulger ochiul lui cuprinse totul și încremeni asupra noastră! Un ochi cu gene păroase, care nu mi se mai dezlipește de-aici, de degete, de-aici, Doamne-Dumnezeule, de-aici!...

Scâncetul pruncului îl făcu să tacă. Femeia ridică mogâldeța învăluită în scutece și-i dădu să sugă, fără a putea să se depărteze de bărbatul ei, care rămăsese îngenunchat, îmbrățișându-i picioarele și gemând.

— Ce e mai grav e că Lucio...

— Lucio-l cheamă pe ăla care vorbește ca o femeie?

— Da, Lucio Vásquez...

— Ăla care-i zic Catifea?

— Da...

— Și de ce Dumnezeu l-a omorât?

— Așa suna ordinul, mutul era turbat. Dar ce-i și mai rău e că Lucio mi-a povestit că s-a dat ordin să fie arestat generalul Canales și că un tip pe care-l cunoaște el o s-o răpească pe domnișoara, fiica generalului, chiar în noaptea asta.

— Pe domnișoara Camila? Pe nașa copilului?

— Da.

Auzind un lucru așa de necrezut, Fedina plânse cu ușurință și abundența cu care plâng oamenii din popor nenorocirile altora. Lacrimile ei, calde ca apa pe care o duc bunicile la biserică pentru a înnădi apa rece și sfințită din cristelniță, cădeau peste căpșorul pruncului, care gângurea. Micuțul adormi. Noaptea trecuse, dar ei stăteau ca amorțiți de-un descântec; apoi zorile traseră sub ușă linia lor de aur, și tăcerea prăvălioarei fu întreruptă de ciocăniturile femeii care aducea pâine.

Pâine, pâine, pâine!

X

PRINȚII OȘTIRII

Generalul Eusebio Canales, numit și Galonatul, părăsi casa lui Chip-de-înger călcând mândru și marțial, ca și cum s-ar fi dus să se pună în fruntea unei armate, dar, când închise poarta și rămase singur în stradă, pasul său de paradă militară se prefăcu în mers de indian care se duce la târg să-și vândă găina. Simțea în urma lui, aproape, pașii grăbiți ai spionilor care-l urmăreau. Durerea pricinuită de hernia lui inghinală îi făcea greață; își apăsa locul dureros cu degetele. Gâfâind, lăsa

să-i scape frânturi de vorbe și văicăreli trunchiate. Își simțea inima când bătând nebunește, când oprindu-se, așa încât, cu ochii pierduți, golit de gânduri, trebuia să-și apese pieptul cu mâinile, vrând parcă să-și înfigă degetele printre coaste, să apuce inima cu ele și s-o facă să se miște. Din fericire ajunsese și trecuse de colțul acela care acum câteva minute i se părea atât de departe. Și acum următorul, numai că acesta... ce departe era pentru oboseala lui!... Scurpă. Aproape că nu-l mai țineau picioarele. O coajă. La capătul străzii aluneca o trăsură. Nu, el era cel care aluneca. Totuși văzu că trăsura, casele, luminile... Grăbi pasul. Nu-i mai rămânea altceva de făcut. Bine, cel puțin, că trecuse și de colțul care i se păruse atât de departe cu câteva minute mai înainte. Și acum celălalt, numai că acesta... ce departe era față de oboseala lui! Încleștă dinții, ca să-și stăpânească genunchii. Aproape că nu mai putea merge. Genunchii țepeni și o mâncărime de nesuferit în coccis și în fundul gâtului. Genunchii, încă puțin și va trebui să ajungă acasă târându-se, ajutându-se cu mâinile, cu coatele și cu tot ceea ce mai lupta în el ca să scape de moarte.

Încetini pasul. Colțurile se urmau, unele după altele, pustii. Mai mult, păreau că se înmulțesc în noaptea fără somn ca muchiile unor paravane transparente. Se simțea ridicol față de el și față de ceilalți, față de cei care-l vedeau și față de cei care nu-l vedeau, simțământ absurd, explicabil prin poziția lui de om notoriu, prin credința lui că întotdeauna, chiar și în singurătatea nopții, se află sub privirea concetățenilor. „Întâmplă-se ce s-o întâmplă – murmură el – dar datoria mea e să rămân acasă; cu atât mai mult dacă-i adevărat ce mi-a spus pungașul acela de Chip-de-înger!”

Și mai departe:

„Să fug înseamnă să recunosc că-s vinovat.” Ecoul îi repeta pașii... „Să fug înseamnă să recunosc că-s vinovat, să...! Dar dacă nu fug...” Ecoul îi repeta pașii... „Înseamnă să recunosc că-s vinovat! Dar dacă nu fug?” Ecoul îi repeta pașii...

Își duse mâna la piept ca să-și smulgă cataplasma aceea de frică pe care i-o lipise acolo favoritul... Simțea lipsa decorațiilor lui militare. „Să fug înseamnă să recunosc că-s vinovat, dar dacă nu fug...” Degetul lui Chip-de-înger îi indica drumul exilului ca singura soluție posibilă... „Trebuie să-ți salvezi pielea, generale! Mai e încă timp!” Și tot ce era el, tot ce însemna el, tot ce iubea el cu duiosia unui copil: patrie, familie, amintiri, tradiții și pe Camila, fiica lui... totul se învățea în jurul

acelui deget fatal, ca și cum, în clipa când i se sfărâmau ideile, s-ar fi sfărâmat întreg universul.

Mai făcu câțiva pași, și din viziunea aceea amețitoare nu-i mai rămase decât o lacrimă confuză în ochi...

„Generalii sunt prinții oștirii, am spus într-un discurs. Ce imbecil! Cât m-a costat bucățica asta de frază! Președintele nu mi-o va ierta niciodată, și cum nu mă avea la inimă nici înainte, acum vrea să se scape de mine aruncând asupra-mi moartea unui colonel care-a arătat întotdeauna un afectuos respect față de părul meu alb.”

Un surâs subțire și amar se ivi sub mustața-i căruntă. Și înlăuntrul lui însuși apărea, deschizându-și drum, un alt general Canales, un general Canales care înainta încet, cu pas de broască țestoasă, ca și cum s-ar fi întors de la o procesiune – tăcut, întunecat, trist, mirosind a pulbere arsă în jocuri de artificii. Adevăratul Canales, Galonatul, cel care ieșise din casa lui Chip-de-înger țanțoș, la apogeul carierei sale militare, purtând pe umerii lui de titan gloria bătăliilor date de Alexandru, Iulius Cezar, Napoleon și Bolivar¹⁵, se vedea înlocuit pe neașteptate de o caricatură de general, de un general Canales fără galoane strălucitoare, fără panaș și ciucuri, fără cizme cu piteni de aur. Alături de acest intrus înveșmântat în haine pământii, păros, dezumflat, alături de această înmormântare de om sărac, celălalt, autenticul, adevăratul Canales – Galonatul – părea, fără îngâmfare din parte-i, o superbă înmormântare de lux, cu cordoane, lauri, penaje și onoruri solemne. Generalul Canales, cel despuat de zorzoane, mergea spre ceasul unei înfrângerii pe care n-o va cunoaște istoria, trecând înaintea celui adevărat, care rămânea în urmă ca o fantoșă scăldată în aur și azur, cu tricornul pe ochi, spada ruptă, manșetele ieșite în afară, iar pe piept cu crucile și medaliile ruginite.

Fără să încetinească pasul, Canales își întoarse privirea de la imaginea lui de gală, simțindu-se, din punct de vedere moral, învins. Îl înspăimânta gândul de-a se vedea în exil, în niște pantaloni de portar și o haină prea lungă sau prea scurtă, prea strâmtă sau prea largă, niciodată pe măsura lui. Mergea pe ruinele propriei lui vieți, călcându-și în picioare galoanele, de-a lungul străzilor...

„Dar sunt nevinovat! Și își repetă, din toată inima și cu cea

¹⁵ Simon Bolivar (1782—1839), general și om politic sud-american; a luptat pentru eliberarea unor state ale Americii Latine de sub dominația spaniolă (n.r.).

mai convingătoare voce: Sunt nevinovat, de ce să mă tem?..."

„Tocmai de asta, îi răspundea conștiința cu limba lui Chip-de-înger, tocmai de asta. Dacă ai fi vinovat, altul ar fi cântecul. Crima e prețioasă pentru că garantează guvernului adeziunea cetățeanului. Patria? Hm! Salvează-te, generale, eu știu ce-ți spun; patria nu-ți ajută la nimic. Legile? Mă faci să râd! Fugi, generale, altfel te așteaptă moartea!” „Dar dacă sunt nevinovat?!”

„Generale, nu te întreba dacă ești vinovat sau nu, întreabă-te dacă te bucuri sau nu de favoarea stăpânului, fiindcă un nevinovat rău văzut de guvern stă mai prost decât un vinovat!”

Își îndepărtă urechile de la vocea lui Chip-de-înger, mormăind vorbe de răzbunare și înecându-se în bătaile nebunești ale inimii. Ceva mai departe se gândi la fiica lui. Îl aștepta, probabil, tremurând de teamă. Bătea ceasul din turnul bisericii La Merced. Cerul era limpede, cu o spuză de stele, fără urmă de nor. Ajungând la colțul casei lui, văzu ferestrele luminate. Lucirile lor, reflectate până la mijlocul străzii, păreau pline de neliniște...

„O voi lăsa pe Camila în casa fratelui meu Juan, până voi putea trimite pe cineva după ea. Chip-de-înger s-a oferit s-o ducă chiar în noaptea asta sau mâine dimineață.”

N-avu nevoie să folosească cheia pe care-o avea în mână, fiindcă, imediat ce sosi, ușa se deschise.

— Tăticule!

— Taci! Vino... am să-ți explic... Trebuie să câștigăm timp... am să-ți explic... Ordonanța să-mi pregătească numaidecât un catâr... banii... revolverul... O să trimit mai târziu după haine... N-am nevoie decât de câteva lucruri indispensabile, într-o valiză. Nu știu ce-ți spun și nici dacă tu mă înțelegi! Dă ordin să pună șaua pe catârul cel șarg, iar tu pregătește-mi bagajul; în timpul ăsta eu mă schimb și scriu o scrisoare pentru frații mei. Vei rămâne la Juan câteva zile.

Dacă ar fi fost surprinsă de-un nebun, fiica lui Canales nu s-ar fi înspăimântat așa cum se înspăimântă văzându-l pe tatăl ei, om calm de obicei, în starea aceea de nervi. Îi pieri glasul și se schimbă la față. Niciodată nu-l văzuse astfel. Împinsă de grabă, copleșită de durere, fără să audă bine și fără să poată spune altceva decât „Doamne-Dumnezeule!”, alergă să deștepte ordonanța, ca să pună șaua pe catâr, un animal superb, cu ochii scânteietori, și-apoi se întoarse să facă valiza – nici nu știa ce să pună înăuntru (...prosoape, ciorapi,

pâinișoare... da, cu unt, dar uitase sarea...); apoi trecu în bucătărie să-și deștepte dădaca, pe Chabelona, care trăgea mai întotdeauna un pui de somn pe lada de cărbuni, lângă cuptorul în care nu mai era decât cenușă și lângă pisiul care-și mișca din când în când urechile ca pentru a goni zgomotele.

Generalul scia de zor când trecu servitoarea prin cameră ca să ferece ferestrele.

Tăcerea puna stăpânire pe casă, dar nu era tăcerea de mătase a nopților dulci și liniștite, tăcerea aceea care scoate copii de pe visurile fericite, mai ușoară decât gândirea florilor, mai puțin foșnitoare ca apa... Tăcerea care învăluia acuma casa – și pe care-o tulburau tusea generalului, pașii neliniștiți ai fiicei lui, suspinele servitoarei și deschisul și închisul continuu al dulapurilor – era o tăcere uscată, încordată și supărătoare ca un veșmânt străin.

Un om mărunțel, cu figura vicleană și cu un corp subțire de dansator, scrie fără să ridice penița și fără să facă zgomot, părând că țese o pânză de păianjen.

Excelenței-Sale
Domnului Președinte
constituțional al republicii

Excelență,

Conform instrucțiunilor primite, generalul Eusebio Canales este urmărit pas cu pas. Am onoarea să informez pe excelența-voastră că în ultima oră a fost văzut în casa unuia din prietenii excelenței-voastre, don Miguel Chip-de-înger. Bucătăreasa, care-și spionează stăpânul și pe servitoare, și servitoarea, care-și spionează stăpânul și pe bucătăreasă, mă informează în momentul acesta că Chip-de-înger s-a încuiat în camera sa cu generalul Canales, rămânând singuri aproximativ trei sferturi de oră. Ele adaugă că generalul a plecat foarte agitat. Conform instrucțiunilor s-a dublat paza casei lui Canales, reînnoindu-se ordinul de-a fi împușcat la cea mai mică încercare de fugă.

Servitoarea – și asta n-o știe bucătăreasa – completează raportul. Stăpânul ei a lăsat-o să înțeleagă – mă informează prin telefon – că generalul Canales venise să-i ofere pe propria lui fiică, în schimbul unei intervenții eficace pe lângă Președinte.

Bucătăreasa – și asta n-o știe servitoarea – e ceva mai explicită în această privință: spune că, la plecarea generalului, stăpânul său era foarte mulțumit și a însărcinat-o ca imediat ce se deschid magazinele să se aprovizioneze cu conserve, lichior, biscuiți și bomboane, fiindcă va veni să locuiască cu el o domnișoară de familie bună.

Acestea sunt lucrurile despre care am onoarea să raportăm Domnului Președinte al republicii...

Scrise data, semnă – o parafă încârligată și cu săgeți – apoi, ca pentru a repara o scăpare a memoriei, înainte de a arunca tocul de care avea încă nevoie, căci voia să-și exploreze nările, adăugă:

Post-scriptum. Adaos la raportul trimis azi-dimineață. *Doctor Luis Barreño*: astăzi după-amiază au vizitat clinica sa trei persoane – doi erau nevoiași; seara a ieșit să se plimbe în parc cu soția. *Avocatul Abel Carvajal*: după-amiază s-a dus la Banca Americană, la o farmacie din fața Mănăstirii capucinilor și la Clubul german; aici a vorbit îndelung cu Mr. Romsth, pe care poliția îl urmărește separat, și s-a întors acasă la șapte jumătate seara. N-a mai fost văzut ieșind și, conform instrucțiunilor, s-a dublat paza din jurul casei sale. Semnat ca mai sus. Aceeași dată.

XI RĂPIREA

După ce se despărți de Rodas, Lucio Vásquez, căruia-i cam tremurau picioarele, porni în grabă spre cârciuma Masacuatei, să vadă dacă mai era timp să dea o mână de ajutor la răpirea fetei. Trecu, mort de frică, pe lângă fântâna Merced, lac de spaimă și de întâmplări groaznice, după spusele poporului și după pălăvrăgelile femeilor, care, luând apă în vase, treceau firul de apă murdară prin acul bărfelilor lor.

„Strașnică chestie să duci un fraier, gândea ucigașul lui Paiață! Și cum a dat Dumnezeu să termin mai curând treaba de la Portalul Domnului, pot să-mi ofer plăcerea asta. Sfântă fecioară, dacă numai când șterpelești o găină și simți, așa, ca un fior pe șira spinării, dar ce trebuie să fie când furi o femeie!”

Cârciuma Masacuatei apăru, în sfârșit, dar îl trecură sudorile când se uită la ceasul de la La Merced... Era aproape

timpul... sau nu văzu el bine. Salută pe câțiva din polițiștii care păzeau casa lui Canales, și dintr-un singur pas, ca o săritură de iepure, ajunsese la ușa cârciumioarei.

Masacuata, care, în așteptarea orei două, se culcase cu nervii ațâțați, își strângea picioarele unul în altul, își sucea și răsucea brațele în fel și chip, își îngropa și-și dezgropa capul din perne fără să poată închide ochii. Îi ieșeau parcă flăcări din toți porii...

La ciocănitul lui Vásquez sări din pat cu un oftat gros, ca o perie de țesălat caii.

— Cine-i?

— Eu, Vásquez, deschide!

— Credeam că nu mai vii!

— Cât e ceasul? Întrebă omul intrând în casă.

— Unu și-un sfert, răspunse crâșmărița imediat, fără să se mai uite la ceas, cu siguranța celei care, așteptând ora două, număra minutele – cinci minute, zece minute, douăzeci de minute...

— Atunci cum se face că la ceasul de la La Merced era două fără un sfert?

— Nu mai spune! Să știi că ceasul popilor a luat-o înainte!

— Ia spune, nu s-a întors tipul cu sutarul?

— Nu.

Vásquez o îmbrățișă pe crâșmăriță, așteptându-se ca gestul lui drăgăstos să-i fie plătit cu o palmă. Dar nu fu așa: Masacuata, blândă ca o porumbiță, se lăsă strânsă în brațe și sărutată, pecetluind astfel dulcea promisiune amoroasă de a nu-i mai refuza nimic în noaptea aceea. Singura lumânare care lumina, slab, încăperea ardea în fața unei imagini a fecioarei din Chiquínquirá. Alături se vedea un buchet de trandafiri artificiali. Vásquez suflă în lumânare și, punându-i crâșmăriței o piedică, o trânti jos. Imaginea fecioarei se șterse în umbră, și două trupuri se rostogoliră pe podea, împletite ca o funie de usturoi.

Chip-de-înger apăru grăbit dinspre Strada Teatrului; era însoțit de-o ceată de derbedei.

— După ce pun mâna pe fată, puteți jefui casa. Vă promit că nu veți pleca cu mâinile goale. Dar multă atenție acum, și mai ales multă grijă după; să vă țineți gura, că, dacă-i vorba să-mi faceți o treabă proastă, mai bine nu mi-o faceți deloc!

Când să treacă de colțul străzii, îi opri o patrulă. Favoritul se

înțelese cu șeful, în timp ce soldații îi înconjurau.

— Vrem să dăm o serenadă, domnule locotenent...

— Și unde, mă rog, prin ce parte? întrebă ofițerul lovind cu sabia în caldarâm.

— Aici, în Callejón de Jesús...

— Dar nu văd nici *marimba*¹⁶, nici *charangas*¹⁷. Ciudată treabă, o fi vreo serenadă mută!

Pe furiș, Chip-de-înger strecură ofițerului un bilet de-o sută *de pesos*, care curmă pe loc dificultățile.

Silueta bisericii La Merced apăru la capătul străzii. O zidire în formă de broască țestoasă, cu două ferestre – ca doi ochi – în cupolă. Favoritul dădu ordin „băieților” să se răspândească înainte de-a ajunge la cârciuma Masacuatei.

— Cârciuma *El Tus-tep*, țineți minte! le spuse încet, înainte de-a se despărți. *El Tus-tep*. Ochii-n patru, băieți, să nu nimerească nimeni în altă parte! *El Tus-tep*, în apropierea unei plăpumării...

Pașii celor care alcătuiau ceata se pierdură treptat pe drumuri opuse. Planul fugii era următorul: când va suna ceasul de la La Merced ora două din noapte, doi-trei oameni, trimiși de Chip-de-înger, se vor urca pe acoperișul casei generalului Canales; auzindu-i umblând, fata generalului va ieși la fereastră din fața casei strigând „Hoții!” și țipând cât va putea mai tare, ca să-i atragă acolo pe jandarmii care supravegheau strada. În felul acesta, folosindu-se de învălmășeală, Canales va putea fugi pe poarta din spate.

Un nătărău, un smintit și un copil n-ar fi întocmit un plan mai nebunesc. Nu se ținea în picioare în niciun fel, iar dacă generalul și favoritul, deși își dăduseră seama cât e de absurd, îl acceptaseră totuși, lucrul se explica prin faptul că fiecare în parte îl socotea drept o cursă în care urma să cadă celălalt. Pentru Canales protecția favoritului îi asigura fuga mai bine decât orice plan, iar pentru Chip-de-înger reușita nu depindea de ceea ce hotărau ei doi, ci de ceea ce voia Domnul Președinte, căruia, imediat după plecarea generalului, îi comunică prin telefon ora și amănuntele stratagemei.

La tropice, nopțile de aprilie, întunecate, reci, despletite, triste, par văduvele zilelor calde de martie. Chip-de-înger ajunsese la colțul străzii pe care se afla cârciuma Masacuatei și casa generalului. Numărând umbrele cenușii ale polițiștilor,

¹⁶ Instrument muzical indian cu clape de lemn (n.t.).

¹⁷ Instrumente muzicale indiene de suflat (n.t.).

împrăștiați pe ici și pe colo, făcu înconjurul străzilor care cuprindeau în raza lor casa lui Canales, iar când se întoarse întră, îndoindu-se de spate, pe ușa joasă a cârciumii; la casele vecine era câte un jandarm în uniformă la fiecare poartă; cât despre agenții poliției secrete, care se învârteau, neliniștiți, pe trotuare, renunță să-i numere. Îl apăsa ceva pe suflet. „lau parte la o crimă, își spuse; când omul ăsta va încerca să fugă, îl vor asasina.” Pe măsură ce le sucea și învârtea în cap, gândurile acestea deveneau tot mai negre. I se părea odios, respingător să răpească fiica unui muribund; dar dacă generalul, cu ocazia aceasta, ar putea să fugă, atunci răpirea i se va înfățișa ca o răsplată plăcută și simpatcă. Pe un om insensibil ca el nu bunătatea îl făcea să se simtă prost în fața unei curse întinse, în mijlocul orașului, unui cetățean care, încrezător și fără apărare, fuge de-acasă, socotind că e ocrotit de umbra unui prieten al Domnului Președinte. Ocrotire aparentă, care în fond nu era decât culmea unei cruzimi rafinate, menită să amărască și să tortureze și mai groaznic ultimele momente ale victimei, care se va vedea înșelată, prinsă, trădată. Mai era, de asemenea, un mijloc ingenios de-a da crimei un aspect legal, înfățișând-o ca o măsură extremă la care recuseseră autoritățile ca să evite fuga unui om învinuit de-un asasinat și care urma să fie arestat chiar a doua zi. Nu! Cu totul altul era sentimentul care-l frământa pe Chip-de-înger, făcându-l să-și muște buzele și să dezaprobe, în sinea lui, o urzeală atât de josnică și de mârșavă. De bună-credință, ajunsese să se considere cu adevărat protectorul generalului, căpătând, în această calitate, un anumit drept asupra fiicei acestuia, drept pe care-l simțea dispărând acum când se vedea în rolul său de totdeauna - de instrument orb - și în locul lui real - de zbir, de călău. Un vânt ciudat sufla pe întinderea tăcerii lui. O vegetație sălbatică creștea o dată cu setea genelor lui lipsite de lacrimi, cu setea cactușilor ghimpoși, cu setea arborilor pe care n-o potolește apa cerului. De ce să fie oare atât de aprigă dorința? De ce le e sete arborilor sub ploaie?

Îl fulgeră o idee: să se întoarcă înapoi, să bată la poarta casei, să-l înștiințeze pe Canales... (Întrevăzu, o clipă, pe fiica acestuia surâzându-i, recunoscătoare.) Dar între timp trecuse de cârciumă, iar Vásquez și oamenii lui îl reînsuflețiră, primul cu vorbele, ceilalți cu prezența.

— Cât despre mine, ce ordonați, asta execut. Da, da, sunt gata să vă ajut la toate, mă-nțelegeți? Și eu nu-s din ăia care

dau bir cu fugiții, am șapte vieți, sânge viteaz de maur. Vásquez se silea să-și îngroașe vocea-i de femeie, ca să dea mai multă tărie cuvintelor lui. Și adăugă, mai încet: Dacă nu mi-ați fi adus noroc, n-aș vorbi așa cum vorbesc. Pe cuvântul meu. Pe cuvântul meu că nu, credeți-mă. Dar dumneavoastră sunteți cel care m-a pus pe calea bună în privința amorului, și-acum Masacuata zic și eu că s-a purtat omenește cu mine.

— Ce bine-mi pare că ești aici și că te văd așa de hotărât, căci mie așa-mi plac oamenii! exclamă Chip-de-înger strângând mâna ucigașului Paiaței cu căldură. Prietene Vásquez, îmi redai curajul care-mi cam pierise din cauza polițiștilor: e câte unul la fiecare poartă.

— Veniți să beți un păhărel, ca să vă alungați frica!

— Și, crede-mă, nu mă tem pentru mine, pentru că eu, ca să fiu sincer, nu-i pentru prima dată când am încurcături din astea; de ea mi-e grijă, căci, înțelegi, nu mi-ar veni la socoteală ca atunci când vom ieși din casă să pună niscai polițiști mâna pe noi și să ne aresteze.

— Bine, dar ia gândiți-vă, cine să stea să vă aresteze? Când o să se afle că-i rost de jaf, nu mai rămâne în stradă nici sămânță de polițist! Nu, señor, nici urmă de-așa ceva, îmi pun și capul! Ascultați-mă pe mine, señor. Când or să vadă unde-i sacul cu grăunțe, or să dea buzna cu toții ca să ia cât mai mult, asta fără niciun fel de îndoială...

— N-ar fi mai prudent să vorbești dumneata cu ei, fiindcă tot ai fost așa de bun și-ai venit, și cum ei știu că ești incapabil să...

— Da de unde! Nu trebuie să le spunem absolut nimic. Când or vedea poarta deschisă, la perete, or să-și zică îndată: „Pe-aici, că-i rost de învârteală...” Cu-atât mai mult când mă vor vedea și pe mine, care mă bucur de oarecare faimă printre ei de-atunci de când am intrat, cu Antonio Libelulă, în casa preotului ăluia care, văzându-ne sărind pe fereastră în odaia lui, s-a înfricoșat așa de tare, că ne-a aruncat cheile de la dulapul unde-și ținea gologanii- învelite într-o batistă, ca să nu facă zgomot la cădere - și-apoi s-a prefăcut că doarme, părințelul! Da, señor, am făcut atunci o treabă pe cinste. Și, pe deasupra, ăștia-s băieți hotărâți, termină Vásquez, arătând spre adunătura de indivizi cu fețe de bandit care tăceau, se scărpinau de pureci și goleau pahar după pahar, aruncând rachiul dintr-odată, până-n fundul gâtulejului, și scuipând apoi cu amărăciune, de îndată ce-și dezlipeau paharul de buze. Da,

señor, sunt băieți de nădejde!

Chip-de-înger ridică paharul invitând pe Vásquez să bea în cinstea amorului. Masacuata veni și ea lângă ei, cu un păhărel cu rachi de anason. Și băură toți trei.

Din precauție, nu aprinseseră becul electric, și lumânarea care ardea în fața fecioarei din Chiquínquirá continua să fie singura lumină din cameră. În penumbră, trupurile zdrențăroșilor aruncau umbre fantastice, care se prelungeau ca niște gazele pe pereții de culoarea ierbii uscate, iar pe rafturi sticlele păreau niște flăcări colorate. Urmăreau cu toții mersul ceasornicului. Scurpăturile loveau podeaua ca gloanțele. Chip-de-înger, departe de grup, aștepta în picioare, cu spatele sprijinit de perete, în apropierea imaginii fecioarei. Ochii lui mari și negri treceau de la o mobilă la alta, urmărind un gând care, în momentele acelea hotărâtoare, încerca să pună stăpânire pe el: să aibă o femeie și copii. Surâse înlăuntrul lui, amintindu-și anecdota aceea cu deținutul politic care, condamnat la moarte, primește, cu douăsprezece ore înainte de execuție, vizita procurorului militar trimis de cei de sus ca să-i acorde o favoare, și poate chiar și viața, cu condiția de-a reveni asupra declarațiilor. „Ei bine, răspunse deținutul pe neașteptate, favoarea pe care o cer este să las un fiu.” „Acordat”, spuse procurorul și, voind să facă haz, porunci să i se aducă o prostituată. Condamnatul, fără să se atingă de femeie, îi spuse să plece, iar când se întoarse procurorul, îi aruncă în față: „Dacă-i vorba de fii de târfă, ajunge câți sunt”.

Alt surâs, abia simțit, părea că-i gâdilă colțul buzelor, în timp ce-și spunea: „Am fost director de școală, director de ziar, deputat, primar, și-acum iată-mă șeful unei bande de răufăcători. La dracu, ce mai e și viața! *That is the life in the tropic!*¹⁸

Două bătai de orologiu se desprinseră din pietrele turnului bisericii La Merced.

— Toată lumea în stradă! strigă Chip-de-înger și, scoțând revolverul, spuse mai încet Masacuatei, înainte de-a ieși: Măntorc îndată cu comoara mea!

— La treabă! porunci Vásquez, cățărându-se ca o șopârlă pe una din ferestrele casei generalului, urmat de doi din bandă. Și să-l văd pe cel care dă-napoi!

În casa generalului răsunau încă cele două bătai de clopot ale orologiului.

¹⁸ Aceasta e viața la tropic! (Engl.)

— Vii, Camila?

— Da, tăticule!

Canales își pusese niște pantaloni de călărie și un veston albastru, fără galoane, din care i se desprindea capul cu părul alb, fără pată. Camila îi căzu în brațe, sfârșită de puteri, fără o lacrimă, fără o vorbă. Sufletul nu înțelege nici fericirea și nici nefericirea dacă n-a avut timp să le silabisească și să le învețe mai dinainte. Trebuie să fi mușcat batista sărată de lacrimi, trebuie s-o fi mușcat cu înverșunare, s-o fi sfâșiat cu dinții. Pentru Camila tot ceea ce se întâmpla era ca un joc sau ca un vis urât; adevărat, însă, nu, adevărat nu putea să fie. Ceea ce se întâmpla, ceea ce i se întâmpla ei și tatălui ei nu era cu puțință. Generalul Canales o cuprinse în brațe, ca de despărțire.

— Așa am îmbrățișat-o și pe maică-ta când am plecat în ultimul război pentru apărarea patriei. Săraca de ea! Era convinsă că n-o să mă mai întorc, și când colo ea a fost cea care nu m-a așteptat.

Auzind pași pe terasă, bătrânul militar se smulse din îmbrățișare, străbătu curtea printre straturi și ghiveciuri cu flori și se îndreptă spre poarta din spatele casei. Parfumul fiecărei tufe de azalee, al fiecărui trandafir, al fiecărei mușcate îi spunea adio. Îi spunea adio și scârțâitul argilei, și lumina ferestrelor. Casa se stinse deodată, ca tăiată cu cuțitul de celelalte case. Să fugă nu era demn de un soldat... Dar ideea de-a se întoarce în țară în fruntea unei revoluții liberatoare...

Potrivit planului lor, Camila ieși la fereastră ca să ceară ajutor:

— Hoții! Au intrat hoții!

Înainte ca glasul ei să se piardă în noaptea nesfârșită, primii jandarmi – cei ce păzeau în fața casei – sosiră suflând în degetele găunoase ale fluierelor. Zgomot discordant de metal și lemn. Intrară numaidecât pe poarta dinspre stradă. Alți agenți, îmbrăcați în civil, se arătară la colțuri, fără să știe despre ce era vorba. Dar tocmai pentru că erau în îndoială, scosese fiecare, pentru orice eventualitate, cuțitul lung și ascuțit – stăpânul agoniei – și veneau cu pălăria pe ochi și cu șuierul hainei ridicat. Poarta, izbită de perete, îi înghițea pe toți. Râu umflat, cu bulboane. Într-o casă sunt atâtea lucruri supărate pe stăpân... Urcându-se pe acoperiș, Vásquez tăie sârmele luminii. Camerele și coridoarele nu mai erau decât o umbră deasă. Unii aprindeau chibrituri ca să găsească dulapurile, scrinurile, bufetele. Și, fără vorbă, le scotoceau de

sus și până jos, după ce le smulseseră încuietorile, spărseseră geamurile cu tocul revolverului și rupseseră în așchii lemnul fin. Alții, rătăcindu-se în salon, răsturnau scaunele, mesele, etajerele cu fotografii, amestecând totul în chip tragic, sau dând de-un pian cu coadă care rămăsese deschis, începeau să lovească în el, iar acesta gemea ca un animal rănit.

De departe se auzi un râs de furculițe, linguri și cuțite risipite pe jos și, imediat, un strigăt înăbușit de-o lovitură. Doica o ascundea pe Camila în sufragerie, în spatele unui bufet. Dar favoritul îi dădu brânci, trântind-o la pământ. Bătrâna se ridică, prinzând în păr mânerul cutiei de tacâmuri, care se răspândiră numaidecât pe podea. Vásquez o amuți cu o lovitură de bâtă. Izbi orbește ca într-un sac. Nu-și vedeau nici mâinile.

PARTEA A DOUA

24, 25, 26 și 27 APRILIE

XII CAMILA

Își petrecea ore și ore în odaia ei, în fața oglinzii. „O să-ți apară dracu dacă te tot zgâiești așa”, îi striga doica. „Mai drac decât mine?” răspundea Camila, cu părul răvășit în flăcări negre, cu fața-i bronzată unsă cu ulei de cacao – căci așa și-o curăța – cu ochii verzi și umezi ușor oblici și trași puțin spre tâmples. *China*¹⁹ Canales – cum o porecliseră la școală – chiar dacă era cu uniforma ei de liceană închisă până la gât, încă părea mai puțin urâtă, mai capricioasă, mai iscoditoare, mai femeie...

— Cincisprezece ani, își spunea ea în fața oglinzii, și sunt tot o fată mică și proastă, cu mulți unchi și mătuși, veri și verișoare, care merg întotdeauna împreună, ca insectele.

Se trăgea de păr, scotea țipete, se strâmba. Nu putea suferi să facă parte din roiul acela de oameni înrudiți. Să fie „fetița”. Să meargă cu ei la paradă, să-i urmeze peste tot. Să asiste la slujba de la ora douăsprezece la Cerro del Carmen, să călărească pe calul roib, să se plimbe în jurul teatrului Colón, să se urce și să coboare povârnișurile de la El Sauce.

Unchii ei erau niște sperietori mustăcioase, cu degetele zornăind de inele. Verii, grășani, greoi, cu părul în neorânduială. Mătușile, respingătoare. Așa-i vedea ea, disperată că unii – verii – îi dăruiau cutii cu caramele împodobite cu stegulețe, ca unui copil; iar alții – unchii – o mângâiau cu mâinile lor care, miroseau a trabuc, prinzându-i obrazii între degetul gros și arătător, ca să-i miște fața într-o parte și într-alta, ceea ce-o făcea ca, instinctiv, să-și înțepenească gâtul. Era disperată că

¹⁹*China* înseamnă și chinezoaică și fată frumoasă (n.t.).

mătușile o sărutau fără să-și ridice voalul pălăriei, lăsându-i pe piele senzația unei pânze de păianjen lipită cu salivă.

În după-amiezile de duminică dormea sau se plictisea în salon, obosită să se tot uite la portretele vechi din albumul familiei, în afară de cele atârinate pe pereții tapisați cu roșu sau la cele orânduite pe colțare negre, pe mese argintate și pe console de marmură, în timp ce tatăl ei torcea ca o pisică privind strada pustie de la fereastră, sau răspundea salutarilor vecinilor și cunoscuților care treceau, când și când, câte unul. Își ridicau pălăria văzându-l. Era doar generalul Canales! Și generalul le răspundea cu o voce groasă, răsunătoare: „Bună seara!... Pe curând...” „Mă bucur că vă văd...” „Multă sănătate!...” Fotografiile mamei sale, făcute imediat după căsătorie și care lăsa să i se vadă numai degetele și fața – restul fiind acoperit în întregime de cele trei regnuri ale naturii, rochia după ultima modă, până la glezne, mânușile până spre cot, gâtul învăluit de blănuri și pălăria revărsându-se în panglici și pene, sub o umbrelă încărcată de dantele încrețite – apoi fotografiile mătușilor ei cu pieptul umflat, căptușite ca mobilele din salon, cu părul pavat parcă cu pietre mai mult sau mai puțin prețioase și cu mici diademe pe frunte, și fotografiile prietenelor de atunci, unele cu mantii de Manilla, pieptene înalt și evantai, altele îmbrăcate ca indienele, cu sandale, *güipi*²⁰, *tocoya*²¹ și cu un ulcior pe umăr, și altele gătite cu mantie madrilenă, cu alunițe false și bijuterii, fotografii care-o făceau pe Camila să alunece în somnolențe de crepuscul sau să caute dedicații de felul acesta: „Portretul de față să te urmărească asemeni umbrei”; „În fiecare clipă cu tine, acest palid martor al dragostei mele”; „Dacă uitarea șterge aceste litere, va amuți și amintirea mea”. Sub alte fotografii, printre violete uscate, prinse cu panglici decolorate, abia se putea citi: „Remember²², 1898”; „...idolatrizată”; „Până dincolo de mormânt”; „Necunoscuta ta...”

Tatăl ei saluta pe cei care treceau pe strada pustie – când și când câte unul – dar vocea lui puternică răsună în salon ca și cum ar fi răspuns dedicațiilor. „Portretul de față să te urmărească asemeni umbrei”: „Mă bucur că vă merge bine...!”; „În fiecare clipă cu tine, acest palid martor al dragostei mele”: „La revedere și să fii sănătos...!”; „Dacă uitarea șterge aceste litere, va amuți și amintirea mea”: „Al dumitale devotat; salută

²⁰ Bluză fără mâneci, purtată de femeile indiene (n.t.).

²¹ Fustă făcută din pânză grosolană (n.t.).

²² Amintește-ți (engl.).

pe mama din partea mea!”

Un prieten scăpa uneori din albumul cu portrete și se oprea să stea de vorbă cu generalul la fereastră. Camila îl spiona, ascunsă după perdele. Era cel care, în fotografie, avea un aer de conchistador, era acel tânăr zvelt, cu gene lungi și care purta pantaloni colorați, în carouri, redingotă încheiată la toți nasturii și o pălărie între melon și joben, renumita „Vezi că-ndrăznesc?” de la sfârșitul secolului.

Camila surâdea și-și oprea pe buze aceste cuvinte: „Mai bine-ai fi rămas în portret, domnule... Ai fi fost demodat în felul de-a te îmbrăca, costumul dumitale de muzeu ar fi dat loc la glume, dar n-ai fi burtos, chel și cu obraji umflați ca două mingi de cauciuc.”

Din penumbra perdelelor de catifea, mirosind a praf, Camila își apropia ochii ei verzi de geamul acelei după-amiezi de duminică. Nimic nu îndulcea cruzimea ochilor ei de cristal înghețat când, din casă, privea ceea ce se petrecea în stradă.

Separăți de grilajul de fier al balconului, tatăl ei și un prieten, după aparențe foarte apropiat, își omorau timpul. Generalul își înfundase coatele într-o pernă de satin pe care se vedeau, luminoase, mânecile cămășii lui de in, căci era numai în cămașă. Prietenul avea fața verzuie, nasul coroiat, mustața firavă și baston cu măciulie de aur. Trecea pe-acolo, prin fața casei, întâmplător, când generalul îl opri cu un: „Fericiți sunt ochii care te mai văd prin părțile astea, pe la La Merced! Mare minune!” Camila îl găsi în album. Nu era ușor de recunoscut. Fotografia trebuia privită cu multă atenție. Bietul seșor avusese nasul bine făcut, fața plină, plăcută. Adevărată-i vorba că vremea trece peste oameni. Acum avea fața colțuroasă, umerii obrazilor ieșiți, sprâncenele rărite și bărbia uscată, ascuțită. În timp ce vorbea cu tatăl ei cu o voce înceată și cavernoasă, își ducea măciulia bastonului la nas în fiecare moment, ca pentru a mirosi aurul.

Imensitatea în mișcare. Ea însăși în mișcare. Tot ce fusese în ea încremenit acum era în mișcare. Când văzu marea pentru prima oară, îi fluturau pe buze, jucăușe, cuvinte de bucuroasă uimire, dar la întrebarea unchilor cum i se părea spectacolul, răspunse cu un aer plin de importanță: „O știam din fotografie!...”

Adierea vântului îi flutura în mâini o pălărie roz cu borurile foarte mari. Era ca un cerc de copii sau ca o mare pasăre rotundă.

Verii, cu gura căscată și cu ochii holbați, nu mai terminau minunându-se. Tălăzuirea asurzitoare înăbușea vorbele mătușilor: „Ce frumos! Cum se poate?! Câtă apă! Pare că-i supărată! Și uite... soarele stă gata să se cufunde! N-om fi uitat ceva în tren, că prea am coborât în fugă? Ați controlat dacă totu-i în ordine? Să numărăm valizele!...”

Unchii ei, încărcăți cu valize, cu îmbrăcăminte ușoară – hainele acelea încrețite ca stafida, purtate de sezoniști – cu ciorchini de nuci de cocos; pe care doamnele se repeziseră să le cumpere de la vânzătorii de prin gări numai pentru că erau ieftine, cu o grămadă de coșuri și coșulețe, se îndreptară spre hotel unul după altul, în șir indian.

— Ai dreptate, am băgat și eu de seamă... vorbi în sfârșit unul din verii ei, cel mai dezghețat. (Zvâcnirea sângelui spori nuanța de bronz a pielii Camilei cu o ușoară roșeață, și asta din pricina faptului că se făcea aluzie la cele spuse de ea.) Eu n-am luat-o însă chiar așa cum ai spus-o tu. Cred c-ai vrut să spui că marea seamănă cu vederile care se văd în filmele de călătorii, numai că e mai mare.

Camila auzise de filme – vederile acelea mișcătoare care se dădeau în spatele Portalului Domnului, la Cien Puertas – dar nu le văzuse și nici nu știa cum erau. Totuși, din ceea ce-i spusese vărul ei, îi fu ușor să și le închipuie, întorcând ochii și văzând marea. Totul în mișcare. Nimic statornic. Imagini peste imagini contopindu-se, răsturnându-se, sărind în bucăți, ca să formeze o viziune fugară în fiecare moment, o stare care nu era nici solidă, nici lichidă, nici gazoasă, ci starea în care e viața mării. Starea luminoasă, proprie și mării și vederilor acelora mișcătoare.

Cu degetele chircite în pantofi și cu privirea în toate părțile, Camila continua să contemple ceea ce ochii ei nu se mai săturau să vadă. Dacă în primul moment i se păruse că pupilele i se golesc ca să poată cuprinde imensitatea, acum ele erau pline de această imensitate. În ochii ei verzi se urca fluxul mării.

Urmată de vărul ei, coborî pe plajă puțin câte puțin – nu era ușor să mergi pe nisip – ca să fie mai aproape de valuri; dar în loc de-o mână cavaleriească, Oceanul Pacific îi aruncă un pumn de apă limpede, care-i scălda picioarele. Surprinsă, abia dacă avu timpul să se tragă înapoi, nu fără a-i lăsa zălog pălăria roz, care se vedea acum ca un punct între spume, și nu fără un țipăt ușor, de copil răsfățat, care amenință că se duce să se plângă

tăticului.

— Ah!... mare! zise ea.

Nici ea, nici vărul ei nu-și dădură seama. Rostise pentru prima oară cuvântul „iubire”²³ amenințând marea. Cerul, care prinsese, la asfințit, culoarea tamarindului, răcea și mai mult verdele adânc al apei.

De ce, pe plajă, își sărută brațele, respirând mirosul proaspăt al pielii sale înșorite și sărate? De ce făcu la fel cu fructele pe care n-o lăsau să le mănânce, apropiindu-le de buzele-i împreunate și respirându-le aroma? „Fetițelor le face rău acreala fructelor – propovăduiau mătușile ei la hotel – umezeala la picioare și zbenguiala.” Camila își sărutase tatăl și doica fără să-și dea seama de mirosul lor. Sărutase, ținându-și respirația, piciorul statuii de lemn a lui Isus de la La Merced, uscat și răsucit asemeni unei rădăcini rupte. Dar fără a mirosi ce săruți, sărutul nu mai înseamnă nimic. Carnea ei sărată și aurie ca nisipul, ananașii și gutuile o învățară să sărute cu nările deschise, pofticioase. Dar trecând de la descoperire la fapt, ea nu știu dacă mirosise sau mușcase atunci când, la sfârșitul sezonului, o sărutase pe gură vărul ei, acela care vorbea de cinematograf și care știa să fluiera tangoul argentinian.

Întorcându-se în capitală, Camila își puse doica pe foc ca s-o ducă la vederile acelea mișcătoare. Se aflau în spatele Portalului Domnului, la Cien Puertas. Se duseră pe ascuns de tatăl ei, frângându-și degetele și murmurând rugăciuni. Fură cât pe-aci să se întoarcă de la ușă văzând sala plină de lume. Se așezară pe două scaune, aproape de-o perdea albă, pe care-o scălda câteodată un fel de rază rășfrântă de soare. Înceau aparatele, lentilele și curentul electric care producea un bâzâit la fel cu cel al cărbunilor care produc lumină în felinarele de pe străzi.

Sala se scufundă deodată în întuneric. Camila avu impresia că se juca de-a v-ați-ascunselea. Pe ecran totul era amestecat, cețos. Imagini cu mișcări săltărețe de lăcuste. Umbre de personaje care, vorbind, păreau că mestecă, mergând, că fac salturi și mișcând brațele, că se dezarticulează. Camila își aminti de ziua când se ascunsese cu un băiat în cămăruța aceea abia luminată de-o fereastră. Amintirea era așa de precisă, încât Camila uită de imagini. Candela aprinsă pentru sufletele din purgatoriu pâlpâia în colțul cel mai întunecos al

²³ Joc de cuvinte. În spaniolă *A! mar!* (Ah! mare!) pronunțat *amar*, înseamnă a iubi (n.t.).

odăii, în fața unui Cristos de celuloid, aproape transparent. Se ascunseră sub pat. Trebuiră să se întindă pe podea. Patul scârțâia mereu: o mobilă veche căreia nu-i ardea să fie zgâlțâită. „*Tuero!*”²⁴... se auzi strigătul unui tovarăș de joacă venind din ultima curte. „*Tuero! Tuero!*” strigară alții în prima curte. „*Tuero! Tuero!*” Auzind pașii celui care căuta spunând cu voce tare „*Tuero!*”, Camila începu să râdă. Tovarășul ei de joacă o privea amenințător, ca să tacă. Ea îi ascultă îndemnul cu ochi serioși, dar nu se mai putu stăpâni când simți în nări mirosul nesuferit al unei măsuțe de noapte întredeschise și ar fi izbucnit în hohote de râs dacă nu i-ar fi aruncat chiar atunci în față o mână de nisip fin, care-i umplu ochii de lacrimi, și dacă n-ar fi avut senzația arzătoare a unei lovituri în cap.

Ca și atunci, din ascunzătoare, ieși și din cinematograf: cu ochii plânși și lovită de cei care păraseau grăbiți scaunele și alergau spre ieșire în întuneric. Nu se opriră până-n Piața Comerțului. Și abia aici află Camila că publicul fugise de excomunicare. Pe ecran, o femeie cu rochia lipită de corp și un bărbat cu părul lung, cu mustață și cravată de artist dansau tangoul argentinian.

Vásquez ieși în stradă înarmat cu bâta de care se folosea ca s-o reducă pe doică la tăcere. Făcu un semn cu capul, și Chip-de-înger apăru cu fata generalului în brațe.

Poliția începea să fugă cu prada tocmai când ei dispărură prin poarta cârciumioarei *El Tus-tep*.

Dintre polițiști, cel care nu pusese mâna pe-o șa, luase o pendulă de perete, o oglindă cât omul, o statuie, o masă, un crucifix, o broască țestoasă, găini, rațe, porumbei. Haine bărbătești, pantofi de femeie, bibelouri chinezești, flori, icoane, vase, ligheane, lămpi, pirostree, candelabre, flacoane cu medicamente, tablouri, cărți, umbrele.

Cârciumărița așteptă la *El Tus-tep* cu bara de fier în mână, gata să baricadeze ușa.

Niciodată nu bănuise Camila existența acestei cocioabe, duhnind a mucegai, la doi pași de casa unde ea trăia atât de răsfățată de bătrânul militar – cine-ar crede! până ieri fericit – îngrijită de doica ei, astăzi – de necrezut! – rănită, sau poate moartă... Florile din grădină, ieri neatinse, zăceau astăzi culcate la pământ; pisica fugită, canarul mort, zdrobit cu colivie cu tot. Când favoritul îi scoase eșarfa neagră cu care-o legase la ochi,

²⁴ Strigăt la jocul de-a v-ați-ascunselea, echivalent cu: „Unde ești?” sau „Tevăd!” (n.t.).

Camila avu impresia că e foarte departe de casă... De două sau de trei ori își trecu mâna peste față, privind în toate părțile ca să afle unde-a fost dusă. Degetele-i înăbușiră țipătul când își dădu seama de nenorocirea ei. Nu era, deci un vis.

— Domnișoară... În jurul corpului ei amortit, greu, șerpuia vocea celui care-i anunțase în după-amiaza aceea catastrofa. Aici, cel puțin, nu te mai amenință niciun pericol. Ce să-ți dăm ca să-ți treacă spaima?

— Sperietură de apă și de foc! spuse cârciumăreasa și alergă să dezgroape jăromaticul din vasul cu cenușă care-i servea drept cuptor. Vásquez folosi momentul ca să pună mâna pe-o sticlă cu rachiu aromat și să-l înghită pe nerăsuflate, de parc-ar fi fost în pragul morții.

Masacuata sufla să ațâțe cărbunii, repetând mereu între dinți: „Ghemotoc pe foc, s-aprinde pe loc”. În spatele ei, pe peretele din fund, însângerat de dogoarea jăromaticului, alunecă umbra lui Vásquez în drum spre curte.

— Aici e locul unde el i-a zis ei... dondănea Lucio cu limba împleticită. Vine oricare pentru o sută... și cu-atât mai vârtos pentru-o mie. Dă cu căciula-n câini, ce-am avut și...

Când bucata de jăromatic căzu în ceașcă și se stinse sfârâind, apa lua culoarea chipului de om înspăimântat. Ca sâmburele unui fruct infernal, pluti cărbunele negru pe care Masacuata îl aruncase în apă arzând și pe care-l scoase apoi stins, cu cleștele. „Sperietură de apă și de foc”, repeta ea. Camila își recapătă glasul de la cele dintâi înghițituri.

— Și tata? fură primele ei cuvinte.

— Liniștește-te, nu te amărî, mai bea puțină apă de jăromatic; generalului nu i s-a întâmplat nimic, îi răspunse Chip-de-înger.

— O știți sigur?

— Presupun...

— Și dacă, o nenorocire...

— Ssst, nu cobi!

Camila se uită din nou la Chip-de-înger. Fața spune adesea mai mult decât cuvintele. Dar ochii i se pierdură zadarnic în pupilele negre și mute ale favoritului.

— Trebuie să te odihnești, fetiço... observă Masacuata. Se întorcea, târând bancheta pe care stătuse Vásquez în după-amiaza aceea, când intrase în local pentru prima oară domnul cu berea și cu bancnota...

...Într-o după-amiază de-acum câțiva ani sau de-acum câteva ore? Favoritul își oprea privirea, pe rând, când asupra

fetei generalului, când asupra flăcării lumânării din fața fecioarei din Chiquínquirá. Gândul de-a stinge lumina și de-a o avea îi întuneca și mai mult ochii. Să sufle-n lumânare și... ar fi a lui, de voie sau nevoie. Dar, plimbându-și privirea de la imaginea fecioarei la chipul Camilei, prăbușită pe canapea, și văzându-i fața palidă sub boabele lacrimilor, părul despletit și corpul de înger firav, își schimbă gândul; îi luă ceașca din mână cu un aer părintesc și-și spuse: „Sărăcuța!”...

Tusea crâșmăriței, care-i dădu să înțeleagă că-i lasă singuri, și ocările ei, când îl găsi pe Vásquez beat mort, zăcând în curtica cu ghivece de trandafiri din spatele prăvăliei, se contopiră cu noile hohote de plâns ale Camilei.

— Uite-n ce hal ești, nerușinatule, striga, furioasă, Masacuata, nu ești bun decât să-mi faci venin! Bine zice cine zice că voi, cât ai clipi din ochi, și șterpeliți ceva. Și mai ziceai că mă iubești... Se vede, se vede cât de colo... Abia am întors spatele și-ai și pus laba pe sticlă... Păi sigur, că ce te costă pe tine... că-i pe veresie, nu? Banditule! Cară-te, că de nu, te calc în picioare!

Bețivul răspundea c-o voce plângăreață. Iar când femeia începu să-l târască de picioare, capul i se izbi de pământ. Vântul închise poarta dinspre curtică și nu se mai auzi nimic.

— Bine, dar acum a trecut, s-a terminat... spunea mereu Chip-de-înger la urechea Camilei, care plângea cu sughițuri. Tatăl dumitale nu mai e în pericol, și dumneata, ascunsă aici, te afli în siguranță. Și pe urmă sunt și eu aici, ca să te apăr... a trecut, nu mai plânge; dacă plângi așa, te enervezi și mai mult... privește-mă fără să plângi și-am să-ți explic totul, așa cum s-a întâmplat...

Încet, încet, Camila se opri din plâns. Chip-de-înger, care-o mângâia pe păr, îi luă batista din mână, ca să-i șteargă ochii. Albe de var și cu vopsea roșie, zorile se iveau la orizont, între lucruri, pe sub uși. Fântânile căscău și iar căscău. Iar văzduhul arunca pletele negre ale nopții, ca să se gătească cu perucă blondă.

— Trebuie să te liniștești neapărat, altfel stricăm totul. Compromiți soarta tuturor: și pe-a dumitale, și pe-a tatălui dumitale, și pe-a mea. La noapte o să vin să te conduc în casa unchilor dumitale. Important e să câștigăm timp. Trebuie să avem răbdare. Sunt lucruri care nu se pot rezolva așa, bătând din palme, e nevoie de chibzuială, de stăruință...

— Nu, nu pentru mine mă tem. După cele ce mi-ați spus,

mă simt în siguranță și vă sunt recunoscătoare. Pentru tata mi-e teamă. Aș vrea să am certitudinea că nu i s-a întâmplat nimic.

— Mă însărcinez să-ți aduc vești...

— Chiar azi?

— Chiar azi!

Înainte de-a pleca, Chip-de-înger se întoarse spre fată și-i dădu o palmuță afectuoasă pe obraz.

— Și acum, liniște!

Fata generalului Canales își înălță ochii, din nou plini de lacrimi, și-i răspunse:

— Vești...

XIII ARESTĂRI

Soția lui Genaro Rodas ieși în stradă alergând, nici nu așteptă măcar să ia în primire pâinea. Și numai Dumnezeu știa dacă-i lăsase în coșuri câștigul convenit, își părăsi bărbatul trântit în pat nedezbrăcat, ca un olog, și pe copilaș dormind în coșul care-i servea drept leagăn. Orele șase dimineața.

Tocmai suna ceasul de la La Merced când ea bătu în poarta casei generalului. O vor ierta și de zgomot și de venirea la o oră atât de nepotrivită, gândea ea, cu inelul de fier în mână, gata să bată din nou. Dar ce făceau? Veneau sau nu veneau să-i deschidă? Generalul trebuie să afle cât mai repede ceea ce i-a povestit Lucio Vásquez azi-noapte descreieratului ei de bărbat în localul, acela... cum se numește?... *La leul care se deșteaptă...*

Se opri din bătut și, în timp ce aștepta să i se deschidă, se gândi că cerșetorii or să arunce omorul de la Portalul Domnului asupra generalului, că acesta o să fie arestat în cursul dimineții și, în sfârșit – partea cea mai rea – c-or s-o răpească pe domnișoara...

„Ce nerușinare, adevărată nerușinare!” repeta ea în gând; apoi începu să bată din nou în poartă.

Și inima-i bătea, înspăimântată. „C-o să-l aresteze pe general? Bine, ce să-i faci, asta-i treaba lui de bărbat, și gata. Dar să se lege de domnișoara... Sfinte Cristoase! Ar fi o nenorocire groaznică. Aș pune capul jos că asta-i ticluită de derbedeii ăia nerușinați care vin în oraș cu apucăturile lor de tâlhari!”

Bătu din nou. Casa, strada, aerul, totul răsună ca o tobă.

Era deznădăjduită că nu-i deschide nimeni. Începu să citească, literă cu literă, numele cârciumioarei din colț, ca să-i treacă vremea: *El Tustep...* Nu era mult de citit dacă nu se uita și la ce spuneau siluetele acelea zugrăvite de o parte și de alta a ușii: de o parte un bărbat și de alta o femeie. Din gura femeii ieșea această invitație: „Vino să dansăm un *tustepel*”, iar peste umărul bărbatului, care strângea în mână o sticlă, răspundea altă inscripție: „Nu, pentru că eu dansez tocmai un *tustepoi!*...”

Obosită de atâta bătut – nu era nimeni acasă sau nu voiau să-i deschidă – împinse poarta. Neîntâmpinând rezistență, mâna o duse înainte... Nu era închisă cu cheia? Își strânse în jurul ei șalul cu ciucuri, străbătu vestibulul cu inima bătând să-i spargă pieptul și intră în coridor fără să știe de ea. Se opri, înghețată, încremenită de realitate ca pasărea de alică, palidă, abia răsuflând, cu privirea goală, cu membrele paralizate, văzând vasele de flori de pe jos, cozile de *quetzal*²⁵, paravane și cioburi de geam, oglinzi sparte, dulapuri distruse, broaște forțate, hârtii, haine, mobilă și covoare. Totul devastat, totul învechit într-o noapte: totul transformat într-un morman netrebnic, în gunoi fără viață, fără căldură, fără suflet...

Doica rățăcea cu capul spart, ca o fantomă printre ruinele acelui cuib părăsit, căutându-și domnișoara.

— Ha-ha-ha, râdea ea. Hi-hi-hi... Unde te ascunzi Camila? Acuși pun mâna pe tine, lasă...

— De ce nu răspunzi? Cucu! Unde ești? Cucu! Cucu! Cucu!

Ea credea că se joacă de-a v-ați-ascunselea cu Camila. O căuta și iar o căuta prin toate colțurile, printre flori, pe sub paturi, pe după uși, răvășind toate ca un vârtej...

— Ha, ha, ha!... Hi, hi, hi... Hu, hu, hu... Cucu, cucu! Ieși, fetiță mică, ieși, c-am obosit căutându-te... Ha, ha, ha... Ieși!... Cucu! Te văd, te văd... Hi, hi, hi... Hu, hu, hu!...

Și tot căutând așa, se sprijini de marginea fântânii și, văzându-și chipul în apa liniștită, începu să țipe ca o maimuță rănită și să râdă cu râsul acela care se preface, ajungând pe buze, în tremur de frică; cu părul căzut pe ochi și cu mâinile acoperindu-și părul și fața, se cinchi încet-încet jos, ca să scape de ciudata arătare oglindită-n fântână. Mormăind, se ruga de iertare, ca și cum s-ar fi rușinat – ea față de ea – că e atât de urâtă, atât de bătrână, atât de mărunțică, atât de despletită...

²⁵ Pasăre cu pene verzi și roșii, trăind în America tropicală (n.t.).

Deodată scoase alt țipăt. Prin ploaia lațelor de păr și printre vergelele degetelor, văzuse soarele sărind de pe acoperișul casei, căzând asupra ei și smulgând din ea o umbră, umbra la care se uita ca acum în curte. Îmboldită de furie, se ridică în picioare și, înverșunându-se împotriva propriei sale umbre și a propriului său chip, începu să izbească apa și pământul – apa cu mâinile, pământul cu picioarele. Voia să le șteargă. Umbra se răsucea ca un animal biciuit, dar, cu toate c-o pisa cu călcâiele, rămânea tot acolo. Iar chipul i se spărgea în bucăți când răscolea lichidul cu mâinile, dar, de îndată ce zbuciumul apei înceta, apărea din nou. Urlă cu turbare de fiară văzând că nu poate distruge pulberea aceea de cărbune presărată pe pietre și care, frământată cu picioarele, se răsucea ca și cum ar fi simțit cu adevărat loviturile, după cum nu putea să distrugă nici pulberea cealaltă, luminoasă, care tremura pe apă cu un nu știu ce din chipul ei și pe care o stâlcea cu palmele și pumnii.

Picioarele începuseră să-i sângereze, mâinile-i cădeau de oboseală, și totuși umbra și chipul ei dăinuiau încă, indestructibile.

Cuprinsă de spaimă și înnebunită de furie, cu disperarea celui care atacă pentru ultima oară, se aruncă cu capul asupra fântânii...

Doi trandafiri căzură în apă...

Ramura unui măceș spinos îi scosese ochii...

Se zvârcoli pe pământ, întocmai ca propria ei umbră, până rămase fără simțire, la piciorul unui portocal, pe care-l pătau cu sânge florile unei plante agățătoare.

Trecea pe stradă muzica militară. Ce vigoare și ce aer marțial! Ce sete de arcuri triumfale! Totuși, în pofida silinței trompeților de-a sufla tare și în ritm, vecinii, departe de-a se deștepta cu nerăbdarea eroilor sătui de-a vedea spada odihnindu-se în pacea aurită a holdelor, deschideau ochii asupra unei potolite zile de sărbătoare, cu umila intenție de-a ruga pe Dumnezeu să-i ferească de gânduri rele, de cuvinte rele și de fapte rele împotriva Domnului Președinte al republicii.

Leșind dintr-un leșin scurt, doica auzi și ea muzica. Era în întuneric. Desigur, domnișoara venise în vârful picioarelor și-i acoperise ochii cu mâinile, pe la spate.

— Camila, fetița mea, știu că ești tu, lasă-mă să te văd! bolborosi, ducându-și mâinile la față ca să-și smulgă de pe ochi mâinile domnișoarei, care-i pricinuiau o durere groaznică.

Vântul ducea în jos, pe stradă, ciorchini de zgomote. Muzica

și întunericul orbirii, care-i acoperea ochii ca într-un joc de copii, îi aduseră aminte de Școala din Satul Vechi unde învățase primele litere. Un salt în timp și se văzu, aproape mare, stând la umbra manghierilor²⁶ și-apoi încet, încetișor, un alt salt, și iat-o într-un car tras de boi, mergând pe-un drum oblu, în miros de fân. Scârțâitul roților făcea să sângereze, ca o dublă coroană de spini, tăcerea căruțașului – tinerelul imberb care-o făcuse femeie. Rumegând neostoit, boii obosiți trăgeau carul nupțial. Beția cerului deasupra câmpiei elastice... Dar amintirea se destrăma repede și, cu năvala unei cascade, vedea intrând în casă un val de oameni... Gâfâitul lor de bestii, țipetele drăcești, loviturile, sudălmile, râsetele groase și sparte, pianul care țipa, răgușit ca și cum i-ar fi smuls măselele cu mâna, domnișoara, mistuindu-se ca un parfum, și-o lovitură de măciucă în mijlocul frunții, urmată de-un vaiet neomenesc și de-o umbră imensă...

Soția lui Genaro Rodas, Niña Fedina, o găsi pe doică trântită jos, în curte, cu obrajii scăldați în sânge, cu părul încâlcit și cu îmbrăcămintea sfâșiată în bucăți, luptând cu muștele pe care mâini invizibile i le aruncau – ca pe niște pumni de semințe – în față. Cuprinsă de spaimă, ca și cum ar fi întâlnit o stafie, Niña se năpusti în casă.

— Săraca de ea, săraca de ea! murmura întruna.

Sub o fereastră, găsi scrisoarea pe care i-o scrisese generalul fratelui său Juan. Îi recomanda să aibă grijă de Camila... Dar Niña Fedina n-o citi toată, pe de-o parte pentru că o chinuiau țipetele doicii, care păreau că ies din oglinzile sparte, din geamurile făcute zob, din scaunele spintecate, din tablourile date jos de pe pereți, din dulapurile sfărâmate, iar pe de altă parte pentru că nu se mai gândi decât cum să fugă mai iute. Își șterse sudoarea de pe față cu batista, împăturită în patru, pe care-o mototolea, nervoasă, în mâna-i împodobită cu inele ieftine; puse scrisoarea în sân și se îndreptă cu toată graba spre stradă.

Prea târziu. Un ofițer cu mâna grea o prinse pe pragul porții. Casa era înconjurată de soldați. Din curte se auzea țipătul doicii, pe care-o chinuiau muștele.

Lucio Vásquez, care, la rugămințile Masacuatei și ale Camilei, supraveghea casa generalului din poarta cârciumii, simți că i se taie răsuflarea văzând c-o înhață pe soția lui Genaro Rodas, prietenul căruia-i povestise chiar în noaptea aceea, încălzit de băutură, despre arestarea lui Canales.

²⁶ Arbore cu fructe ovale, de culoare galbenă și aromatice (n.t.).

— Se-ncurcă lucrurile! exclamă crâșmărița, care ieșise în ușă tocmai când o prindeau pe Niña Fedina.

Un soldat se apropie de cârciumă. „Caută pe fata generalului”, își spuse Masacuata cu inima strânsă de frică. Tot așa crezu și Vásquez, căruia i se făcu părul măciucă. Soldatul se apropie ca să le spună să închidă. Traseră obloanele și rămaseră la pândă după ele, căutând să vadă, prin crăpături, ce se întâmplă în stradă.

Vásquez prinse din nou curaj în semiîntunerice și, sub pretextul spaimei, vru s-o mângâie pe Masacuata, dar aceasta, ca de obicei, nu se lăsă. Cât pe-acum să-i dea și palme.

— Da mofturoasă mai ești!

— Zău? Nici nu mă gândesc să mă las pipăită de unul ca tine. Vezi, nu ți-am spus eu azi-noapte că zăpăcita asta se-nvârte pe lângă fata generalului?

— Taci, că te pot auzi, o întrerupse Vásquez. Vorbeau aplecați, ca să poată privi în stradă printre șipcile oblonului.

— Nu fă pe prostul, că doar vorbesc încet!... Dacă nu ți-aș fi spus ieri că femeia asta se ține după fata generalului ca să-i boteze plodul, tu l-ai fi adus și pe Genaro, și se afla toată povestea.

— Îhî, răspunse Vásquez, horcăind, ca și cum ar fi vrut să dea la o parte pânda aceea pe care-o simțea lipită, îndărătnic, între nas și gât.

— Nu fi scârbos! Adevărat că n-ai niciun pic de educație!

— Da delicată mai ești!

— Psst!

Procurorul militar cobora în acel moment dintr-o trăsură hodorogită.

— Procurorul... spuse Vásquez.

— Și pentru ce vine? întrebă Masacuata.

— Ca să-l aresteze pe general...

— Și pentru asta s-a îmbrăcat ca un papagal? Ia privește-l! Ha, ha, ha! Ce-ar fi să-i smulgi una din penele alea grozave de și le-a pus pe cap?

— Ce tot spui acolo? Te cam întreci cu gluma! E îmbrăcat așa pentru că de aici se duce la Președinte.

— Bine de el!

— Dacă nu l-au prins azi-noapte pe general, s-a zis cu mine!

— De ce azi-noapte?

— Sst, ține-ți gura!

Când Procurorul coborî din droșcă, se dădură ordine cu

voce scăzută, și un căpitan, urmat de-un grup de soldați, intră în casa lui Canales cu sabia scoasă din teacă într-o mână și cu revolverul într-alta, ca ofițerii din cromolitografiile înfățișând bătăliile din războiul ruso-japonez.

(După câteva minute - secole pentru Vásquez, care urmărea totul cu sufletul la gură - ofițerul se întoarse, cu chipul descompus, palid și agitat, ca să-l informeze pe Procuror de ceea ce se întâmpla.

— Ce?... Ce?!... strigă Procurorul.

Cuvintele ofițerului se deslușeau cu greu din pricina răsuflării lui gătuite.

— A... a fugit? urlă Procurorul și două vine i se umflară pe frunte ca două semne negre de întrebare. Și au... au... prădat casa?...

Fără a pierde o clipă, dispăru pe o ușă, urmat de ofițer. O singură privire, repede ca fulgerul, și se întoarse în stradă, cu mâna-i grasuță și mânioasă încleștată pe mânerul stiletului și atât de palid, încât buzele i se confundau cu spălăcitele lui mustăți.

— Tare-aș vrea să știu cum de-a izbutit să fugă! exclamă ieșind pe poartă. Ordin urgent, că doar de asta s-a inventat telefonul, ca să capturăm dușmanii guvernului. Vulpe bătrână! Cum pun mâna pe tine, te și spânzur! N-aș vrea să fiu în pielea ta!

Privirea Procurorului căzu ca un fulger asupra Niñei Fedina. Un ofițer și un sergent o aduseseră aproape cu forța în locul unde vocifera el.

Cățea! îi spuse și, fără s-o slăbească din ochi, adăugă: O s-o facem noi să spună tot! Locotenente, ia zece soldați și du-o iute unde trebuie. La secret, auzi?

Un țipăt încremenit umplu văzduhul, un țipăt unsuros, sfâșietor, de om jupuit.

— Doamne-Dumnezeule, parcă-l răstignesc pe nenorocitul ăsta! se văicări Vásquez. Țipetele doicii, tot mai ascuțite, îi sfredeau pieptul.

Masacuata îl corectă, disprețuitoare:

— N-auzi că-i femeie? Crezi că toți bărbații au vocea pițigăiată ca tine?

— Ia mai taci...

Procurorul ordonă să se percheziționeze toate casele din vecinătate. Grupuri de soldați, sub comanda caporalilor și sergenților, se răspândiră în toate părțile. Percheziționau curți,

odăi, dependințe, terase, fântâni. Se urcau pe acoperișuri, răscoleau dulapuri, paturi, covoare, rafturi, butoaie, bufete și lăzi. Dacă vecinul zăbovea puțin până să deschidă ușa, o spărgeau cu patul puștii. Câinii lătrau furioși, strângându-se alături de stăpânii lor palizi. Din fiecare casă țâșneau lătraturile ca apa dintr-o stropitoare...

— Să știi că percheziționează și-aici! spuse Vásquez, căruia-i pierise aproape și graiul de spaimă. În ce ne-am băgat! Și dacă ne-ar fi ieșit ceva, dar așa, pe daiboj...

Masacuata alergă s-o înștiințeze pe Camila.

— Eu sunt de părere, spuse Vásquez intrând după ea, să-și acopere fața și să plece...

Și, fără să aștepte răspuns, se întoarse spre ușa dinspre stradă.

— Stați, stați, continuă el punând ochiul la crăpătură. Procurorul a contramandat ordinul și nu mai percheziționează. Am scăpat.

Din doi pași, crâșmărița ajunsese la ușă, ca să vadă cu ochii ei ceea ce anunța Lucio cu atâta bucurie.

— Uite-ți și răstignitul, șopti ea.

— Cine-i asta?

— Servitoarea, doica, nu vezi? Și adăugă, ferindu-și corpul de mâna pofticioasă a lui Vásquez: Stai locului, nu-nțelegi? Stai locului, fir-ai...

— Săraca, ia privește cum o târăsc!

— Parc-ar fi trecut tramvaiul peste ea!

— De ce s-or fi uitând cruciș cei ce mor?

— Lasă-mă, nu vreau să mai văd.

O escortă, la ordinele unui căpitan cu sabia în mâini, o scotea, târâș, din casa lui Canales, pe nefericita doică. Procurorul n-o putu interoga. Cu douăzeci și patru de ore mai înainte, zdreanța aceasta umană, care acum agoniza, era sufletul unei case unde singura preocupare a gureșului canar era să-și urzească intrigile cu grăunțele de mei ale glasului, a șuvoiului fântânii să-și ticluiască cercurile lui concentrice, a generalului pasiențele lui interminabile, iar a Camilei capriciile.

Procurorul sări în trăsură, urmat de un ofițer. Vehiculul dispăru îndată după primul colț al străzii. Apăru o targă, purtată de patru oameni, murdari și zdrențăroși, ca să ducă la morgă cadavrul doicii. Trupa plecă în formație de defilare spre una din cazărmi, și Masacuata deschise cârciuma. Vásquez se așeză pe locul lui obișnuit, pe bancă, ascunzându-și cu greu mâhnirea

pricinuită de arestarea soției lui Genaro Rodas. Capul îi era fierbinte ca un cuptor de ars cărămizi, mahmureala alcoolului îi pătrunsese prin toți porii, iar din când în când, aducându-și aminte de fuga generalului, îl cuprindea amețeala.

Între timp, Niña Fedina scurta din drumul închisorii, luptându-se cu soldații din escortă care-o îmbrânceau, la fiecare pas, de pe trotuar spre mijlocul străzii. Se lăsa înghiontită, fără să zică nimic, dar deodată, din mers, ca și cum ar fi ajuns la limitele răbdării, lipi pe obrazul unuia din ei o palmă zdravănă. Un neașteptat pat de pușcă fu răspunsul imediat, iar alt soldat o lovi pe la spate. Se-mpletici, dinții începură să-i clănțâne, și înaintea ochilor începu să-i joace stele verzi.

— Prăpădiților! La asta vă folosesc armele!... Ar trebui să vă fie rușine! interveni o femeie care se întorcea de la piață cu un coș de verdețuri și fructe.

— Ia-o din loc, femeie! îi strigă un soldat.

— Neobrăzatule!

— Vedeți-vă de drum, doamnă, strigă un sergent, vedeți-vă de drum, sau n-aveți nicio treabă?

— Da voi aveți, trântorilor?!

— Ține-ți gura, sau te plesnim!

— Auziți, să mă plesnească! Asta-i culmea! Niște „ăia” stafidiți, niște coate-goale cu pantalonii rupți în fund! Ați vrea să batjocoriți oamenii, iar ei să stea cuminți, cu botul pe labe! Șleahtă de derbedei!... Să ocărăți lumea numai așa, de plăcere!

Patrula își continuă drumul și, între trecătorii care-o priveau înfricoșați, necunoscuta apărătoare a soției lui Genaro Rodas rămase, puțin câte puțin, în urmă, în timp ce, înconjurată de soldați, Niña Fedina își continua drumul spre închisoare, tragică, descompusă, cu fața scăldată în sudoare, măturând pământul cu ciucurii șalului.

Trăsura Procurorului militar se ivi la colțul casei avocatului Abel Carvajal în clipa în care acesta, cu joben și în jachetă, pleca spre palat. Procurorul făcu să se bălăbănească întreg vehiculul sărind de pe pernă drept în mijlocul trotuarului. Carvajal închisese tocmai poarta casei și-și punea, cu grijă, o mănășă, când fu arestat de colegul său. Un pichet de soldați îl conduse prin mijlocul străzii, în ținută de ceremonie, la secția a doua de poliție, împodobită pe din afară cu stegulețe și foiță colorată. Îl duseră de-a dreptul la celula în care se aflau arestați

studentul și paracliserul.

XIV SĂ CÂNTE TOT UNIVERSUL!

Străzile apăreau puțin câte puțin în lumina fugară a zorilor, printre acoperișurile și câmpurile care răspândeau o răcoare de aprilie. Pe alocuri se distingeau siluetele catârilor care aduceau laptele în goană mare, îmboldiți de țipetele și biciul argatului care-i mâna, în timp ce mânerele vaselor de metal zornăiau, ciocnindu-se. Zorile se revărsau, de asemeni, și asupra vacilor care așteptau să fie mulse pe pragul caselor bogate sau la răscrucile din cartierele nevoiașе, printre clienții bolnavi, convalescenți sau condamnați fără scăpare, cu ochii cârpiți de somn, înfundați în cap și sticloși. Când le venea rândul, se apropiau ca să-și ia ei înșiși laptele, aplecând vasul cu meșteșug, așa ca să nu se facă spumă și să capete cât mai mult lichid. Treceau pe străzi femeile care aduceau pâine. Cu capul plecat adânc pe piept, cu spatele arcuit, cu pulpele încordate și picioare goale, pășeau încet, șovăitor, împovărate de enorme coșuri – unele peste altele – pagode care lăsau în aer un miros de aluat cu zahăr și cu susan prăjit. În zilele de sărbătoare națională, trompetele se auzeau pe aici de dimineață, deșteptare muzicală care isca fantasme de metal și vânt, simfonie de mirosuri, strănuturi de culori, în timp ce – mai clar, mai dogit – răsună, timid și îndrăzneț totdeodată, glasul clopotelor anunțând prima liturghie. Timid și îndrăzneț, pentru că dangătul lor care trezea, în zilele de sărbătoare religioasă, gust de ciocolată și de prăjitură, în zilele de sărbătoare națională amintea de lucrurile interzise.

Sărbătoare națională...

De pe străzi, odată cu mirosul de pământ reavăn, se urca bucuria locuitorilor care aruncau apă pe fereastră ca să nu se ridice prea mult praf când vor trece, spre palat, trupele cu drapelul. Drapelul mirosea a batistă nouă. Treceau apoi și echipajele impresionante ale „măririlor”: generali în uniforme sclipitoare mirosind a naftalină, doctori în fracuri, care mai păstrau încă iz de dulap închis, unii purtând joben, alții tricorn cu pene. Funcționarii mărunți mergeau pe jos, într-o anume ordine, după importanța lor, determinată în ochii bunului guvern de prețul înmormântării pe care-avea să le-o plătească într-o bună zi statul.

O, Doamne, cerul și pământul sunt pline de mărirea ta!

Izolată de toți, departe de tot, în mijlocul prietenilor, Președintele se lăsa văzut, fericind astfel poporul care prețuia așa de mult strădaniile lui.

O, Doamne, cerul și pământul sunt pline de mărirea ta! Doamnele simțeau divină putere a zeului adorat. Prelații corpolenți îl tămâiau. Juriștii se credeau într-o adunare prezidată de Alfons Înțeleptul²⁷. Diplomații arborau un aer măreț, ca și cum ar fi fost la Versailles, la curtea Regelui Soare. Ziariștii – din țară și din străinătate – se felicitau că se află în prezența unui nou Pericle²⁸. O, Doamne, cerul și pământul sunt pline de mărirea ta! Poeții se credeau la Atena, cel puțin așa pretindeau ei în fața lumii. Un cioplitor de statui de sfinți, care se socotea egalul lui Fidias²⁹, surâdea dând ochii peste cap și frecându-și mâinile auzind cum se aclamă pe străzi numele măritului cârmuitor. O, Doamne, cerul și pământul sunt pline de mărirea ta! Un compozitor de marșuri funebre, adept entuziast al lui Bachus, își arăta fața de pătlăgea roșie la un balcon, căutând să vadă pe unde mai era pământul.

Chip-de-înger își deschise drum printre invitați. (Era frumos și rău ca satana.)

— Poporul cere să ieșiți în balcon, Domnule Președinte!

— ...poporul?

Stăpânul puse în acest cuvânt un semn de întrebare. Tăcerea domnea în jurul lui. Sub povara unei mari tristeți, pe care-o înfrânse, plin de mânie, înainte de-a ajunge să i se vadă în ochi, se ridică din fotoliu și se duse în balcon.

Apăru în fața poporului înconjurat de prietenii săi. Un grup de femei venise să sărbătorească fericita aniversare a zilei când scăpase de la moarte. Cea care se însărcinase cu pronunțarea discursului, imediat ce-l văzu pe Președinte, începu:

— „Fiu al poporului!...”

Stăpânul își înghiți saliva amară, amintindu-și poate de anii lui de student, petrecuți lângă o mamă fără mijloace de existență, într-un oraș împietrit de rea-voință; dar favoritul, pe care-l mânca limba, îndrăzni să adauge încet:

— Ca Isus, fiu al poporului...

— „Fiu al poporului, reluă oratoarea, da, al poporului! În

²⁷ Alfons al X-lea cel Înțelept, regele Castiliei și Leonului (1252–1284); a încurajat literatura și artele, fiind el însuși autorul unor cunoscute poeme, *Cantigas* (n.t.).

²⁸ Celebru orator și om de stat atenian, sprijinitor al artelor și literelor, supranumit, pentru elocvența și comportarea sa, „Olimpianul” (499–429 î.e.n.) (n.r.).

²⁹ Cel mai mare sculptor al Greciei antice (n. aprox. 496—m. 451 î.e.n.) (n.r.).

această zi de radioasă frumusețe soarele strălucește pe cer, lumina lui îți ocrotește ochii și viața și ne dă drept pildă munca aceea sacrosanctă datorită căreia pe bolta cerească lumina urmează umbrei, umbra, nopții negre și necruțătoare, de unde-au apărut mâinile criminale care, în loc să semene ogoarele, așa cum tu, stăpâne, ne înveți, au semănat sub pașii tăi o bombă care, în ciuda științificei sale preparații europene, te-a lăsat nevătămat...”

Un ropot de aplauze acoperi vocea oratoarei, pe care răuvoitorii o porecliseră Limbă-de-vacă, și, asemeni evantaielor, o serie de urale vânturară aerul în jurul eroului și al suitei sale.

— Trăiască Domnul Președinte!

— Trăiască Domnul Președinte al republicii.

— Trăiască Domnul Președinte constituțional al republicii!

— Într-un singur glas, care să răsunе până la marginea lumii și să nu amuțească niciodată, într-un singur glas să strigăm: Trăiască Domnul Președinte constituțional al republicii, părintele patriei, șeful marelui partid liberal, liberal la suflet și ocrotitor al tinerimii studioase!

Limbă-de-vacă reluă:

— „În noroi ar fi zăcut, terfelit, steagul nostru dacă acești răi fii ai patriei, sprijiniți în încercarea lor criminală de dușmanii Domnului Președinte, și-ar fi atins scopul. Dar ei nu s-au gândit niciodată că mâna lui Dumnezeu veghea și veghează asupra prețioasei existențe prezidențiale, spre mulțumirea tuturor celor care, știindu-l demn de a fi Primul Cetățean al Națiunii, l-au înconjurat cu dragostea lor în acele momente *dramaturgice*, îl înconjoară și-l vor înconjura întotdeauna când va fi necesar!

Da, domnilor... domnilor și doamnelor, astăzi, mai mult decât oricând, știm că, dacă s-ar fi atins țelurile sinistre din acea zi de tristă amintire pentru țara noastră, care întinde mâna tuturor popoarelor *civilizate*, patria ar fi rămas orfană de tatăl și ocrotitorul ei, pe mâinile celor care ascut în umbră pumnalele pentru a răni pieptul Democrației, așa cum a spus acel mare tribun care s-a numit Juan Montalvo³⁰!

Datorită Dumneavoastră, flamura continuă să fluture neîntinată, iar de pe stema țării n-a fugit nici pasărea care,

³⁰ Scriitor ecuadorian (1833–1889), adversar înverșunat al dictatorului García Moreno (n.t.).

asemeni păsării *tenis*³¹ a renăscut din cenușa *mamilor*³², care au declarat independența națională în acea auroră a libertății Americii, fără să se verse o singură picătură de sânge, ratificând astfel dorința de libertate dovedită de acei *mani* indieni care au luptat până la moarte pentru cucerirea libertății și a drepturilor omului!

Și de aceea, domnilor, venim astăzi să sărbătorim pe multilustrul ocrotitor al claselor nevoiașе, pe cel care veghează asupra noastră cu dragoste de părinte și ne conduce țara, așa cum am mai spus, spre culmea progresului căruia Fulton³³ i-a dat un nou impuls descoperind forța aburilor, iar Juan Santa María³⁴ l-a apărat de pirații invadatori dând foc acelei fatale pulberării în ținuturile eroicului Lempira³⁵. Trăiască patria! Trăiască Președintele constituțional al republicii, șeful partidului liberal, binefăcătorul nației, ocrotitorul femeii lipsite de apărare, al copilului și al educației!”

Strigătele de „trăiască” ale Limbii-de-vacă se pierdură într-un incendiu de aclamații, stins apoi într-o mare de aplauze.

Cu mâna încheștată pe balustrada balconului de marmură, stând din profil ca să nu-și expună pieptul și plimbându-și capul dintr-o parte într-alta asupra adunării, cu sprâncenele încruntate și ochii la pândă, Președintele rosti câteva cuvinte de răspuns. Bărbații și femeile își șterseră mai mult decât o lacrimă.

— Domnule Președinte, îndrăzni Chip-de-înger auzindu-l suflându-și nasul, dacă ați intra?... Mulțimea vă face rău la inimă...

Procurorul militar se repezi către Președinte, care se întorcea din balcon urmat de câțiva prieteni. Voia să-i raporteze despre fuga generalului Canales și să-l felicite pentru discurs înaintea celorlalți, dar, ca toți cei care se apropiaseră cu intenția aceasta, se opri ținut de o teamă ciudată și, pentru a nu rămâne cu mâna în aer, i-o întinse lui Chip-de-înger.

Favoritul îi întoarse spatele, și în acel moment Procurorul –

³¹ Oratoarea, incultă, pronunță greșit numele păsării Fénix, care, potrivit legendelor antichității, trăia mai multe secole, se ardea ea însăși pe un rug și renăștea din propria ei cenușă (n.t.).

³² Pronunțare greșită a cuvântului latin *manes*, care denumea sufletele morților, considerate de romani ca divinități (n.t.).

³³ *Robert Fulton* (1765–1815), inginer american, a aplicat forța aburilor la navigație, construind mici vapoare în 1807 (n.t.).

³⁴ Aluzie la fapta eroică a lui *Juan Santa María* (1831–1856), mort în lupta contra armatei aventurierului american Walker, care invadase Nicaragua. El a incendiat pulberăria inamicului cu prețul vieții lui (n.t.).

³⁵ Șef indian, care a luptat, eroic împotriva conchistadorilor spanioli (n.t.).

cu mâna în aer încă – auzi prima detunătură dintr-o serie de explozii care se urmară rapid, la câteva secunde una de alta, ca niște salve de artilerie. Apoi se auziră țipete, toată lumea începu să alerge, să sară peste scaunele răsturnate; femeilor le veni rău și se auzi pasul soldaților care, cu mâna în cartușiera ce nu se deschidea destul de repede, cu pușca încărcată, se răspândeau ca boabele de orez între mitraliere, oglinzi sparte, ofițeri și tunuri...

Un colonel dispărea pe scară în sus, cu revolverul în mână. Altul cobora pe-o scară în spirală, cu revolverul în mână. Totuși, nu era nimic. Un căpitan sări peste pervazul ferestrei, tot cu revolverul în mână. Altul se repezi, tot așa, la ușă. Nu era nimic, nu era nimic. Totuși aerul era rece. Încet-încet, invitații se apropiară unii de alții – unul era lac de spaimă, altul își pierduse mânușile; celor care-și redobândeau culoarea feței nu le revenea graiul, iar celor care-și regăseau graiul, le lipsea culoarea feței. Ceea ce însă nu putu spune nimeni fu pe unde și când se făcuse nevăzut Președintele.

La picioarele unei scări zăcea, lungit pe jos, primul toboșar al fanfarei militare. Se rostogolise de la etaj, cu tobă cu tot, pricinuind acel strigăt general de: „Să scape cine poate!”

XV UNCHI ȘI MĂTUȘI

Favoritul plecă de la palat între mai-marele puterii judecătorești, un bătrânel în jachetă și cu joben, amintind de șobolanii din desenele pentru copii, și un reprezentant al poporului, uscat și cojit ca un sfânt din aceia a căror vechime n-o punea nimeni la îndoială.

Discutau amândoi, cu argumente de-ți lăsa gura apă, dacă-i mai bine să meargă la *Grand-Hôtel* sau la o crâșmă de prin împrejurimi pentru a se lepăda de spaima pricinuită de idiotul acela de toboșar pe care ei l-ar trimite, fără pic de remușcare, la închisoare, în iad sau într-un loc și mai groaznic. Când vorbea reprezentantul poporului, partizanul *Grand-Hôtel*-ului, părea că edictează norme obligatorii cu privire la locurile cele mai alese pentru a goli sticlele, operație care, în definitiv, avea urmări favorabile pentru finanțele statului – îi sporea încasările. Când vorbea magistratul, o făcea cu emfaza celui care pronunță o sentință executorie: „...consider că e de natura bogăției adevărate lipsa de ostentație și, ca atare, amice, eu prefer un

han modest, unde te simți bine între prieteni, unui hotel somptuos, unde nu tot ce strălucește e aur”.

Chip-de-înger îi lăsa discutând la colțul palatului – era mai bine să nu se bage în acel conflict între autorități – și o luă prin cartierul El incienso³⁶ în căutarea casei lui don Juan Canales. Era cazul ca domnul acesta să meargă sau să trimită în grabă pe cineva ca să-și ia nepoata de la barul *El Tus-tep*. „Să se ducă el sau să trimită pe altcineva, ce-mi pasă mie! își zicea el; important e să nu mai depindă de mine, să existe așa cum exista până ieri, când nici nu știam că există, când nu însemna nimic pentru mine...” Două sau trei persoane se dădură în lături din fața lui, cedându-i trotuarul în chip de salut. Mulțumi fără să se uite cine erau.

Dintre toți frații generalului, numai don Juan locuia în El incienso, într-una din casele apropiate de El cuño, cum era numită monetăria care, fie spus în treacăt, era o clădire de o solemnitate hidoasă. Bastioane cu tencuiala scorjită întăreau zidurile mucegăite, iar prin ferestrele apărate de zăbrele de fier, se ghiceau sălile cu aspect de cuști pentru fiare. Acolo se păzeau milioanele diavolului.

Când favoritul bătu în poartă, răspunse, furios, un câine. După înverșunarea cu care lătra cerberul, se ghicea că e legat.

Cu pălăria în mână, pași pragul ușii Chip-de-înger – era frumos și rău ca satana – mulțumit că se găsea în locul unde urma s-o lase pe fiica generalului, dar și amețit de lătratul câinelui și de repetatele invitații – după dumneavoastră, vă rog, după dumneavoastră – ale unui bărbat congestionat, surâzător și burtos, care nu era altul decât don Juan Canales.

— Poftiți vă rog, fiți așa bun, pe aici, vă rog, după dumneavoastră, domnule. Căruia fapt îi datorăm plăcerea acestei vizite?

Don Juan spunea toate astea ca un automat, cu un ton care n-avea nicio legătură cu teama pe care-o simțea în prezența acestui prețios personaj, intimul Domnului Președinte.

Chip-de-înger străbătu salonul cu privirea. Cum mai lătra după vizitatori blestematul acela de câine! Băgă de seamă că din grupul de portrete al fraților Canales scosese portretul generalului. O oglindă, în partea cealaltă a salonului, reproducea golul lăsat de portret și o parte din salonul cu tapet de hârtie, pe vremuri galbenă, culoarea formularelor de telegrame.

³⁶ În românește „tămâia” (n.t.).

Câinele – se gândi Chip-de-înger, în timp ce don Juan epuiza frazele obișnuite ale repertoriului său de formule amabile – continuă să fie sufletul casei, ca în timpurile primitive. Apărarea tribului. Până și Domnul Președinte avea o haită de câini aduși din străinătate.

Prin oglindă, îl văzu pe stăpânul casei frământându-și mâinile cu disperare. După ce debitase frazele de conveniență, don Juan Canales, ca un bun înotător, se aruncase în apă până la fund.

— Aici, în casa mea – spunea el – soția mea și cu mine am dezaprobat cu adevărată indignare purtarea fratelui meu Eusebio! Ce oroare! O crimă e întotdeauna un lucru respingător, și în acest caz, mai mult decât în oricare altul, victima fiind o persoană atât de apreciată în toate privințele, un om care era onoarea armatei noastre și mai ales – spuneți-o și dumneavoastră – un prieten al Domnului Președinte!

Chip-de-înger păstra tăcerea groaznică a celui care, neputând salva o persoană din lipsă de mijloace, o vede cum se îneacă – tăcere comparabilă numai cu aceea a vizitatorilor când amuțesc, temându-se și să accepte și să respingă ceea ce aud spunându-se.

Văzând că vorbele lui cad în gol, don Juan își pierdu capul și, ca un om gata să se înece, începu să bată aerul cu mâinile, căutând să atingă fundul cu picioarele. Simțea că-i clocotește creierul. Se credea amestecat în asasinatul de la Portalul Domnului și în vastele lui ramificații politice. Faptul că nu era vinovat nu-i va servi la nimic, absolut la nimic. La ora asta, probabil că-l și implicaseră; sigur că-l implicaseră! Loterie, amice, loterie! Loterie, amice, loterie! Întreaga țară era cuprinsă și sintetizată în fraza aceasta, pe care o striga Tío Fulgencio³⁷, un om al lui Dumnezeu, catolic fervent și negustor priceput, care vindea bilete de loterie pe stradă. În locul lui Chip-de-înger, Canales vedea silueta de schelet a lui Tío Fulgencio, ale cărui oase, fălci și degete păreau ținute cu sârmele nervilor. Tío Fulgencio strângea geanta de piele neagră sub brațu-i colțuros, își descrețea fața și, frământându-se în niște pantaloni cu fundul imens, scotea falca înainte, ca să spună cu o voce care-i ieșea pe nas și prin gura fără dinți: „Amice; singura lege pe acest pământ e loteria: e o chestie de loterie să mergi la închisoare, o chestie de loterie să te împuște sau nu și tot o chestie de loterie e să ajungi deputat, diplomat,

³⁷ Tío înseamnă unchi, dar și bade, neică. Aici ar fi „nea Fulgencio” (n.t.).

președinte de republică, general, ministru! La ce bun să studiezi, când totul e loterie? Loterie, amice, loterie, cumpără deci un bilet de loterie.” Și scheletul acela noduros, trunchiul acela răsucit de viță se scutura de râsul care-i ieșea din gură ca o cascadă de numere câștigătoare.

Chip-de-înger, cu totul departe de ceea ce gândea don Juan, îl observa în tăcere, întrebându-se ce putea avea comun cu Camila acel om laș și respingător.

— Pe la noi s-aude, mai bine spus i s-a povestit soției mele, că se intenționează să fiu implicat și eu în asasinatul colonelului Parrales Sonriente!... continuă Canales, ștergându-și broboanele mari, de sudoare care i se scurgeau de pe frunte cu o batistă, scoasă cu mare greutate din buzunar.

— Eu nu știu nimic, îi răspunse sec favoritul.

— Ar fi nedrept! Și, cum v-am mai spus, noi am dezaprobat din primul moment fapta lui Eusebio. Afară de aceasta, nu știu dacă dumneavoastră sunteți la curent, în ultima vreme noi ne vedeam foarte rar cu fratele meu. Aproape niciodată. Mai bine zis chiar niciodată. Treceam unul pe lângă altul ca doi străini: bună ziua, bună ziua; bună seara, bună seara; atât, și nimic mai mult.

Vocea lui Juan începuse să devină nesigură. Soția lui urmărea convorbirea de după un paravan și crezu prudent să vină în ajutorul bărbatului ei.

— Prezintă-mă, Juan! exclamă ea apărând și salutând pe Chip-de-înger cu o înclinare a capului și cu un surâs curtenitor.

— Da, într-adevăr! răspunse, zăpăcit, soțul, ridicându-se în picioare odată cu favoritul. Am plăcerea să vă prezint pe soția mea!

— Judith Canales...

Chip-de-înger auzi numele soției lui don Juan, dar nu-și aminti să-l fi spus pe al său.

În timpul acelei vizite pe care o prelungea fără motiv, sub influența forței inexplicabile ce începuse să-i stăpânească inima și să-i dezorganizeze existența, cuvintele care n-aveau nicio legătură cu Camila îi sunau în urechi fără să lase vreo urmă.

„De ce nu-mi vorbesc oamenii aceștia de nepoata lor? gândea el. Dacă mi-ar vorbi de ea, le-aș da atenție, dacă mi-ar vorbi de ea, le-aș spune să nu fie îngrijorați, pentru că don Juan nu-i implicat în niciun asasinat; dacă mi-ar vorbi de ea... Dar ce prost sunt! Ce-aș vrea oare? Camila să nu mai fie Camila! Să rămână aici cu ei și eu să nu mă mai gândesc la ea; eu, ea, ei...

Ce prost sunt! Ea și ei, iar eu nu, eu singur, departe, fără ea...”

Doña Judith – așa semna dânsa, cu „h” la urmă – luă loc pe sofa și-și duse la nas batista de dantelă, luând un aer de așteptare.

— V-am întrerupt conversația, iertați-mă... Spuneți ca...

— Spu...

— Da...

— Îi...

Toți trei vorbiră în același timp și, după câțiva „continuați, vă rog”, „continuați, vă rog” de cel mai grațios efect, don Juan, fără să-și dea seama, rămase să vorbească el. („Dobitocule!”, îi strigă din ochi soția lui.)

— Îi povesteam tocmai prietenului nostru cât de indignați am fost noi doi atunci când am aflat – în mod pur confidențial – că fratele meu Eusebio e unul din asasinii colonelului Parrales Sonriente...

— A, da, da, aprobă doña Judith, ridicându-și promontoriul sânilor. Am spus, și eu și Juan, că generalul, cumnatul meu, n-ar fi trebuit să-și mânjească niciodată galoanele cu asemenea grozăvie, și ceea ce-i și mai rău acum – ca o culme a nenorocirii – se zice că vor să-l implice și pe soțul meu!

— Tocmai din cauza asta îi explicam lui don Miguel că raporturile dintre noi și fratele meu erau foarte reci, că eram ca niște dușmani... da, niște dușmani de moarte; el nu putea să mă vadă nici măcar în fotografie, iar eu pe el și mai puțin!

— Ei, nu chiar așa... Știți, neînțelegeri familiare, care despart întotdeauna pe oameni și dau naștere la certuri! adăugă doña Judith, lăsând să plutească în aer un suspin.

— Am înțeles, le tăie vorba Chip-de-înger; don Juan să nu uite însă că între frați există întotdeauna legături indestructibile...

— Cum adică, don Miguel? Eu, complice?

— Dați-mi voie!

— Să nu credeți așa ceva, interveni doña Judith, cu ochii plecați. Toate legăturile se distrug când sunt în joc chestiuni bănești, e trist că-i așa, dar lucruri de astea se văd în fiecare zi: banul nu respectă sângele!

— Dați-mi voie! Eu spuneam că între frați sunt legături indestructibile pentru că, în ciuda profundelor divergențe care existau între don Juan și general, acesta, văzându-se pierdut și obligat să părăsească țara, mi-a spus că...

— E un netrebnic dacă m-a amestecat în crimele lui! O

calomnie mârșavă!

— Bine, dar nici nu-i vorba de-așa ceva.

— Juan, Juan, lasă-l pe don Miguel să vorbească.

— Mi-a spus că se bizuie pe ajutorul dumneavoastră ca fiica lui să nu rămână părăsită și m-a rugat să vorbesc cu dumneavoastră ca, dacă puteți, s-o adăpostiți aici...

De data aceasta fu Chip-de-înger cel care simți că vorbele lui cad în gol. Avu impresia că vorbește unor persoane care nu înțeleg spaniola. Între don Juan, pântecos și proaspăt bărbierit, și doña Judith, care-și grămădise parcă sânii într-o roabă, vorbele lui cădeau în oglindă, simbol al absenței lor totale.

— Și dumneavoastră vă revine să vedeți ce trebuie făcut pentru aceasta copilă.

— A, da, firește!... Imediat ce don Juan află că Chip-de-înger nu venise să-l aresteze, își redobânde siguranța-i de om important. Nu știu ce să vă răspund, căci, ca să fiu sincer, chestiunea asta vine ca o surpriză... În casa mea, se-nțelege, nici gând... Ce vreți, nu mă pot juca cu focul... Aici, cu noi, desigur că biata fată s-ar simți foarte bine, dar nici soția mea și nici eu nu suntem dispuși să pierdem prietenia persoanelor care ne vizitează și care n-ar vedea cu ochi buni faptul că am deschis ușa căminului nostru cinstit fiicei unui dușman al Domnului Președinte... Pe de altă parte, e știut de toți că celebrul meu frate a oferit... cum să spun? da, a oferit pe fiica lui unui prieten intim al Șefului Națiunii, pentru ca acela, la rândul lui...

— Și toate acestea, după cum se știe, numai ca să scape de închisoare, îl întrerupse doña Judith, scufundând promontoriul sânilor în prăpastia unui suspin. Așa cum spunea Juan, și-a oferit fiica unui prieten al Domnului Președinte, care, la rândul lui, trebuie s-o ofere însuși Președintelui. Acesta, după cum e logic și natural, respinge o propunere așa de josnică și, în acel moment, „Prințul oștirii”, așa cum fusese poreclit de la acel faimos discurs, văzând că n-are nicio ieșire, hotărî să fugă și să ne-o lase nouă pe domnișoara lui... Să-i fie... Ce se putea aștepta de la cel care-a aruncat, ca pe-o ciumă, asemenea bănuială asupra familiei sale și discreditul asupra numelui său?! Să nu credeți că noi n-am suferit din pricina urmărilor acestei afaceri. Ne-a scos peri albi, nu alta, martori ne sunt Dumnezeu și sfânta Fecioară!

Un fulger de mânie trecu prin noaptea adâncă pe care o adăpostea în ochi Chip-de-înger.

— Atunci nu mai avem nimic de discutat...

— Ne pare rău pentru dumneavoastră că v-ați dat osteneala să veniți până la noi. Dacă m-ați fi chemat...

— Iar pentru dumneavoastră, completă doña Judith pe soțul ei, am fi acceptat cu toată dragostea, dacă nu ne-ar fi fost absolut imposibil.

Chip-de-înger ieși fără să se uite la ei și fără să rostească un cuvânt. Câinele lătra înfuriat, târând lanțul pe pământ de la un capăt la altul al sârmei.

— Voi merge la ceilalți frați, spuse Miguel la despărțire, pe prag.

— Nu vă mai pierdeți vremea, se grăbi să-i răspundă don Juan; dacă eu, care am reputație de conservator, pentru că locuiesc în acest cartier, n-am primit-o în casă, ei, care sunt liberali... ei bine, ei vor crede că sunteți nebun sau că e vorba pur și simplu de-o glumă...

Spuse aceste cuvinte când ajunse aproape în stradă, închise apoi poarta încet, își frecă mâinile grăsuțe și se întoarse spre casă după un moment de nehotărâre. Simțea o dorință de nestăpânit să mângâie pe cineva, dar nu pe nevastă-sa, așa că se duse să caute câinele, care continua să latre.

— Lasă câinele în pace dacă vrei să pleci! îi strigă doña Judith din curte, unde tăia trandafiri, folosind clipele prielnice când soarele, spre amurg, nu mai avea atâta putere.

— Da, plec acum...

— Atunci grăbește-te, că eu trebuie să merg la biserică să-mi fac rugăciunile și nu vreau să ies pe străzi după ora șase, mai ales astăzi.

XVI IN CASA NOUĂ³⁸

La câteva minute după ora opt dimineața (fericiți oamenii din vremea clepsidrei când nu exista tic-tacul ceasornicelor noastre, iar timpul nu se măsura cu salturi mărunte de insectă!), Niña Fedina fu închisă într-o celulă în formă de gitară, aproape ca un mormânt, după ce i se făcuseră formele obișnuite și cercetaseră îndelung tot ce avea și purta pe ea. O percheziționară din tălpi până în creștet, de la unghii până la subsuori, peste tot - lucru nespus de supărător - și minuțiozitatea spori atunci când îi găsiră în cămașă o scrisoare

³⁸ Închisoare (n.t.).

de-a generalului Canales – scrisă chiar de el – scrisoarea pe care o ridicase de pe jos în casa acestuia.

Obosită să stea în picioare în celula așa de îngustă că nu putea face doi pași, se așează pe pământ – la urma urmelor era mai bine să stea jos – dar, după câteva minute, se ridică din nou. Frigul podelei îi cuprindea picioarele, mâinile, urechile – carnea îngheață ușor – și rămase iarăși câtva timp în picioare, dar mai târziu se așează din nou, apoi iar se ridică, și iar se așează, și iar se ridică...

În curte se auzea cântecul deținuților pe care le scoteau din celulă la soare. Cu toată amărăciunea din sufletele lor, cântecele aveau ceva proaspăt, ceva din savoarea legumelor crude. Unele cântece, îngânate pierdut, cu o voce adormită, erau de o crudă monotonie, a cărei apăsare grea, înlănțuitoare o întrerupeau, deodată, țipete desperate... Blestemau, înjurau, se ocărau...

Din primul moment, Niña Fedina fu înspăimântată de o voce țipătoare, care repeta neîncetat, pe ton de psalmodie:

*De la Casa Nouă
la Casa rușinii,
cerul meu iubit,
nu-i decât un pas;
și cum suntem singuri,
cerul meu iubit,
dă-mi o sărutare.
Ay, ay, ay, ay!
Dă-mi o sărutare,
că de-acî la Casa
destrăbălării,
cerul meu iubit,
nu-i decât un pas.*

Primele două versuri nu se potriveau cu restul cântecului, și totuși tocmai această ușoară discordanță părea să accentueze și mai mult strânsa înrudire dintre casele rău famate și închisoare. Ritmul se frângea, sacrificat realității, pentru a sublinia adevărul chinuitor care-o făcea pe Niña Fedina să se înfioare. Se temea să nu-i fie teamă și tremura încă înainte de-a simți toată spaima, neînțeleasa și îngrozitoare spaimă care o cuprinse mai târziu, când vocea aceea de patefon răgușit, ascunzând în ea mai multe mistere decât o crimă, o pătrunse

până la oase.

Să aibă ca singură mâncare un cântec atât de amar era nedrept. O ființă jupuită de vie nu s-ar fi zbatut în chinuri așa de cumplite cum se zvârcolea ea, în celulă, auzind cântecul deținuților care, uitând că patul prostituatei e mai înghețat chiar decât patul închisorii, îl socoteau poate ca o supremă speranță de libertate și iubire.

Amintirea fiului ei o potoli. Se gândea la el ca și cum l-ar purta încă în pânțele. Mamele nu izbutesc niciodată să se simtă complet goale de fiii lor. Primul lucru pe care-l va face când va ieși de la închisoare va fi să-l boteze. Pregătise totul. Ce drăguțe erau fustița și bonețica pe care i le dăruise domnișoara Camila! Avea de gând să dea *tamal* și ciocolată la micul dejun, orez ca la Valencia și *pipian*³⁹ la prânz, sirop de scorțișoară, *horchata*⁴⁰, înghețată și prăjiturile seara. Iar tipografului cu un ochi de sticlă îi va comanda să-i tipărească mici imagini, pe care le va dăruia prietenilor. Și-ar mai vrea să închirieze și două trăsuri „de la Schumann”, cu cai din aceia mari cât locomotivele, înhămați cu lanțuri argintate și zornăitoare, și cu vizitii în redingotă și joben. Apoi încerca să-și alunge gândurile astea de frică să nu i se întâmple și ei ceea ce se povestește că i s-a întâmplat celui care, în ajunul nunții, își spunea: „Să vezi mâine, la ora asta, ce bucurie pe capul meu!”; dar a doua zi, înainte de nuntă, trecând pe stradă, i-a căzut o cărămidă în cap.

Gândurile i se întoarseră la copilul ei, și atât de adâncă îi fu bucuria, încât privea fără să înțeleagă păienjenitul de desene indecente de pe perete. Vederea lor, când își dădu seama de ele, o tulbură din nou. Cruci, fraze cuvicioase, nume de oameni, numere cabalistice se împleteau cu draci cu corpul răsucit ca niște candelabre și flori cu petale în formă de degete, caricaturi de judecători și de magistrați, și bărci, și ancore, și leagăne, și sticle, și mâini care se strângeau, și ochi, și inimi străpunse de pumnale, și sori cu mustăți ca polițiștii, și luni cu fața de domnișoară bătrână, și stele, și ceasornice, și sirene, și ghitare cu aripi, și săgeți...

Înspăimântată, vru să se îndepărteze de lumea aceea de nebunie perversă, dar se lovi de celelalte ziduri murdărite și ele cu obscenități. Mută de spaimă, închise ochii: era o femeie care începea să se rostogolească pe un teren alunecos, iar la

³⁹ Mâncare americană, preparată din carne de berbec, de găină și de curcan, cu slănină și cu migdale pisate (n.t.).

⁴⁰ Băutură răcoritoare, preparată din migdale, semințe de dovleac, apă și zahăr (n.t.).

trecerea ei, în loc de ferestre, se deschideau prăpăstii, și cerul îi arăta stelele așa cum arată un lup dinții.

Pe jos, un popor de furnici ducea o libarcă moartă.

*De la Casa Nouă
la Casa rușinii,
cerul meu iubit...*

Și cântecul revenea, frecându-i ușor carnea vie cu ace subțiri de sticlă, ca pentru a-i toci pudoarea femeiască.

În oraș continua serbarea în cinstea Președintelui republicii. În Piața Centrală se ridica, noaptea, clasicul ecran – asemeni unui eșafod – pe care se proiectau fragmente de filme cețoase în fața unei mulțimi care părea că asistă, cu evlavie, la un autodafe. Clădirile publice se desprindeau, iluminate, pe fondul cerului. O turmă de pași se încolăcea ca un turban în jurul parcului circular, împrejmuț de un grilaj format din zăbrele foarte ascuțite la vârf. În nopțile de sărbătoare, societatea cea mai aleasă se aduna acolo, învârtindu-se mereu, în cerc, în timp ce oamenii din popor asistau la reprezentația cinematografică sub stele, într-o tăcere religioasă. Înghesuiți ca sardelele, bătrâni și bătrâne, holtei și bărbați căsătoriți (aceștia nici nu-și mai ascundeau plictiseala), căscând care mai de care, urmăreau de pe băncile și scaunele grădinii pe trecători, făcând complimente fetelor și salutându-și prietenii. Din când în când, bogați și săraci ridicau ochii spre cer: exploda câte o rachetă și imediat risipea în aer toate mățăsurile curcubeului.

Prima noapte petrecută în celulă e îngrozitoare. Cel închis rămâne treptat-treptat în umbră, ca în afara vieții, și intră într-o lume de cleștar. Zidurile dispar, acoperișul se șterge, pământul se mistuie, și totuși sufletul e atât de departe de-a se simți liber! Mai degrabă își simte moartea!

Niña Fedina începu, zorit, să se roage. „Adu-ți aminte, preamilostivă fecioară Maria, că niciodată nu s-a întâmplat să fie părăsit vreunul din cei care s-au pus sub ocrotirea, ta, cerând de la tine ajutor și apărare! Așa și eu, însuflețită de această încredere, vin acum la tine, ocrotitoare a fecioarelor, mă apropii de tine și, plângându-mi păcatele, mă arunc la picioarele tale. Nu întoarce fața de la rugile mele, prea-sfântă fecioară, ci auzi-le și primește-le.” Umbra o strângea, parcă, de gât. Nu putu să se roage mai mult. Se lăsă să cadă jos, și cu brațele, pe care le simți lungi, foarte, foarte lungi, îmbrățișa

pământul înghețat, toate pământurile înghețate ale tuturor celor închiși, ale tuturor celor care suferă pe nedrept, ale celor prizonieri pentru dreptate, ale tuturor muribunzilor și ale călătorilor... Și astfel începu să recite litania:

Ora pro nobis⁴¹...

Ora pro nobis...

Ora pro nobis...

Ora pro nobis...

Ora pro nobis...

Ora pro nobis...

Ora pro nobis...

Ora pro nobis...

Încetul cu încetul, se ridică. Îi era foame. Cine-i va da să sugă copilașului ei? Târâș, se apropie de ușă și bătut în ea zadarnic.

Ora pro nobis...

Ora pro nobis...

Ora pro nobis...

În depărtare se auziră douăsprezece bătăi de clopot...

Ora pro nobis...

Ora pro nobis...

În lumea fiului ei...

Ora pro nobis...

Douăsprezece bătăi, le numără bine... Reînsuflețită, se sili să se închipuie în libertate și izbuti. Se văzu în casa ei, între lucrurile și cunoscuții ei, spunându-i Juanitei: „Bună ziua, îmi pare bine că te văd!"; se văzu ieșind din casă și bătând din palme ca s-o cheme pe Gabrielita, supraveghind cărbunii, salutând cu o plecăciune pe don Timoteo. Prăvălioara ei îi apărut ca ceva viu, ca și cum ar fi împrumutat ceva din ființa ei și din a tuturor...

Afară, serbarea continua, cu ecranul cinematografic în locul eșafodului și cu înconjurul parcului de către sclavii înhămați la roată.

⁴¹ Roagă-te pentru noi... (lat.).

Când se aștepta mai puțin, se deschise ușa celulei. Zgomotul zăvoarelor o făcu să-și tragă picioarele ca și cum s-ar fi simțit, dintr-odată, pe marginea unei prăpăstii. Doi oameni o căutară în întunecime și, fără să-i spună o vorbă, o împinseră pe un coridor îngust, pe care vântul nopții îl mătura cu suflarea lui rece. Trecu apoi prin două săli cufundate în întuneric, spre un birou luminat. Când intră îl văzu pe Procurorul militar vorbind în șoaptă cu grefierul.

„Ăsta e domnul care cântă la orgă la biserica Virgen del Carmen! își spuse Niña Fedina. Mi se părea mie că-l cunosc atunci când m-au arestat: acolo l-am văzut, în biserică. Nu trebuie să fie om rău!...”

Ochii Procurorului militar se fixară asupra ei îndelung. Apoi o întrebă, în general, de nume, vârstă, stare civilă, profesie, domiciliu. Soția lui Rodas răspunse acestor întrebări în chip lămurit, adăugând și ea o întrebare tocmai când grefierul scria ultimul ei răspuns; dar întrebarea nu fu înțeleasă prea bine pentru că, în acel moment, sună telefonul și se auzi, sporită de tăcerea din camera vecină, o voce răgușită de femeie, care spunea: „Da! Ce-ai mai făcut?... Îmi pare tare bine. Am trimis-o pe Canducha azi-dimineață să întrebe... Rochia? Rochia cade frumos, e bine tăiată... Cum?... Nu, nu-i pătată... Spun că nu-i pătată... Da, dar să nu lipșiți... Da, da... Da... Veniți neapărat... Cu bine... Noapte bună... Cu bine...”

Între timp, Procurorul militar răspundea la întrebarea Niñei Fedina pe un ton familiar de ironie crudă, batjocoritoare:

— Nu te îngriji, că pentru asta suntem noi aici, ca să-i informăm pe cei care, întocmai ca și dumneata, nu știu de ce sunt arestați...

Și, schimbând glasul, cu ochii de broscoi crescuți în orbite, adăugă încet:

— Dar mai înainte trebuie să-mi spui ce făceai dumneata în casa generalului Eusebio Canales azi-dimineață?

— Mă... mă dusesem să-l caut pe general pentru o treabă...

— Ce treabă? Se poate ști?

— O treabă acolo, nu prea cine știe ce, domnule. Aveam să-i spun o vorbă. Să vedeți... Am să vă spun totul dintr-odată: ca să-i spun c-aveau să-l aresteze pentru asasinarea colonelului aceluia nu mai știu cum îi zice, de l-au omorât la Portalul Domnului.

— Și mai ai îndrăzneala să întrebi pentru ce-ai fost arestată? Tâlhăroaico! Asta ți se pare ție puțin? Tâlhăroaico!

Puțin, hai? Puțin!...

La fiecare *puțin*, indignarea Procurorului creștea.

— Așteptați, domnule, să vă spun, că nu e ceea ce credeți dumneavoastră! Așteptați, pentru numele lui Dumnezeu, că, atunci când am ajuns eu la casa generalului, el nu mai era acolo, eu nu l-am văzut și n-am văzut pe nimeni, plecaseră cu toții, casa era goală, și numai servitoarea alerga încoă și încolo.

— Și asta ți se pare puțin? Asta-i puțin? La ce oră ai ajuns acolo?

— Tocmai bătea șase dimineața ceasul de la La Merced, domnule!

— Ce bine-ți mai aduci aminte! Și de unde știai dumneata că generalul avea să fie arestat?

— De unde știam eu?

— Da, dumneata.

— De la bărbatu meu!

— Și pe bărbatul dumitale cum îl cheamă?

— Genaro Rodas!

— Și el de la cine știa? Cum de știa? Cine i-a spus?

— Un prieten de-al lui, domnule, unul din poliția secretă, numit Lucio Vásquez; el i-a povestit bărbatului meu, iar bărbatul meu mie.

— Și dumneata generalului! Îi luă vorba, grăbit, Procurorul.

Niña Fedina își mișcă, hotărâtă, capul, ca și cum ar fi zis: „Doamne ferește, nici gând de-așa ceva!”

— Și pe ce drum a apucat generalul?

— Dar, pentru numele lui Dumnezeu, eu nu l-am văzut pe general, v-am mai spus doar! Nu mă înțelegeți? Nu l-am văzut, nu l-am văzut! Ce interes aș avea să vă spun că nu; și cu atât mai rău dacă domnul acela scrie acolo, în declarație, că l-am văzut! și arată spre grefier care o privi din nou, cu figura lui spălăcită și pătată de pistrui, asemeni unei sugative care a băut numeroase puncte de suspensie.

— Pe dumneata nu te privește ce scrie el! Răspunde la întrebare! Pe ce drum a apucat generalul?

Urmă o tăcere mai îndelungată. Apoi, și mai dură, vocea Procurorului silabisi tare și apăsător:

— Pe ce drum a apucat generalul?

— Nu știu! Ce vreți să vă răspund? Nu știu, nu l-am văzut, nu i-am vorbit!... Poftim întâmplare!

— Faci rău că tăgăduiești, fiindcă autoritățile știu totul, absolut totul, și știu că dumneata ai vorbit cu generalul!

— Zău dacă nu-mi vine să râd!

— Ascultă ce-ți spun și nu râde, că autoritățile știu totul, totul! Auzi? Totul! La fiecare *totul* făcea să tremure masa cu lovituri de pumn. Dacă nu l-ai văzut pe general, de unde ai scrisoarea asta. A venit ea singură zburând și ți s-a băgat în cămașă, nu-i așa?

— Asta e o scrisoare pe care am găsit-o aruncată în casa generalului și-am *rădicat-o* de pe jos când am plecat, dar mai bine nu vă mai spun nimic, fiindcă dumneavoastră tot nu mă credeți, ca și cum eu aș fi o mincinoasă.

— Am *rădicat-o*! Proasta, nu știe nici să vorbească, zise grefierul.

— Haide, destul cu poveștile și mărturisește adevărul. Cu minciunile nu faci decât să-ți pregătești singură o pedeapsă pe care-o vei ține minte toată viața!

— Ce v-am spus eu e adevărul; acum, dacă dumneavoastră nu mă credeți, eu nu vă pot sili să înțelegeți cu bățul, așa cum aș face cu copilul meu.

— O să te coste foarte scump, ia aminte la ce-ți spun! Și, altceva: ce aveai dumneata de-a face cu generalul? Ce-ți era, ce ești dumneata cu el? Sora lui, sau... Ce-ai luat de la el?

— Eu... de la general? Nimic, nu l-am văzut decât poate de două ori, însă, să vedeți, s-a întâmplat că fiica lui mi-a făgăduit să-mi boteze copilul...

— Țsta nu-i un motiv.

— Era ca și nașa fiului meu, domnule!

Grefierul adăugă, de la spatele Procurorului:

— Încearcă să ne „ducă”...

— Și dacă mi-a fost milă, mi-am pierdut capul și-am alergat acolo unde știți a fost din pricină că Lucio i-a povestit lui bărbatu-meu că-n noaptea asta o s-o răpească un om pe fiica ge...

— Termină cu minciunile! Mai bine mi-ai mărturisi de bunăvoie unde-i ascunzișul generalului, pe care eu știu că-l știi, că ești singura care-l știi și ni-l vei spune aici numai nouă, numai mie!... Lasă plânsul, vorbește, te ascult!

Și, coborând glasul până la tonul unui confesor, adăugă:

— Dacă-mi spui unde se află generalul... haide, ascultă-mă, eu știu că dumneata știi și că-mi vei spune; dacă-mi spui locul unde s-a ascuns generalul, te iert, auzi? te iert; ordon să te pună în libertate și de-aici te duci de-a dreptul acasă, liniștită... Gândește-te... gândește-te bine!

— Vai, domnule, dac-aș ști, v-aș spune! Dar nu știu, din nenorocire nu știu... Sfântă Fecioară, ce să mă fac!

— De ce tăgăduiești? Nu vezi că astfel îți faci singură rău?

În pauzele care urmau după frazele Procurorului, grefierul își sugea măselele.

— Pentru că nu folosește la nimic să te iau cu binele, fiindcă sunteți niște ticăloși – această ultimă frază o spuse Procurorul mai repede și cu mânie crescândă, ca un vulcan în erupție – o să mi-o spui cu răul. Află că dumneata ai comis un delict foarte grav împotriva siguranței statului și că te găsești în mâinile justiției ca fiind responsabilă de fuga unui trădător, uneltitor, răzvrătit, asasin și dușman al Domnului Președinte... Și asta înseamnă foarte mult, foarte, foarte mult!

Soția lui Rodas, nu știa ce să facă. Cuvintele omului aceleia în care intrase parcă necuratul ascundeau o amenințare apropiată, groaznică, ceva asemenea morții. Simți că-i tremură fălcile, degetele, picioarele... Cel căruia-i tremură degetele pare că și-a scos oasele din ele și că-și scutură mâinile ca pe niște mănuși. Cel căruia-i tremură fălcile, fără să poată vorbi, pare că-și telegrafiază spaima. Iar cel căruia-i tremură picioarele merge, parcă, într-o trăsură pe care o târâse, ca pe-un suflet dus de demoni, două fiare dezlănțuite.

— Domnule... se rugă ea.

— Bagă de seamă, că nu-i jucărie. Haide, repede! Unde-i generalul?

Departe, se deschise o ușă, pentru a lăsa să treacă plânsul unui prunc. Un plâns cald, disperat...

— Fă-o pentru copilul dumitale!

Nici nu rostise bine Procurorul aceste cuvinte, și Niña Fedina, cu capul ridicat, căuta în toate părțile să vadă de unde venea plânsul.

— De două ore plânge mereu... Degeaba cauți unde este... Plânge de foame și va muri de foame dacă nu-mi spui locul unde se află generalul!

Femeia se repezi pe-o ușă, dar îi ieșiră înaintea trei oameni, trei bestii întunecate, care, fără multă greutate, îi frânseră slabele ei puteri de femeie. În acea luptă zadarnică i se despletă părul, îi ieși bluza din cordon și i se desprinseră fustele. Dar puțin îi păsa că-i cade totul de pe ea. Aproape goală, se târî în genunchi spre Procuror, implorându-l s-o lase să-i dea piept copilășului.

— Poți să-i dai cât poftești, dar mai înainte spune-mi unde-i

generalul!

— Pe sfânta Fecioară, domnule - se rugă ea, îmbrățișând picioarele Procurorului - pe sfânta Fecioară, lăsați-mă să-i dau băiețașului meu să sugă, vedeți că abia mai poate plânge, vedeți că moare, și după asta, dacă vreți, omorâți-mă.

— Aici nu folosesc la nimic sfintele fecioare! Dacă nu-mi spui unde stă ascuns generalul, rămâi aici, și fiul dumitale n-are decât să plângă pân-o crăpa!

Ca nebună, îngenunche în fața oamenilor care păzeau ușa. Apoi se luptă cu ei. Apoi se întoarce să îngenunche iar înaintea Procurorului, să-i îmbrățișeze picioarele.

— Domnule, pentru fiul meu!

— Păi da, pentru fiul dumitale: unde-i generalul? E inutil să cazi în genunchi și să joci toată comedia asta. Dacă nu răspunzi la ce te întreb, ia-ți nădejdea că-i vei da copilului să sugă.

Și spunând aceasta, Procurorul se ridică în picioare, obosit de-atâta stat pe scaun. Grefierul își sugea măselele; avea tocul gata pregătit să consemneze declarația care nu mai ieșea de pe buzele nefericitei mame.

— Unde-i generalul?

În nopțile de iarnă, apa plânge în burlane. Tot așa se auzea și plânsul copilului: gâlgâit, înfundat.

— Unde-i generalul?

Niña Fedina tăcea ca o sălbăticiune rănită, mușcându-și buzele în neștire.

— Unde-i generalul?

Așa trecură cinci, zece, cincisprezece minute. În sfârșit, ștergându-și buzele cu o batistă tivită cu negru, Procurorul adăugă, la întrebările pe care le repetase atâta, amenințarea:

— Ei bine, dacă nu-mi spui, o să sfărâmi în mâini puțin var nestins, să vedem dacă nici așa n-o să-ți amintești de drumul pe care l-a luat Canales.

— Fac tot ce vreți, dar mai înainte lăsați-mă să... să... să-i dau piept micuțului! Domnule, nu fiți așa, nu-i drept! Copilașul n-are nicio vină, domnule! Pedepsiți-mă pe mine cum vreți!

Unul din oamenii care păzeau ușa o îmbrânci, trântind-o la pământ; iar altul îi dădu un picior, care-o lungi de-a binelea pe jos. Plânsul și indignarea o făceau să nu mai vadă nici cărămizile, nici obiectele. Nu mai simțea decât plânsul copilului ei.

Era ora unu noaptea când începu să sfărâme cu mâinile var nestins, ca să n-o mai bată. Băiețașul ei plângea...

Din când în când, Procurorul repeta:

— Unde-i generalul? Unde-i generalul?

Ora unu...

Ora două...

În sfârșit, ora trei... Băiețașul ei plângea...

Ora trei, când ea credea că-i aproape cinci...

Nu mai venea odată ora patru... Și băiețașul ei plângea...

Ora patru... Și băiețașul ei plângea...

— Unde-i generalul? Unde-i generalul?

Cu mâinile acoperite de crăpături nenumărate și adânci, care se deschideau și mai mult la fiecare mișcare, cu degetele jupuite la vârf, numai carne vie, cu răni la încheieturi și unghiile sângerânde, Niña Fedina țipa de durere tot frământând varul cu mâna. Când se oprea, rugându-se, mai mult pentru copilul ei decât pentru ea, o copleșeau loviturile.

— Unde-i generalul? Unde-i generalul?

Ea nu asculta glasul Procurorului. Plânsul fiului ei, tot mai stins, îi umplea auzul!

La cinci fără douăzeci o părăsiră fără cunoștință, zăcând pe podea. De pe buze i se prelingea o spumă groasă și din sânii ei, brăzdați de crăpături mici aproape invizibile, îi curgea laptele - mai alb ca varul. Din când în când, din ochii ei umflați se scurgeau lacrimi furișe.

Mai târziu - se iveau zorile - o duseră în celulă. Acolo se deșteptă alături de fiul ei muribund, înghețat, fără viață, ca o păpușă de cârpă. Simțindu-se la sânul mamei, copilul se învioră un pic și se aruncă asupra sânelui cu lăcomie, dar punând gurița pe el și simțind gustul acru al varului, lăsă sânul și începu să plângă. În zadar se strădui ea să-l facă să ia sânul din nou. Cu pruncul în brațe, lovi orbește ușa... I se răcea în brațe... Se răcea... Se răcea... Nu era cu putință să lase să moară așa o făptură nevinovată, și începu să lovească ușa și să țipe...

— Ah! îmi moare copilul... îmi moare copilul! Viața mea, carnea mea, viața mea! Săriți, pentru numele lui Dumnezeu! Deschideți, deschideți! Îmi moare copilul! Sfântă Fecioară! Sfinte Antoane! Isuse!

Afară continua serbarea. A doua zi, întocmai ca cea dintâi: ecranul cinematografului în chip de eșafod și înconjurul parcului de către sclavii legați la roată.

XVII

UNELTIRILE IUBIRII

— Vine, nu vine!
— Eu parcă-l și văd!
— Întârzie, dar nu-i nimic, nu-i așa? Numai să vină!
— De asta poți să fii dumneata sigură așa cum ești sigură că acum e noapte. Primesc să-mi taie o ureche dacă nu vine. Nu te mai frământa...

— Și crezi c-o să-mi aducă vești despre tata? Chiar el s-a oferit...

— Bineînțeles... Cu atât mai mult...

— Ah! De-ar da Dumnezeu să nu-mi aducă vești rele! Nu știu ce-i cu mine... Am să-nnebunesc... Aș vrea să vină mai repede, ca să scap de îndoială, iar, pe de altă parte, dacă-mi aduce vești rele, mai bine să nu vină.

Din colțul bucătăriei improvizate, Masacuata urmărea palpitațiile glasului Camilei, care vorbea lungită în pat. O lumânare, fixată pe pământ, ardea în fața fecioarei din Chiquínquirá.

— Așa cum ești dumneata, cred și eu c-o să vină, și încă cu vești care-o să-ți placă, adu-ți aminte de vorba mea... Da de unde sunt eu așa de sigură? o să mă-ntrebi dumneata... Simt eu așa, și-n treburile inimii nu dau greș niciodată... Când e vorba de bărbați!... Ehei, dacă m-aș apuca să-ți povestesc... E-adevărat că un deget nu-i la fel cu celelalte, și totuși sunt la fel: se-nființează de parc-ar fi niște câini atrași de mirosul osului!

Zgomotul foalelor mici cu care ațâța focul întretăia frazele crâșmăriței. Camila se uita la ea cum suflă în foc, dar nu-i dădea atenție.

— Iubirea, copilă dragă, e ca o *granizada*⁴². Dacă începi s-o sugi imediat ce-i gata, găsești sirop din belșug și-i o plăcere; țâșnește din toate părțile și trebuie să te grăbești să-l înghiți, că, de nu, se scurge; dar după aceea... după aceea nu mai rămâne decât o bucată de gheață fără niciun gust și fără nicio culoare.

Se auziră pași pe stradă. Camila își simți inima bătând așa de tare, încât trebui să și-o apese cu amândouă mâinile. Trecură prin fața ușii și se depărtară repede.

— Am crezut că-i el...

— N-o să mai întârzie mult...

— Trebuie să se fi dus la unchiul meu înainte de-a veni aici; probabil c-are să vină și unchiul Juan cu el...

⁴² Băutură rece, de obicei un sirop, conținut într-o pojghiță de gheață (n.t.).

— Câț! câț! Vezi că-ți bea pisicul laptele, gonește-l...

Camila se întoarse ca să privească animalul, care, speriat de țipătul crâșmăriței, începuse să-și lingă mustățile muiate în lapte, aproape de ceașca uitată pe un scaun.

— Cum îl cheamă pe pisicul dumitale?

— Benjui...

— Eu aveam un pisei căruia-i ziceam Gota și era, de fapt, o pisică...

— Acuma s-aud, într-adevăr, pași, poate că... Era el.

În timp ce Masacuata desfereca ușa, Camila își trecu mâinile prin păr, ca să și-l aranjeze cât de cât. Inima îi bătea puternic. La sfârșitul acelei zile care i se păru, în unele momente, fără sfârșit, interminabilă, eternă, fața îi era umflată de plâns, istovită, fără viață, cu cearcăne la ochi, ca fața unei bolnave care aude șușotindu-se despre pregătirile propriiei sale operații.

— Da, domnișoară, vești bune! spuse Chip-de-înger de la ușă, schimbându-și expresia de mâhnire de pe figură.

Ea îl aștepta în picioare, cu o mână pe capul patului, cu ochii plini de lacrimi, cu fața rece. Favoritul îi mângâie mâinile.

— Întâi veștile despre tatăl dumitale, întrucât interesează cel mai mult... Pronunțând aceste cuvinte, privi pe Masacuata și atunci, fără să schimbe tonul, își schimbă gândul. Ei bine, tatăl dumitale nu știe că ești ascunsă aici...

— Și el unde se află?...

— Liniștește-te!

— M-aș mulțumi să știu numai că nu i s-a întâmplat nimic!

— Luați loc, domnule... interveni crâșmărița, oferind bancheta lui Chip-de-înger.

— Mulțumesc.

— Și cum, desigur, aveți de vorbit mai multe, dacă nu vă mai trebuie nimic, îngăduiți-mi să plec pentru câteva minute. Mă întorc îndată. Mă duc să văd ce-i cu Lucio, căci a plecat de azi-dimineață și nu s-a mai întors.

Favoritul fu cât pe-aci să-i ceară crâșmăriței să nu-l lase singur cu Camila.

Dar Masacuata și ajunsese în curtica întunecoasă, ca să-și schimbe fusta, iar Camila îi spunea:

— Dumnezeu să te răsplătească pentru tot ceea ce faci; mă auzi, doamnă? Săraca, e așa de bună! Și are haz când vorbește. Spune că dumneata ești foarte bun, că ești foarte bogat și foarte simpatic și că te cunoaște de multă vreme...

— Da, e foarte bună. Totuși, nu se putea vorbi în fața ei cu toată încrederea și e mai bine c-a plecat. Despre tatăl dumitale se știe numai că a fugit, dar până nu trece frontiera nu vom avea știri sigure. Ia spune-mi: ai povestit ceva despre tatăl dumitale femeii acesteia?

— Nu, pentru c-am crezut că știe totul.

— E mai bine să nu știe absolut nimic.

— Și unchii mei ce ți-au spus?

— N-am putut să mă duc să-i văd pentru c-am alergat să capăt vești despre tatăl dumitale, dar le-am anunțat vizita mea pentru mâine.

— Iartă-mă că te supăr atâta, dar înțelegi și dumneata că m-aș simți mai liniștită acolo, cu ei, mai ales cu unchiul Juan, care mi-e naș și care s-a purtat cu mine ca un tată...

— Vă vedeți des?

— Aproape în fiecare zi... Da, aproape zilnic, fiindcă atunci când nu mergeam noi la el, venea el la noi, singur sau cu soția. E fratele pe care tata l-a iubit cel mai mult. Întotdeauna-mi spunea: „Dacă eu n-am să mai fiu cu tine, am să te las cu Juan, la el trebuie să te duci și să-l asculți ca și cum ar fi tatăl tău”. Chiar duminica trecută am luat masa împreună.

— În orice caz, vreau să știi că, dacă te-am ascuns aici, a fost pentru a te feri de maltratările poliției și pentru că aici era mai aproape.

Oboseala lumânării, cu feștila netăiată, plutea ca privirea unui miop. Chip-de-înger se vedea în acea lumină micșorat, pe jumătate bolnav și-o privea pe Camila, mai palidă, mai singură și mai frumoasă ca niciodată în rochia ei de culoare galbenă ca lămâia.

— La ce te gândești?

Vocea lui avea intimitatea unui om împăcat.

— Prin câte necazuri o fi trecut bietul tata, fugind prin locuri necunoscute, întunecoase, nu știu nici eu cum, înfometat, însetat, căzând de somn, fără adăpost! Sfânta Fecioară să-l întovărășască! Toată ziua am ținut lumânarea aprinsă...

— Nu te mai gândești la astfel de lucruri, nu chema nenorocirea; totul se întâmplă așa cum stă scris să se întâmple. Ce departe eram de-a ne închipui: dumneata că mă vei cunoaște și eu că-i voi putea fi de folos tatălui dumitale!...

Apoi îi luă o mână - pe care ea i-o lăsă - să i-o mângâie și priviră amândoi chipul Fecioarei.

Favoritul gândea:

*În colțul cerului de peruzele
Ce bine încăpeai, căci făurarul,
Când te-ai născut, din nea scoase tiparul
Trupului tău în forma unei stele!*

Strofa, inexplicabilă în acele momente, rămase izolată în mintea lui și se topi parcă în palpitația care învăluia sufletele amândurora.

— Și dumneata ce crezi? Tata va merge departe? Și cam pe când se va ști...

— N-am nicio idee, dar e o chestiune de zile...

— De multe zile?

— Nu...

— Poate să aibă vești unchiul meu Juan...

— Probabil...

— Pari stânjenit când îți vorbesc de unchii mei...

— Cum poți spune așa ceva! Deloc. Dimpotrivă, socot că fără ei responsabilitatea mea ar fi mai mare. Unde te-aș duce eu dacă n-ar fi ei...

Chip-de-înger își schimba glasul când, încetând cu născocirile despre fuga generalului, vorbea despre unchii ei. Se temea să nu-l vadă pe general întorcându-se legat și urmat de escortă, sau rece ca marmura, înfășurat într-o pătură însângerată.

Ușa se deschise dintr-odată și Masacuata intră valvârtej. Barele de la ușă se rostogoliră pe jos. Un suflu de aer făcu să pâlpaie lumina.

— Iertați-mă că vă întrerup, am venit într-un suflet... Lucio e arestat! Îmi povestea tocmai o cunoscută de-a mea, când primii biletul ăsta. E la penitenciar... A pălăvrăgit nătărăul ăla de Genaro Rodas. Păcat că mai poartă pantaloni și se numește bărbat. Presimțeam eu; toată după-amiaza am fost fără chef. În fiecare clipă-mi zvâcnea inima: tac, tac, tac... Rodas le-a spus că dumneavoastră și cu Lucio ați răpit-o pe domnișoara de-acasă...

Favoritul nu putu să împiedice catastrofa. Un pumn de cuvinte și - explozia... Camila, el și biata lui iubire se făcură fărâme într-o clipă, în mai puțin de-o clipă... Când Chip-de-înger începu să-și dea seama de realitate, Camila plângea cu disperare, culcată pe pat, cu fața în mâini; crâșmărița vorbea mereu, povestind cu toate amănuntele răpirea, fără să

înțeleagă că prin cuvintele ei prăbușea o lume întreagă într-o prăpastie de deznădejde; cât despre el, simțea că-l îngropau de viu, cu ochii deschiși.

După ce plânse câțva timp, Camila se ridică, asemeni unei somnambule, cerând crâșmăritei ceva cu care să se acopere pentru a ieși pe stradă.

Când aceasta îi dădu un șal, se întoarse către Chip-de-înger și-i spuse:

— Dacă dumneata ești, cum spui, un cavaler, însoțește-mă până la casa unchiului meu Juan.

Favoritul vru să spună ceea ce nu se poate spune, acel cuvânt de nerostit cu buzele și care tremură în ochii tuturor celor pe care soarta îi lovește în speranțele lor cele mai adânci și mai intime.

— Unde mi-e pălăria? întrebă el cu vocea răgușită de neliniștea și teama pe care căuta să și le înăbușe.

Cu pălăria în mână, se întoarse spre interiorul cârciumioarei ca să privească încă o dată, înainte de-a pleca, locul în care se scufundase o iluzie.

— Dar... obiectă el atunci când ajunse lângă ușă, mi-e teamă să nu fie prea târziu...

— Dacă ne-am duce într-o casă străină, da; dar mergem la mine, căci, află dumneata, la oricare din unchii mei sunt ca la mine acasă...

Chip-de-înger o opri cu blândețe de-un braț și, ca și cum și-ar fi smuls sufletul, îi spuse adevărul cu brutalitate:

— La casa unchilor dumitale nici nu trebuie să te gândești; nu vor s-audă de dumneata, nu vor să știe nimic de general, îl reneagă ca frate. Mi-a spus-o astăzi unchiul dumitale Juan...

— Dar dumneata însuși mi-ai afirmat adineauri că n-ai văzut pe unchii mei și că le-ai anunțat numai vizita!... Atunci cum rămâne? Uiți propriile dumitale cuvinte și-mi calomniezi unchii ca să reții în această cârciumă prada care-ți scapă din mâini?! Unchii mei să nu vrea să audă de noi, să nu mă primească în casa lor? Probabil nu ești în toate mințile! Vino, însoțește-mă, ca să te convingi de contrariul!

— Nu sunt nebun, crede-mă! Mi-aș da viața ca să nu suferi vreo jignire, și dacă am mințit, am făcut-o pentru ca... nu știu... Mințeam din compătimire, din cauză că voiam să-ți cruț, până-n ultima clipă, durerea pe care o vei încerca acum... Mă gândeam să mă duc mâine iarăși la ei, ca să-i rog din nou, să găsesc vreo altă soluție, să le cer să nu te lase părăsită în stradă, dar acum

nu mai e cu putință... Dumneata ai și pornit spre ei, nu mai e cu putință...

Străzile luminate par și mai singuratice. Crâșmărița ieși cu lumânarea, care ardea în fața fecioarei Maria, ca să le lumineze primii pași. Vântul o stinse. Pierind, limba flăcării schiță gestul unei femei care îngenunche.

XVIII BĂTĂI IN POARTĂ

Bum, bum, bum, bum!

Ca rachetele care explodează paralel cu pământul, loviturile în poartă șerpuiră prin toată casa, deșteptând câinele, care începu să latre pe dată spre stradă. Zgomotul îi arsese somnul. Camila întoarse capul către Chip-de-înger – pe pragul porții unchiului său Juan se și simțea în siguranță – și-i spuse, foarte mândră:

— Latră pentru că nu m-a recunoscut! Rubin! Rubin! adăugă, chemând câinele care continua să latre. Rubin! Rubin! Sunt eu, Rubin! Nu mă cunoști, Rubin? Fugi, du-te, să vină repede să-mi deschidă... Și, întorcându-se încă o dată către Chip-de-înger: Trebuie să mai așteptăm puțin!

— Da, da, nu-ți face griji pentru mine, să așteptăm!

Vorba îi era fărâmițată ca a unui om care a pierdut totul și căruia-i e indiferent totul.

— Poate n-au auzit, poate că-i nevoie să batem mai tare.

Ridică și lăsă să cadă cu zgomot, de mai multe ori, mâna de bronz aurit prinsă de poartă.

— Probabil că servitoarele dorm, deși ar fi timpul să fi ieșit să vadă cine bate. Are dreptate tatăl meu care, suferind de insomnie, spune întotdeauna după o noapte nedormită: „Ferice de cei cu somn adânc”.

În toată casa, Rubin era singurul care dădea semne de viață. Lătratul lui se auzea când la intrare, când înlăuntru, în curtea interioară. Alerga neobosit după loviturile din poartă, pietre aruncate asupra tăcerii care-o făcea pe Camila să simtă un nod ciudat în gât.

— Nu înțeleg, observă ea fără să se îndepărteze de poartă. Fără îndoială că dorm; să bat mai tare, poate vin!

Bum, bum, bum!... Bum, bum, bum!

— Acuma trebuie să vină! Sunt sigură că nu ne-au auzit încă!

— Până una-alta, văd că ies vecinii! spuse Chip-de-înger.
Într-adevăr, deși nu se vedea prin ceață, se auzea zgomotul uşilor.

— Bine, dar asta nu-nseamnă nimic, nu-i așa?

— Sigur că nu, bate, bate, nu te nelinişti din pricina asta!

— Să mai aşteptăm o clipă, să vedem dacă nu vin...

Şi, ca să facă să treacă timpul, Camila începu să numere în gând: unu, doi, trei, patru... zece, unsprezece... douăzeci, douăzeci şi unu... douăzeci şi patru, do-uă-zeci-şi-cinci...

— Nu vin!

...douăzeci şi şase, douăzeci şi şapte - îi era frică să nu ajungă la cincizeci - treizeci... treizeci şi opt...

Deodată, fără să ştie de ce, simţi că e adevărat ceea ce-i spusese Chip-de-înger despre unchiul Juan şi, înecată de spaimă, bătu încă o dată, şi încă o dată... *Bum, bum, bum!* Acum nici nu mai lăsa mâna de bronz din mână... *Bumbum, bum, bum, bumbumbum!* Nu era cu putinţă! *Bum!... Bum, bumbum, bum, bum, bum!*

Acelaşi răspuns, mereu: nesfârşitul lătrat al câinelui. Ce rău, de care nu-şi dădea seama, le făcuse ea, ca să nu-i deschidă poarta casei? Bătu din nou. Speranţa îi renăştea la fiecare lovitură. Ce se va face ea dac-o vor lăsa pe stradă? Numai gândindu-se la lucrul acesta şi încremenea toată. Bătu din nou. Bătu cu înverşunare, ca şi cum ar fi zdrobit, cu ciocanul, capul unui duşman. Îşi simţea picioarele grele, gura amară, limba ca un burete, şi în dinţi arzătoarea înţepătură a spaimei.

Scârţâi o fereastră şi se auziră chiar glasuri. Tot corpul i se încălzi. Deschideau, slavă Domnului! Era bucuroasă să se despartă de omul acela, ai cărui ochi scăpărau fosforescenţe diabolice, ca ochii pisicilor, de acel individ respingător, deşi frumos ca un înger. În acea clipă, lumea din casă şi lumea de pe stradă, despărţite prin poartă, se atingeau ca doi aştri fără lumină. Casa-ţi îngăduie să-ţi mănânci pâinea pe ascuns - pâinea mâncată pe ascuns e gustoasă, spun înţelepţii - casa posedă siguranţa lucrurilor permanente şi atrage stima socială, stabilă ca portretul de familie în care tatăl se distinge prin nodul de la cravată, mama arborează cele mai scumpe bijuterii, iar copiii sunt daţi pe păr cu *aqua florida* autentică. Strada, dimpotrivă, e o lume nestatornică, periculoasă, plină de aventuri, falsă ca oglinzile, e un spălător public al murdăriilor din jurul ei.

De câte ori se jucase, când era mică, în faţa acelei porţi! În

timp ce tatăl ei și unchiul Juan, gata să-și ia rămas bun, discutau încă, de câte ori nu privise, de-acolo, streșinile caselor vecine care se profilau pe albastrul cerului ca spinările unor animale îmbrăcate în solzi!

— Ai auzit și dumneata c-au deschis fereastra aceea, nu-i așa? Totuși, nu vine nimeni. Sau... poate să fi greșit casa... Ar avea haz!

Și, lăsând mâna de bronz, coborî de pe trotuar, ca să cerceteze fațada casei. Nu se înșelase. Era, într-adevăr, casa unchiului său. „Juan Canales, constructor”, spunea placa de metal de la poartă. Ca un copil, lăsă buza în jos și izbucni în plâns. Lacrimile, ca niște cai minusculi, târau din adâncimile creierului ei gândul negru că e adevărat ceea ce-i spusese Chip-de-înger, plecând de la *El Tus-tep*. Era un lucru sigur, și totuși ea nu voia încă să-l creadă.

Ceața învăluia străzile. Un fel de stucărie din smântână, de culoarea rachiului și cu miros de verdeață.

— Întovărășește-mă la ceilalți unchi ai mei; întâi la unchiul Luis, dacă vrei...

— Unde spui dumneata...

— Atunci, să mergem... Lacrimile-i curgeau din ochi ca ploaia. Aici n-au vrut să-mi deschidă...

Plecară. Ea întorcând capul la fiecare pas – nu părăsea încă speranța că în ultima clipă vor deschide – și Chip-de-înger sumbru. O să vadă el don Juan Canales; era cu neputință să lase fără răzbunare o astfel de insultă! Din ce în ce mai departe, câinele continua să latre. În curând dispăru orice speranță. Nu se mai auzea nici câinele. În fața Monetăriei întâlniră un factor beat. Zvârlea scrisorile în mijlocul străzii cu gesturi de somnambul. Aproape nu mai putea să meargă. Din când în când ridica brațele și râdea cu un cârâit de pasăre domestică, luptându-se cu propria-i salivă care cădea, în fire încâlcite, până pe nasturii de la uniformă. Ca mișcați de același resort, Camila și Chip-de-înger se apucară să adune scrisorile și să i le pună în geantă, sfătuindu-l să nu le mai arunce.

— Mul... mulțumesc, vă foa... foarte mul... țumesc! silabisea cuvintele, sprijinit de zidul unui pavilion al Monetăriei. Apoi, când Camila și însoțitorul ei îl lăsară cu scrisorile în geantă, se depărtă cântând:

Ca să te urci în cer

*două lucruri se cer:
o scară mărișoară
și-o fată bălăioară!*

Și, jumătate cântând, jumătate vorbind, adăugă pe altă melodie:

*Urcă, urcă, urcă,
fecioara la cer,
urcă, urcă, urcă,
spre crăia ei!*

— Când sfântul Juan o să coboare degetul, cu, Gu... Gu... Gumercindo Solares, n-o să mai fiu poștaș, n-o să mai fiu poștaș...

Și cântând:

*Când o fi să mor,
cine-o să mă-ngroape
Bietele surori
ale milosteniei.⁴³*

— Vai și vai, băiete, că ești de prisos, că ești de prisos!

Se pierdu în ceață, împleticindu-se. Era un omuleț cu un cap cât toate zilele. Uniforma îi era prea mare și șapca prea mică.

În acest timp, Juan Canales se străduia din răsputeri să obțină legătura cu fratele lui, José Antonio. Centrala telefonică nu răspundea, și zgomotul soneriei îi făcea rău. În sfârșit, îi răspunse o voce ca de dincolo de mormânt. Ceru casa lui José Antonio Canales și – împotriva așteptării sale – vocea fratelui mai mare se auzi în aparat.

— Da, da, eu sunt, Juan. Credeam că nu m-ai recunoscut... Ei bine, închipuie-ți... Ea și tipul, da... Te cred, te cred... Se înțelege... Da, da... Ce spui?... Nuuu, nu le-am deschis!... Poți să-ți închipui... Și, desigur, de aici au venit la tine... Ce, ce?... Bănuiam eu... Am tremurat tot timpul!... Și pe voi, firește, iar nevastei tale cred că numai bine nu i-a făcut spaima; nevastă-mea voia să iasă la poartă, dar eu m-am opus!... Firește... se înțelege de la sine... Bine, dar vecinii tăi... Păi, da... Aici, la

⁴³ Aluzie la călugărițele numite *Hermanas de la Caridad* (n.t.).

mine, e mai rău. Probabil că tună și fulgeră... Și de la tine probabil că s-au dus la Luis... A, nu? Veneau de la el?...

O lucire palidă și apoi o limpezime difuză, rând pe rând suc de lămâie, suc de portocală, rumenire de foc abia atârnat, aur mat topit de primele flăcări... Lumina zorilor îi surprinse pe stradă, când se întorceau de la casa lui don José Antonio, unde bătuseră zadarnic.

La fiecare pas, Camila repeta:

— Am să mă descurc eu!

Îi clănțăneau dinții de frig. Ochii ei, umezi de lacrimi, vedeau ivirea zorilor cu nebănuită amărăciune. Luase înfățișarea ființelor rănite de cruzimea soartei. Mersul îi era șovăielnic. Mișcările nu păreau ale ei.

Păsările salutau revărsatul zorilor în grădinile parcurilor publice și în curțile cu flori de pe lângă case. Un concert de tremurătoare glasuri cerești urca spre azurul divin al dimineții, în timp ce se trezeau la viață trandafirii. Iar pe de altă parte, dangătul clopotelor care dădeau cerului bună dimineața alterna cu loviturile înfundate de prin măcelăriile unde se tăia carnea; solfegiul cocoșilor, care băteau măsura cu aripile, se întretăia cu pocnetul surd al pâinilor descărcate în coșurile franzelărilor; vocile și pașii chefliilor, care nu dormiseră toată noaptea, cu zgomotul vreunei uși deschise de câte-o bătrânică mergând la spovedanie sau de câte-o servitoare grăbită să cumpere pâine pentru călătorul care trebuie să ia trenul îndată după cafeaua de dimineață.

Se lumina de ziuă...

Cu lovituri furioase de cioc, câțiva *zopilotes* se luptau pe cadavrul unei pisici. Căinii urmăreau cățelele cu ochii injectați de sânge, cu limba scoasă, gâfâind. Unul din ei trecu scheunând, cu coada între picioare; abia întoarse capul, trist și speriat, ca să-și arate colții. Pe lângă ziduri și porți, câinii desemnau cataractele Niagarei.

Se lumina de ziuă...

Echipele de indieni care măturaseră în timpul nopții străzile din centru se reîntorceau acasă, în cocioabele lor, unul după altul, fantome îmbrăcate în pânză aspră, râzând și vorbind într-o limbă care suna ca un cântec de greieri în tăcerea dimineții. Țineau măturile la subsuoară ca pe niște umbrele. Dinți de alviță pe chipuri de aramă. Desculți. Zdrențăroși. Câteodată,

unul din ei se oprea la marginea trotuarului și-și sufla nasul, aplecându-se în clipa când își apuca nasul între degetul gros și arătător. În fața ușilor de la biserici își scoteau pălăria.

Se lumina de ziuă...

Masacuata se bucură văzându-i că revin împreună. Nu putuse închide ochii toată noaptea de mâhnire., și-acum se pregătea să meargă de îndată la Penitenciar, cu mâncare pentru Lucio Vásquez.

Chip-de-înger se despărți de ele, în timp ce Camila își plângea necrezuta ei nenorocire.

— Pe curând, zise, fără să știe nici el de ce; nu mai avea doar nimic de făcut acolo.

Și, plecând, pentru prima oară de la moartea mamei sale, își simți ochii plini de lacrimi.

XIX

SOCOTELILE ȘI CIOCOLATA

Procurorul militar își termină de băut ciocolata cu orez printr-o dublă ridicare a ceștii, ca să soarbă și ultima picătură; apoi își șterse mustața spălăcită cu mâneca largă a cămășii și, apropiindu-se de lumina lămpii, privi atent fundul ceștii, ca să vadă dacă nu mai rămăsese ceva. Între hârtoagele și codurile lui terfelite, tăcut și slut, miop și lacom, nu se putea spune, atunci când își scotea gulerul, dacă era femeie sau bărbat acel licențiat în drept, acel arbore de hârtie timbrată ale cărui rădăcini se hrăneau din toate clasele sociale, chiar și din cele mai umile și mai nenorocite. Niciodată, fără îndoială, nu văzuseră generațiile trecute o astfel de foame de hârtie timbrată. Scoțând ochii din ceașcă, pe care-o cerceta cu degetul ca să fie sigur că sorbise totul, văzu apărând în pragul singurei uși a biroului pe servitoarea sa, un fel de spectru care-și târa picioarele încetișor, unul după altul, ca și cum pantofii i-ar fi fost prea mari.

— Se cheamă că ți-ai și băut ciocolata!

— Da, a fost foarte gustoasă, să-ți dea Dumnezeu numai bine! Tare-mi place să simt pe gâtlej drojdia băuturii ăsteia.

— Unde-ai pus ceașca? Întrebă servitoarea, căutând printre cărțile care, îngrămădite unele peste altele, făceau umbră pe masă.

— Acolo! N-o vezi?

— Acum, că veni vorba, ia privește: sertarele astea s-au

burdușit de-atâta hârtie timbrată. Mâine, dacă vrei, aş putea încerca s-o vând.

— Dar să fii cu grijă, să nu se afle. Lumea-i așa de câinoasă...

— Dumneata crezi pesemne că n-am niciun dram de minte? Sunt peste patru sute de foi a douăzeci și cinci de centime și aproape două sute a cincizeci... Le-am numărat azi după-amiază, când mi se-ncălzea fierul de călcat.

O bătaie în ușa de la stradă tăie cuvântul servitoarei.

— Ce fel de-a bate... imbecilul, mormăi Procurorul.

— Așa bat întotdeauna... Oare cine-o fi?... De multe ori, când sunt în bucătărie, aud și de-acolo bătăile din ușă.

Servitoarea rosti ultimele cuvinte în timp ce pornea să vadă cine bate. Cu capul mic și cu fustele lungi, decolorate, părea o umbrelă.

— Nu sunt acasă! îi strigă Procurorul. Și uită-te mai bine pe fereastră să vezi cine e.

După câteva minute, bătrâna, târând în același fel picioarele, se întoarse cu o scrisoare.

— Așteaptă răspuns...

Prost dispus, Procurorul rupse plicul, parcurse cu privirea hârtia pe care-o găsi înăuntru și spuse servitoarei pe un ton îndulcit:

— Spune-i c-am primit-o.

Târându-și încontinuu picioarele, bătrâna se întoarse să dea răspunsul băiatului care adusese scrisoarea și-apoi închise cu grijă fereastra.

După aceea se duse să încerce ușile, și treaba asta o făcu să revină târziu. Dar tot nu se hotărâse să ia ceașca murdară de ciocolată.

Între timp, Procurorul, tolănit într-un fotoliu, recitea cuvânt cu cuvânt scrisoarea pe care-o primise. Era de la un coleg, care îi propunea o afacere. Îi scria avocatul Vidalitas: „Dinte-de-aur, prietena Domnului Președinte și patroana unui renumit stabiliment de femei publice, a venit azi dimineață la biroul meu ca să-mi spună c-a văzut la Casa Nouă o femeie tânără și drăguță care-ar fi foarte potrivită pentru afacerile ei. Oferă pentru ea zece mii de *pesos*. Știind că e arestată din ordinul tău, te deranjez ca să-mi spui dacă vezi vreun inconvenient în a primi această frumușică sumă și în a preda pe zisa femeie clienței mele...”

— Dacă nu mai ai nevoie de nimic, mă duc să mă culc.

— Nu, de nimic, noapte bună...

— Și dumitale la fel... Pace sufletelor din purgatoriu!

În timp ce servitoarea pleca, târându-și picioarele, Procurorul militar se gândea la suma pe care i-ar aduce-o afacerea propusă, cifră cu cifră: un 1, un 0, alt 0, alt 0, alt 0... Zece mii de *pesos*!

Bătrâna se întoarse:

— Am uitat să-ți spun că părintele ne-a trimis vorbă că mâine dimineață o să citească liturghia mai devreme.

— Adevărat, că mâine e sâmbătă. Să mă deștepți când or să sune clopotele, auzi? fiindcă noaptea trecută n-am dormit și poate c-o să mă prindă somnul.

— Bine, atunci o să te deștept...

Și, spunând acestea, porni încet-încet, târându-și picioarele. Dar se întoarse iar. Uitase să ducă ceașca murdară la chiuveta de spălat vase. Își aminti abia după ce se dezbrăcase.

— Bine că mi-am adus aminte, îngână ea de una singură, cu jumătate de gură, că, de nu, adevărat că... își puse cu greu pantofii, adevărat că... și termină cu un Doamne-Doamne! învăluit într-un suspin. Dacă n-ar fi uitat ceașca aceea murdară, ar fi rămas frumușel în pat.

Procurorul nu-și dădu seama de ultima intrare și ieșire a bătrânei, cufundat în citirea ultimei sale capodopere: procesul fugii generalului Eusebio Canales. Patru erau inculpații principali: Fedina Rodas, Genaro Rodas, Lucio Vásquez și... își lungea buzele – celălalt, un personaj care-o merita, Miguel Chip-de-înger.

„Răpirea fiicei generalului, asemeni aceluia nor negru pe care-l împrășcă în jur caracatița când se simte atacată, n-a fost decât un șiretlic pentru a înșela vigilența autorității, își zicea el. Declarațiile Fedinei Rodas sunt categorice în această privință: când a venit să caute pe general la șase dimineața, casa era pustie. Declarațiile ei mi s-au părut adevărate din primul moment, și dacă am strâns puținel șurubul, am făcut-o numai ca să fiu și mai sigur: spusele ei însemnau condamnarea fără scăpare a lui Chip-de-înger. Dacă la șase dimineața nu mai era nimeni în casă și dacă, pe de altă parte, din rapoartele poliției rezultă că generalul s-a întors acasă la douăsprezece noaptea, atunci înseamnă că inculpatul a fugit la două noaptea, în timp ce celălalt, printr-un simulacru de răpire, se îndepărta cu fiica lui...

Ce decepție pentru Domnul Președinte când va afla că omul

lui de absolută încredere a pregătit și a înlesnit fuga unuia din cei mai înverșunați dușmani ai săi!... Cum se va înfuria când i se va arăta că prietenul intim al colonelului Sonriente ajută să fugă pe unul din ucigașii lui!...”

Citi și reciti articolele codului militar referitoare la tăinuitori – pe care le știa de altfel pe dinafară – și, asemeni celui care savurează un sos picant, i se vedea strălucind bucuria în ochii lui de vasilisc și pe fața-i de cârpă ori de câte ori întâlnea în textul legii – la fiecare două rânduri – expresia „pedeapsă cu moartea” sau varianta ei: „închisoare pe viață”.

„A, don Miguelin Miguelito! Ai încăput pe mâinile mele și pentru cât timp oi avea eu poftă! Ieri, când m-ai jignit în palatul Domnului Președinte, nu credeam c-o să ne vedem la față așa de repede! Și te avertizez că răzbunarea mea e fără sfârșit!”

Cu mintea fierbând de gândul răzbunării, cu inima rece ca oțelul, urcă scările palatului la orele unsprezece ale dimineții următoare. Aducea dosarul procesului și mandatul de arestare împotriva lui Chip-de-înger.

— Uite ce e, domnule Procuror, îi spuse Președintele după ce acesta termină expunerea faptelor. Lasă aici dosarul și ascultă bine ceea ce-ți spun: nici soția lui Rodas și nici Miguel nu sunt vinovați; pe femeie s-o pui numaidecât în libertate, mandatul de arestare rupe-l; vinovați sunteți voi, nățărailor, servitori care... nu serviți... la nimic! La cea mai mică încercare de fugă, poliția trebuia să tragă asupra generalului Canales și să termine cu el. Așa suna ordinul! Dar poliția nu poate vedea o ușă deschisă fără să n-o mănânce degetele de pofta furatului. Dumneata crezi că Chip-de-înger a contribuit cu ceva la fuga lui Canales. Nu la fuga, ci la moartea lui Canales colaborează el... Dar cum poliția e o nemaipomenită porcărie... Poți pleca... Și în ceea ce privește pe ceilalți doi inculpați, Vásquez și Rodas, n-ai decât să-i lucrezi, că-s o pereche de pungăși; mai ales Vásquez, care știe mai mult decât i s-a spus... Poți pleca!

XX LUPII ÎNTRE EI

Genaro Rodas, care, oricât de mult plânsese, tot nu-și putuse alunga dinaintea ochilor privirea Paiaței, apăru în fața Procurorului militar cu capul în jos, copleșit din pricina nenorocirilor care se abătuseră asupra casei lui. Îl copleșise descurajarea aceea pe care o pricinuieste, chiar și sufletului

celor mai tari, lipsa de libertate. Procurorul ordonă să i se scoată cătușele, iar lui îi porunci, ca unui servitor, să se apropie.

— Băiatule, îi spuse el după o lungă tăcere, care, prin ea însăși, spunea multe; știu tot și, dacă te întreb, e numai fiindcă vreau să aud chiar din gura ta cum a fost cu omorul cerșetorului aceluia la Portalul Domnului...

— Cum a fost cu... începu să vorbească grăbit Genaro, dar se opri imediat, înfricoșat parcă de ceea ce urma să spună.

— Da, cum a fost cu...

— Vai de mine, domnule, pentru Dumnezeu, să nu mă schingiuiți. Vai de mine! Am să vă spun tot adevărul, dar, pe tot ce aveți mai scump, domnule, nu mă schingiuiți!

— Nu-ți fie frică, băiatule, legea e severă cu criminalii înrăiți, dar când e vorba de-un băiat bun ca tine... Fii fără grijă, spune-mi adevărul!

— Vai de mine, domnule, mi-e frică! Să nu mă omorâți! Și, în timp ce vorbea, se răsucea rugător, apărându-se, parcă, de o amenințare care plutea în aer deasupra lui.

— Nu, băiatule!

— Cum a fost cu... Păi, s-a întâmplat alaltăieri noapte, știți și dumneavoastră când. În noaptea aia rămăsese să mă întâlnesc cu Lucio Vásquez la colțul catedralei, acolo pe unde urci la chinezi. Eu, domnule, umblam să-mi găsesc slujbă, și Lucio-mi spusese c-o să-mi caute de lucru în poliția secretă. Ne-am întâlnit, cum v-am mai spus, și, din vorbă-n vorbă, mă invită să luăm un păhărel într-un local care se află pe-acolo, nițel mai sus de Piața Armelor, și care se numește *La leul care se deșteaptă*. Dar dintr-un păhărel se făcură două, trei, patru, cinci și, ca să nu vă plictisesc...

— Da, da... aproba Procurorul, în timp ce întorcea capul către grefierul pistruiat, care consemna declarațiile inculpatului.

Dar, vedeți dumneavoastră, aflai că Lucio nu-mi obținuse locul acela în poliția secretă. Și atunci eu i-am spus că nu-i nimic. Apoi... Ah! da, acum mi-aduc aminte! A plătit el consumația. Și-atunci am plecat din nou împreună și ne-am dus la Portalul Domnului, căci Lucio-mi spusese că e de serviciu acolo; trebuia să aștepte un mut turbat, pe care-mi povesti că avea ordin să-l achite. Că eu am și spus: „Păi, eu o șterg!” Și atunci ne-am îndreptat spre portal. Ajunsesem aproape, dar eu am rămas puțin în urmă. El trecu strada, încet, pas cu pas, dar,

ajungând la intrarea portalului, porni în goană. Eu o luai la fugă după el, crezând că suntem urmăriți. Când colo... Vásquez smulse de lângă perete pe cineva: era mutul; mutul, văzându-se prins, țipă ca și cum ar fi căzut un zid peste el. Apoi Vásquez scoase revolverul și, fără să spună o vorbă, trase un foc, apoi altul. Zău, domnule, eu n-am avut nicio vină, să nu mă schingiuiți, nu l-am omorât eu! Căutam de lucru, domnule... și uite ce pățesc... Mai bine-aș fi rămas tâmplar... Cine m-a pus să vreau să fiu polițist?!

Privirea înghețată a Paiaței se lipi din nou pe ochii lui Rodas. Procurorul, fără să-și schimbe expresia feței, apăsă în tăcere pe butonul unei sonerii. Se auziră pași și apărură la ușă mai mulți gardieni, în frunte cu șeful lor.

— Ai grijă, șefule, să i se dea individului ăstuia două sute de lovituri...

Vocea Procurorului nu se schimbă câtuși de puțin când dădu acest ordin; rosti cuvintele pe tonul unui director de bancă care dispune să se plătească unui client două sute de *pesos*.

Rodas nu înțelegea. Ridicându-și capul, se uită la zbirii desculți care-l așteptau. Și înțelese și mai puțin când le văzu fețele senine, impasibile, fără cea mai mică umbră de mirare. Grefierul își întoarse spre el fața plină de pistrui și ochii fără expresie. Șeful gardienilor spuse ceva Procurorului. Procurorul spuse ceva șefului. Rodas asurzise. Rodas nu înțelegea. Totuși, avu impresia că se va scăpa în pantaloni când șeful îi strigă să treacă în camera de alături – o odăiță boltită – și când, ajungând lângă el, îl îmbrânci cu brutalitate.

Procurorul vocifera încă împotriva lui Rodas când intră Lucio Vásquez.

— E imposibil să te porți bine cu indivizii ăștia. Nu merită decât bătaie și iar bătaie!

Vásquez, deși se simțea între prieteni, nu era în apele lui, auzind mai ales ceea ce auzea. Era destul și chiar prea grav să fi contribuit – chiar fără voie, ca fraierul – la fuga generalului Canales.

— Numele?

— Lucio Vásquez.

— De unde ești?

— De-aici!

— Din închisoare?

— Nu, cum din închisoare? Din capitală!

— Căsătorit? Burlac?
— Burlac pe toată viața!
— Răspunde la întrebare cum se cuvine! Profesiune sau meserie?

— Funcționar până la moarte...
— Cum adică?
— Păi, funcționar la stat.
— Ai mai fost arestat?
— Da.
— Pentru ce delict?
— Asasinat în bandă.
— Vârsta?
— Nu am vârstă.
— Cum n-ai vârstă?
— Nu știu câți ani am, dar, dacă e nevoie să am vreo vârstă, puneți acolo treizeci și cinci.

— Ce știi de asasinarea Paiaței?

Procurorul aruncă întrebarea pe neașteptate, cu ochii ațintiți în ochii acuzatului. Contrar așteptărilor, vorbele lui nu făcură niciun efect asupra lui Vásquez, care, foarte natural – puțin lipsi să nu-și frece mâinile – spuse:

— Ceea ce știu despre asasinarea Paiaței e ca l-am omorât eu! Și, punându-și mâna pe piept, repetă, ca să nu mai fie nicio îndoială: Eu!

— Și iei asta așa, ca pe-un fel de ștrengărie! exclamă Procurorul. Sau ești atât de inconștient încât nu-ți dai seama că poate să te coste viața?...

— Poate...

— Cum poate?

Procurorul rămase un moment descumpănit, fără să știe ce atitudine să ia. Îl dezarma liniștea lui Vásquez, vocea lui de mandolină, ochii lui de linx. Ca să câștige timp, se întoarse către grefier:

— Scrie... Și, cu voce tremurată, adăugă: Scrie că Lucio Vásquez declară că el a asasinat pe Paiață, cu complicitatea lui Genaro Rodas.

— S-a scris, răspunse grefierul printre dinți.

— Eu văd, obiectă Lucio fără să-și piardă calmul și cu un ton zeflemitor care-l făcu pe Procuror să-și muște buzele, că dumneavoastră, domnule Procuror, nu cunoașteți poate multe lucruri. Ce rost are declarația asta? Nu-i nicio îndoială că nu mi-aș fi murdărit mâinile c-o asemenea treabă, dacă n-aș fi...

— Respectă tribunalul, sau te...

— Ceea ce vă spun eu are foarte mult rost. Vă spun că n-aș fi fost eu atât de neghiob să-l omor pe idiot numai din plăcerea de a-l omorî, și dac-am făcut-o, totuși, am făcut-o la ordinele exprese ale Domnului Președinte...

— Tăcere! Mincinosule! Ah, iată unde-am ajuns!...

Dar nu-și termină fraza, fiindcă în acel moment intrară gardienii, aducându-l pe Rodas, cu brațele atârând și cu picioarele târâș, moale ca o cârpă, ca cearșaful sfintei Veronica.

— Câte i-ai dat? întrebă Procurorul pe șef, care surâdea grefierului cu biciul încolăcit în jurul gâtului ca o coadă de maimuță.

— Două sute!

— Atunci...

Grefierul scoase pe Procuror din încurcătura în care era:

— Eu ziceam să-i mai dea alte două sute, murmură el în așa fel cuvintele, ca să nu fie înțelese de către ceilalți.

Procurorul auzi sfatul.

— Da, șefule, vezi să i se mai dea încă două sute, în timp ce eu continuu cu ăsta.

„«Ăsta» e fiul mă-tii, fi-ți-ar mutra șa de bicicletă”, gândi Vásquez.

Gardienii se întoarseră înapoi urmați de vătaf, târând după ei jalnica povară. În colțul rezervat pentru tortură, îl aruncară cu fața în jos pe o rogojină. Patru îl ținură de mâini și de picioare, iar ceilalți îl biciuiră. Șeful ținea socoteala. Rodas se chirci la primele lovituri, dar apoi, secătuit, nu mai avu putere să se zvârcolească și să urle de durere ca atunci când începuseră să-l biciuiască. Sub vergile de gutui, umede, flexibile, de culoare verde-gălbuie, ieșeau cheaguri de sânge din rănilor făcute la prima ședință și care începeau să prindă coajă. Ultimele sale vaiete fură niște țipete înăbușite de fiară care agonizează fără conștiința clară a durerii ei. Își apăsa fața în rogojină, fără glas, cu mișcări crispate, cu părul încâlcit. Gemetele lui sfâșietoare se confundau cu gâfâitul gardienilor, pe care șeful, dacă nu loveau cum trebuie, îi plesnea, la rândul lui, cu biciul.

— Ușor ar fi, Lucio Vásquez, ca fiecare derbedeu care ar comite un delict să, scape cu simpla afirmație că l-a săvârșit din ordinul Domnului Președinte. Unde-i dovada? Domnul Președinte nu-i nebun să dea un astfel de ordin. Unde-i hârtia din care să se constate că ți s-a ordonat să procedezi cu

nefericitul acela într-un chip atât de crud și de josnic?

Vásquez păli și, în timp ce căuta un răspuns potrivit, își băgă mâinile tremurânde în buzunarele pantalonilor.

— În fața tribunalelor știi foarte bine că numai actele vorbesc; altfel unde-am ajunge? Unde-i ordinul acela?

— Să vedeți: ordinul acela nu-l mai am. L-am restituit. Domnul Președinte trebuie să știe.

— Cum așa? Și de ce l-ai restituit?

— Pentru că jos scria că, după îndeplinirea lui, să fie dat înapoi semnat. Nu era să rămână la mine, nu-i așa?... Mi se pare că... Înțelegeți dumneavoastră...

— Nicio vorbă mai mult, nicio vorbă! Cu mine nu-ți merge! Și șmecheria cu Președintele nu se prinde, banditul! Eu nu-s copil de școală ca să cred brașoave din astea. Spusele unei persoane nu fac dovadă în justiție, afară de cazurile specificate în coduri ca, de pildă, depoziția sub jurământ a unui polițist. Dar aici nu e vorba de un curs de drept penal... și apoi, destul... Am zis: destul!...

— Dacă nu mă credeți pe mine, întrebați-l pe el, poate că așa o să mă credeți. Nu eram cu dumneavoastră când milogii l-au acuzat pe?...

— Taci, sau îți cos gura cu biciul! Mă și văd întrebând pe Domnul Președinte!... Ceea ce pot să-ți spun, Vásquez, e că tu știi mai mult decât ți s-a spus și că ți-e capul în primejdie!

Lucio plecă adânc capul, ca și cum cuvintele Procurorului l-ar fi ghilotinat. Dincolo de ferestre, afară, vântul sufla cu înverșunare.

XXI ÎNVÂRTIRE ÎN CERC

Chip-de-înger își smulse cu înfrigurare gulerul și cravata. Nimic mai prostesc – gândea el – decât pretenția fiecăruia de a explica faptele celorlalți, acte străine lui. Acte străine... Străine! Critica este, adesea, șopoteală de oameni înăcriți. Trec sub tăcere părțile bune, exagerează pe celelalte. O faimoasă porcărie, care doare ca peria pe rană. În timp ce reproșul voalat, de-o substanță foarte subtilă, disimulat în informațiile date de membrii familiei, de prieteni sau de sufletele caritabile, pătrunde mai adânc... Și până și servitoarele! La dracu cu toate bârfelile astea murdare!

Dintr-o smucitură, smulse toți nasturii cămășii. Se auzi o

sfâșietură, ca și cum și-ar fi despicat pieptul. Servitoarele îl informau amănunțit de tot ceea ce se povestea despre amorurile lui. Oamenii care nu vor să se căsătorească pentru a nu avea în casă o femeie care să le repete, ca o elevă conștiincioasă la examen, ceea ce spune lumea despre ei – nimic bun niciodată – oamenii aceștia sfârșesc, asemeni lui Chip-de-înger, prin a auzi aceleași lucruri din gura servitoarelor.

Lăsa perdelele camerei înainte de-a termina să-și scoată cămașa. Avea nevoie să doarmă sau să i se pară, cel puțin, că odaia ignoră ziua, acea zi care – constată cu ranchiună – nu putea fi decât exact ceea ce fusese.

„Să dorm, îmi repetă el, pe marginea patului, după ce-și scosese pantofii și ciorapii și, cu cămașa desfăcută, își descheia pantalonii. Dar idiot mai sunt! Nu mi-am scos încă haina!”

Mergând pe călcâie, cu vârfurile degetelor în sus ca să nu pună talpa pe cimentul rece al pardoselii, izbuti să-și pună haina pe spătarul unui scaun și, în salturi mici, repede, înfrigurat, topăind într-un picior ca un cocostârc, se întoarse în pat. Și, buf!... căzu, urmat de... frigul din odaie ca de un animal credincios. Pantalonii, aruncați în aer, se rotiră ca acele unui ceasornic gigantic. Camera părea de gheață. Ce eroare! Gheață cu sare. Gheață de lacrimi. Sări în pat ca într-o barcă de salvare de pe un sloi de gheață. Căută să se arunce în afară de ce i se întâmpla și căzu în patul care i se păru o insulă albă, înconjurată de penumbre și de fapte nemișcate, pulverizate. Voia să uite, să doarmă, să nu mai fie. Destul cu raționamentele montabile și demontabile ca piesele unei mașini! La naiba cu șurubăria simțului comun! Mai bine visul, neantul, acea amărâie dulce, la început albastră, deși în genere e verde, apoi neagră, și care se răspândește din ochi în tot corpul, anihilând persoana însăși. O, dorință! Lucrul dorit îl ai și nu-l ai. E ca o privighetoare de aur căreia mâinile noastre-i făuresc o colivie cu cele zece degete împreunate. Un vis neîntrerupt, reparator, fără vizitatori care intră prin oglinzile ochilor și se pleacă prin ferestrele nasului. Așa ceva dorea el, ceva asemănător somnului său liniștit de altădată. Se convinse însă repede cât de departe se ținea de el somnul: sus, mai sus decât acoperișul, în spațiul limpede de deasupra casei care alcătuia ziua, acea zi de neuitat. Se culcă cu fața în jos. Cu neputință! Pe partea stângă, ca să-i amuțească inima. Pe partea dreaptă. Zadarnic! O sută de ore îl despărteau de somnul lui liniștit, de vremea când se culca fără preocupări

sentimentale. Instinctul îl acuza șoptindu-i că neliniștea îi vine din faptul că n-o luase pe Camila cu forța. Partea întunecoasă a vieții te înconjoară, uneori, atât de strâns, încât sinuciderea devine singurul mijloc de scăpare. „Nu voi mai fi!” își spunea. Și înlăuntrul lui tremura tot. Își atinse un picior de celălalt. Simțea lipsa cuiului din crucea pe care se zvârcolea. „Bețivii, își spuse, au în mersul lor ceva care amintește de spânzurați, iar spânzurații, ceva de om bețiv – când azvârle din picioare, sau când îi mișcă vântul.” Instinctul lui îl acuza.

Cearșafurile se răsuciseră în jurul, lui ca niște fuste. Fuste de nesuferit, muiate în sudoare.

Tirbușoane de mătase pe ceafă... niciodată... Totuși prin vecini e un fonograf. Nu-l auzise. Nu-l știa. Acum află de el. În casa din fund au un câine. Ba chiar doi. Dar aici au un fonograf. Numai unul. „Între pâlnia fonografului din apropiere și câinii din casa de-acolo, care ascultă de vocea stăpânului, se află casa mea, capul meu, eu... A fi departe și a fi aproape înseamnă a fi vecini. Asta e partea urâtă: să fii vecin cu cineva. Ce treabă au ei: să cânte la fonograf. Și să bârfească pe toată lumea. Îmi și închipui ce-or fi zicând de mine. O pereche de slăbănogi gălbejiți. De mine pot să spună ce poftesc, puțin îmi pasă, dar de ea... În momentul în care voi constata c-au spus o singură vorbă rea despre ea, îi fac membri ai Tineretului liberal. De multe ori i-am amenințat cu asta, dar acum sunt hotărât să duc amenințarea până la capăt. Cum o să le mai otrăvesc viața! Și, totuși, poate nu! Sunt foarte nerușinați. Parcă-i și aud repetând peste tot: «A răpit-o pe biata fată după miezul nopții, a târât-o în taverna unei codoașe și a violat-o; poliția secretă păzea la uși, ca să nu se apropie nimeni!» Și – la dracu! – își vor imagina și scena: dezbrăcată, cu rochia sfâșiată, victima avea carnea și penele tremurătoare ale păsării abia prinse în cursă. «Și a avut-o – or să spună – fără o mângâiere, cu ochii închiși, ca cel care săvârșește o crimă sau înghite un purgativ!» Dac-ar ști ei că nu-i așa, că mă și căiesc aproape de cavalerismul meu. Dac-ar ști că tot ce presupun ei e fals. Dar lor le place să-și imagineze. Pe ea mai ales. Pe ea cu mine și... cu ei. Ei o dezbracă, ei fac ceea ce – după ei – am făcut eu. A, nu! A-i băga în Tineretul liberal e o pedeapsă prea ușoară pentru perechea asta de serafimi. Trebuie căutat ceva mai tare. Pedeapsa ideală, fiindcă amândoi sunt burlaci – adevărat că sunt burlaci bătrâni! – ar fi o... o pereche de domnișoare... din acelea. Cunosc eu două din astea pe care le întreține Domnul Președinte. Cu alea ar trebui

pedepsiți, cu alea! Dar una din ele e însărcinată. N-are a face. Cu atât mai bine. Când Domnul Președinte vrea să însoare pe cineva, nu-i cazul ca ginerele să privească prea atent pânțele logodnicei... Așa că, să se însoare cu ele, să se însoare de frică...”

Se ghemui, strângându-și mâinile între picioarele chircite și-și înfundă capul în perne, pentru a-și potoli fulgerarea dureroasă a ideilor. Tivurile cearșafurilor îl atingeau ca o mână rece, ușurare de-o clipă în fuga dezlănțuită a gândurilor.

În cele din urmă caută răcoarea plăcută altfel, mai departe, lungindu-și picioarele afară din cearșafuri și atingând cu ele barele de bronz ale patului. Puțin, câte puțin, deschise ochii. I se părea că, făcând aceasta, rupea țesutul fin al genelor. Agățat de propriii lui ochi – ventuze lipite de tavan – ușor ca umbra, își simțea oasele ca de gelatină, coastele reduse la cartilaje, iar capul făcut din cocă moale... Din umbră, o mână de vată părea că lovește cu ciocanul cu care se bate la poartă... Mâna de vată a unei somnambule... Casele sunt arbori făcuți din ciocane. Orașele sunt păduri de arbori care bat, cheamă... Frunzele sunetului cădeau în timp ce ea bătea la poartă... Trunchiul intact al porții, după ce-și lepădase frunzele sunetului intact... Ei nu-i mai rămânea decât să bată, să cheme... Lor nu le mai rămânea decât să deschidă... Dar nu deschiseră. Ar fi trebuit să le dărâme poarta. Să bată din răputeri, s-o dărâme, să le dărâme casa...

— Cine?... Ce?...

Sosise un anunț de deces.

— Da, dar nu intra înăuntru, că trebuie să doarmă. Pune-l aci, pe birou.

— „Domnul Joaquín Cerón s-a săvârșit din viață noaptea trecută, după ce a primit sfintele taine. Soția, copiii și celelalte rude își îndeplinesc o tristă datorie comunicându-vă decesul. Vă roagă să-l ajutați cu rugile dumneavoastră și să asistați la înhumarea care va avea loc la Cimitirul Central azi la orele 4 p.m. Ceremonia va lua sfârșit la poarta cimitirului. Casa mortuară: Stradela Căruțașului.”

Fără voia lui, auzise pe una din servitoare citind anunțul de înmormântare a lui don Joaquín Cerón.

Își scoase un braț de sub cearșaf și și-l puse, îndoit, sub cap. Don Juan Canales i se plimba pe frunte, împodobit cu pene. Smulsese opt inimi și le lovea unele de altele ca pe niște castaniete. Pe doña Judith o simțea pe ceafă, cu sânii ciclopici

prinși în corsetul care foșnea – corset din pânză metalică și mătase – iar în cocul pompeian avea un pieptene magnific, care-o făcea să semene cu o *tarasca*⁴⁴. La brațul pe care-l ținea sub cap, în chip de perină, simți un cârcel și începu să și-l dezdoaie, puțin câte puțin, cum faci cu haina pe care merge un scorpion...

Puțin câte , puțin...

Spre umăr i se suia un ascensor încărcat cu furnici... Spre cot îi cobora un ascensor încărcat cu furnici magnetizate... Prin vinele brațului durerea pricinuită de cârcel se scurgea în penumbră... Mâna îi era un șuvoi... Un șuvoi de degete duble, până la pământ, cu zece mii de unghii...

„Sărăcuța, se istovește bătând, și încă zadarnic... Ah, bestiilor, dacă deschideți, vă scuipe în față... după cum trei și cu doi fac cinci... și cu cinci, zece... și cu nouă, nouăsprezece, așa de sigur îi scuipe în față... La început bătea cu multă demnitate, dar la sfârșit mai degrabă părea că lovește pământul cu un târnăcop... Nu bătea la poartă, ci își săpa propriul ei mormânt... Ce deșteptare fără speranță! Măine am să mă duc s-o văd... Pot să mă duc... Sub pretextul de a-i aduce vești de la tatăl ei, pot să mă duc... Sau... dacă aș avea știri, aș putea chiar astăzi, deși se va îndoii de cuvintele mele...”

„Nu mă îndoiesc de cuvintele dumitale! E sigur, e neîndoielnic că unchii mei l-au renegat pe tata și că ți-au spus că nu vor să-mi vadă nici portretul în casele lor!” Așa se gândea Camila, întinsă în patul Masacuatei și chinuită de o durere ascuțită între umeri. În acest timp, în local, separat de dormitor doar printr-un perete de scânduri vechi, pânze și rogojini, clienții comentau, între două păhărele, întâmplările zilei: fuga generalului, răpirea fiicei sale, șiretlicurile favoritului... Crâșmărița se făcea că nu-i aude, dar nu pierdea o vorbă din ceea ce se povestea...

O amețelă puternică o îndepărta pe Camila de liota murdară de dincolo. Senzație de cădere verticală în tăcere. Între a țipa – ar fi imprudent – și a nu țipa – teamă de totală pierdere de sine – alese țipătul. Un frig asemeni penelor unei păsări moarte o învălui ca un lințoliu.

Masacuata veni în fugă, imediat – ce se întâmplase? – și, văzând-o cu fața verde ca sticla, cu brațele înțepenite, cu dinții strânși și pleoapele căzute, alergă să ia o gură de rachiu din

⁴⁴ Chip de șarpe monstruos, un fel de balaur, scos la unele procesiuni (n.t.).

prima carafă care-i căzu sub mână și se întoarse ca s-o stropească. Nici nu mai știu, de grijă, la ce oră-i plecară clienții. Se ruga fecioarei Maria și la toți sfinții ca fata aceea să nu moară la ea.

„...Azi dimineață, când ne-am despărțit, cuvintele mele-au făcut-o să plângă; altceva ce i-ar mai fi putut rămâne? Când ceea ce ne pare minciună se adevărește, plângem întotdeauna, fie de bucurie, fie de durere...”

Așa gândea Chip-de-înger în patul lui, aproape adormit, dar încă destul de treaz, în mijlocul unei arderi albastrei, angelice. Și încet-încet, cuprins acum de somn, plutea sub propria lui gândire, fără corp, fără formă, ca un aer călduț, mișcător, purtat de propria lui respirație...

În acea afundare a trupului în neființă numai Camila stăruia, înaltă, dulce și crudă ca o cruce de țintirim...

Visul, stăpânul care brăzdează mărire întunecate ale realității, îl primi într-una din multele lui bărci. Mâini nevăzute îl smulseră din fălcile căscate ale faptelor – valuri flămânde care-și disputau resturile victimelor în încăierări înverșunate.

— Cine e? întrebă Visul.

— Miguel Chip-de-înger, răspunseră oameni nevăzuți. Măinile lor, asemeni unor umbre albe, ieșeau din umbrele negre și nu se puteau pipăi.

— Duceți-l în barca celor... – Visul șovăi – ...celor îndrăgostiți care, pierzând nădejdea să iubească ei înșiși, se resemnează să fie iubiți.

Și slujitorii Visului îl conduceau, ascultători, la barcă, călcând peste acel strat de irealitate pe care-l acopereau, cu o pulbere foarte fină, faptele zilnice ale vieții, când un zgomot, ascuțit ca o gheară, îl smulse din mâinile lor...

Patul...

Servitoarele...

Nu, ferparul... Ba nu, un copil!

Chip-de-înger își trecu mâna peste ochi și-și înălța capul, înspăimântat. La doi pași de patul lui se afla un copil care gâfâia și nu putea să vorbească. În cele din urmă spuse:

— Mă tri-mite doam-na de la *El Tus-tep...* să mergeți acolo... că domnișoarei... îi e... foarte rău...

Dac-ar fi auzit că îi e rău Domnului Președinte, favoritul nu

s-ar fi îmbrăcat cu atâta repeziciune. Ieși în stradă cu prima pălărie pe care-o smulse din cuier, fără să-și lege bine șireturile de la pantofi, cu nodul cravatei prost făcut...

— Cine e? Întrebă Visul.

Slujitorii tocmai pescuiau în apele vieții o roză pe cale să se ofilească.

— Camila Canales, îi răspunseră.

— Bine, puneți-o, dacă are loc, în barca îndrăgostiților care nu vor fi fericiți...

— Ce spuneți, doctore? Vocea lui Chip-de-înger avea inflexiuni paterne. Starea Camilei era gravă.

— Cred că febra va urca încă. E procesul pneumoniei...

XXII MORMÂNTUL VIU

Fiul ei murise... Cu felul acela de-a se mișca - aducând puțin a marionetă - propriu celor care, în vălmășagul vieții, încep să-și piardă cumpăna minții, Niña Fedina ridică trupul neînsuflețit al copilului, ușor ca un ghioc gol, până-l lipi de obrazul ei fierbinte. Îl sărută. Îl mângâie. Dar deodată se așeză în genunchi - pe sub ușă se strecura un reflex gălbui, ca paiul - aplecându-se spre locul acela unde lumina zorilor forma o șuviță mai clară, jos, aproape de crăpătură, ca să vadă mai bine cadavrul micuțului.

Cu fețișoara zbârcită ca pielea unei cicatrice, cu două cercuri negre în jurul ochilor și cu buzele pământii, semăna mai mult cu un fetus în scutece decât cu un copil de câteva luni. Îl smulse imediat din lumină, strângându-l la sânii ei umflați de lapte. Se plângea împotriva lui Dumnezeu într-un limbaj nearticulat, cu vorbe frământate în plâns; din când în când i se oprea inima și, ca în sughițul agoniei, fără să înceteze vaietul, bolborosea: „Copilul meu!... copilul!... copilul!...”

Lacrimile i se rostogoleau pe fața-i nemișcată. Plânse până la leșin, uitând de bărbatul ei, pe care amenințau că-l vor lăsa să moară de foame la penitenciar dacă ea nu mărturisea; nu mai ținea seamă nici de durerile propriului ei trup - mâinile și sânii numai o rană, ochii care-i ardeau, spinarea zdrobită de lovituri. Nu-i mai păsa nici de prăvălia părăsită. Era desprinsă de toate, îndobitocită. Iar când lacrimile-i secară și nu mai putu

plânge, simți că devine mormântul fiului ei, pe care-l avea din nou în pântece – i se păru că ultimul, nesfârșitul lui somn era somnul ei. O bucurie pătrunzătoare sfâșie pentru o clipă eternitatea durerii. Gândul că e mormântul fiului ei îi alina inima ca un balsam. Trăia bucuria femeilor care se îngropau cu iubiții lor în timpurile străvechi ale Orientului. Ba chiar, într-o măsură mai mare, căci ea nu se îngropa cu fiul ei, ci era mormântul viu, ultimul leagăn, matricea în care amândoi, strâns uniți, vor rămâne în așteptare până vor fi chemați la Josafat⁴⁵. Fără să-și șteargă lacrimile, își potrivi părul, ca și cum s-ar fi pregătit pentru sărbătoare, și-și strânse cadavrul la sân, între brațe și picioare, ghemuită într-un colț al celulei.

Mormintele nu-și sărută morții, așa că nu trebuia să-l sărute; în schimb îi apasă mult, mult de tot, așa cum făcea și ea. Sunt cămăși de forță și de dragoste care-i silesc să îndure liniștiți, nemișcați, gâdilarea viermilor, arderile descompunerii. Lumina ce se strecura prin crăpătura de sub ușă sporea încet, ca o dorință incertă, milenară parcă. Gonite de ziua care pătrundea tot mai mult în celulă, umbrele se urcau pe ziduri încet, ca scorpionii. Erau ziduri de oase... Oase tatuete cu desene indecente. Niña Fedina închise ochii – mormintele sunt întunecoase pe dinăuntru – și nu mai spuse niciun cuvânt, nu mai scoase niciun geamăt – mormintele sunt tăcute pe din afară.

Trecuse de amiază. Miros de chiparoși spălați cu apa cerului. Rândunici. Străzile, scăldate din plin de soare, se umpleau de copii neastâmpărați. Școlile vărsau în oraș un râu de vieți noi. Unii ieșeau jucându-se de-a caii într-un du-te-vino amețitor, ca un roi de muște. Alții făceau roată în jurul a doi copii, care se băteau ca niște cocoși înfuriați. Nasuri sângerânde, muci, lacrimi. Unii sunau la fiecare poartă. Alții asaltau tăvile cu dulciuri, de teamă să nu se termine bușeurile, prăjiturile cu nuci de cocos, tartele cu migdale, bezelele; sau cădeau, ca pirații, asupra coșurilor cu fructe, pe care le părăseau apoi ca pe niște ambarcațiuni prădate și distruse. În urma lor veneau cei care făceau schimburi de mărunțișuri, colecționau timbre sau fumau, forțându-se să nu verse.

Dintr-o trăsură, care se opri în fața închisorii, coborâră trei femei tinere și una bătrână, lată cât două. După înfățișare se vedea bine ce meserie au. Cele tinere purtau rochii în culori

⁴⁵ Vale între Ierusalim și Muntele Măslinilor unde, potrivit credințelor creștine, va avea loc judecata de apoi (n.t.).

aprinse, ciorapi roșii, pantofi galbeni cu tocuri exagerat de înalte, cu fustele deasupra genunchilor – lăsând să se vadă dantelele, lungi și murdare, ale chiloților – bluzele decoltate până la buric. Coafura, numită „perucă Ludovic al XV-lea”, consta dintr-o mare cantitate de cârlionți unsuroși, susținuți de o panglică verde sau galbenă; iar culoarea obrazilor amintea becurile roșii de la poarta bordelurilor. Bătrâna, îmbrăcată în negru și cu un șal violet, se urni cu greu din trăsura, sprijinindu-se de una din aripi cu mâna-i grasă, încărcată de briliante.

— Trăsura să aștepte, nu-i așa, doña Chón? întrebă cea mai tânără dintre cele trei grații, ridicând vocea-i țipătoare ca și cum ar fi trebuit s-o audă pietrele de pe strada aceea pustie.

— Bine; atunci să aștepte aici, răspunse bătrâna.

Și intrară tuspatriu în Casa Nouă; portăreasa le întâmpină cu plecăciuni.

În vestibulul neprimitor mai așteptau și alte persoane.

— Ascultă, Chinta, secretarul e-aici? întrebă bătrâna pe portăreasă.

— Da, doña Chón, chiar acum a venit.

— Întreabă-l, te rog, dacă mă poate primi; îi aduc un mic ordin, care mă interesează foarte mult.

În timp ce portăreasa se îndepărta, bătrâna rămase tăcută. Pentru persoanele de-o anumită vârstă, locul își păstra încă aerul său de mănăstire. Înainte de-a fi închisoare pentru delicvente, fusese o închisoare a iubirii. Femei și atunci, femei și acum. Printre zidurile groase plutea, ca un zbor de porumbiță, vocea suavă a călugărițelor. Dacă lipseau crinii, în schimb lumina era albă, mângâietoare, sărbătorească, iar posturile și canonelile erau înlocuite cu spinii tuturor torturilor, care înfloreau sub semnul legii și al pânzelor de păianjen.

Când portăreasa se întoarse, doña Chón se duse să vorbească cu secretarul. Cu directoarea se și înțeleșese. Procurorul militar ordonase să-i fie predată, în schimbul a zece mii de *pesos*, deținuta Fedina Rodas, care, cu începere din acel moment, va face parte dintre pensionarele *Dulcii desfătări*, cum se numea bordelul donei Chón Dinte-de-aur.

Cele două lovituri în ușa răsunară ca tunetul în celula în care stătea nefericita Niña Fedina, ghemuită, ținându-și copilul în brațe, fără să se miște, fără să deschidă ochii, aproape fără să răsuflă. Neluând în seamă vestea pe care i-o dădură simțurile, făcu ca și cum nici n-ar fi auzit plânsul zăvoarelor. Un vaiet de balamale vechi, uitate se prelungi ca un glas de jale în

mijlocul tăcerii. Deschiseră ușa și o scoaseră afară îmbrâncind-o. Ea strângea din ochi ca să nu vadă lumina. – mormintele sunt întunecoase pe dinăuntru. Și așa, ca pe-o oarbă, cu odorașul mort strâns lipit de piept, o scoaseră din închisoare. Nu mai era decât un animal cumpărat pentru negoțul cel mai josnic.

— Face pe muta!

— Nu deschide ochii ca să nu ne vadă!

— Se vede treaba că-i e rușine!

— Poate că nu vrea să-și deștepte copilul!

De felul acesta fură reflecțiile pe care le făcură pe drum doña Chón Dinte-de-aur și cele trei tinere grații. Cu un zgomot asurzitor, trăsura străbătea străzi pline de bolovani și hârtoape. Birjarul, un spaniol cu aer de Don Quijote, ocăra cât putea caii, pe care – cum era picador⁴⁶ – îi folosea mai târziu în arenă, la luptele de tauri. Alături de el, Niña Fedina făcu scurtul drum de la închisoare la bordel așa cum spunea cântecul: uitând cu desăvârșire lumea din jurul ei, fără să miște pleoapele, fără să-și dezlipească buzele, strângându-și copilul cu toată puterea.

Doña Chón se opri să plătească trăsura. Între timp, fetele o ajutară pe Fedina să coboare și, cu mâini îndatoritoare de colege, o siliră să intre la *Dulcea desfătare*.

Câțiva clienți, aproape toți militari, își pierdeau timpul în saloanele bordelului.

— Ei! cât e ceasul, băiatule? strigă doña Chón către barman.

Unul dintre militari răspunse:

— Șase și douăzeci, doña Chompipa...

— Aici erai, zurbagiule? Nu te văzusem!...

— La ceasul nostru e și douăzeci și cinci... interveni barmanul.

„Achiziția” trezi curiozitatea tuturor. Toți o cereau pentru noaptea aceea. Fedina continua să păstreze cu îndărătnicie tăcerea ei de mormânt, cu cadavrul copilului cuibărit în brațe, fără să ridice pleoapele, simțindu-se rece și grea ca piatra.

— Hai, porunci Dinte-de-aur celor trei grații; duceți-o la bucătărie să-i dea Manuela ceva de mâncare și pe urmă siliți-o să se îmbrace și să se pieptene puțin.

Un căpitan de artilerie, cu ochi albaștri spălăciți, încercă să se apropie de „achiziție” ca să-i pipăie picioarele. Dar una din cele trei grații o apără. Apoi un marinar se lipi de ea ca de

⁴⁶ Cel care luptă cu taurii călare și cu sulița (*pica*) (n.t.).

trunchiul unui palmier, dând ochii peste cap și arătându-și dinții splendizi de indian, și o sărută, frecându-și buzele care miroseau a rachiu de obrazul înghețat și brăzdat de urma sărată a lacrimilor. Veselie de cazarmă și bordel! Căldura prostituatelor compensează recea mânăuire a armelor!

— Ei, zurbagiule, interveni doña Chón, oprindu-l. Așa-i vorba? Fă bine și potolește-te!

Fedina nu se feri de atingerile acelea scârboase, mulțumindu-se să strângă și mai tare pleoapele și buzele, ca să-și apere orbirea și muțenia ei de mormânt amenințate. Strânse de asemenea mai tare, în întuneric și în tăcere, trupul copilului, pe care-l legăna încă, ca pe un prunc adormit.

O duseră într-o curte mică unde după-amiaza se îneca puțin câte puțin într-o fântână. Se auzeau tânguieri de femei, glasuri subțiri, fragile, șopoteli de bolnave sau de eleve, de deținute sau de călugărițe, râsete false, țipete ușoare, ascuțite și pași de persoane care umblă în ciorapi. Dintr-o cameră, cineva aruncă un pachet de cărți de joc, care se resfiră în evantai, pe pământ. O femeie cu părul răvășit scoase capul printr-o ușiță ca de porumbar și, privind cărțile de joc risipite ca și cum ar fi fost imaginea fatalității înseși, își șterse o lacrimă de pe obrazul veșted.

În stradă, în fața *Dulcii desfătări* ardea o lumină roșie. Părea ochiul injectat cu sânge al unei fiare. Oameni și fiare căpătau o culoare tragică... Misterul camerelor fotografice. Oamenii veneau să se scalde în lumina aceea roșie ca bolnavii de vărsat ca să nu le rămână cicatricele. Își arătau fețele la lumină cu teamă și cu rușinea de a fi văzuți, ca și cum ar fi băut sânge, și apoi se întorceau la lumina albă a străzilor, a orașului, la lumina limpede a lămpii de-acasă, cu impresia aceea supărătoare de-a fi acoperit o fotografie cu un vâl.

Fedina tot nu-și dădea seama de ceea ce se întâmplă cu ea; tot ce nu era în legătură cu fiul ei nici nu exista pentru ea. Cu ochii mai închiși ca niciodată, cu buzele la fel și cu cadavrul lipit de sânii plini de lapte. De prisos să povestim ceea ce făcură colegele ei ca s-o scoată din starea aceea înainte de-a o duce la bucătărie.

Bucătăreasa, Manuela Calvario, trona de mulți ani între cuptorul cu cărbuni și lada de gunoi a *Dulcii desfătări*. Era un fel de tată etern, fără barbă și cu fustele scrobite. Când apărură Fedina, obrajii fleșcăiți ai respectabilei și enormei bucătărese se umplură de-o substanță aeriformă, care luă repede forma

vorbirii.

— Altă nerușinată!... Asta de unde-o mai fi ieșit?... Și ce dracu strânge-acolo?

Prin semne – căci, fără să-și dea seama de ce, nici cele trei grații nu îndrăzneau să vorbească – îi dădură a înțelege bucătăresei că ieșea din închisoare, punând o mână peste alta, în chip de zăbrele.

— Încă o pros... proastă marfă! continuă matroana. Iar când celelalte plecară, adăugă: Otravă ți-aș da, nu mâncare! Uite-ți blidul aici! Hai, înfulecă! Ghiftuiește-te!

Și-i mai dăruie, pe deasupra, o serie de lovituri cu frigarea pe spinare.

Fedina se lăsă jos pe podea, cu micuțul ei mort, fără să deschidă ochii și fără să răspundă. Ținându-l mereu în același loc, nici nu-l mai simțea. Manuela Calvario umbla înapoi și înapoi, țipând și închinându-se.

Tot plecând și venind, simți la un moment dat un miros greu în bucătărie. Se întorcea de la spălător cu o farfurie.. Fără să-și piardă vremea cu amănunte, dădu câteva picioare Fedinei, țipând:

— Nespălata asta miroase-așa. S-o luați de-aici, că n-o mai rabd! Luați-o!

La țipetele ei veni doña Chón și amândouă, cu forța, ca și cum ar fi rupt ramurile unui arbore, descleștară brațele nefericitei mame care, simțind că-i smulg copilul, deschise ochii, scoase un urlet și căzu la pământ, în nesimțire.

— Copilul miroase! E mort! Ce grozăvie! exclamă doña Manuela. Dinte-de-aur nu fu în stare să rostească niciun cuvânt.

În timp ce prostituatele năvăleau în bucătărie, doña Chón alergă la telefon să înștiințeze autoritățile. Toate voiau să vadă copilul și să-l sărute. Și-l sărutară de nenumărate ori, smulgându-și-l una altele din mâini și de la gură. O mască de salivă – saliva viciului – acoperi obrăjorii zbârșiți ai cadavrului, care și căpătase un miros greu. Începu bocetul și se organiză priveghiul. Maiorul Farfán interveni ca să se obțină autorizația poliției. Se liberă una din camerele „de lucru”, cea mai mare, și se arse tămâie, ca să înece mirosul mai puțin cuvios al încăperii; doña Manuela arse rășină în bucătărie și, pe o tablă de lac negru, între flori și pânzeturi de olandă, așezară copilul zbârcit, uscat și gălbejit ca un vierme.

În noaptea aceea, tuturora le murise câte un copil. Ardeau patru lumânări. Plutea un miros de mălai copt și țuică, de

cărnuri bolnave, de mucuri de țigară și de urină. O femeie pe jumătate beată, cu un sân afară și cu un trabuc în gură – pe care mai mult îl mesteca decât îl fuma repeta, cu ochii scăldați în lacrimi:

*Hai, dormi, odoraș,
Puiuț adorat,
Altfel vine lupul
Și te-a și păpat!
Dormi, iubire dragă,
Că eu am de lucru;
Să cos noaptea-ntreagă,
Scutece să spăl!*

XXIII RAPORT CĂTRE DOMNUL PREȘEDINTE

1. Alexandra Bran, văduvă, domiciliată în acest oraș, proprietara plăpumăriei *La balena sinceră*, face cunoscut că stabilimentul ei comercial având zid comun cu debitul de băuturi spirtoase *El Tus-tep* a putut observa că aici se întâlnesc foarte des, și mai ales noaptea, unele persoane însuflețite de creștineasca dorință de-a vizita o bolnavă. Aduce faptul la cunoștința Domnului Președinte, deoarece ea, pe baza conversațiilor ascultate prin zid, are bănuiala ca în acest local se ascunde generalul Eusebio Canales și că persoanele care vin acolo conspiră împotriva statului și împotriva prețioasei vieți a Domnului Președinte.

2. Soledad Belmares, cu domiciliul în această capitală, spune că nu mai are ce să mănânce pentru că i s-au terminat resursele, și, cum aici n-o cunoaște nimeni, nimeni nu vrea s-o împrumute cu bani; că, aflându-se în această situație, roagă pe Domnul Președinte să acorde libertatea fiului ei Manuel Belmares H. și cumnatului ei Federico Horneros P.; că ministrul țării ei vă poate informa că ei nu se ocupă de politică și că au venit aici numai pentru a-și câștiga viața prin muncă cinstită, singurul lor delict fiind acela de-a fi acceptat o recomandare din partea generalului Eusebio Canales ca să li se dea de lucru la gară.

3. Colonelul Prudencio Perfecto Paz declară că scopul ultimei lui călătorii la frontieră a fost să observe condițiile

terenului, starea drumurilor și a potecilor, pentru a putea alege locurile care trebuie ocupate; descrie amănunțit un plan de campanie ușor de executat în punctele strategice avantajoase în cazul unei mișcări revoluționare; confirmă știrea că la frontieră există oameni angajați în acest scop de către Juan León Parada și alții, având ca material de război bombe de mână, mitraliere, puști de calibru redus, dinamită pentru mine și toate cele necesare folosirii lor; că grupul revoluționarilor înarmați e alcătuit din 25—30 de indivizi, care atacă forțele guvernului suprem în fiecare moment; că n-a putut avea confirmarea știrii după care Canales ar fi în fruntea lor, dar dacă lucrul e adevărat, aceștia vor încerca fără îndoială o invazie, afară de cazul când se vor face aranjamente diplomatice pentru internarea revoltaților; că el e gata să respingă invazia care se anunță pentru începutul lunii viitoare, dar îi lipsesc arme pentru compania de tiraliori; că, exceptând câțiva bolnavi cărora li se dau îngrijirile cuvenite, trupa se află în condiții bune și e instruită zilnic de la 6 la 8 dimineața, având ca rație alimentară o vită pe săptămână. Colonelul mai amintește că a și cerut portului saci plini cu nisip pentru întărituri.

4. Juan Antonio Mares aduce mulțumirile lui Domnului Președinte pentru interesul pe care a binevoit să-l arate, făcând să fie îngrijit de doctori; acum e din nou la ordinele sale și-l roagă să-i permită a veni în capitală, întrucât are să-i aducă la înalta sa cunoștință câteva lucruri în legătură cu activitatea politică a avocatului Abel Carvajal.

5. Luis Raveles M. arată că, fiind bolnav și lipsit de mijloace pentru a se căuta, dorește să se reîntoarcă în Statele Unite, unde solicită un post în vreunul din consulatele republicii, dar nu în New Orleans și nici în condițiile de mai înainte, ci ca un sincer prieten al Domnului Președinte; că la sfârșitul lunii ianuarie a avut imensul noroc de a fi trecut pe lista audiențelor, dar când se afla în vestibul, gata să intre, a observat o oarecare neîncredere din partea statului-major, că a fost lăsat mai la urmă, nerespectându-se ordinea înscrierilor pe listă și, când părea că i-a sosit în sfârșit rândul, l-a luat un ofițer deoparte într-o cameră, l-a percheziționat ca și cum ar fi fost un anarhist și i-a spus că procedează astfel deoarece dețineau informația că era plătit de avocatul Abel Carvajal ca să-l asasineze pe Domnul Președinte; că la întoarcere audiența se suspendase; că după aceea a făcut tot ce-a putut ca să vorbească cu

Domnul Președinte – fără să izbutească – pentru a-i comunica anumite chestiuni pe care nu le poate încredința hârtiei.

6. Nicomedes Aceituno ne informează în scris că, întorcându-se în capitală de unde pleacă adesea pentru afaceri comerciale, a văzut pe una din șosele că de pe afișul lipit pe un rezervor de apă numele Domnului Președinte fusese distrus aproape în întregime: șase litere fuseseră smulse și celelalte șterse.

7. Lucio Vásquez, deținut în Penitenciarul central, din ordinul Procurorului militar, roagă respectuos să i se acorde o audiență.

8. Catrino Regisio face cunoscut că, fiind administrator al fermei *La tierra*, proprietatea generalului Eusebio Canales, în luna august, anul trecut, acest domn a primit într-o zi vizita a patru prieteni, cărora, îmbătându-se, le-a declarat că, dacă ar izbucni revoluția, el ar avea la dispoziția lui două batalioane: unul sub comanda maiorului Farfán, acolo de față, și altul sub ordinele unui locotenent-colonel al cărui nume nu l-a indicat; cum zvonurile despre revoluție continuă, aduce cele de mai sus la cunoștința Domnului Președinte în scris, întrucât nu i-a fost cu putință s-o facă personal, deși a solicitat mai multe audiențe.

9. Generalul Megadeo Rayón remite o scrisoare pe care i-a adresat-o preotul Antonio Blas Custodio și în care se declară că de când, potrivit ordinului arhiepiscopal, l-a înlocuit pe părintele Urquijo la parohia Sfântul Luca, acesta – Urquijo – îl calomniază și agită populația catolică prin răspândire de neadevăruri, ajutat fiind de doña Arcadia de Ayuso; cum prezența părintelui Urquijo, prieten al avocatului Abel Carvajal, poate produce grave consecințe, aduce faptul la cunoștința Domnului Președinte.

10. Alfredo Toledano, din localitate, arată că, suferind de insomnie, adoarme întotdeauna noaptea târziu, din care motiv a surprins pe unul din prietenii Domnului Președinte, Miguel Chip-de-înger, bătând puternic și cu nerăbdare la poarta casei lui don Juan Canales, fratele generalului, care nu mai încetează cu înțepăturile la adresa guvernului. Aduce faptul la cunoștința Domnului Președinte pentru cazul că ar putea să intereseze.

11. Nicomedes Aceituno, voiajor comercial, face cunoscut că cel care a distrus numele Domnului Președinte de pe rezervorul de apă a fost contabilul Guillermo Lizazo, aflat în stare de ebrietate.

12. Casimiro Rebeco Luna arată, că se împlinesc doi ani și jumătate de când se află deținut la secția a doua de poliție și, cum e sărac și n-are rude care să intervină pentru el, se adresează Domnului Președinte, implorându-l să binevoiască a ordona eliberarea lui, întrucât singura acuzație ce i se aduce e aceea de a fi scos, după sfatul dușmanilor guvernului, de pe ușa bisericii la care era paracliser anunțul pentru sărbătorirea mamei Domnului Președinte; lucrul acesta nu este adevărat, căci, dacă a săvârșit faptul, l-a săvârșit din greșeală, crezând că scoate alt anunț, fiindcă nu știe să citească.

13. Doctorul Luis Barreño solicită Domnului Președinte permisiunea de a pleca în străinătate în călătorie de studii, împreună cu soția.

14. Adelaida Peñal, pensionară a bordelului *Dulcea desfătare* din localitate, se adresează Domnului Președinte pentru a-i face cunoscut că maiorul Modesto Farfán i-a afirmat, în stare de ebrietate, că generalul Eusebio Canales era singurul general adevărat pe care l-a cunoscut în armată și că dizgrația lui se datorează temerii pe care Domnul Președinte o nutrește față de șefii capabili; și că, cu toate astea, revoluția va triumfa.

15. Monica Perdomino, bolnavă la Spitalul General, patul nr. 14, sala Sfântul Rafael, declară că, patul ei fiind lipit de acela al bolnavei Fedina Rodas, a auzit că în delirul ei numita bolnavă vorbește de generalul Canales; dar deoarece nu are nici ea capul prea limpede n-a putut înțelege prea bine ce spunea cealaltă și că ar fi bine să vină cineva ca s-o supravegheze pe Fedina Rodas și să-i noteze aiurelile; aduce toate acestea la cunoștința Domnului Președinte, întrucât este și ea o umilă admiratoare a guvernământului domniei-sale.

16. Tomás Javeli comunică unirea sa prin căsătorie cu domnișoara Arquelina Suárez, act pe care-l oferă ca omagiu Domnului Președinte al republicii.

28 aprilie...

XXIV CASA FEMEILOR PIERDUTE

- Scâr-pî, boa-pa, so-po...
- Io-po? Da-pa, dra-pa, gă-pă...
- Târ-pî, fă-pă...
- Ba-pa, tu-pu...
- Ei, gura! Mai tacă-vă pliscul! Auzi! Cât e ziulica de mare

nu mai încetați: cața, cața! Parcă sunteți animale, de nu mă înțelegeți... strigă patroana.

Îmbrăcată c-o bluză neagră și o fustă violet, Dinte-de-aur își rumega cina într-un fotoliu de piele, în spatele tejghelei de la bar. După o clipă, se adresează unei servitoare cu fața arămie și cu cozi strânse și lucioase:

— Pancha, spune fetelor să vină încoace; așa nu merge, o să-nceapă să vină clienții și-ar trebui să fie aici, gata pregătite. Veșnic trebuie să le îmboldești pe ființele astea!

Două fete, numai în ciorapi, intrară alergând.

— Ei, mai stați locului! Consuelo! Drăguțe mai sunt dumnealor, fetițele! Le arde de joacă! Și, ascultă, Adelaida – ei, Adelaida, cu tine vorbesc! – dacă vine maiorul, să-i iei sabia amanet pentru ceea ce ne datorează. Cât ne datorează, maimuțoiule?

— Nouă sute în cap, plus treizeci și șase de azi-noapte, răspunse barmanul.

— O sabie nu valorează cine știe ce, chiar dac-ar fi de aur, dar, oricum, e mai bine decât nimic. Adelaida! Ei! Cu cine vorbesc? Cu peretele, sau cu tine?

— Da, da, doña Chón, auzit... spuse între două hohote de râs Adelaida, continuând să se joace cu colega ei, pe care o ținea strâns de coc.

Asortimentul de femei de la *Dulcea desfătare* ocupa în tăcere divanurile uzate. Înalte, scunde, grase, slabe, tinere, adolescente, supuse, recalcitrante, blonde, cu părul roșu, cu părul negru, cu ochii mari, cu ochii mici, albe, oacheșe, mulatre. Fără să semene între ele, se asemănau totuși. În cămășuțele de pânză ieftină, sânii se clătinau. Stând pe divane, își arătau picioarele slabe ca bețele, jartierele în culori vesele și dedesubturile roșii cu tiv de dantelă albă, sau roz-pal cu dantelă neagră.

Așteptarea vizitelor le făcea nervoase. Așteptau ca emigrantele, cu ochi de animal, îngrămădite în fața oglinzilor. Ca să-și treacă vremea, unele dormeau, altele fumau, unele mestecau bomboane de mentă, altele socoteau numărul aproximativ al murdăriilor de muscă de pe lanțurile de hârtie albă și roz care împodobeau tavanul; dușmancele se certau, prietenele se mângâiau încet și fără cuviință. Aproape toate aveau porecle. Pe cea cu ochii mari o numeau Cuțit, dacă era scundă îi spuneau Cuțitaș, iar dacă era bătrână și grasă, Cuțitoaie. Pe cea cu nasul răsfrânt o porecleau, desigur, Cârna,

pe cea oacheșă, Negresa, pe mulatră, Tăciune, pe cea cu ochii oblici, Chinezoaica, Bălana, pe cea cu părul blond și Bâlbâita pe cea care vorbea gângav.

Afară de poreclele acestea obișnuite, mai erau și altele ca Vindecata, Purcica, Scârbă-mică, Porumbița, Mațe-fripte.

Unii bărbați veneau la căderea nopții, ca să petreacă câteva momente cu fetele libere, vorbindu-le despre dragoste și ațâțându-le cu jumătăți de săruturi. Erau întotdeauna gătiți și sclivișiți. Doña Chón i-ar fi luat la palme pentru că, știindu-i *lefteri*, îi făceau numai venin, dar îi răbda în local *fără* să crâcnească, de teamă să nu le supere pe *regine*. Bietele *regine* se încurcau cu indivizii aceia – protectori care le exploatau, amanți care le maltratau – numai din nevoie de dragoste, din nevoia de-a avea și ele pe cineva.

Tot în primele ore ale nopții veneau și adolescenții nepricepuți. Intrau tremurând, neputând aproape să vorbească, cu un fel de nesiguranță în mișcări – ca fluturii amețiți – și nu se simțeau bine decât atunci când se vedeau din nou afară, în stradă. Prăzi bune. Supuși și neputincioși. Cincisprezece ani. „Bună seara”. „Nu mă uita”. Ieșeau din bordel cu o senzație de greață, în loc de aceea de păcat și vitejie pe care o aveau înainte de-a intra; resimțeau totuși o oboseală dulce, ca după prea mult răs sau prea mult joc. Ah! ce bine se simțeau afară, departe de casa aceea urât mirositoare! Mușcau aerul ca pe un fruct proaspăt și contemplau stelele ca iradierea propriilor lor mușchi.

După care venea rândul oamenilor serioși. Bine-văzutul om de afaceri, burduhănos și întreprinzător. O cantitate astronomică de pânțece îi rotunjea coșul pieptului. Salariatul de magazin îmbrățișa ca și cum ar fi măsurat pânza cu metru, spre deosebire de medic, care-și ausculta parcă pacientul. Ziaristul, client care până la urmă își lăsa zălog pălăria. Avocatul, având ceva de felină și de geranium în familiaritatea lui bănuitoare și vulgară. Provincialul, papă-lapte. Funcționarul public, încovoiat și fără trecere la femei. Burghezul, umflat și puhav. Meșteșugarul, cu miros de piele argăsită. Unul cu bani, care, la fiecare moment, își pipăia pe ascuns portofelul, ceasul, inelele. Farmacistul, mai tăcut decât frizerul și mai puțin atent decât dentistul...

Cel mai tare se aprindea salonul la miezul nopții. Bărbații și femeile aveau gura arsă. Sărutările, amestec lasciv de carne și salivă, alternau cu mușcăturile, mărturisirile cu loviturile,

surâsurile cu hohotele și pocniturile sticlelor de șampanie cu descărcarea armelor când era pe-acolo vreunul mai viteaz.

— Asta e viață, o dată și jumătate! zicea un bătrân, cu coatele pe masă și cu ochii fugind în toate părțile. Își frământa picioarele, iar pe frunte i se vedea un mănunchi de vine umflate. Din ce în ce mai entuziasmat, el întreba neconținut pe tovarășul lui de chef: Pot să merg cu femeia aceea de-acolo?

— Sigur, omule, doar asta așteaptă.

— Dar cu cealaltă de lângă ea? Parcă-mi place mai mult!.

— Păi, atunci du-te cu asta.

O brună, care, din cochetărie, se lăsase desculță, traversă salonul.

— Dar cu aceea care se duce-ncolo?

— Cu care? Cu mulatra?

— Cum o cheamă?

— Adelaida, dar îi zic Purcica. Nu te înfinge însă, că-i încurcată cu maiorul Farfán.

— Scroafa, cum îl mai mângâie! observă bătrânul cu vocea scăzută.

Cocota îl îmbăta pe Farfán cu iscusință de șarpe, își apropia de el băutura fermecătoare a ochilor mai frumoși ca oricând, din cauza beladonei, oboseala buzelor cărnoase, greutatea sânilor calzi și a pântecului rotunjit.

— Mai bine scoate-ți porcăria asta, șopti Purcica la urechea lui Farfán. Și, fără să aștepte răspuns – că atunci ar fi fost prea târziu – îi desprinsă sabia de centiron și i-o dădu barmanului.

Un tren de țipete trecu în fugă, traversă tunelele tuturor urechilor și își continuă goana...

Perechile dansau, în tact sau în contra lui, cu mișcări de animale bicefale.

Un tren de țipete trecu în goană. Sub roțile lui, între biele și pistoane, se zbătea o femeie beată, galbenă ca sofranul, ținându-și pântecul cu mâinile și ștergându-și, cu lacrimile, fardul de pe obraji și de pe buze.

— Vai, pântecul meu! Vai, pântecul meu! Vai!

Numai bețivii nu se alăturară grupului celor care alergau să vadă ce se petrece. Auzind zarva, bărbații căsătoriți întrebau dacă era rănită, ca să plece înainte de-a veni poliția; ceilalți însă, luând lucrurile mai ușor, alergau de colo până colo din plăcerea de-a se ciocni unul de altul. Tot mai mare devenea grupul celor strânși în jurul femeii, care se zbătea neîncetat, cu ochii dați peste cap și cu limba scoasă. În momentul suprem al

crizei, îi scăpă dantura falsă. Spectatorii fură cuprinși de-un râs frenetic, nebunesc. Un hohot general salută căderea bruscă a dinților pe podeaua de ciment.

Doña Chón puse capăt scandalului. Se afla pe undeva înlăuntrul localului și veni în salon ca o cloșcă alarmată, care aleargă cârâind la pușorii ei, prinse de-un braț pe nefericita aceea care urla și mătură casa cu ea până-n bucătărie, unde-o îngropă în camera cu cărbuni, ajutată fiind de Calvario, care profită de ocazie ca s-o înțepe de câteva ori cu frigarea.

Profitând de învălmășeală, bătrânul îndrăgostit de Purcica o sustrase maiorului, care nu mai vedea de beat ce era.

— Ce scârbă de femeie, nu-i așa, maior Farfán?! exclamă Dinte-de-aur, întorcându-se de la bucătărie. Ca să se ghiftuiască și să trândăvească toată ziua culcată-n pat n-o doare pântecul, iar acum... e ca și cum în ceasul bătăliei un militar s-ar plânge că și pe el îl doare...!

Un râs gros de bețivani îi acoperi vocea. Râdeau ca și cum ar fi scuipat melasă. Între timp, patroana se întoarse către barman:

— Pe măgărița asta voiam s-o înlocuiesc cu fata pe care am adus-o ieri de la penitenciar. Ce ghinion cu accidentul acela!

— Era o fată „pe cinste”!

— I-am și spus avocatului să vadă cum o să se aranjeze cu Procurorul, ca să-mi dea banii înapoi... Asta ar mai lipsi, ca cele zece mii de *pesos* să rămână la ticălosul ăla.

— Păi, firește... Cât despre Procuror, am auzit că-i un pehlivan.

— Ca toți prefăcuții...

— Și pe deasupra un stricat!...

— Fie cum o vrea, dar te asigur că, cu mine, nu-i merge! Nu cățeei ăia mici contează, ci grangurii, pe care...

Nu termină fraza, căci se aplecă peste fereastră să vadă cine bătea la poartă.

— Isuse Cristoase cu toți sfinții! Tocmai la dumneata mă gândeam și iată că Dumnezeu mi te și trimite înapoi, grăi patroana cu glas tare către omul care aștepta în stradă, cu capa ridicată până la ochi, scaldat de lumina roșie de la intrare. Apoi, fără să-i mai răspundă la „bună seara”, se grăbi să poruncească servitoarei să deschidă poarta imediat.

— Fugi, Pancha, deschide degrabă, zboară, deschide, că-i don Miguelito!

Doña Chón îl cunoscuse prin simpla ei presimțireși după

ochii lui de satana.

— Asta zic și eu minune!

În timp ce-o saluta pe patroană, Chip-de-înger străbătu salonul cu privirea. Se liniști, descoperind un trup prăvălit, care trebuie să fi fost maiorul Farfán; o șuviță prelungă de salivă se scurgea de pe buza-i căzută.

— Și încă o minune din cele mari, că unul ca dumneata nu-i prea vizitează pe cei săraci.

— Nu, doña Chón, cum se poate să crezi una ca asta!

— Și vii tocmai la țănc! Mă jeluam la toți sfinții din pricina unui necaz pe care-l am, și iată că sfinții mi te trimit pe dumneata...

— Știi bine că sunt la dispoziția dumitale...

— Mii de mulțumiri. Sunt într-o încurcătură pe care am să ți-o povestesc imediat, dar mai înainte să bei un păhărel.

— Nu te deranja...

— Niciun deranj! Ceva acolo, un flecușor, ce dorești, ce-ți pofteste inima! Sper să nu mă refuzi! Un *güisguay*⁴⁷ o să-ți facă bine. Însă să ni-l servească dincolo, la mine. Vino, te rog, pe aici.

Camerele pe care și le rezervase Dinte-de-aur, despărțite cu totul de restul casei, erau ca o lume aparte. Pe mese, pe scrinuri și pe consolele de marmură se îngrămădeau icoane, sculpturi pioase și relicve. O *Sfântă Familie* se deosebea dintre toate prin proporții și prin perfecțiunea lucrului. Copilul Isus, înalt cât un crin, sta parcă să vorbească. Alături de el, sfântul Iosif și fecioara Maria, cu mantia ei înstelată. Fecioara Maria acoperită de juvaeruri, iar sfântul Josif cu o diademă împodobită cu două perle care făceau, fiecare, o avere. Sub un glob mare, trăgea să moară un Cristos oacheș, scăldat în sânge, iar într-o vitrină largă, acoperită de scoici, se urca la cer o preacurată, sculptată după tabloul lui Murillo⁴⁸, dar ceea ce valora cel mai mult era șarpele de smarald încolăcit la picioarele ei. Icoanele alternau cu portretele donei Chón (diminutiv de la Concepción, adevăratul ei nume), la vârsta de douăzeci de ani, când avusese la picioare pe un președinte de republică – nici mai mult, nici mai puțin – care-i propunea s-o ducă la „Parisul din Franța”, pe doi magistrați de la Curtea supremă și pe trei cârnățari care se luptară pentru ea cu cuțitele, la un bâlci. Înghesuit pe undeva printr-un colț, ca să nu-l vadă oaspeții, se

⁴⁷ Băutură alcoolică mexicană – un fel de rachiu (n.t.).

⁴⁸ Murillo (*Bartolomé Esteban*) (1617–1682), pictor spaniol, excelent colorist și portretist (n.r.).

afla și portretul celui care supraviețuise încăierării, un individ lăptos, care, cu timpul, ajunsese să-i fie soț.

— Stai pe sofa, don Miguelito, că-i mai plăcut.

— Trăiești bine aici, doña Chón!

— Fac și eu tot ce pot...

— Parc-ai fi într-o biserică!

— Haide, nu fi păgân, nu râde de sfinții mei.

— Și cu ce pot să-ți fiu de folos?

— Nu, mai înainte bea păhărelul de *güisguey*...

— Atunci, în sănătatea dumitale, doña Chón!

— Să trăiești și dumneata, don Miguelito, și iartă-mă că nu-ți țin tovărășie, dar cu păcătoasa mea de inflamație... Pune, te rog, păhărelul aici sau dă-mi-l mie, să-l pun pe măsuta asta...

— Mulțumesc.

— Ei bine, cum îți spuneam, don Miguelito, am dat de un mare necaz și vreau să mă ajuți cu un sfat din acelea pe care numai cei ca dumneata știu să le dea... E din pricina unei femei pe care-o țin aici, în stabilimentul meu, și care nu-mi mai folosește la nimic, așa c-am căutat și-am aflat printr-o cunoștință de-a mea că la penitenciar aveau o fată „clasa una”, arestată din ordinul Procurorului militar. Cum eu știu unde trebuie să bat șaua, m-am dus de-a dreptul la avocatul meu, don Juan Vidalitas, care m-a ajutat și-n alte dăți să capăt femei, și l-am rugat să scrie, în numele meu, o scrisoare Procurorului și să-i ofere pentru deținuta aceea zece mii de *pesos*.

— Zece mii de *pesos*?

— Da, da, cât ai auzit, zece mii. Și dumnealui, Procurorul, n-a așteptat să i-o spun de două ori. Mi-a răspuns imediat că-i în regulă și, la primirea banilor, pe care i-am numărat eu însumi pe birou, în bilete de câte „cinci sutare”, mi-a dat un ordin scris către penitenciar ca să mi se predea femeia. Am aflat acolo că era deținută pe o chestie politică. Se pare c-au dibuit-o în casa generalului Canales...

— Cum?

Chip-de-înger, care urmărea povestirea donei Chón fără să-i dea multă atenție, cu urechea mai mult spre ușă, pândind să nu plece Farfán, pe care-l căuta de multe ore, simți în spate o pânză de înțepături fine numai la auzul numelui lui Canales amestecat în acea afacere. Nefericita deținută era, fără îndoială, servitoarea Chabela, de care vorbea Camila în delirul febrei.

— Iartă-mă că te întrerup... Unde-i femeia aceea?

— O să vezi, dar lasă-mă să termin. Însoțită de trei fete, eu personal m-am dus, cu ordinul Procurorului, ca s-o scot din penitenciar. Nu voiam să-mi schimbe marfa. Am mers cu trăsura, ca să fie mai luxos. Și cum îți spun, sosim acolo, le arăt ordinul, ei îl citesc și pe față și pe dos, îl cercetează, scot fata, mi-o dau și – să nu te mai obosesc – o aducem aici; în local, o așteptau cu toții și le plăcu la toți. Dar ce e, don Miguelito? De ce-ai căzut pe gânduri?

— Și unde-i femeia?

Chip-de-înger era gata s-o scoată de acolo chiar în aceeași noapte. Dar băbăția dracului povestea înainte, iar lui minutele i se păreau ani.

— Ehee... Ar păpa pisiul lăptic... și dumneata ca toți bărbații. Dar lasă-mă să continuu. Chiar de când am scos-o de la penitenciar am văzut că femeia se încăpățâna să nu deschidă ochii și să nu scoată o vorbă. Îi vorbeam, dar era ca și cum ai fi vorbit peretelui din față. După mine, erau fandoseli. Mai băgai de seamă că strângea în brațe un mojondroc de mărimea unui copilăș.

În mintea favoritului imaginea Camilei se întinse până când se rupse în două – ca un opt de la mijloc – cu mișcarea instantanee a unei bășici de săpun care plesnește.

— Un copil?

— Da, bucătăreasa mea, Manuela Calvario Cristales, descoperi că nefericita aceea legăna la sân un prunc mort, care începuse chiar să miroase. Mă cheamă, eu alerg iute la bucătărie, și amândouă îi smulserăm copilul, după ce cu greu izbutirăm să-i desfacem brațele. Manuela i le rupse aproape, iar când îi luarăm pruncul deschise ochii, așa cum o să-i deschidă morții în ziua judecății de apoi, scoase un țipăt care trebuie să se fi auzit până-n piață și căzu jos ca trăsniță.

— Moartă?

— Pe moment așa am crezut și noi. Am chemat apoi s-o ia; au venit de la spital și-au dus-o, înfășurată într-un cearșaf, la *San Juan de Dios*. Eu n-am vrut s-o văd, mă impresiona prea tare. Spun fetele că din ochi – pe care-i ținea tot închiși – îi curgeau lacrimile așa, ca o apă care nu mai folosește la nimic. Doña Chón se opri o clipă, și apoi adăugă printre dinți: Fetele care s-au dus azi-dimineață să-și facă vizita la spital au întrebat de ea și se pare că-i tot grav. Și aici vine necazul meu. Înțelegi dumneata că nici nu mă gândesc ca Procurorul să rămână cu cei zece mii de *pesos* ai mei, și-acum caut să văd ce-i de făcut

ca să mi-i dea înapoi, pentru că-n numele cui îmi oprește el ce-al meu, în numele cui?... Prefer de o mie de ori să donez banii spitalului sau să-i dau la săraci!

— Să-i reclame avocatul dumitale, iar cât despre biata femeie...

— Păi a și fost astăzi avocatul meu de două ori, iartă-mă că-ți iau vorba, ca să-l caute: întâi acasă și apoi la serviciu, și de fiecare dată i-a spus același lucru: că nu-mi dă înapoi niciun sfanț. Să vezi ce nerușinat e omul ăsta: spune că atunci când se cumpără o vacă, dacă moare, nu pierde cel care a vândut-o, ci cel care a cumpărat-o... Și că dacă așa e la animale, cu atât mai mult la oameni... Așa zice... Să-ți spun drept, îmi vine să-l...

Chip-de-înger rămânea tăcut. Cine era femeia aceea vândută? Cine era copilul mort?

Doña Chón își arată dintele de aur, amenințând:

— A, dar am să intru-n el și am să-l scutur cum n-a făcut nici mă-sa! Dacă mă bagă la închisoare, să aibă cel puțin pe ce. Dumnezeu știe cât de greu se câștigă banii, ca să mă las furată așa. Escroc bătrân! Chiar azi-dimineață am trimis să-i arunce pământ de mort la poarta casei. Să vezi dumneata, după asta, dac-o mai duce el mult...

— Și pe copil l-au îngropat?

— L-am privegheat aici; fetele astea, sunt așa de sentimentale! Am făcut și prăjituri.

— Petrecere...

— Și încă cum!

— Și poliția ce face?

— Am mișcat din urechi și ne-au dat autorizația de înmormântare. A doua zi l-am îngropat pe bietul micuț în insulă, într-un sicriu splendid, căptușit cu satin alb.

— Și nu te temi că familia o să ceară cadavrul sau cel puțin actul...?

— Asta ar mai lipsi! Și cine să-l ceară? Ta-su e arestat din motive politice - îl cheamă Rodas - și maică-sa, cum ți-am spus, e la spital.

Chip-de-înger surâse în gând, scăpat de o greutate enormă. Nu făcea parte din familia Camilei...

— Dă-mi un sfat, don Miguelito, dumneata care ești atât de inteligent, ce trebuie să fac ca porcul ăla bătrân să nu rămână cu banii mei? Nu uita: sunt zece mii de *pesos*...! Astea nu-s semințe!

— După părerea mea, trebuie să-l vezi pe Domnul

Președinte și să te plângi lui. Solicită-i o audiență și du-te cu încredere, că el îți va rezolva problema. E în puterea lui.

— La asta mă gândeam și eu. Așa voi face. Chiar mâine bat o telegramă fulger, cerându-i o audiență. Din fericire, suntem prieteni vechi; când nu era decât ministru, avea o adevărată pasiune pentru mine. A trecut o bucatică de vreme de atunci. Eu eram tânără și frumoasă, păream un lujer, ca în fotografia de colo, ia privește... Îmi aduc aminte că trăiam spre marginea orașului, în El Cielito, cu mama – fie-i țărâna ușoară! – și vezi ce înseamnă ghinionul? Într-o bună zi o lovește un papagal cu ciocul și-o lasă chioară de-un ochi! Nu-ți mai spun c-am fript papagalul – aș fi fript și-o sută – și l-am dat unui câine, care l-a mâncat în chip de delicatesă și a turbat pe loc. Din tot ce-mi mai amintesc de-atunci, lucrul cel mai vesel e că prin fața casei treceau toate înmormântările. Treceau morții cu droaia... Și din cauza acestei împrejurări nefericite ne-am despărțit, Domnul Președinte și cu mine, pentru totdeauna. Pe el îl băgau în sperieți înmormântările, dar eu ce vină aveam? Era foarte copilăros și avea capul plin cu tot felul de povești. Dacă îl amenința ceva, cât de cât, „înghițea” toate trăsăile care i se spuneau, și tot așa când îl linguseau. La început eram nebună după el, și tot mângâindu-l și sărutându-l îl făceam să uite șirul acela nesfârșit de morți în sicrie de toate culorile. Pe urmă m-am plictisit și l-am lăsat. Parcă-l văd aici, unde stai dumneata acum: cu batistă de mătase albă înnodată în jurul gâtului, cu pălărie plată, ghetă cu urechi roz și costum albastru-deschis...

— Și pe urmă, așa merg lucrurile astea; iar după ce-a ajuns președinte, te-a cununat, nu-i așa?

— Aș... răposatul meu bărbat, Dumnezeu să-l ierte, nu admitea ceremonii din astea.

XXV

UNDE SE OPREȘTE MOARTEA

Preotul venea cu sutana fâlfâind. Alții aleargă și pentru mai puțin. „Există în lume ceva mai de preț decât sufletul?” se întreba el. Unii se ridică de la masă, cu mațele ghiorăind, pentru doi-trei *pesos*...

Când intră preotul, urmat de vecinele amatoare de-a asista la agonie, Chip-de-înger se smulse de la căpătâiul Camilei cu pași care făceau un zgomot de rădăcini rupte. Crâșmărița târî un scaun pentru preot, și apoi se depărtară toți.

— ...eu, păcătosul, mă spovedesc ție, Doamne... spuneau ei.

— *In nomine Pater et Filii et*⁴⁹... Fata mea, de când nu te-ai spovedit?...

— De două luni...

— Ai împlinit canonul?

— Da, părinte.

— Mărturisește-ți păcatele...

— Mă acuz, părinte, c-am mințit

— În lucruri însemnate?

— Nu... că n-am ascultat pe tata și... (...*tic-tac, tic-tac, tic-tac*) și mă acuz, părinte... (*tic-tac*) ...că nu m-am dus întotdeauna la biserică.

Bolnava și confesorul vorbeau ca într-o catacombă. Dracul, Îngerul păzitor și Moartea asistau la spovedanie. Moartea își afunda în ochii sticloși ai Camilei privirea orbitelor ei goale. Dracul scuipa păianjeni, instalat la capul patului, iar Îngerul, într-un colț, plângea cu sughițuri.

— Mă acuz, părinte, că nu m-am rugat dimineața și seara și... mă acuz, părinte că... (*tic-tac, tic-tac*)... că m-am certat cu prietenele!

— Pentru chestiuni de onoare?

— Nu...

— Fata mea, ai păcătuț foarte grav în fața lui Dumnezeu.

— Mă acuz, părinte, că m-am urcat pe cal, călărind ca bărbații...

— Mai erau alte persoane de față și s-a iscat vreun scandal din pricina asta?

— Erau câțiva indieni numai.

— Asta înseamnă că te-ai semețit, crezându-te în stare să ajungi deopotrivă cu bărbatul și căzând totodată în mare păcat, pentru că dacă Domnul-Dumnezeu a făcut-o pe femeie femeie, ea nu trebuie să treacă peste asta voind să fie bărbat, așa cum a făcut diavolul care s-a pierdut pentru c-a vrut să fie Dumnezeu.

În jumătatea din față a camerei, ocupată de cârciumioară, în fața tejghelei și a unui altar de sticle de toate culorile, așteptau Chip-de-înger, Masacuata și vecinele, fără să sufle o vorbă, schimbându-și, cu privirea, temerile și speranțele, râsuflând rar - orchestră de suspine înăbușite de ideea morții. Ușa întredeschisă lăsa să se vadă în străzile luminoase biserica

⁴⁹ În numele tatălui și-al fiului și-al... (lat.) (n.t.).

La Merced, parte din intrare, casele și puținii trecători care mergeau acasă. Chip-de-înger suferea cumplit văzând că oamenii aceștia veneau și plecau fără să le pese că, aproape de tot, Camila moare. Nu erau decât boabe mari de nisip într-un ciur subțire de soare; umbre cu simțuri; pachete de carne ambulantă...

Peste fața tăcerii, vocea preotului, spovedind, târa lăntișoare de cuvinte. Bolnava tuși; aerul îi rupea foițele subțiri ale plămânilor.

— Mă acuz, părinte, de toate păcatele, ușoare sau mortale, pe care le-am săvârșit și de care nu-mi aduc aminte.

Cuvintele latine ale iertării, fuga grăbită a Dracului și pașii Îngerului, care, ca o lumină, se apropia din nou de Camila cu aripile-i albe și calde, alungară mânia favoritului contra trecătorilor, ura lui împotriva a tot ceea ce nu participa la durerea lui – ura copilărească, muiată în duioșie – și îl făcură să conceapă – grația vine pe drumuri ascunse – gândul de-a salva un om care să fie în cea mai mare primejdie de moarte. Dumnezeu, poate, îi va dăruia în schimb viața Camilei, ceea ce, după spusele științei, nu mai era cu putință.

Preotul plecă fără să facă zgomot, se opri în ușă ca să-și aprindă o țigară de tutun tare și își sumese poalele sutanei, căci pe stradă, potrivit legilor, trebuia s-o poarte ascunsă sub mantie. Părea un om făcut din cenușă dulce. Începea să umble vorba că fusese chemat să spovedească o femeie aflată pe patul morții. După el plecară vecinele limbute și Chip-de-înger, care alerga să-și realizeze planul.

Callejón de Jesús, *Calul bălan* și Cazarma de cavalerie. Aici întrebă pe ofițerul de serviciu despre maiorul Farfán. I se spuse să aștepte un moment, și un caporal se duse să-l caute, strigând:

— Don maior Farfán! Don maior Farfán!...

Vocea, fără răspuns, i se stingeă în curtea enormă. O tremurare de sunete răspundea în streșinele caselor depărtate: ...ior Farfán! ...ior Farfán!...

Favoritul rămase la câțiva pași de poartă, străin la ceea ce se petrecea în jurul lui. Câini și câteva *zopilotes* se certau pe cadavrul unei pisici în mijlocul străzii, în fața comandantului care, postat la o fereastră cu gratii de fier, se distra văzând lupta aceea înverșunată răsucindu-și mustățile în furculiță. Două doamne sorbeau răcoritoare într-o prăvălioară plină de muște. Din casa vecină ieșeau cinci copii îmbrăcați în costume

marinar, urmați de-un domn palid ca o gulie și de-o doamnă însărcinată (tăticul și mămica). Un măcelar trecu printre copii, aprinzând o țigară – avea hainele pătate de sânge, mânecile cămășii suflecate și pe piept, într-un buzunar larg și adânc, satârul ascuțit. Soldații intrau și ieșeau. Pe lespezile vestibulului se alcătuia un șarpe făcut din urmele picioarelor desculțe și umede, care se pierdea în curte. Cheile cazărmii se ciocneau cu clinchet de arma santinelei, oprită alături de ofițerul de serviciu, care sta pe un scaun de fier, în mijlocul unui cerc de scuipături.

Cu pași furiși de sălbăticiune, se apropie de ofițer o femeie cu pielea ca arama, arsă de soare, albită și zbârcită de ani, scoțându-și șalul de ață ca să vorbească – în semn de respect; și cu capul descoperit, se rugă:

— Iartă-mă, señor, dar te rog din suflet să-mi îngădui a vorbi cu fiul meu. Sfânta Fecioară o să-ți răsplătească bunătatea.

Înainte de-a răspunde, ofițerul lansă un scuipat mirosind a tutun și dinți stricați.

— Cum îl cheamă pe fiul dumitale?

— Ismael, señor.

— Ismael și mai cum?

— Ismael Almeu, señor.

— Firește, al dumitale, dar care e numele lui de familie?

— E Almeu, señor.

— Bine, atunci vino în altă zi, astăzi suntem ocupați.

Bătrâna se retrase, fără să-și pună șalul, puțin câte puțin, numărându-și pașii, ca și cum și-ar fi măsurat nefericirea; se opri o clipă pe marginea trotuarului și apoi se apropie încă o dată de ofițer, care continua să stea pe scaun.

— Iartă-mă, señor, dar eu nu sunt de pe aici, vin de foarte departe, mai mult de douăzeci de leghe, așa că, dacă nu-l văd azi, cine știe când oi putea să mai vin? Fă bunătate, rogu-te, și cheamă-l.

— Ți-am spus adineauri că suntem ocupați. Hai, pleacă, nu ne mai plictisi!

Chip-de-înger, care asista la scenă, împins de dorința de-a face bine pentru ca Dumnezeu să-i redea sănătatea Camilei, spuse încet ofițerului:

— Cheamă pe băiatul acela, locotenente, și primește asta pentru țigări.

Militarul luă banii fără să se uite la necunoscutul care i-i

dăduse și porunci să-l cheme pe Ismail Almeu. Bătrânica rămase cu privirea ațintită asupra binefăcătorului ei ca asupra unui înger.

Maiorul Farfán nu era în cazarmă. Un furier cu tocul după ureche apăru la un balcon și-l informă pe favorit că la aceste ceasuri de seară putea să-l găsească numai la *Dulcea desfătare*, fiindcă nobilul fiu al lui Marte își împărțea timpul între serviciu și amor. Nu era rău, totuși, să-l caute și acasă. Chip-de-înger luă o trăsură. Farfán avea închiriată o cameră în oraș, departe, la dracu-n praznic. Ușa de brad nevopsit, strâmbată de umezeală, lăsa să se întrevadă interiorul camerei. Era întuneric. Chip-de-înger bătu de două, de trei ori. Nu era nimeni. Plecă în grabă, dar înainte de-a se duce la *Dulcea desfătare* își spuse că ar fi bine să treacă mai întâi să vadă ce mai face Camila. Îl surprinse zgomotul trăsurii când trecu de pe drumul de pământ pe caldarâmul străzilor. Zgomot de copite și roți, de roți și copite.

După ce Dinte-de-aur termină de povestit amorurile ei cu Domnul Președinte, Chip-de-înger se întoarse în salon. Trebuia să nu-l piardă din ochi pe maiorul Farfán și să afle mai multe despre femeia arestată în casa generalului Canales și vândută de către canalia de Procuror pe zece mii de *pesos*.

Dansul era în toi. Perechile se învârtteau în ritmul unui vals la modă, pe care Farfán, beat mort, îl acompania cu o voce hodorogită:

*De ce doar pe mine
Damele mă plac?
Fiindcă le cânt, bine
„Floare de tabac”...*

Deodată se ridică și, dându-și seama că îi lipsea Purcica, se opri din cântat și începu să strige, întretăind vorbele cu sughițuri:

— Nu-i aici Purcica, nu-i așa, scârboșilor?... E ocupată, nu-i așa, scârboșilor?... Atunci plec... Te... te cred că plec... plec și gata... De ce să nu plec?... Te cred că plec...

Se ridică cu greu, sprijinindu-se de masa la care se împotmolise, de scaune, de pereți, și se îndreptă cu pași împleticiți spre ușa pe care servitoarea se repezi să i-o deschidă.

— Te c... te c... red că plec! Cine-i târfă se întoarce, nu-i așa, Chónita? Dar eu plec... Hâc... Nouă, militarilor cu școală, nu ne mai rămâne decât să bem, să bem pân-om muri, și atunci, în loc să ne incinereze, să ne distileze! Să trăiască haleala și „boboru”! luhuu!

Chip-de-înger îl ajunse îndată din urmă. Mergea pe frânghia slăbită a străzii ca un dansator pe sârmă; când rămânea cu piciorul drept ridicat în aer, când cu cel stâng, când cu cel stâng, când cu cel drept și când cu amândouă... dar când să cadă, făcea totuși pasul salvator și spunea: „E-n regulă, zise catârul frâului”.

Acum luminau strada ferestrele altui bordel. Un pianist pletos cânta *Clar de lună* de Beethoven. În salonul pustiu nu-l ascultau decât scaunele, rânduite ca invitații în jurul pianului cu coadă, nu mai mare decât balena lui Iona. Favoritul se opri ca rănit de muzică, îl lipi de perete pe maior – biată păpușă inertă – și se apropie de sunete ca să-și intercaleze inima sfărâmată între ele: învia din morți – un mort cu ochii calzi – izolat, departe de pământ, în timp ce ochii de lumină ai felinarelor se stingeau, și de pe acoperișuri picura seninul ca niște cuie pentru răstignirea bețivilor și rețintuirea sicriilor. Fiecare ciocănaș al pianului, cutie cu magnet, aduna grăunțele atât de mărunte ale sunetelor și, după ce le ținea o clipă împreunate, le risipea pe degetele arpegiilor pe care falangele le *des... do... iau* pentru a bate la poarta iubirii pentru totdeauna închisă – întotdeauna aceleași degete, întotdeauna aceeași mână. Pe cerul împietrit, luna aluneca către pajiști adormite; fugea, și după ea hăurile înspăimântau păsările și sufletele cărora lumea li se pare imensă și miraculoasă când se naște iubirea, și mică atunci când se stinge.

Farfán se deșteptă lungit pe tejgheaua unui bufet, în mâinile unui necunoscut care-l scutura, așa cum se scutură un pom ca să cadă fructele coapte.

— Nu mă recunoști, domnule maior?

— Da... nu... momentan...

— Adu-ți aminte...

— Aaaoh! căscă Fáfán, dându-se jos de pe tejgheaua unde stătea lungit, zdrobit ca un animal de povară.

— Miguel Chip-de-înger, stimate domn.

Maiorul își luă poziția de drepti.

— Iertați-mă că nu v-am recunoscut. Adevărat, dumneavoastră sunteți cel care însoțește totdeauna pe Domnul

Președinte.

— Foarte bine! Nu te mira, domnule maior, că mi-am permis să te deștept așa... brusc...

— Nu vă faceți griji pentru asta.

— Însă dumneata trebuia să te întorci la cazarmă, iar, pe de altă parte, eu aveam nevoie să-ți vorbesc între patru ochi și acum se întâmplă că patroana acestui... să zicem bufet nu e de față. Ieri te-am căutat ca pe iarba de leac toată după-masa, la cazarmă, acasă... Ceea ce-ți voi spune nu trebuie s-o repeți nimănui.

— Vă dau cuvântul meu de onoare.

Favoritul strânse cu plăcere mâna maiorului și, cu ochii ațintiți la ușă, îi spuse pe șoptite:

— Sunt în măsură de-a ști că există un ordin ca să se termine cu dumneata. S-au dat instrucțiuni la spitalul militar ca să-ți administreze un calmant definitiv cu ocazia primei beții care te va trânti la pat. Prostituta pe care-o frecventezi dumneata la *Dulcea desfătare* l-a informat pe Domnul Președinte de fanfaronadele dumitale revoluționare.

Farfán, pe care cuvintele favoritului îl țintuiseră la pământ, ridică pumnii ca și cum ar fi vrut să lovească.

— Ah, putoarea!

Dar, după gestul de lovire, plecă, zdrobit, capul.

— Ce să fac acum, Dumnezeuule?

— Deocamdată să nu te mai îmbeți; în felul acesta ocolești primejdia imediată, și să nu...

— Tot așa mă gândeam și eu, dar nu voi putea, va fi greu. Și-apoi?

— Și-apoi să nu mai iei masa la cazarmă.

— Nu știu cu ce să vă arăt recunoștința mea.

— Cu tăcerea...

— Bineînțeles, dar asta nu-i destul. În sfârșit, se va ivi prilejul și, firește, vă rog să contați pe un om care vă datorează viața.

— E bine de asemenea să te sfătuiesc, ca prieten, să cauți mijlocul de a-l împăca pe Domnul Președinte.

— Da, adevărat.

— Nu te costă nimic.

Și adăugară amândoi, în gând, „comițând, de pildă, o crimă”, mijlocul cel mai eficace pentru a dobândi bunăvoința celui care-o poruncește; sau „insultând în public oameni fără apărare”; sau „făcând să se simtă superioritatea forței asupra

opinie publice a țării”; sau „îmbogățindu-te pe spinarea poporului”; sau...

Crima sângeroasă era însă cea mai bună, suprimarea unui semen constituia adeziunea cea mai completă a cetățeanului la regimul Domnului Președinte! Două luni de închisoare, pentru salvarea aparențelor, și-apoi de-a dreptul într-o funcție publică de încredere, acordată numai persoanelor cu procese deschise și suspendate, aceasta pentru a le putea readuce mai ușor la închisoare, potrivit legii, dacă nu se purtau bine.

— Nu te costă nimic.

— Sunteți prea bun.

— Nu, mie nu trebuie să-mi mulțumești pentru nimic; prin salvarea dumitale intenționez să aduc o ofrandă lui Dumnezeu pentru însănătoșirea unei persoane foarte, foarte grav bolnave. Salvez viața dumitale pentru salvarea vieții ei.

— Poate soția dumneavoastră...

Cuvântul cel mai dulce din *Cântarea Cântărilor* pluti pentru o clipă, năframă minunată, între arborii din care se scuturau heruvimi și flori de portocali.

După plecarea maiorului, Chip-de-înger se pipăi pentru a ști dacă el, care trimisese atâția oameni la moarte, era același care acum, în albastrul neîntinat al dimineții, trimitea un om spre viață.

XXVI VÂRTEJUL

Pe când silueta rotofeie a maiorului se depărta ca un glob, Chip-de-înger închise ușa și încet, pe vârful picioarelor, se duse în încăperea întunecoasă din spatele prăvăliei. Credea că visează. Între realitate și vis diferența e, uneori, pur mecanică. Dormea sau era treaz? Aici, în penumbră, simțea că pământul începe să meargă... Ceasornicul și muștele o întovărășeau pe Camila în drumul ei spre moarte. Ceasornicul lăsa să se scurgă boabele mici de orez ale pulsului său pentru a însemna drumul și pentru a nu se pierde la întoarcere, când ea va fi încetat să mai existe. Muștele alergau pe pereți, curățindu-și aripioarele de frigul morții. Altele zburau fără odihnă, repezi și sonore. Fără să facă zgomot, Chip-de-înger se opri lângă pat. Bolnava continua să delireze...

Joc de visuri... pete de ulei camforat... convorbirea înceată a stelelor... contactul nevăzut, sărat și dezgolit cu visul, mâinile

împreunate... inutilitatea mâinilor strânse în alte mâini... în săpunul parfumat... în grădina cărții de lectură... în locul cu tigri... în cel depărtat cu papagali... în colivia lui Dumnezeu...

...În colivia lui Dumnezeu, liturghia unui cocoș cu un strop de lună pe creastă... în colivia lui Dumnezeu... Ciugulește anafură... se aprinde și se stinge, se aprinde și se stinge... Se cântă liturghia... Nu-i cocoș; e un fulger de celuloid în gâtul unei sticle mari, înconjurată de soldați mititei... Fulgere de la cofetăria *Rosa Blanca* spre Santa-Rosa... Spuma de bere a cocoșului pentru cocoșel... pentru cocoșel...

*În cadavru-l vom preface
Matatera, tera, la!
Treaba asta nu-i prea place,
Matatera, tera, la!*

...Se aude o tobă, acolo unde nu-i niciuna...

...Numai unchiul ei se prefac ca dorm în mijlocul lucrurilor înșuflețite și treze, refugiați în insulele paturilor lor matrimoniale, sub armura plăpumilor mirosind a mâncare mestecată. Zadarnic poarta-tobă smulge hălci de tăcere. „Bat mereu!” șoptește soția unuia din unchi, cea cu masca mai urâtă decât toate. „Da, dar cine se duce să deschidă trebuie să fie foarte atent!” îi răspunde în întuneric soțul ei. „Cât să fie ceasul? Și ce bine dormeam! Bat mereu!” „Da, dar cine se duce să deschidă trebuie să fie foarte atent!” „Ce-o să zică vecinii?!” „Da, dar cine se duce să deschidă trebuie să fie foarte atent!” „Numai pentru asta ar trebui să ieșim să deschidem, căci ce-or să zică despre noi, închipuie-ți! Vai, bat mereu!” „Da, dar cine se duce să deschidă trebuie să fie foarte atent!” „E un abuz, unde s-a mai văzut așa ceva, e o lipsă de respect, o grosolănie!” „Da, dar cine se duce să deschidă trebuie să fie foarte atent!”...

În gâtlejurile servitoarelor, vocea răgușită a unchiului ei se limpezește. Fantome mirosind a vițel vin să șoptească în dormitorul stăpânilor. „Domnule, doamnă! cum mai bat...” și se întorc pe saltelele lor, între purici și somn, repetând mereu: „Da... dar cine se duce să deschidă trebuie să fie foarte atent!”

...Tam, tam, toba casei... întunericul străzii... Câinii acoperă cerul de lătratul lor ca și cum ar vrea să facă un acoperiș și deasupra stelelor, a reptilelor negre și a spălătoreselor de podele cu brațele cufundate în spuma cu fulgerări de argint...

— Tată, tăticule, tată!...

În delirul ei își chema tatăl, doica moartă la spital și pe unchii care nici muribundă nu voiau s-o primească în casă.

Chip-de-înger îi puse mâna pe frunte. „Orice vindecare e un miracol, gândea el mângâind-o. Dacă aş putea să-i alung boala numai cu căldura mâinii!” Simţea o durere fără să ştie unde; era suferinţa inexplicabilă a celui care vede murind o fiinţă tânără, era un tremur de duioşie care îi pătrundea pe sub piele, în carne. Nu ştia ce să facă. Maşinal, își împletea gândurile cu rugăciunile: „Dacă aş putea să mă strecor sub pleoapele ei și să-i mișc apele ochilor... miloși și după această izgonire... în ochii ei de culoarea aripilor speranței... noastre, Dumnezeu să te aibă în pază, pe tine te rugăm noi, dezmoșteniții”.

„A trăi e o crimă... cea de toate zilele... când iubești... dă-ne-o nouă astăzi.”

Se gândi la casa lui ca la un lucru străin. Casa lui era acolo, acolo, lângă Camila, acolo unde nu era casa lui, dar era Camila. Și când nu va mai fi Camila? Îl pătrundea o durere nelămurită, care se răspândea în tot trupul... Și când nu va mai fi Camila?...

O căruță trecu pe stradă, facând să se zguduie totul. Pe rafturile bufetului se ciocniră sticlele, belciugul mare de la ușă clămpăni, tremurară casele vecine. Tresărind, Chip-de-înger își dădu seama că adormise în picioare. Era mai bine să stea jos. Alături de masa cu doctorii se afla un scaun. Se așeză. Tic-tacul ceasornicului, mirosul de camfor, mirosul lumânărilor oferite lui Isus de la La Merced și celui de la Candelaria – atotputernici – masa, prosoapele, medicamentele, funia sfântului Francisc, pe care le-o împrumutase o vecină ca să alunge diavolul, totul, se desfăcea fără ciocniri, în ritm lent, gradație muzicală a adormirii.

Două lovituri puternice în ușă deșteptară pe Chip-de-înger. Ce groaznic coșmar avusese! Din fericire, realitatea era alta. Cel care se întoarce de la o înmormântare, ca și cel care se trezește dintr-un vis rău, încearcă aceeași senzație de bunăstare. Fericit, Miguel alergă să vadă cine bate. Probabil vești de la general, sau o convocare urgentă la președinție.

— Bună ziua...

— Bună ziua, răspunse favoritul unui individ mai înalt decât el, cu fața mică, roz, care, auzindu-l vorbind, înclină capul și începu să-l caute cu ochelarii lui de miop...

— Iertați-mă. Îmi puteți spune dacă aici locuiește doamna care gătește pentru muzicanți? E o doamnă îmbrăcată în

negru...

Chip-de-înger îi închise ușa în nas. Miopul rămase mai departe, căutându-și convorbitorul. Văzând că nu-l găsește, se duse să întrebe la casa alăturată.

— Cu bine, Tomasita. Să ne vedem sănătoase.

— Eu merg la târg!

Aceste două voci se auziră în același timp. La ușă Masacuata adăugă:

— Va să zică azi pleci la plimbare...

— Da' ce crezi...

— Vezi să nu te fure!

— Da de unde, cine se încarcă c-o gură de hrănit?

Chip-de-înger se apropie să deschidă ușa.

— Cum a mers? Întrebă el pe Masacuata, care se întorcea de la penitenciar.

— Ca de obicei.

— Ce ți-au spus?

— Nimic.

— L-ai văzut pe Vásquez?...

Glumiți; i-am dus mâncarea, au adus înapoi coșul, și gata!

— Atunci nu mai e în penitenciar...

— Mie mi s-au tăiat picioarele când am văzut că aduc coșul neatins, dar un domn de-acolo mi-a spus că l-ar fi scos la muncă.

— Directorul?

— Nu. Pe bestia aceea am pus-o cu botul pe labe, voia să mă ciupească de obraji.

— Cum o găsești pe Camila?

— Merge pe drumul ei, sărăcuța!

— E rău, foarte rău, nu-i așa?

— E fericită, ce poți dori mai mult decât să te duci fără să cunoști viața? Pe dumneavoastră vă plâng eu mai mult. Ar trebui să vă duceți și să vă rugați lui Isus de la La Merced, poate v-ar păstra-o în viață. Eu chiar azi-dimineață, înainte de-a merge la penitenciar, am fost să-i aprind o lumânare și să-i spun: „Ascultă, negriciosule, am venit la tine c-o rugămintă, că nu degeaba ești tu tatăl nostru al tuturor, așa că trebuie să mă asculți: în mâna ta stă să nu moară fata asta. Tot așa am rugat-o și pe Fecioară, când m-am sculat, și-acum vin să te supăr și pe tine pentru același lucru. Îți las lumânarea asta-n dar și mă încred în puterea ta, cu toate c-o să mai trec eu pe-aici, ca să-ți amintesc rugămintea!”

Pe jumătate adormit, Chip-de-înger își amintea viziunea. Între oamenii cu pantalonii roșii, Procurorul, cu fața lui de bufniță, vântura o anonimă, o săruta, o lungea, o mânca, o da afară și o mânca din nou...

XXVII PE DRUMUL EXILULUI

Catârul generalului Canales bâjbâia în lumina tot mai puțină a înserării, beat de oboseală, ducând pe spate masa inertă a călărețului, care se ținea strâns de cârligul șeii. Păsările treceau peste arbori și norii peste munți, uneori coborând, alteori urcând. Uneori urcând, uneori coborând, cum făcuse și călărețul până a nu fi răpus de somn și oboseală. Când străbătea povârnișuri de netrecut, râuri largi cu vaduri de piatră și apă înspumată în care pașii animalului se iuțeau, când urca costișe pline de noroi din care se rupeau sfărâmături de stâncă, alunecând în prăpăstii drepte ca peretele, când trecea prin păduri dese și încâlcite cu tufișuri de mure și pe poteci de capre, evocând povești cu vrăjitoare și hoți de drumul mare.

Noaptea se lăsase de mult. O leghe de câmp umed. Se ivi o umbră, care-l despărți pe călăreț de catâr, conduse călărețul într-o locuință părăsită și plecă fără zgomot. Reveni însă îndată. Nu fusese, desigur, decât pe undeva pe-aproape, pe unde cântau greierii: Cri-cri, cri-cri!... Rămase înăuntru un moment, apoi se pierdu iar, ca fumul. Se întoarse din nou... Venea și pleca. Pleca și revenea. Pleca ca și cum ar fi dat și altora de veste ceea ce descoperise, și revenea ca și cum ar fi vrut să se asigure că drumetul e încă acolo. Peisajul înstelat îi urmărea umbletul de șopârlă ca un câine credincios, care-n tăcerea nopții își mișca numai coada lui de sunete: Cri-cri, cri-cri!...

În cele din urmă rămase în casă. Vântul trecea săltând prin ramurile arborilor. Se simțea apropierea zorilor în școala nocturnă a broaștelor care învățau stelele să citească. Lucrurile prindeau formă în ochii omului cinchit lângă ușă; recules și sfios, stingherit de ivirea dimineții și de răsuflarea liniștită a călătorului care dormea. Umbra din noaptea trecută devenise om: era cel care-l ajutase să descalece. Când se luminează, începu să pregătească focul: așeză în cruce pietrele înnegrite de fum, scormoni cu o așchie de brad cenușa veche și, din surcele uscate și lemne verzi, întocmi rugul. Lemnul verde nu arde liniștit; sporovăiește ca un papagal, asudă, se contractă, râde,

plânge... Călărețul se deșteaptă încremenit de ceea ce vedea, străin de propriu-i trup și, dintr-un salt, fu în picioare, lângă ușă, cu pistolul în mână, hotărât să-și vândă scump pielea. Netulburat deloc de țeava armei, omul îi arată cu un gest nepăsător ulcica plină cu cafea, care începuse să fiarbă pe foc. Dar călărețul nu-l luă în seamă. Puțin câte puțin, se apropie de ușă - casa era, desigur, înconjurată de soldați - dar nu văzu decât câmpia întinsă și ceața trandafirie a dimineții. Evaporație. Depărtare. Albastru spumos. Arbori. Nori. Gâlgâit de triluri. Catârul lui dormea la picioarele unui smochin. Fără să clipească, rămase ascultând, ca să se convingă de ceea ce vedea - dar nu auzi nimic, în afară de concertul armonios al păsărilor și de curgerea domoală a unui râu cu ape bogate, care răspândea în atmosferă un foșnet abia simțit, asemănător prafului de zahăr care cădea în ulcica cu cafea fierbinte.

— Nu cumva ești trimis de vreo autoritate? murmură omul care-l ajutase noaptea și, neîncrezător, încercă să ascundă patruzeci-cincizeci de știuleți de porumb, așezându-se în fața lor..

Călărețul ridică ochii ca să-și privească tovarășul. Clătină capul de la stânga la dreapta, cu buzele lipite de ulcică.

— Atunci ești om bun, *tatita*⁵⁰, spuse indianul, ascunzându-și bucuria și lăsând să rățăcească prin încăpere ochii lui de câine pierdut.

— Sunt fugar...

Omul nu se mai căzni să ascundă știuleții și se apropie de călăreț ca să-i mai toarne cafea. Canales nici nu putea vorbi de emoție.

— Tot așa și eu, señor; eu fug pentru că m-am dus să fur porumb. Dar nu-s hoț, pentru că pământul acela era al meu, dar mi l-au luat împreună cu catârii...

Generalul Canales se arată interesat de vorbele indianului, care urma să-i explice cum venea asta că fura și nu era hoț.

— Să vezi, *tatita*, eu fur fără să fiu hoț de meserie, căci mai înainte eu, așa cum mă vezi, eram stăpânul unei bucăți de pământ, pe-aici, pe-aproape, și a opt catâri. Aveam casa mea, femeia mea și copiii mei și eram cinstit ca și dumneata...

— Da, și apoi...

— Acum trei ani veni delegatul și-mi porunci, pentru ziua Domnului Președinte, să car brazieri cu catârii mei. I-am cărat, ce era să fac?... Dar când sosi și-mi văzu catârii, porunci să fiu

⁵⁰ *Tatita* (tătuțule), termen de respect afectuos folosit de indieni (n.t.).

băgat la închisoare, la secret, și, împreună cu primarul, un metis, își împărțiră animalele mele, iar când vrusei să cer ce era al meu, rodul muncii mele, delegatul îmi spuse că eram o fiară și că, dacă nu-mi închideam botul, avea să mă pună în lanțuri. Foarte bine, domnule delegat, i-am spus, faceți cu mine ce vreți, dar catării sunt ai mei. N-am apucat să spun mai mult, *tatita*, căci m-a lovit așa de tare cu centironul în cap, că aproape era să mă omoare...

Un surâs amar apărea și dispărea sub mustața căruntă a bătrânului militar căzut în dizgrație. Fără să ridice glasul, indianul continuă, pe același ton:

— Când am ieșit din spital, au venit niște oameni din sat să-mi spună că îi închiseseră și pe fii și că, pentru trei mii de *pesos*, i-ar lăsa liberi. Cum băieții mei erau tineri, alergai la comandant și-i spusei să mi-i lase liberi, să nu-i trimită la cazarmă, că eu o să-mi pun pământul zălog și-o să plătesc cei trei mii de *pesos*. M-am dus în capitală și acolo un avocat întocmi, în înțelegere cu un domn străin, înscrisuri în care spuneau că-mi dau cei trei mii de *pesos* împrumut cu ipotecă. Asta mi-au citit ei, dar de scris au scris altceva. După puțin, au trimis un om de la judecătorie, care mi-a spus să plec de pe pământul meu, că nu mai era al meu, fiindcă-l vândusem domnului aceluia străin pe trei mii de *pesos*. Eu am jurat pe Dumnezeu că nu-i adevărat, dar nu m-au crezut pe mine, ci pe avocat, așa c-a trebuit să plec de pe ogorul meu, în timp ce pe băieți, cu toate că mi-au luat cei trei mii de *pesos*, i-au dus la cazarmă; unul a murit păzind frontiera, altul a fugit și e ca mort, iar mama lor, femeia mea, a murit de friguri... Din pricina asta fur, *tatita*, fără să fiu hoț, fur chiar dacă m-ar omorî în bătai și m-ar arunca în temniță.

— ...Și asta apărăm noi, militarii!

— Ce zici, *tatita*?

În inima bătrânului Canales se dezlănțuia furtuna aceea pe care-o simte orice om cinstit pus în fața nedreptății. Îl durea sufletul de țara lui, era ca și când i-ar fi putrezit carnea pe el. Îl durea de la piele până-n măduvă, la rădăcina părului, sub unghii, între dinți. Care era realitatea? Să nu gândească niciodată cu capul, ci cu chipiul. Să fie militar pentru a menține la putere o clică de tâlhari, exploatatori și vânzători de patrie speriați de propria lor importanță era un lucru infamant și mult mai trist decât a muri de foame în exil. În numele cui îndrăznesc să ne ceară nouă, militarilor, lealitate față de niște

regimuri care trădează țara și poporul?...

Indianul se uita la general ca la un fetiș ciudat, fără să înțeleagă cele câteva cuvinte pe care le rostea acesta.

— Pleacă, *tatita*... că acum te pomenești cu jandarmii călări!

Canales propuse indianului să vină cu el în statul vecin, și indianul, care fără ogorul lui era ca un arbore dezrădăcinat, acceptă. Plata era bună.

Ieșiră din colibă fără să stingă focul. Drum deschis prin pădure cu lovituri de *machetes*⁵¹. În fața lor se pierdeau urmele de tigri. Umbră, lumină. Umbră. Lumină. Păienjeniș de frunze; în spatele lor văzură arzând coliba ca un meteor. Amiază. Nori încremeniți. Disperare. Lumina albă, orbitoare. Pietre și iar pietre. Insecte. Osemințe albe, calde ca rufele de corp proaspăt călcate. Sevă dospită – vârtej de păsări amețite. Apă cu sete. Tropic. Schimbare fără ore, căldură egală, mereu egală, mereu...

Generalul își puse pe ceafă o batistă, ca să se apere de razele soarelui. Alături de el, în pas cu catârul mergea indianul.

— Cred că dacă mergem toată noaptea mâine putem ajunge la frontieră, și-ar fi bine dac-am încerca să mergem puțin și pe șosea, căci trebuie să trec pe la *Las aldeas*, casa unor prietene...

— *Tatita*, ce vrei să faci? Pe șosea? Or să te găsească jandarmii!

— Hai, puțin curaj! Mergi după mine, că cine nu riscă nu câștigă, și prietenele acestea ne pot fi de mare folos!

— Vai, nu te duce, *tatita*. Și, tresărind, indianul adăugă: Auzi? Auzi, *tati*...?

Se apropia tropot de cai, dar aproape imediat încetă vântul și atunci, ca și cum s-ar fi întors din drum, rămase și zgomotul în urmă.

— Taci!

— Jandarmii, *tatita*, știu eu ce spun. Acum nu ne rămâne decât s-o luăm pe-aici, cu toate c-o să ocolim tare mult până să ieșim la *Las aldeas*!

Urmând pe indian, generalul se afundă pe un drumeag lăturalnic. Trebui să descalece și să coboare, trăgând catârul după el. Pe măsură ce-i înghițea prăvălea, se simțeau ca înlăuntrul unui melc, mai adăpostiți de amenințarea ce apăsa asupra lor. Se întuneca foarte repede. Umbrele se îngrămădiră

⁵¹ Cuțit lung și tăios, de dimensiunile unei săbii mici (n.t.).

în fundul văii adormite. Arbori și păsări păreau vestitori misterioși în vântul care se mișca într-un du-te-vino continuu, potolit. Un nou raș de praf roșatic, aproape de stele, fu tot ceea ce văzură ei din jandarmii care treceau în galop prin locul de unde se depărtaseră ei.

...Merseseră toată noaptea.

— Când o să sfârșim de urcat culmea asta o să zărim *Las aldeas, tatita*.

Indianul o luă înainte cu catârul, ca să dea de veste prietenelor lui Canales, trei surori necăsătorite, care-și petreceau viața între biserică și anghine, între rugăciuni și dureri de urechi, nevralgii faciale și junghiuri intercostale. Aflară știrea. Aproape să leșine. Primiră pe general în dormitor. În salon li se părea primejdios. La țară, să nu fie cu supărare, oaspeții intră strigând: „Ziua bună, ziua bună” de se aude până-n bucătărie. Generalul povesti ceea ce i se întâmplase cu voce calmă, domoală, ștergându-și o lacrimă atunci când vorbi despre Camila. Ele plângeau mahnite, așa de mahnite că pentru moment uitară de propria lor durere, moartea mamei, după care purtau doliu mare.

— O să vă înlesnim noi fuga, cel puțin ultimul pas, trecerea frontierei. Mă duc să culeg informații de pe la vecini... Trebuie să ne amintim de toți cei care fac contrabandă... Căci vadurile de trecere sunt aproape toate păzite de autorități.

Rostind aceste cuvinte, sora cea mare își întrebă din ochi surorile.

— Da, domnule general, nu vă rămâne decât fuga, așa cum spune sora mea; și fiindcă nu cred să vă strice ceva provizii, mă duc să vi le prepar.

La cuvintele surorii mijlocii, căreia până și durerea de măsele îi fugise de spaimă, mezina adăugă:

— Și cum domnul general va petrece toată ziua aici, cu noi, eu rămân cu dânsul ca să-l țin de vorbă și să nu mai fie așa de trist.

Generalul privi pe cele trei surori cu recunoștință – ceea ce făceau pentru el nu putea fi plătit – rugându-le, cu glas scăzut, să-i ierte multa supărare ce le-o pricinuia.

— Domnule general, nicio vorbă în plus!

— Să nu spuneți asta, domnule general!

— Copilele mele, înțeleg, știu cât sunteți de bune, dar am să vă compromit rămânând în casa voastră...

— Bine, dar în ceea ce ne privește, prietenii nu prea...

Închipuiți-vă, acum cu moartea mamei...

— Dar, spuneți-mi, de ce-a murit mama?

— Vă va povesti sora noastră, noi ne ducem să ne vedem de treburile...

Vorbise sora mai mare. Apoi suspină. Avea corsetul înfășurat în șorț și se duse să și-l pună la bucătărie, unde sora mijlocie, între purcei și păsări, pregătea proviziile.

— N-am putut-o duce în capitală și aici nu i-au putut identifica boala. Știți cum se întâmplă în cazuri de astea, domnule general. Și se simțea din ce în ce mai rău, biata mamă! A murit plângând, fiindcă ne lăsa singure pe lume. Ce puteam face? Dar să vedeți ce ni s-a întâmplat după aceea: nu avem, materialmente, cu ce plăti doctorul, căci ne ia, pentru cele cincisprezece vizite făcute, cam tot atâta cât face casa asta, care e tot ce-am moștenit de la tata. Îngăduiți-mi o clipă, mă duc să văd ce vrea însoțitorul dumneavoastră.

Când sora cea mică plecă, Canales adormi. Ochii închiși, trupul ca fulgul...

— Ce vrei, omule?

— Pentru numele lui Dumnezeu, unde-i locul acela... mă-nțelegeți...

— Mai încolo, vezi... după trăsuri...

Somnul generalului se țesea din liniște provincială. Mulțumirea câmpurilor semănate, duiosia șesurilor verzi și a floricelelor simple de câmp. Dimineața trecu odată cu spaima prepelițelor pe care vânătorii le stropeau cu alice, cu spaima neagră a unei înmormântări pe care preotul o stropea cu agheazmă și cu zbenguiala unui vițel neastâmpărat și jucăuș. În curtea celor trei surori nemăritate avură loc, între porumbei, evenimente importante: moartea unui seducător, o căsătorie și treizeci de împerecheri sub soare... Cum s-ar spune, mai nimic!

Cum s-ar spune, mai nimic! ieșeau să spună porumbeii la ușile cotețului lor; cum s-ar spune, mai nimic!...

La ora douăsprezece, cele trei surori deșteptară pe general pentru a prânzi. Orez cu *chipilin*⁵². Supă de vacă. Rasol. Friptură de pui. Prăjituri. Banane. Cafea.

— Ziua bună!...

Vocea delegatului întrerupse prânzul. Surorile se îngălbeniră, fără să știe ce să mai facă. Generalul se ascunse după o ușă.

— Nu vă speriați, fetelor, că doar nu-s dracul cu unsprezece

⁵² Plantă aromatică și narcotică, cu frunze mici, comestibilă (n.t.).

mii de coarne. Ce frică vă e de mine, și doar știți cât vă simpatizez!

Bietelor surori le dispăruse graiul.

— Și... nici așa, din greșeală, nu-mi spuneți să intru și să iau loc... măcar pe jos?...

Mezina oferi un scaun celei mai înalte autorități a satului.

— Mulțumesc. Dar cine lua masa cu dumneavoastră? Văd că sunt trei farfurii cu mâncare, și asta, a patra?...

Cele trei femei fixară deodată ochii în farfuria generalului.

— Da... într-adevăr... - bâigui cea mare, frământându-și mâinile de teamă.

Sora mijlocie îi veni în ajutor.

— Nu știm cum să vă explicăm, dar, cu toate că mama a murit, îi punem întotdeauna tacâmul la masă, ca să nu ne simțim așa, singure...

— Mi se pare mie că dumneavoastră o să cădeți la spiritism!

— Cu ce vă servim, domnule comandant?

— Mulțumesc, nu iau nimic, nevastă-mea mi-a dat să mănânc chiar adineauri, dar nu mi-am putut face siesta pentru că-am primit o telegramă de la Ministerul de Interne cu ordinul de-a lua măsuri împotriva dumneavoastră dacă nu-l plătiți pe doctor...

— Dar, domnule comandant, nu-i drept, știți și dumneavoastră că nu-i drept...

— Se poate să nu fie drept, dar când Dumnezeu poruncește, dracu tace...

— Firește!... exclamă cele trei femei cu lacrimile în ochi.

— Îmi pare rău că trebuie să vin c-o chestie așa de supărătoare, dar asta este și acum știți: nouă mii de *pesos*, casa sau...

În felul în care făcu stânga-mprejur, în care le întoarse spatele - un spate lat cât un trunchi de *ceiba*⁵³ - și în care se îndepărtă se simțea toată hotărârea abjectă a doctorului.

Generalul le auzea plângând. Închiseră poarta dinspre drum cu zăvor și bară, temându-se să nu se întoarcă delegatul. Lacrimile le cădeau, picurând, în farfurii.

— Ce amară e viața, domnule general. Dumneavoastră sunteți fericit că plecați pentru totdeauna din țara asta!

— Și cu ce vă amenință?... o întrerupse Canales pe sora cea mai în vârstă care, fără să-și șteargă lacrimile, spuse surorilor

⁵³ Arbore uriaș din America (n.t.)

ei:

— Povestiți-i una din voi...

— C-o scoate pe mama din mormânt... bolborosi cea mică.

Canales se uită atent la cele trei surori și încetă să mai mănânce:

— Cum vine asta?

— Așa cum auziți, domnule general, ne amenință c-o scoate pe mama din mormânt...

— Bine, dar nu se poate...

— Povestește-i...

— Da. Trebuie să știți, domnule general, că medicul pe care-l avem aici în sat e un ticălos fără pereche; ne spusese nouă oamenii, dar știți, până nu te frigi, nu te temi de foc, așa că ne-am lăsat păcălite. Ce vreți... E greu să-ți închipui că există oameni așa de răi...

— Mai luați câteva ridichi, domnule general...

Sora mijlocie îi întinse farfuria și în timp ce Canales se servea cu ridichi, mezina își continuă povestirea:

— Și ne-a prins... Trucul lui constă în a pune să se contruiască un cavou ori de câte ori are un bolnav în stare gravă; și cum rudele la orice se gândesc numai la înmormântare nu... Momentul o dată sosit – așa ni s-a întâmplat nouă – decât s-o bage pe mama în pământ am acceptat un loc în cavoul lui, fără să știm la ce ne expunem...

— Și cum toată lumea știe că suntem niște femei singure!... observă cea mai mare cu glasul întretăiat de suspine.

— Într-un cuvânt, domnule general, în ziua în care ne trimise socoteala, să ne vină leșin la toate trei: nouă mii de *pesos* pentru cincisprezece vizite, nouă mii de *pesos*, casa asta, fiindcă se pare că vrea să se căsătorească, sau...

— Sau, dacă nu-i plătim, i-a spus surorii mele – e ceva groaznic! – i-a spus să ne scoatem scârnavia din cavou!

Canales lovi cu pumnul în masă.

— Ticălosul!

Și iar dădu un pumn de zăngăniră farfuriile, tacâmurile și paharele. Deschidea și-și strângea degetele ca pentru a sugruma nu numai pe acel bandit cu titlu de medic, ci un întreg sistem social care-l făcea să cadă dintr-o rușine într-alta. „Pentru asta – își dădea el seama acum – li se promite celor umili împărăția cerurilor, basme din acelea popești, ca să rabde pe toți pungașii ăștia. Ei bine, nu! Destul cu împărăția gogoșilor! Jur că voi face o revoluție completă, de jos în sus și

de sus în jos; poporul trebuie să se răscoale împotriva atâtor paraziți, exploatatori de diplome, trântori cărora le-ar face bine să lucreze pământul. Să nu mai rămână un cap nezdrobot când e vorba de asemenea pungăși. Fiecare trebuie să dărâme ceva, să dărâme, să dărâme...”

Fuga fu fixată pentru ora zece noaptea, în înțelegere cu contrabandistul, un prieten de-al casei. Generalul scrisese mai multe scrisori, una foarte urgentă, pentru fiica lui. Indianul va merge, ca hamal, pe șosea. Nu-și luară rămas bun. Caii se depărtară cu copitele învăluite în cârpe. Lipite de-un perete, surorile plâneau în umbra unei ulicioare întunecoase. Ieșind la drumul mare, o mână opri calul generalului. Se auziră niște pași târșiți.

— Ce spaimă am tras, murmură contrabandistul, mi s-a tăiat răsuflarea! Dar n-aveți nicio grijă, sunt niște oameni care merg mai încolo, unde doctorul dă o serenadă iubitei dumnealui.

La capătul drumului ardea o grămăjoară de lemn de brad, iar limbile strălucirii ei luminoase împreunau și despărteau siluetele caselor, ale arborilor și ale celor cinci sau șase oameni adunați sub o fereastră.

— Care din ei e doctorul? Întrebă generalul cu pistolul în mână.

Contrabandistul struni calul, își ridică brațul și arătă cu degetul pe cel cu ghitară. O împușcătură sfâșie aerul, și omul căzu ca o banană ruptă din ciorchine.

— Uiuu!... Ce-ați făcut? Să fugim repede!... Or să pună mâna pe noi... repede... dați pinteni!...

— Ceea ce-ar tre-bui... să... fa-că... toți pentru a... li-bera... po-popul...! răspunse Canales cu vocea întretăiată de galopul calului.

Pașii animalelor deșteptară câinii, câinii deșteptară găinile, găinile cocoșii, cocoșii pe oameni – care reveneau la viață fără plăcere, căscând, întinzându-se, cu teamă...

Cei care veniseră la serenadă ridicară cadavrul doctorului. Din casele vecine ieșiră inși cu lanterne. Eroina serenadei nu putea plânge și, buimăcită de spaimă, pe jumătate goală, cu un lampion chinezesc în mână, țintuia cu ochi pierduți negura nopții ucigașe.

— Suntem pe lângă râu, domnule general, dar că să poți trece pe aici, prin locul ăsta, trebuie să fii bărbat, nu glumă, v-o spune unul care se pricepe... Ah, viață, dac-ai fi nesfârșită!...

— Cine vorbește de frică? răspunse Canales, care venea mai în urmă, călare pe un cal murg.

— Vedeți că, atunci când omul e urmărit, îl cuprind niște puteri grozave. Dumneavoastră țineți-vă bine de mine, să nu vă rătăciți!

Peisajul era difuz, aerul era când calduț, când înghețat ca sticla. Râul bolborosea în fundul prăpastiei.

Descălecară și, printr-o trecătoare, coborâră aproape în fugă. Contrabandistul priponi animalele într-un loc cunoscut, ca să le reia la întoarcere. Între umbre, râul părea un șirag nesfârșit de pete, care reflectau lumina cerului înstelat. În jurul lor plutea o vegetație ciudată: arbori cu frunzișul ciuruit de un vărsat verde, cu ochi de culoarea talcului și dinți albi. Alături de ei apa șopotea în somn, opacă, răspândind miros de broască...

Din piatră în piatră, săreau contrabandistul și generalul, amândoi cu pistoalele în mână, fără să rostească un cuvânt. Umbrele lor îi urmăreau ca niște *caiman*⁵⁴. Caimanii, ca niște umbre. Îi înțepau nori de insecte. Venin înaripat plutind în vânt. Mirosea a mare, a mare pescuită într-un năvod de pădure, cu toți peștii, cu stelele, cu ramurile de corali, cu madreporii, abisurile și curenții ei... Fire lungi, vâscoase, făcute parcă din bale de caracatiță, își legănau păienjenișul deasupra capetelor lor, ca un ultim semnal de viață. Nici fiarele nu cutează să pătrundă pe-acolo pe unde treceau ei. Canales întorcea capul în toate părțile, pierdut în mijlocul acelei naturi fatidice, inabordabilă și distrugătoare ca și sufletul vechilor stăpânitori ai locurilor acelora. Un caiman care, fără îndoială, gustase carne de om, atacă pe contrabandist, însă acesta avu timp să sară pe-o altă insuliță; generalul însă, pentru a se apăra, vru să dea înapoi, dar se opri ca pe marginea unui fulger când văzu că-l așteaptă alt caiman, cu fălcile deschise. Clipă hotărâtoare. Fiorul morții îi trecu prin tot corpul, își simți părul căzut pe față. Limba i se împletici. Mâinile i se zgârciră. Urmară trei împușcături și ecoul lor încă se repeta când el, folosindu-se de fuga animalului rănit care-i aținea calea, sărea pe altă piatră, viu și nevătămat. Contrabandistul trase mai multe focuri. Generalul, revenindu-și din spaimă, alergă să-i strângă mâna și-și arse degetele pe țeava armei pe care omul o ținea încă.

Când se despărțiră - la frontieră - mijlocul zorile. Peste smaraldul câmpului, peste munții cu codri deși, pe care păsările le prefăceau în cutii cu muzicuță, și peste păduri treceau norii -

⁵⁴ Reptilă din America, asemănătoare crocodilului. Ajunge pînă la 6 metri lungime (n.t.).

caimani – ducând pe spinările lor comori de lumină.

PARTEA A TREIA SĂPTĂMÂNI, LUNI, ANI...

XXVIII VORBE ÎN ÎNTUNERIC

Prima voce:

— Ce zi să fie azi?

A doua voce:

— Adevărat, ce zi o fi?

A treia voce:

— Așteptați... Pe mine m-au arestat vineri, vasăzică vineri... sâmbătă... duminică... luni... luni... Dar cât e de când sunt aici? Zău, ce zi o fi azi?

Prima voce:

— Eu simt așa... știți cum? Ca și cum am fi departe, foarte departe...

A doua voce:

— Ne-au uitat într-un mormânt dintr-un cimitir vechi, îngropați pentru totdeauna...

A treia voce:

— Nu vorbi așa!

Primele două voci:

— Să nu vor...

— ...bim așa!

A treia voce:

— Dar să nu tăcem totuși; tăcerea mă înspăimântă, mi se pare că o mână se întinde din întuneric ca să mă apuce de gât și să mă sugrume.

A doua voce:

— La dracu, vorbește dumneata, povestește-ne cum merg lucrurile prin oraș, că doar ești ultimul care l-ai văzut; ce face lumea, spune-ne tot ce știi... Uneori îmi închipui că orașul întreg a rămas în întuneric ca și noi, strâns între ziduri înalte, cu străzile îngropate în noroiul mort al tuturor iernilor. Nu știu dacă și vouă vi se întâmpla la fel, dar eu, la sfârșitul iernii, sufeream

la gândul c-o să se usuce noroiul. Când vorbesc de oraș, îmi vine-o poftă îndrăcită de-a mânca, aș dori niște mere de California...

Prima voce:

— Portocale, nu altceva! În schimb, eu aș fi fericit c-o ceașcă de ceai fierbinte!

A doua voce:

— Și când te gândești că în oraș totul trebuie să fie ca înainte, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, ca și cum noi n-am fi închiși aici. Tramvaiul continuă probabil să meargă. Ce oră să fie oare?

Prima voce:

— Să tot fie...

A doua voce:

— Habar n-am cât...

Prima voce:

— Să tot fie aproape de...

A treia voce:

— Vorbiți, vorbiți înainte, pe tot ce-aveți mai scump pe lume, vă rog să nu tăceți; tăcerea mă înspăimântă, mi se pare că o mână se întinde din întuneric ca să mă apuce de gât și să mă sugrume! Și adăugă, înfricoșat: Nu voiam să spun, dar mi-e teamă să nu ne bată.

Prima voce:

— Mușcă-ți limba! Trebuie să doară groaznic loviturile de bici.

A doua voce:

— Până și nepoții copiilor celor care-au fost biciuiți vor simți rușinea!

Prima voce:

— Nu vorbești decât blestemății, mai bine-ai tăcea!

A doua voce:

— Pentru paracliseri totul e blestem și păcat...

Prima voce:

— Da' de unde! Ți-au împuiat capul!

A doua voce:

— Spun că pentru paracliseri tot ceea ce face altul e păcat.

A treia voce:

— Vorbiți, vorbiți înainte, pe tot ce aveți mai scump pe lume, vă rog să nu tăceți, tăcerea mă înspăimântă, mi se pare că o mână se întinde din întuneric ca să ne apuce de gât și să ne sugrume!

În celula unde fuseseră închiși cerșetorii o noapte rămăseseră doar studentul și paracliserul, peste care fusese adus acum și avocatul Abel Carvajal.

— Arestarea mea, povestea Carvajal, a avut loc în condiții foarte grave pentru mine. Servitoarea, care se dusesse dimineața să cumpere pâine, se întoarse cu vestea că în jurul casei erau o mulțime de soldați. Veni și o spuse soției mele, soția mea mi-a spus mie, dar eu nu i-am dat importanță, crezând că, fără îndoială, e vorba de arestarea vreunor contrabandiști de rachiu. Am terminat cu bărbieritul, am făcut baie, am luat micul dejun și m-am îmbrăcat, cu gândul să mă duc să-l felicit pe Domnul Președinte. Eram cât se poate de fercheș. „Bună ziua, colega, ce miracol să te întâlnesc!” am spus eu Procurorului militar, pe care-l întâlnii, în mare ținută, pe pragul casei. „Am venit să te iau, îmi răspunse el; și, grăbește-te, că e târziu!” Am făcut câțiva pași împreună, și când mă întrebă dacă știam ce făceau soldații care înconjurau casele, îi răspunsei că nu. „Ei bine, atunci am să-ți spun eu: vin să te aresteze pe tine, prefăcutule!” L-am privit în față și-am înțeles că nu glumea. În acel moment, un ofițer m-a luat de braț și m-am pomenit în mijlocul unei escorte. M-au aruncat apoi în celula asta, așa cum eram: în frac și cu joben. După o pauză, adăugă: Acum vorbiți voi, tăcerea mă înspăimântă, mi-e frică!

— Vai! Ce-i asta? țipă studentul. Paracliserul are capul rece ca gheața!

— De unde știi?

— Pentru că-l pipăi și văd că nu mai simte nimic, așa că...

— Nu, nu-s eu...

— Dar atunci cine-i? Dumneata, domnule avocat?

— Nu...

— Atunci... e printre noi un mort!

— Nu, nu-i un mort, sunt eu...

— Dar cine ești dumneata? întrebă studentul. Ești înghețat tot.

O voce aproape stinsă răspunse:

— Sunt unul ca și dumneavoastră...

Primele trei voci:

— Ah!

Paracliserul povesti avocatului Carvajal cum a dat peste el nenorocirea.

— Într-o zi, ieșind din sacristie (și, povestind, se vedea cum iese, aievea, din sacristia frumos rânduită, care mirosea a

cădelnițe stinse, a lemn vechi, a aur din podoabe și a păr de mort), am trecut prin biserică (și se vedea cum trece, aieuea, prin biserică, tulburat de prezența pocalului de împărtășanie, de nemișcarea lumânărilor și mișcarea muștelor) și m-am dus să scot de pe uși înștiințarea privitoare la niște rugăciuni care se făcuseră săptămâna trecută pentru Fecioara Maria, așa cum îmi ceruse cineva din parohie. Dar – ghinionul meu – cum nu știu să citesc, în locul înștiințării am smuls hârtia cu sărbătorirea mamei Domnului Președinte, pentru care împrejurare se scosese și sfintele taine. Atât mi-a trebuit!... M-au arestat și m-au zvârlit în celula asta ca revoluționar!

Numai studentul păstra tăcere asupra motivelor arestării sale. Să vorbească despre plămânii lui bolnavi îl durea mai puțin decât să-și vorbească țara de rău. Propriile-i suferințe îi făceau bine într-o oarecare măsură, căci în felul acesta uita că se născuse în timpul unui naufragiu, că văzuse lumina zilei între cadavre, că deschisese ochii într-o școală fără ferestre, unde-i stinseseră luminița credinței fără să-i dea în schimb nimic; întuneric, haos, confuzie.

— Vorbiți, vorbiți mai departe, spuse Carvajal după o lungă tăcere; vorbiți mereu!

— Să vorbim despre libertate! murmură studentul.

— Poftim prilej! interveni paracliserul; să vorbești despre libertate în închisoare!

— Dar bolnavii nu vorbesc de sănătate în spital?

A patra voce spuse pe șoptite, întretăiat:

— ...Nu există speranță de libertate, prieteni; suntem osândiți să suferim cât va vrea Dumnezeu. Cetățenii care doresc binele patriei sunt departe, unii cerșesc în țară străină, alții putrezesc în vreo groapă comună. Într-o zi, drumurile se vor închide, îngrozite. Arborii nu vor mai da rod ca înainte. Porumbul nu va mai hrăni. Somnul nu va mai odihni. Apa nu va mai răcori. Aerul va ajunge de nerespirat. Vor urma plăgi și ciume, ciume și plăgi, și nu peste mult timp pământul se va cutremura și se va distruge totul. De-ar vedea-o ochii mei, căci suntem un popor blestemat. Glasurile cerului ne strigă când tună: „Netrebnicilor, spurcaților! Părtași la crimă!” Pe zidurile temnițelor, sute de oameni și-au lăsat creierii risipiți de gloanțele ucigașe. Marmura palatului e umedă de sângele nevinovaților. Unde să întorci ochii în căutarea libertății?

Paracliserul:

— Către Dumnezeu, care e atotputernic.

Studentul:

— De ce, atunci, nu răspunde?...

Paracliserul:

— Fiindcă asta e preasfânta lui vrere...

Studentul:

— Ce păcat!

A treia voce:

— Vorbiți, vorbiți înainte, vorbiți mereu, pe tot ce-aveți mai scump pe lume; tăcerea mă înspăimântă, mi-e frică, mi se pare că o mână se întinde din întuneric ca să ne apuce de gât și să ne sugrume!

— Mai bine să ne rugăm...

Vocea paracliserului pulveriza resemnarea creștină în cuprinsul celei. Carvajal, care trecea în cartierul său drept liberal și mare mâncător de popi, murmură:

— Să ne rugăm...

Dar studentul interveni:

— Ce-i asta „să ne rugăm”? Nu trebuie să ne rugăm deloc! Ci să încercăm să spargem ușa asta și să mergem la revoluție!

Brațele cuiva pe care nu-l vedea îl striviseră puternic, și pe obraz simți înțepătura de perie a unei bărbi îmbibate de lacrimi:

— Bătrânul profesor al Colegiului *San José de Los Infantes* poate muri liniștit, căci nu s-a pierdut totul într-o țară unde tineretul vorbește astfel!

A treia voce:

— Vorbiți, vorbiți, vorbiți înainte!

XXIX CONSILIU DE RĂZBOI

Dosarul procesului intentat lui Canales și Carvajal pentru rebeliune, complot și trădare, cu tot felul de circumstanțe agravante, se umflă mereu și-și spori numărul foilor în așa măsură, încât era cu neputință să-l citești dintr-odată. Paisprezece martori declarară toți, sub jurământ, că, aflându-se în noaptea de 21 aprilie la Portalul Domnului, loc în care se adunau să doarmă, ca de obicei, fiind săraci din cale-afară, văzură pe generalul Eusebio Canales și pe avocatul Abel Carvajal aruncându-se asupra unui ofițer care, identificat, s-a dovedit a fi colonelul José Parrales Sonriente. În ciuda rezistenței pe care acesta, ca un leu, le-o opusese în lupta dusă corp la corp, neputând să se apere cu armele, fiind atacat cu

forțe superioare și prin surprindere, colonelul fu strangulat. Mai declarau că, odată săvârșit asasinatul, avocatul Carvajal se adresa generalului Canales în termenii următori sau în alții asemănători: „Acum c-am scăpat de «omul cu măgărița», comandantii cazărmilor nu vor mai avea nimic împotriva să predea armele și să vă recunoască pe dumneavoastră, domnule general, ca șef suprem al armatei. Să ne grăbim, deci, că se va face ziuă și să ducem vestea celor adunați în casa mea, ca să porceadă la capturarea și omorârea Președintelui republicii și la formarea unui nou guvern.”

Carvajal nu-și revenea din uimire. Fiecare pagină din dosar îi rezerva o surpriză. Nu, mai degrabă îi stârnea râsul. Dar acuzarea era prea gravă ca să râdă. Și continua să citească. Citea la lumina unei ferestre ce dădea spre o curte îngustă. Se afla în sălița fără mobilă a condamnaților la moarte. În noaptea aceea trebuia să se întrunească consiliul de război al ofițerilor superiori care urmau să judece cauza. Îl lăsaseră acolo singur cu dosarul, ca să-și pregătească apărarea. Dar aceasta numai în ultima clipă. Îi tremura tot corpul. Citea fără să înțeleagă și fără să se oprească, chinuit de umbra care-i devora manuscrisul, cenușă umedă ce i se risipea puțin câte puțin printre mâini. Nu izbuti să citească mare lucru. Soarele scăpătă, lumina se stinse și o spaimă de astru care moare i se așeză, ca un nor, peste ochi. Ultimul rând, două cuvinte, o rubrică, o dată, o foaie... În zadar încercă să vadă numărul foii; asemeni unei pete de cerneală neagră, noaptea se răspândea peste coli, și el, sleit de puteri, rămase plecat peste dosar, ca și cum, în loc de-a i-l fi dat să-l citească i l-ar fi legat de gât înainte de a-l arunca într-o prăpastie. Lanțurile deținuților de drept comun răsunau de-a lungul curților pustii, iar mai departe se auzea înăbușit zgomotul vehiculelor de pe străzile orașului.

— Doamne-Dumnezeule, bietul meu trup înghețat are mai multă nevoie de căldură și ochii mei de lumină decât toți oamenii de pe emisfera pe care urmează, acum, s-o lumineze soarele. Dacă ei mi-ar cunoaște durerea, mai miloși decât tine, Doamne, mi-ar da înapoi soarele, ca să termin de citit...

Pipăind, număra și renumăra foile pe care nu le citise. Nouăzeci și una. Trecea și retrecea vârful degetelor peste paginile de hârtie groasă, încercând, în disperarea lui, să citească ca orbii.

În ajun îl aduseseră în secția a doua de poliție a Penitenciarului central bine păzit, într-o trăsură închisă, în plină

noapte; totuși, atât de mult îl bucură să se vadă, să se audă, să se simtă pe stradă, încât crezu, pentru o clipă, că-l duc acasă; cuvântul i se pierdu în gura amară, între veselie și lacrimi.

Zbirii îl găsiră cu dosarul pe brațe și cu dulceața străzilor umede în gură, îi smulseră hârtiile și, fără să-i adreseze un singur cuvânt, îl împinseră în sala unde era întrunit consiliul de război.

— Dar, domnule Președinte, îndrăzni să spună Carvajal generalului care prezida consiliul, cum aş putea să mă apăr dacă nici măcar nu mi s-a dat timp ca să citesc dosarul?

— Noi nu putem face nimic în această privință, îi răspunse generalul, termenele legale sunt scurte, orele trec și chestiunea e urgentă. Noi suntem chemați numai să pronunțăm sentința.

Ceea ce urmă după aceea fu pentru Carvajal ca un vis, jumătate rit, jumătate comedie bufă. El era principalul actor și-i privea pe toți din leagănul înalt al morții, înfiorat de golul dușmănos care-l înconjură. Totuși nu era înspăimântat; nu simțea nimic; neliniștea i se ștergea sub pielea-i amorțită. Va trece drept un om viteaz. Masa tribunalului era acoperită cu drapelul național, așa cum prescria regulamentul. Uniforme militare. Citirea hârtiilor. Multe hârtii. Jurăminte. Codul militar, ca o piatră, pe masă, pe drapel. Cerșetorii ocupau băncile martorilor. Labă-goală, cu figura lui veselă de bețiv, țeapăn, pieptănat, cârlionțat, știrb, nu pierdea niciun cuvânt din ceea ce se citea, niciun gest al Președintelui tribunalului. Salvador-tigrul urmărea dezbaterile cu demnitatea unei gorile, scobindu-și, între timp, nasul turtit și dinții ca grăunțele. Gura îi atârna de urechi. Văduvioara, înalt, osos, sinistru, își schimonosea fața-i ca de cadavru, surâzând membrilor tribunalului. Lulo, rotofei, cu fața brăzdată, pitic, cu accese când de râs, când de mânie, apucat sau de dragoste sau de ură, închidea ochii și-și astupa urechile ca să se știe că nu vrea să vadă și să audă nimic din ceea ce se petrecea acolo. Don Juan, înfofolit în nelipsita lui redingotă zdrențăroasă, mărunțel, îngândurat, cu îmbrăcămintea lui pe jumătate uzată, care respira încă o oarecare bunăstare burgheză: cravată lată de jachetă, îmbibată cu toate sosurile, pantofi de lac cu tocurile tocite, cămașă cu plastron și manșete detașabile, iar ca ultimă trăsătură de eleganță de mare senior, pălărie de paie și o surzenie completă. Don Juan, care nu auzea nimic, număra soldații așezați de-a lungul pereților, la doi pași unul de altul. Alături de el stătea Ricardo zis și Muzicantul, care-avea capul și parte din

față acoperite cu o batistă colorată, nasul roșu și o barbă ca o mătură, murdară de resturi de mâncare. Muzicantul vorbea singur, cu ochii ațintiți asupra pântecelui umflat al surdo-mutei, care lăsa să-i cadă saliva pe bănci și se scărpină de păduchi la subsuoara stângă. După surdo-mută venea Papagalul, un negru cu o singură ureche, iar după acesta, Otreapa, o femeie sfrijită, chioară, mustăcioasă și mirosind a saltea veche.

După citirea actului de acuzare, Procurorul, un militar cu părul tuns ca peria, cu capul mic, cu gulerul vestonului de două ori mai larg decât gâtul, se ridică în picioare, cerând ca acuzatul să fie condamnat la moarte. Carvajal se întoarse să se uite la membrii tribunalului, căutând să vadă dacă erau în toate mințile. Primul de care dădu cu ochii era din cale-afară de beat. Pe drapel, mâinile lui negricioase se profilau ca mâinile celor care „trag” la roata norocului pe la bâlciurile sătești. Urma un ofițer foarte oacheș, de asemenea turmentat. Iar Președintele, care făcea impresia unui desăvârșit alcoolic, aproape cădea pe jos de beat.

Nu putu să se apere. Încercă să spună câteva cuvinte, dar imediat avu dureroasa impresie că nu-l auzea nimeni – și, într-adevăr, nu-l auzea nimeni. Vorba i se fărâmița în gură ca o bucată de pâine muiată.

Sentința, redactată și scrisă de mai înainte, părea ceva imens, covârșitor, față de cei care o „pronunțau”, simpli executanți, păpuși de aur și pastramă; față de cerșetorii cu ochi de broască și umbră de șerpi, care pătau cu rotogoale negre podeaua de dale portocalii; față de soldățașii care-și sugeau cureaua chipiului; față de mobilele tăcute, ca și cele din casele unde s-a săvârșit o crimă.

— Declar recurs împotriva sentinței! strigă Carvajal cu voce groasă și răgușită, îngropată până-n fundul gâtului.

— Lasă-te de glume, îi replică Procurorul, aici nu are curs recursul; ce să ne mai pierdem vremea cu fleacuri?

Un pahar de apă imens, pe care-l putu lua fiindcă avea imensitatea în mâini, îl ajută să înghită ceea ce încerca să expulzeze din corpul lui: ideea suferinței, a mecanismului morții, ciocnirea dintre gloanțe și oase, sângele de pe pielea vie, ochii înghețați, rufele căldute, pământul. Dădu înapoi paharul cu teamă și rămase cu mâna întinsă, până când găsi puterea de-a se hotărî să facă o mișcare. Nu primi țigara pe care i-o oferiră. Își ciugulea gâtul cu degete tremurătoare, lăsând să rătăcească pe zidurile văruite ale sălii o biată privire

fără spațiu, desprinsă din palidul ciment al feței sale.

Printr-un coridor îngust, plin de curenți de aer, îl duseră mai mult mort decât viu. Avea gura amară, picioarele moi și câte o lacrimă mare în colțul fiecărui ochi.

— Hai, bea o înghițitură, îi spuse un locotenent cu ochi de cocor.

Duse sticla la gura pe care și-o simțea nemăsurat de mare și bău.

— Locotenente, se auzi o voce din întuneric, mâine vei face parte din plutonul de execuție. Avem ordin să nu arătăm niciun fel de bunăvoință față de delicvenții politici.

După câțiva pași, îl îngropară într-o celulă de trei metri lungime pe doi și jumătate lățime, în care se aflau doisprezece oameni condamnați la moarte, neputând să se miște din lipsă de spațiu, înghesuiți unii în alții ca sardelele. Carvajal fu numărul 13. După plecarea soldaților, respirația apăsătoare a acelei mase de oameni în agonie umplu dintr-odată tăcerea subteranei pe care-o tulburau țipetele, venite din depărtare, ale unuia ce fusese zidit de viu.

De două sau de trei ori se trezi Carvajal numărând, mecanic, țipetele acelui nefericit condamnat să moară de sete: Șaizeci și două!... Șaizeci și trei!... Șaizeci și patru!...

Mirosul murdăriei răscolite și lipsa de aer îl năuciră și, închis în el, smuls din acel grup de ființe umane, număra țipetele celui zidit de-a lungul prăpăstiilor infernale ale deznădejii.

Lucio Vásquez se plimba afară, prin fața celulelor, cu fața galbenă ca șofranul – avea icter – cu unghiile și ochii de culoarea frunzelor de stejar toamna. În mizeria în care se afla, îl susținea numai ideea de-a se răzbuna într-o zi pe Genaro Rodas, pe care-l socotea cauza nenorocirii lui. Întreaga-i existență se hrănea din această îndepărtată speranță neagră și dulce ca turtele cu melasă. Ar fi așteptat o veșnicie, numai să se poată răzbuna – atâta noapte neagră adăpostea în ființa lui de vierme orb – și numai viziunea cuțitului care spintecă măruntaiele și lasă o rană ca o gură căscată mai limpeză puțin gândurile-i otrăvite. Cu mâinile înțepenite de frig, nemișcat ca o ramă de lut galben, ceas cu ceas savura Vásquez ideea răzbunării. Să-l omoare! Să-l omoare! Și, ca și cum l-ar fi avut pe dușman aproape, sfâșia întunericul cu mâna, simțea mânerul înghețat al cuțitului, și ca o fantomă care face repetiția unor anumite gesturi, se năpustea, în imaginație, asupra lui Rodas.

Țipătul celui zidit îl făcea să tremure.

— *Per dio, per favori*⁵⁵... aaapă! Apă! Apă! Apă!

Cel zidit de viu se năpustea asupra ușii care fusese desființată, pe din afară, de un zid de cărămizi. Se năpustea asupra zidurilor, asupra podelei.

— Apă, Tineti! Apă, Tineti! Apă, *per dio*, apă, *per favori*, Tineti!

Secate lacrimile, secată saliva, fără nimic umed, fără nimic răcoritor, cu gâtlejul numai spini și jăratic, învârtindu-se, învârtindu-se neconținut într-o lume amețitoare de lumini și de pete albe, țipătul lui revenea mereu, lovea ca un ciocan.

— Apă, Tineti! Apă, Tineti!

Un chinez cu fața ciupită de vărsat îngrijea deținuții. Din secol în secol, trecea ca o ultimă răsuflare a vieții. Există oare aieva acea ființă ciudată, semidivină, sau era o închipuire de-a lor, a tuturor? Murdăriile călcate în picioare și țipătul celui zidit de viu îi amețea și, poate – cine știe? – acel înger binefăcător era numai o viziune fantastică.

— Apă, Tineti! Apă, Tineti! *Per dio, per favori*, apă, apă, apă!

Iar acel du-te-vino al soldaților care intrau și plecau, tropăind cu bocancii pe lespezi, continua; și dintre ei, câte unii răspundeau, chicotind, celui zidit de viu:

— Tirolezule, tirolezule! Ai înghițit papagalul care vorbea stâlcit?

— Apă, *per dio, per favori*, apă, *signori*, apă, *per favori*!

Vásquez își mesteca răzbunarea, și țipătul italianului lăsa în aer o sete de burete stors. O salvă de focuri de pușcă îi tăie răsuflarea; începeau execuțiile. Să tot fi fost ora trei dimineața.

XXX

CĂSĂTORIE „IN EXTREMIS”

— O bolnavă pe moarte la vecini!

Din fiecare casă ieși câte o fată bătrână.

— O bolnavă pe moarte la vecini!

Cu figură de recrutar și cu gesturi de diplomat, ieși din *Casa celor două sute* o femeie numită Petronila, care, în lipsă de altă atracție, ar fi putut, cel puțin, să se numească Berta. Cu veșminte de epocă merovingiană⁵⁶ și cu fața gălbejită ieși, tot

⁵⁵ Pentru Dumnezeu, vă rog... (it.) (n.t.).

⁵⁶ Epoca primei dinastii regale în Franța, care-și trage numele de la Merovec, primul rege (448—458) și se încheie cu Childéric al III-lea, în anul 751 (n. r.).

de la *Cele două sute*, altă prietenă, al cărei nume era Silvia. Cu corsetul sau mai bine zis cu armura înfiptă în carne, cu pantofii strângându-i bătăturile și cu lanțul de ceas petrecut în jurul gâtului ca o funie de spânzurătoare, mai veni la fața locului și o cunoștință de-a Silviei, numită Engracia. Cu capul în formă de inimă – ca viperele – răgușită, scundă și bărbătoasă, se adăugă și o vară a Engraciei – nu mai groasă decât un picior al acesteia – foarte amatoare de a povesti calamitățile relatate prin almanahuri, de-a anunța sosirea cometelor, a Anticristului și-a vremurilor în care, potrivit profețiilor, bărbații se vor cățăra în copaci de frica femeilor prea îndrăznețe, iar acestea se vor urca după ei ca să-i dea jos.

O bolnavă pe moarte la vecini! Ce veselie! N-o gândeau lămurit, dar aproape c-o spuneau, bucurându-se cu voce dulce de un eveniment din care, oricât ar tăia ele cu foarfecele bârfelii, va rămâne destulă și chiar prea multă pânză pentru ca fiecare să croiască faptul pe măsura ei.

Masacuata le primea.

— Surorile mele sunt gata, anunța Petronila, fără să spună însă pentru ce erau gata.

— Cât despre îmbrăcăminte, dacă, e nevoie, puteți conta, bineînțeles, pe mine, observa Silvia.

Iar Engracia, mica Engracia, care atunci când nu mirosea a pomadă răspândea un miros de supă de vacă, adăuga, rostind cuvintele pe jumătate, sufocată de corset:

— După ce mi-am terminat ora de rugăciune, am spus și-un *salve* pentru sufletele din purgatoriu, căci cred că e de mare trebuință!

Vorbeau cu glas scăzut, îngrămădite în camera din fundul prăvăliei, încercând să nu tulbure tăcerea care învăluia patul bolnavei ca un produs farmaceutic și să nu supere nici pe domnul care veghea acolo zi și noapte. Un domn foarte bine. Foarte bine. Se apropiau de pat în vârful picioarelor, dar mai mult pentru a vedea fața domnului aceuia decât pentru a vedea ce-i cu Camila – spectru cu gene lungi, cu gâtul alb, slab și cu părul răvășit; și cum bănuiau că e ceva la mijloc – ce act de devotament nu ascunde ceva la mijloc? – nu se liniștiră până nu izbutiră să smulgă patroanei secretul. Era logodnicul ei. Logodnicul ei! Logodnicul ei! Vasăzică asta era! Vasăzică era logodnicul ei! Și fiecare repetă cuvântul acesta de aur, afară de Silvia; aceasta plecă pe furiș, îndată ce auzi că bolnava, Camila, e fata generalului Canales, și nu se mai întoarse. Nu voia să

aibă nicio legătură cu dușmanii guvernului. „O fi domnul acela logodnicul ei – îşi spunea – şi o fi şi foarte bun prieten cu Preşedintele, dar eu sunt sora fratelui meu şi fratele meu e deputat şi, Doamne fereşte, l-aş putea compromite.” În stradă, ea continuă să repete: „Doamne fereşte!”

Chip-de-înger nu dădu atenţie fetelor acelora bătrâne care, în marea lor milostenie, nu numai c-o vizitau pe bolnavă, dar se apropiiau şi de logodnic, dornice să-l consoleze. Le mulţumi fără să audă ce-i spuneau – vorbe goale – cu tot sufletul atent la geamătul mecanic, înfiorător, agonizant al Camilei. Nu răspunse nici la efuziunea cu care-i strângeau mâinile. Doborât de durere, simţea cum îi pătrunde frigul în oase. Senzaţie de ploaie şi de amortire în membre, de contopire cu fantomele din preajmă, invizibile, într-un spaţiu mai cuprinzător decât viaţa, în care aerul era singur, lumina singură, umbra singură şi singure lucrurile.

Doctorul îi sfărâma cercul gândurilor:

— Atunci, doctore...

— Numai o minune!

— O să mai veniţi, nu?

Masacuata nu stătea locului nicio clipă, şi tot nu-i ajungea timpul. Spăla acuma pentru alţii, muia rufele vecinilor dis-de-dimineţa, apoi se ducea la penitenciar cu mâncarea pentru Vásquez, despre care nu reuşea să afle nimic; la întoarcere săpunea, limpezea şi întindea rufele, şi-n timp ce se uscau, alerga acasă, unde deretica şi făcea şi alte multe treburi: Schimba bolnava, aprindea lumânări sfinţilor, îl silea pe Chip-de-înger să mănânce câte ceva, îl primea pe doctor, mergea la farmacie, suporta „moliile de biserică”, cum le spunea ea fetelor bătrâne, şi se certa cu patroana plăpumăriei. „Plăpumi pentru trântori!” striga în poarta prăvăliei, făcând un gest de dispreţ ca şi cum ar alunga muştele cu o cârpă. „Plăpumi pentru trântori!”

— Numai o minune!

Chip-de-înger repetă cuvintele medicului. O minune, continuarea arbitrară a ceea ce e pieritor. Simţea nevoia să-i strige lui Dumnezeu ca să săvârşească minunea, în timp ce lumea i se scurgea printre degete, inutilă, potrivnică, nesigură, fără raţiunea de-a fi.

Şi toţi aşteptau deznodământul dintr-un moment într-altul. Urletul unui câine, o bătaie în uşă, dangătul clopotului de la biserica La Merced îi făceau să-şi facă cruce şi să exclame, între

două suspine:

— Și-a dat sufletul!... Da, i-a sunat ceasul! Săracul logodnic!... Ce să-i faci?! Facă-se voia Domnului! Ce-i omul, când stai să te gândești!

Petronila povestea întâmplările acestea unuia din oamenii aceia care îmbătrânesc păstrându-și o față de adolescent, profesor de engleză și de alte anomalii, numit în mod familiar Tícer⁵⁷. Ea voia să știe dacă însănătoșirea Camilei se putea obține prin mijloace supranaturale, și Tícer trebuia s-o știe, pentru că, pe lângă lecțiile de engleză, își petrecea timpul liber studiind teozofia, spiritismul, magia, astrologia, hipnotismul și științele oculte. Inventase chiar și o metodă pe care o intitulase „Cum se pot găsi, prin mijloace vrăjitoarești, comorile ascunse în casele bântuite de fantome”. Niciodată nu putuse să-și explice Tícer pasiunea lui pentru necunoscut. De tânăr vădise porniri eclesiastice, dar o femeie căsătorită, experimentată și energică se interpușe între el și psalmii pe care trebuia să-i cânte. Lepădă sutana și, fără veșmintele lui preoțești, se simți zăpăcit și singur. Părăsi seminarul pentru școala de comerț, pe care ar fi terminat-o cu succes dacă n-ar fi trebuit să fugă de-acolo din pricina unui profesor de contabilitate. Mecanica îi deschise brațele ei negre de funingine – mecanica inferioară, a fierăriilor – și intră ca mănuiitor de foale într-un atelier din apropierea casei, dar, neobișnuit cu munca și având și-o constituție delicată, părăsi repede meseria. Ce nevoie avea el de meserie, el, singurul nepot al unei doamne foarte bogate, care voise să-l dedice preoției și care, cu toate cele întâmplate, nu renunțase încă, sărăcuța de ea, la această intenție? „Întoarce-te la biserică, îi spunea, și nu-ți mai pierde vremea zadarnic; întoarce-te la biserică, nu vezi că lumea te dezgustă, că ești pe jumătate înnebunit și slab ca un mieluşel? C-ai încercat de toate, dar nu te mulțumește nimic; ai fost militar, muzicant, toreador!... Ei bine, dacă nu vrei să fii preot, fă-te atunci profesor. Dă lecții, să zicem, de engleză. Dacă Domnul nu te-a ales, alege-i tu pe copii; engleza-i mai ușoară decât latina și mai folositoare, iar cine dă lecții de limba engleză e bănuț de elevi c-o și vorbește, chiar dacă ei nu-l înțeleg; cu atât mai mult cu cât nu-l înțeleg.”

Petronila coborî vocea, așa cum făcea întotdeauna când destăinuia cuiva vreun secret.

— Mai e un logodnic la mijloc, Tícer, un logodnic care-o

⁵⁷ De la englezescul *teacher*, care înseamnă profesor (n.t.).

adoră, o idolatrizează și care, deși a răpit-o, a respectat-o, așteptând binecuvântarea bisericii. Un asemenea lucru nu se vede în toate zilele.

— Și astăzi mai puțin ca oricând, fata mea! adăugă trecând prin sală, cu un buchet de trandafiri în mână, cea mai înaltă femeie din *Casa celor două sute*, așa de înaltă, încât părea că propriu-i corp îi servește drept scară.

— Tícer, un logodnic care-a îngrijit-o zi și noapte și care, fără îndoială, va muri odată cu ea.

— Și dumneata, Petronila – Tícer vorbea încet și gros – spui că domnii medici de la facultate s-au declarat neputincioși de-a o smulge din brațele Parcelor⁵⁸?

— Da, domnule, neputincioși de trei ori au condamnat-o.

— Și, Nila, dumneata spui că numai o minune o poate salva?

— Desigur... iar logodnicul e într-o stare de ți se rupe inima.

— Ei bine, eu am cheia; vom provoca minunea. Morții nu i se poate împotrivi decât iubirea, pentru că amândouă sunt deopotrivă de puternice, așa după cum spune *Cântarea Cântărilor*; și dacă, după cum mi-ai spus, logodnicul acestei domnișoare o adoră, dacă o iubește adânc, din tot sufletul și cu tot trupul, dacă o iubește cu gândul de-a se căsători, ar putea-o salva de la moarte săvârșind taina căsătoriei. Potrivit teoriei mele despre grefe, aceasta e singura soluție care poate folosi în acest caz.

Petronila fu cât pe-acți să leșine în brațele lui Tícer. Răscoli toată casa, se duse pe la prietene, o puse în mișcare pe Masacuata, însărcinând-o să vorbească cu preotul, și în aceeași zi Camila și Chip-de-înger se căsătoriră pe pragul necunoscutului. Cu mâna-i dreaptă, înfierbântată, favoritul strânse pe aceea a Camilei, lungă, subțire și rece ca un cuțit de fildeș, în timp ce preotul citea cuvintele latine sacramentale. Asistau „cele două sute”, Engracia și Tícer, îmbrăcat în negru. La terminarea ceremoniei Tícer exclamă:

— *Make thee another self, for love me!...*⁵⁹

XXXI SANTINELE DE GHEAȚĂ

⁵⁸ Cele trei divinități care, potrivit mitologiei greco-romane, răsuceau firul vieții muritorilor: una ținea furca, alta torcea, iar a treia tăia firul (n.t.).

⁵⁹ De dragul meu, caută de te schimbă!... (Engl.) (n. r.).

În vestibulul penitenciarului străluceau baionetele soldaților din gardă așezați față-n față pe două rânduri, asemeni călătorilor într-un vagon întunecat. Dintre vehiculele care treceau, se opri brusc o trăsură. Vizitiul, lăsându-se pe spate ca să poată trage de hățuri cu mai multă putere, se legăna dintr-o parte în alta ca o păpușă din cârpe murdare, mormăind printre dinți o înjurătură. Încă nițel și ar fi căzut. Peste zidurile netede și înalte ale clădirii sinistre alunecă scârțâitul roților oprite de frâne, și un individ pântecos, care abia atingea pământul cu picioarele-i scurte, se dădu jos din trăsură, încet-încet. Vizitiul, simțind că trăsura se ușurează de greutatea Procurorului militar, strânse țigara stinsă între buzele lui uscate – ce fericire să rămână singur cu caii! – lăsă hățurile moi și trase alături, ca să aștepte lângă o grădiniță rece și încremenită ca însăși trădarea, tocmai în momentul în care îngenunche o femeie la picioarele Procurorului, implorându-l s-o asculte.

— Ridicați-vă, doamnă! Așa nu vă pot asculta; nu, nu, ridicați-vă, vă rog... Cum nu am onoarea să vă cunosc...

— Sunt soția avocatului Carvajal...

— Ridicați-vă...

Ea îi tăie cuvântul:

— Ziua și noaptea, la orice oră, la dumneavoastră acasă, la mama dumneavoastră, la birou, în toate părțile, v-am căutat fără a izbuti să vă întâlnesc. Numai dumneavoastră știți ce s-a întâmplat cu bărbatul meu, numai dumneavoastră știți, numai dumneavoastră îmi puteți spune! Unde e? Ce-i cu el? Spuneți-mi, vă rog, dacă-i viu! Spuneți-mi, vă rog, că e viu!

— Tocmai, doamnă... Consiliul de război care va judeca procesul colegului meu a fost citat de urgență pentru noaptea aceasta.

— Aaah!

De bucurie, buzele ei rămaseră întredeschise, înfiorându-se ca acelea ale unei răni. Vasăzică trăiește! Vestea se împleti cu speranța. Viu!... Și cum e nevinovat, în curând liber...

Dar Procurorul, fără să-și schimbe expresia rece a feței, adăugă:

— Situația politică a țării nu permite guvernului niciun fel de clemență față de dușman. E singurul lucru pe care vi-l pot spune, doamnă. Duceți-vă la Domnul Președinte și implorați-l pentru viața soțului dumneavoastră, care poate fi condamnat la moarte și împușcat, conform legii, în termen de douăzeci și patru de ore.

— Vă... vă... vă... implor...

— Legea e deasupra oamenilor, doamnă, și în afară de cazul când Domnul Președinte îl grațiază...

— Vă... vă...

Nu putu spune mai mult. Albă ca și batista pe care-o sfâșia cu dinții, rămase încremenită, absentă, frângându-și mâinile.

Procurorul intră pe poarta înțesată de baionete. Strada, însuflețită pentru moment de trecerea trăsurilor care se întorceau de la plimbarea făcută în oraș, pline de doamne și domni eleganți, rămase singură și obosită. Un tren minuscule apărură pe o stradă între scântei și fluierături și dispărură schiopătând pe șine...

— Vă... vă...

Nu putu spune mai mult. Un clește de gheață, cu neputință de sfărâmat, îi strângea gâtul, iar trupul părea că-i alunecă de la umeri spre pământ. Nu mai era decât o rochie goală - cu cap, mâini și picioare. Auzi huruitul unei trăsură care mergea pe stradă. O opri. Când își încovoie capul și se traseră îndărăt ca pentru a face un salt, caii se îngroșară ca niște lacrimi. Porunci vizitiului s-o ducă la vila Domnului Președinte cât mai repede cu putință, dar graba ei, deznădăjduita ei grabă era așa de mare, încât, deși caii goneau din răsuputeri, ea cerea mereu vizitiului să-i zorească și mai tare... Acum ar fi trebuit să fie acolo... Să mână mai repede... Trebuia să-și salveze bărbatul... Mai repede... Mai repede... Mai repede... Smulse biciul din mână vizitiului... Trebuia să-și salveze bărbatul... Biciuți fără milă, caii porniră și mai repede... Biciul le ardea spinările... să-și salveze bărbatul... Ar fi trebuit să fie acolo... Dar trăsură nu mergea, ea simțea că nu merge, că roțile se învârtesc în jurul osiilor adormite fără să înainteze, că rămân mereu în același punct... Dar ea trebuia să-și salveze bărbatul... Da, da, da - i se despleti părul - să-l salveze... - i se sfâșie bluza - ...să-l salveze... dar trăsură nu mergea, ea simțea că nu merge, mergeau numai roțile dinainte, ea simțea că partea dinapoi rămâne în urmă, că trăsură se lungea ca burduful unui aparat de fotografiat și caii se vedeau tot mai mici... Vizitiul îi smulsese biciul din mână. Nu putea continua astfel... Da, da, da... Ba da... ba nu... ba da... ba nu... Dar de ce nu?... Cum, nu?... Ba da... Ba nu... Își smulse inelele, broșa, cerceii, brățara și le aruncă vizitiului în buzunarul hainei, implorându-l să nu oprească trăsură. Trebuia să-și salveze bărbatul. Și nu mai ajungeau odată... Să ajungă, să implore și să-l salveze, dar nu mai ajungeau... Pietre, gropi,

praf, noroi uscat, ierburi, și nu mai ajungeau... Stăteau nemișcați ca sârmele de telegraf, ba mergeau chiar înapoi ca stâlpii de telegraf, ca tufișurile de *chilca*⁶⁰ și de urzici, ca ogoarele nesemănate, ca lucirile aurite ale amurgului, ca răspântiile singuratice și ca boii nemișcați.

În sfârșit cotiră către reședința prezidențială pe un drum care se pierdea între arbori și trestii de zahăr. O înăbușeau bătăile inimii. Drumul trecea printre căsuțele unui orășel curat și pustiu. Începură să întâlnească trăsuri care se întorceau de la domeniile prezidențiale – landouri, calești, *sulkys*⁶¹ – ocupate de persoane cu fețe și haine foarte asemănătoare. Zgomotul se apropia, zgomotul roților pe pietrele pavajului, zgomotul făcut de copitele cailor... Și nu mai ajungeau, nu mai ajungeau odată... Pe lângă cei care se întorceau în trăsuri – funcționari în disponibilitate și militari de grade inferioare, corpolenți și bine îmbrăcați – reveneau, pe jos, fermieri chemați urgent de Domnul Președinte cu luni în urmă, țăranii cu niște pantofi ca pungile de piele, învățătoare care se opreau să-și tragă răsuflarea la fiecare pas – aveau ochii orbiți de praf, pantofii rupți și fustele răsfrânte – precum și grupuri de indieni care, deși declarați locuitori de municipii, aveau fericirea să nu înțeleagă nimic din toate acestea. Să-l salveze – da, da, dar nu mai ajungeau odată!... Primul lucru era să ajungă, să ajungă înainte de-a se termina audiențele, să ajungă, să se roage, să-l salveze... Dar nu mai ajungea odată! Și nu mai avea mult, doar să iasă din orășel. Ar fi trebuit să fie acolo, dar orășelul nu se mai sfârșea. Pe drumul acesta trecuseră statuile lui Isus și ale Fecioarei într-o procesiune din joia Paștelui. Haitele de câini de la reședință, întristate de muzica trompetelor, urlaseră groaznic la trecerea cortegiului prin fața Domnului Președinte, care apăruse într-un balcon sub baldachin de covoare violete și flori de bughenvil⁶². Încovoiat sub greutatea crucii, Isus trecu prin fața Cezarului, și către Cezar se îndreptă admirația femeilor și a bărbaților. Nu era destulă suferință, nu erau de-ajuns lacrimile vărsate oră de oră, nu era destul că familii și orașe îmbătrâneau de mâhnire; pentru sporirea batjocurii mai era nevoie ca pe sub ochii Domnului Președinte să treacă și imaginea lui Cristos pe moarte, și el trecu, cu ochii încețoșați, sub un baldachin de aur, care era o infamie, între două rânduri

⁶⁰ Arbust balsamic, cu frunze verzi de culoare deschisă și flori galbene (n.t.).

⁶¹ Un fel de cabrioletă (n.t.).

⁶² Plantă agățătoare, specifică Americii tropicale, denumită astfel după exploratorul francez Bougainville (n.t.).

de paiețe, în sunetul țipător al unei muzici păgâne.

Trăsura se opri la poarta augustei rezidențe. Soția lui Carvajal pătrunse înăuntru, aproape alergând, pe o alee străjuită de arbori cu coroana bogată. Un ofițer îi ieși în cale, voind s-o oprească.

— Doamnă, doamnă...

— Am venit să-l văd pe Președinte...

— Domnul Președinte nu primește, doamnă; întoarceți-vă...

— Ba da, ba da, pe mine mă primește, eu sunt soția avocatului Carvajal... Și continuă să alerge, scăpând din mâinile ofițerului care se luă după ea chemând-o la ordine. Ajunse lângă un pavilion slab luminat în tristețea amurgului. Se pregătesc să-mi împuște bărbatul, domnule general!...

Prin casa care părea mai degrabă o jucărie se plimba, cu mâinile la spate, un om înalt, blond, tatuat peste tot de fireturi și galoane. I se adresă lui:

— Se pregătesc să-mi împuște bărbatul, domnule general!

Ofițerul care o urmărise de la poartă îi repeta mereu, neosteniți că era imposibil să-l vadă pe Președinte.

Cu toată buna lui educație, generalul îi răspunse tăios:

— Domnul Președinte nu primește, doamnă; faceți-mi plăcerea de-a vă retrace, vă rog...

— Vai, domnule general! Ce-o să mă fac fără soțul meu, ce-o să mă fac? Nu, nu, domnule general! Domnul Președinte o să mă primească. Faceți-mi loc, anunțați-mă. Gândiți-vă că se pregătesc să-mi împuște bărbatul!

Bătăile inimii i se auzeau sub rochie. Vru să le cadă în genunchi - n-o lăsară. Își simțea timpanele sfredelite de tăcerea cu care-i răspundeau la rugăminți.

Se lăsa noaptea și frunzele veștede foșneau ca înfricoșate de vântul care le târa încoace și încolo. Se prăbuși pe o bancă. Oameni de gheață neagră. Artere stelare. Suspinele plânsului aveau pe buzele ei un sunet sec, uscat, ca niște ciucuri scrobiți, aproape ca niște cuțite. Din colțurile buzelor, saliva i se prelingea împreună cu bolboroseala gemetelor. Se prăbuși pe-o bancă pe care o udă cu lacrimi ca și cum ar fi fost o piatră de tocilar. Mai luând-o cu binișorul, mai îmbrâncind-o, izbutiră s-o ducă din locurile acelea unde se afla, poate, Președintele. Trecerea unei patrule o făcu să se scuture de frig. Simți un miros de cânat, de melasă și de rășină de brad. Banca dispăru în întuneric, ca o scândură pe mare. Merse dintr-un loc în altul ca să nu naufragieze în întuneric odată cu banca, ca să rămână

în viață. De două, de trei ori, de multe ori o opriră santinelele postate între arbori. Îi interziceau trecerea cu voce aspră, amenințătoare, iar când insista, cu patul sau cu țeava armei. Disperată de respingerile din dreapta, alerga în stânga se împiedica de pietre, se rănea în spinii tufișurilor. Alte santinele de gheață îi tăiau calea. Se ruga, se zbătea; întindea mâna ca o cerșetoare, și când nimeni n-o mai asculta, o lua la goană în partea cealaltă...

Arborii șterseră, acoperind-o, o umbră care înainta spre trăsură, o umbră care-abia puse piciorul pe scară și se și întoarse, înnebunită, să facă o ultimă încercare. Vizitiul se deșteptă și, dând să apuce hățurile, fu cât pe-acți să arunce bijuteriile pe care le ținea strâns în buzunar. Timpul i se părea nesfârșit, era nerăbdător s-o uimească pe Minga cu lucrurile primite. Cercei, inele, o brățară... O să aibă ce amanita! Își frecă un picior de altul, își trase pălăria pe ochi și scuipe. De unde or fi ieșind atâta întuneric și atâtea broaște?... Soția lui Carvajal se întoarse la trăsură ca o somnambulă. Se așeză pe perne și spuse vizitiului să mai aștepte puțin, poate că vor deschide, totuși, poarta... O jumătate de oră... o oră...

Trăsura mergea fără zgomot; sau poate că n-o auzea ea, sau poate că stătea tot pe loc... Drumul se precipita spre adâncul unei văi, coborând pe o costișă foarte abruptă, pentru a urca apoi, ca o rachetă, în căutarea orașului. Primul zid întunecos. Prima casă albă. Pe un perete un afiș. Simți că totul se contopește cu nenorocirea ei... Aerul... totul... În fiecare lacrimă, un sistem planetar... Miriapozi de senin cădeau de pe olane pe trotuarul îngust... Sângele i se oprea în vine... Ce mai faceți?... Eu, rău, foarte rău!... Și mâine cum te vei simți?... La fel, și poimâine, de asemenea!... Se întreba și-și răspundea singură... Și mult mai rău răspoimâine...

Trăsura se opri. Drumul continua, dar nu pentru ea, care se oprise în fața închisorii unde, fără îndoială... Încet-încet, se lipi de zid. Nu purta încă doliu, dar și căpătase pipăitul liliiecilor... Spaimă, frig, greață; trecu peste toate, ca să se strângă și mai tare de zidul care-i va repeta ecoul salvei... La urma urmelor, ea fiind aici, i se părea cu neputință ca soțul ei să fie împușcat așa, pur și simplu, cu o salvă, cu gloanțe, de oameni ca el, de lume ca el, cu ochi, cu gura, cu mâini, cu păr pe cap, cu unghii la degete, cu dinți în gură, cu limbă, cu omușor... Nu era cu putință să-l împuște așa, oameni ca el, cu același accent, cu aceeași voce, cu același fel de-a vedea, de-a auzi, de-a se

culca, de-a se scula, de-a iubi, de-a se spăla pe față, de-a mânca, de-a râde, de-a merge, oameni cu aceleași credințe și aceleași îndoieli...

XXXII DOMNUL PREȘEDINTE

Chemat în mare grabă la Casa prezidențială, Chip-de-înger cercetă atent starea Camilei – elasticitatea privirii, umanizarea ochilor mai înainte sticloși – și, ca o reptilă lașă, se strecură în el îndoiala: să meargă, sau să nu meargă? Domnul Președinte, sau Camila – Camila, sau Domnul Președinte...

Simțea încă în spate îndemnurile crâșmăriței, care-l împingea să se ducă, și vocea ei rugătoare. Era un bun prilej de-a interveni în favoarea lui Vásquez! „Duceți-vă, că eu rămân aici să văd de bolnavă...” Pe stradă respiră adânc. Mergea într-o trăsură spre Casa prezidențială. Zgomotul potcoavelor pe caldarâm, curgerea fluidă a roților. *La La-că-tul ro-șu... Stupul... La Vul-can...* Silabisea cu grijă numele firmelor; se citeau mai bine noaptea decât ziua. *La drumul de fier... La cloșca cu pui...* Uneori ochii lui dădeau peste nume chinezești: *Lon Lei Lon și Cian... Fluan Se Cian... Fu Huan leu... Cion Cian Lu... Sei lu Sei.* Continua să se gândească la generalul Canales. Îl chemau ca să-l informeze... Nu, nu era cu puțință!... Adică de ce nu?... L-au prins și l-au ucis, sau... nu l-au ucis, și-l aduc în lanțuri... Un nor de praf se ridică deodată. Vântul se juca cu trăsura ca un toreador cu taurul. Totul era posibil. Ieșind din oraș, trăsura mergea parcă mai ușor, ca un corp care trece din stare solidă în stare lichidă. Chip-de-înger își strânse genunchii cu mâinile și suspină. Zgomotul trăsurii se pierdea între cele o mie de zgomote ale nopții, care înainta încet, tihnit, meticulos. I se păru că aude fâlfâit de pasăre. Trecură de-un grup de case. Lătratul câinilor se pierdea, murea în depărtare. Subsecretarul de stat de la Război îl aștepta la ușa biroului său și, fără să-l anunțe – abia având timp să-i dea mâna și să lase pe marginea unei scuiători havana pe care-o fuma – îl conduse în apartamentele Domnului Președinte.

— Domnule general, spuse Chip-de-înger luându-l pe Subsecretar de braț, nu știi de ce m-a chemat Șeful?

— Nu, don Miguelito, nu știu.

Acum știa despre ce e vorba. Un hohot de râs, repetat de două sau trei ori, îi confirmă ceea ce răspunsul evaziv al

Subsecretarului îl făcuse să presupună. Intrând pe ușă, văzu pe o masă rotundă o pădure de sticle și un platou cu felurite mâncăruri reci și cărnuri bine condimentate. Scaunele răspândite în dezordine, unele chiar răsturnate, completau tabloul. Ferestrele, cu geamuri albe, opace, încercuite de chenare roșii, se jucau ciugulind lumina trimisă de felinarele aprinse în grădină. Vegheau ofițeri și soldați, înarmați până-n dinți – câte-un ofițer la fiecare ușă și câte-un soldat la fiecare pom. Din fundul camerei înainta Domnul Președinte. Pământul i se bălăbănea sub picioare și casa i se clătina peste pălărie.

— Domnule Președinte, salută favoritul, voind să-l încredințeze că se afla la dispoziția lui; dar acesta îl întrerupse:

— Ni... ni... ner... va! Ni... ni... ner... va!

— Domnul Președinte vorbește despre zeița înțelepciunii!

Excelența-sa se apropie de masă cu pași nesiguri, dar țăntoși și, fără să ia în seamă caldul elogiu pe care favoritul îl adresa Minervei, îi strigă:

— Miguel, tu știi că cel care-a descoperit alcoolul căuta elixirul vieții eterne?

— Nu, Domnule Președinte, nu știam, se grăbi să răspundă favoritul.

— E ciudat, pentru că asta stă scris în Swit Marden⁶³...

— Ciudat, desigur, pentru un om de vastă cultură a Domnului Președinte, pe care toată lumea-l socoate, și pe drept cuvânt, drept unul din cei mai mari oameni de stat ai timpurilor modern, dar nu pentru mine.

Excelența-sa își coborî pleoapele peste ochi pentru a acoperi viziunea răsturnată a lucrurilor pe care i-o pricinuia alcoolul în acel moment.

— Asta da, știu destule!

Și, zicând aceasta, își lăsă mâna să cadă în pădurea neagră a sticlelor lui de *whisky* și-i turnă un pahar și lui Chip-de-înger.

— Bea, Miguel... Un sughiț îi tăie cuvintele, un nod i se puse în gât; se lovi cu pumnul în piept ca să treacă, mușchii gâtului slab i se contractară, vinele frunții i se umflară, dar, cu ajutorul favoritului, care-l sili să înghită puțin sifon, redobândi, după câteva râgâieli, uzul vorbirii.

— Ha! ha! ha! izbucni în râs arătându-l cu degetul pe Chip-de-înger. Ha! ha! ha! Căsătorie *in extremis*... Și hohot urmă după hohot... Așa, zi: în pragul morții. Ha! ha! ha!

⁶³ Editor și scriitor american (1850–1924) fără importanță, autor al unor lucrări în care pretindea să dea sfaturi pentru succesul în viață (n.t.).

Favoritul îngălbeni. Paharul de *whisky*, cu care tocmai închinase în cinstea Domnului Președinte, începu să-i tremure în mână.

— Domnul Pre...

— ...ședinte știe tot; îl întrerupse excelența-sa. Ha! ha! ha!... Pe pragul morții și la sfatul unui debil mintal, așa cum sunt toți spiritiștii... Ha! ha! ha!...

Chip-de-înger strânse paharul ca pe-o frână, ca să nu țipe, și-și bău *whisky*-ul; văzuse roșu în fața ochilor și fusese pe punctul de-a se arunca asupra stăpânului pentru a-i înăbuși în gură hohotul acela ticălos, pentru a stinge flacăra țâșnită din sângele lui încins de alcool. Un tren care-ar fi trecut peste el nu i-ar fi putut face mai mult rău. Îi fu silă de el însuși. Continua să rămână câinele dresat, intelectualul mulțumit cu porția lui de slănină murdară, mulțumit cu instinctul care-i păstra viața. Surâse pentru a-și ascunde furia, cu moartea în ochii lui de catifea, la fel cu otrăvitul care simte că i se umflă fața.

Excelența-sa urmărea o muscă.

— Miguel, tu nu cunoști jocul cu musca?...

— Nu, Domnule Președinte...

— E adevărat că tu... pe pragul morții... Ha! ha! ha! Hi! hi! hi!... Ha! ha! ha! Hu! hu! hu!...

Și, continuând să râdă în hohote, urmărea musca înapoi și încolo. Avea poalele cămășii scoase afară, pantalonii descheiați, pantofii cu șireturile desfăcute, gura înecată de bale și ochii plini de urdori de culoarea gălbenușului. Nu izbuti, totuși, să prindă musca. Sufocat, se opri și zise:

— Miguel, jocul cu musca e cel mai distractiv și mai ușor de învățat; e nevoie numai de răbdare. În satul meu, când eram copil, îmi petreceam timpul jucându-mă, pe gologani, de-a musca.

Vorbind de satul lui natal încruntă din sprâncene, fruntea i se acoperi de umbre și, întorcându-se spre harta republicii, căreia până atunci îi întorsese spatele, lovi numele satului său cu pumnul.

Un salt înapoi în închipuire, către străzile pe care le bătuse când era copil sărac, nedrept de sărac, către străzile pe care le străbătuse ca tânăr, obligat să-și câștige pâinea, în timp ce băieții de familie își petreceau viața în chefuri. Se văzu micșorat, ca în binoclul trecutului, izolat de toți, singur sub lumina lumânării care-i îngăduia să învețe noaptea, în timp ce maică-sa dormea pe un pat de scânduri, iar vântul, aducând

miros de berbec, răbufnea pe străzile pustii. Se văzu, mai târziu, în biroul lui de avocat de clasa a treia, între prostituate, cartofori, vânzătoare de mațe, hoți de cai, disprețuit de colegii lui împărțiți în grupuri și grupulețe adverse.

Goli mai multe pahare unul după altul. Pe fața-i verde ca jadul, ochii îi străluceau măriți, iar mâinile lui mici se terminau cu niște unghii îndoliate.

— Ingrații!

Favoritul îl susținu de braț. Peste camera răvășită, Președintele își trecu privirea încărcată de cadavre și repetă:

— Ingrații! Adăugă apoi cu glas scăzut: Am ținut și voi ține întotdeauna la Parrales Sonriente și voiam să-l fac general pentru că i-a pus pe concetățenii mei cu botul pe labe, i-a zdrobit și i-a călcat în picioare; și dacă n-ar fi intervenit maică-mea, ar fi terminat cu toți, ca să mă răzbune de toată ura pe care le-o port și pe care numai eu o cunosc... Ingrații!... Și nu admit și nu pot admite că l-au asasinat, când din toate părțile se complatează împotriva vieții mele, când prietenii mă părăsesc și când numărul, dușmanilor mei crește în fiecare zi. Nu, nu, din portalul acela nu va mai rămâne nicio piatră...

Cuvintele îi derapau pe buze ca vehiculele pe un drum alunecos. Se sprijini de umărul favoritului; cu o mână crispată pe stomac, cu tâmplele zvâcnind tumultuos, cu ochii murdari, cu răsuflarea rece... iar peste câteva clipe din gură îi țâșni un fel de supă portocalie. Subsecretarul veni în fugă cu un lighean, pe fundul căruia era smălțuită stema republicii, și, împreună cu Miguel, care primise cea mai mare parte din duș, îl duseră, târâș, într-un pat.

Plângea și repeta:

— Ingrații!... Ingrații!...

— Te felicit, don Miguelito, te felicit, murmură Subsecretarul după ce ieșiră. Domnul Președinte a dispus să se publice în ziare vestea căsătoriei dumitale, și el însuși se află în fruntea listei nașilor.

Ajunseră în coridor. Subsecretarul vorbea acum cu voce tare.

— Și asta cu atât mai mult cu cât, la început, nu prea era mulțumit de dumneata. Un prieten al lui Parrales Sonriente - îmi spuse - nu trebuia să facă ce-a făcut acest Miguel; în orice caz, trebuia să mă consulte și pe mine înainte de-a se căsătorici fata unuia din dușmanii mei. Sunt mulți care te bârfesc, don Miguelito, sunt mulți care te sapă din umbră.

Desigur, eu am încercat să-i explic Președintelui că amorul e orb, absurd, ticălos și înșelător.

— Foarte mulțumesc, domnule general.

— Ce pui de lele mi-ești! continuă Subsecretarul pe un ton jovial și, între două hohote de râs și bătându-l afectuos pe umeri, îl împinse în biroul lui. Vino, vino să vezi jurnalele. Portretul doamnei l-am cerut de la unchiul ei Juan. E foarte bine așa, prietene, e foarte bine!

Favoritul își înfipse unghiile în foaia aceea netrebnică. Pe lângă primul naș – Domnul Președinte – mai figurau don Juan Canales și fratele lui, don José Antonio.

„Nuntă în lumea mare. Ieri seară s-a celebrat căsătoria frumoasei domnișoare Camila Canales cu domnul Miguel Chip-de-înger. Tinerii căsătoriți... De aici ochii îi alunecară pe lista nașilor: ca nași au fost excelența-sa Domnul Președinte constituțional al republicii, în a cărei reședință particulară a avut loc ceremonia, precum și domnii miniștri de stat, generalii (sări peste numele lor) și stimații unchi ai tinerei căsătorite, inginerul don Juan Canales și don Jose Antonio Canales. Numărul de azi al *Naționalului* sărbătorește evenimentul publicând portretul domnișoarei Canales și felicită pe tinerii căsătoriți, dorindu-le toată fericirea în noul lor cămin.” Chip-de-înger nu mai știu unde să-și îndrepte privirea, „Bătălia de la Verdun⁶⁴ continuă. În noaptea aceasta se așteaptă un efort disperat din partea trupelor germane...” Lăsă pagina cu telegrama și reciti articolul ilustrat cu portretul Camilei. Singura ființă la care ținea intra și ea în farsa aceasta în care dănțuiau ca toții.

— Vezi și nu crezi, nu-i așa, norocosule?

Chip-de-înger surâse.

— Dar, prietene, ai nevoie să-ți schimbi hainele; ia trăsura mea...

— Îți mulțumesc, domnule general...

— Uite-o, spune-i vizitiului să te ducă repede și să se întoarcă apoi să mă ia și pe mine. Noapte bună și felicitări! Ee! la Jurnalul, ca să-l vadă și doamna, și prezintă-i cele mai respectuoase felicitări!

— Foarte mulțumesc pentru toate și noapte bună!

Trăsura în care se urcă favoritul porni fără zgomot, ca o umbră trasă de doi cai de fum. Cântecele greierilor acoperea

⁶⁴ În timpul primului război mondial au avut loc la Verdun lupte crâncene între armatele germane și cele franceze (anii 1916 și 1917) (n.r.).

singurătatea câmpului pustiu, mirosind a rezedă; acoperea singurătatea călduță a primilor știuleți dați în copt, a livezilor muiate în rouă și a gardurilor grădinilor în care se îngrămădea iasomia.

„...Da, dacă continuă să-și bată joc de mine, îl sugrum...” își spuse el în gând, lipindu-și fața de spătarul scaunului din față, de teamă ca vizitiul să nu ghicească ceea ce vedeau ochii lui: o masă de carne înghețată, cu eșarfa prezidențială pe piept, fața slută încremenită, cu mâinile acoperite de manșete, lăsând să se vadă numai vârful degetelor, cu pantofii de lac plini de sânge...

Dispoziția lui războinică se potrivea foarte puțin cu hurducăturile trăsurii. Ar fi vrut să rămână nemișcat, în acea primă nemișcare a ucigașului care, în închisoare, reconstituie crima, nemișcare aparentă, exterioară, necesară pentru a compensa furtuna gândurilor. Simțea o furnicare în tot trupul. Își întinse fața către răcoarea nopții, în timp ce-și curăța haina de vărsătura stăpânului cu batista umedă de sudoare și lacrimi. „Ah! – blestema și plângea de furie – dac-aș putea să mă șterg și de ocară cu care mi-a murdărit sufletul!”

O trăsură, în care era un ofițer, trecu pe lângă a lui, aproape atingând-o. Cerul clipea peste eterna lui partidă de șah. Caii alergau nebunește spre oraș, învăluiți într-un nor de praf. „Șah la regină!” își spuse Chip-de-înger, văzând cum dispăre vârtejul stârnit de trăsura ofițerului care mergea în căutarea uneia din concubinele Domnului Președinte. Părea un mesager al zeilor.

În gara centrală răsuna zgomotul mărfurilor descărcate între strănuturile locomotivelor fierbinți. În balconul cu balustradă verde al unei case înalte se ivise un negru. Iar strada era plină de pasul nesigur al unor bețivi și-al unei flașnete, pe care un om cu fața tristă o trăgea ca pe-o piesă de artilerie după înfrângere.

XXXIII PUNCTE PE „I”

Văduva lui Carvajal rătăci din casă în casă, dar în toate fu primită cu răceală, căci oamenii nu îndrăzneau să-și ia riscul de a-i arăta mâhnirea ce le-o pricinuia moartea soțului ei, temându-se să nu-și atragă ostilitatea guvernului; uneori, servitoarea ieșea chiar să-i strige, de la fereastră, pe un ton

jignitor: „Pe cine căutați? Stăpânii nu-s acasă...”

Gheața pe care o aduna în cursul acestor vizite se topea când ajungea acasă. Se întorcea ca să plângă, pierdută, în fața portretelor soțului ei, fără altă tovărășie decât aceea a unui fiu încă mic și a unei servitoare surde, care vorbea tare și spunea neconținut copilului: „Numai iubirea de tată are preț, restul e vânt”. Mai era și un papagal, care repeta la nesfârșit: „Papagal de neam, neaș brazilian, cu verde caftan, făr-un gologan. Dă lăbuța, Coco! Bună ziua, domnule avocat! Coco, dă lăbuța! *Zopes*⁶⁵ sunt la spălător. Miroase-a cârpă arsă. Lăudată fie sfânta taină a altarului, regina preacurată a îngerilor, fecioara zămislită fără prihana păcatului originar. Vai, vai!” Fusesse să solicite câteva semnături pe-o petiție către Președinte, în care-i cerea să-i fie predat cadavrul soțului ei, dar nicăieri nu se încumetă să scoată vreo vorbă; o primeau așa de rău, atât de silnic, între tuse și tăceri lugubre... Așa că se întorsese fără nicio altă semnătură, în afară de-a ei, pe hârtia ascunsă sub mantia-i neagră.

Pe stradă oamenii întorceau capul ca să n-o salute, o primeau la ușă fără formula obișnuită: „Poftiți înăuntru”; o făceau să se simtă contagiată de-o boală nevăzută, mai rea decât sărăcia, mai rea decât ciuma neagră, mai rea decât frigurile galbene. În același timp, însă, plouau *amonimele*, cum spunea servitoarea cea surdă de fiecare dată când găsea o scrisoare sub ușa bucătăriei, care da spre o ulicioară întunecoasă și puțin umblată. Erau plicuri scrise de mâini tremurătoare, care le depuneau acolo la adăpostul nopții și care-i spuneau că e cel puțin o sfântă, o martiră, o victimă inocentă, ridicând în slăvi pe nefericitul ei soț și relatând cu detalii îngrozitoare crimele colonelului Parrales Sonriente.

A doua zi dimineața, găsi sub ușă două anonime. Servitoarea i le aduse ținându-le cu șorțul, pentru că avea mâinile ude. Prima pe care o citi zicea:

„Doamnă, nu acesta este mijlocul cel mai corect pentru a vă arăta, dumneavoastră și îndureratei dumneavoastră familii, profunda simpatie pe care mi-o inspiră figura soțului dumneavoastră, demnul cetățean don Abel Carvajal, dar permiteți-mi să procedez astfel din prudență, pentru că anumite adevăruri nu se mai pot încredința nici hârtiei. Într-o zi vă voi face cunoscut numele meu adevărat. Tatăl meu a fost una din victimele colonelului Parrales Sonriente, omul pe care-l

⁶⁵ Pasăre răpitoare de zi, urît mirositoare (n.t.).

aștepta de mult toată bezna infernului, zbirul de ale cărui nelegiuiri va vorbi istoria, dacă se va găsi cineva care să se hotărăască a o scrie, muindu-și condeiul în veninul celei mai veninoase vipere. Tatăl meu a fost asasinat de acest laș când se afla singur, pe un drum pustiu, acum mulți ani în urmă. Nimic nu s-a descoperit – așa cum era de așteptat – și crima ar fi rămas învăluită în mister dacă nu s-ar fi găsit un necunoscut care, folosind calea scrisorii anonime, a povestit familiei amănuntele acelui oribil asasinat. Nu știu dacă soțul dumneavoastră, model de virtute, erou căruia cetățenii i-au și ridicat un monument în inima lor, a fost efectiv răzbnătorul victimelor lui Parrales Sonriente (în această privință circulă mai multe versiuni); dar am considerat că e de datoria mea, în orice caz, să vă adresez cuvântul meu de mângâiere și să vă asigur, doamnă, că toți plângem, împreună cu dumneavoastră, dispariția unui om care a salvat patria de unul din numeroșii bandiți cu galoane care au cufundat-o, cu sprijinul aurului american, în rușine și sânge. Vă sărut mâinile. Cavalerul de Calatrava.”

Golită de orice gând, pradă unei lenevii interioare care-o țintuia în pat ore întregi, lungită ca un cadavru, nemișcată ca o moartă, activitatea ei se reducea la măsura de noapte acoperită de obiecte de uz imediat, așezate aproape pentru a nu fi silită să se mai ridice din pat, și la câteva crize de nervi care o cuprindeau când se deschidea poarta, când se mătura sau când se făcea zgomot în jurul ei. Umbra, tăcerea, murdăria dădeau oarecare formă delăsării ei, dorinței ei de-a se simți singură cu durerea, cu acea parte a ființei sale care murise odată cu soțul și care, încetul cu încetul, îi cuprindea și trupul și sufletul.

Începu să citească cu voce tare cealaltă anonimă, care spunea:

„Prearespectată și stimată doamnă, am aflat de la câțiva prieteni că în noaptea împușcării bărbatului dumneavoastră ați stat cu urechea lipită de zidurile penitenciarului și că ați auzit și numărat salvele – cele nouă salve – dar probabil că nu știți care din ele a smuls din lumea celor vii pe avocatul Carvajal, Dumnezeu să-l odihnească. Sub un nume fictiv, căci timpurile de față te îndeamnă să nu ai mare încredere în scrisorile închise, și nu fără să fi ezitat mult din cauza durerii pe care știam că vă voi pricinui-o, am hotărât să vă comunic tot ce știu în această privință, întrucât am fost martor la omor. Înaintea

soțului dumneavoastră mergea un om slab, cu o frunte înaltă, înconjurată de-un păr blond, aproape alb. N-am putut nici atunci, nici mai târziu să-i descopăr numele. Ochiul lui cufundați adânc în orbite păstrau, în ciuda suferinței pe care i-o trădau lacrimile, o mare bunătate umană, și din privirea lui se vedea că era un om cu suflet nobil și generos. Avocatul îl urma, împiedicându-se în propriii lui pași, fără să-și ridice ochii de la pământul pe care poate că nici nu-l simțea. Fruntea îi era scăldată în sudoare și ținea o mână la piept ca pentru a-și împiedica inima să iasă afară. Intrând în curte și văzându-se înconjurat de soldați, își trecu dosul mâinii peste ochi, ca și cum ar fi vrut să-și dea exact seama de ceea ce vedea. Purta un costum spălăcit, care era prea mic pentru el, cu mânecile hainei mai jos de coate și cu pantalonii până sub genunchi. Haine terfelite, murdare, vechi și rupte, ca toate acelea pe care le îmbracă condamnații, după ce pe ale lor le dăruiesc prietenilor rămași în mormântul celulelor, sau le schimbă, contra unor mici servicii, cu temnicerii. Cămașa îi era încheiată într-un nasture mic, de os. Nu avea nici guler, nici încălțăminte. Prezența tovarășilor lui de nenorocire, aproape goi și ei, îi redădu curajul. Când terminară de citit sentința de moarte, el ridică încet capul, își trecu privirea îndurerată peste baionete și spuse ceva, dar nimeni nu-i auzi vorbele. Alături de el, bătrânul încercă să vorbească, dar ofițerii îl făcură să tacă, amenințându-l cu săbiile care, la primele luciri ale zilei și în mâinile lor tremurătoare, păreau flăcări albăstrie de alcool, în timp ce, ciocnindu-se pe ziduri cu propriul ei ecou, o voce striga: «Pentru națiune!...» Una, două, trei, patru, cinci, șase, șapte, opt, nouă salve. Fără să-mi dau seama de ce, le-am numărat pe degete, și de atunci am impresia ciudată că-mi prisosește un deget. Victimele se răsuceau cu ochii închiși, ca și cum ar fi vrut, bâjbâind, să scape din ghearele morții. Un val de fum ne despărțea de pâlcul acela de oameni, care, căzând, încercau, prin imposibil, să se agațe unii de alții ca să nu se rostogolească singuri în gol. Împușcăturile de grație răsunară ca explozia rachetelor ude: slab și prea târziu. Bărbatul dumneavoastră avu norocul să moară la prima salvă. Sus, de neatinse, se vedea cerul albastru, amestecat cu un ecou abia simțit de clopote, de păsări și de râuri. Am aflat că Procurorul militar s-a însărcinat să înmormânteze cada-...”

Întoarse foaia cu înfrigurare. „...cada-...”, dar nu mai urma nimic, nu mai urma nici în celelalte foi; scrisoarea se termina

dintr-odată; lipsea continuarea. În zadar reciti toată scrisoarea, în zadar cercetă plicul, desfăcu patul, ridică pernele, căută pe jos, pe masă, întorcând și răsturnând totul, mușcată de dorința de-a ști unde i-au îngropat bărbatul.

În curte trăncănea papagalul: „Papagal de neam, neaoș brazilian, cu verde caftan, fără-un gologan! Uite, vine domnul avocat! Bravo, papagalule! Zău așa, zise mincinosul! Nu plâng, dar țin minte!”

Servitoarea Procurorului militar lăsă la ușă pe văduva lui Carvajal, în timp ce se ocupa de două femei care vociferau în vestibul.

— Ei, ia ascultă – spuse una din ele – să-i spui că eu nu l-am mai așteptat pentru că, ce dracu, doar nu-s servitoarea lui ca să-mi înghețe fundul pe banca asta de piatră, care-i tot așa de moale și frumoasă ca și fața dumnealui! Spune-i că l-am căutat ca să văd dacă-mi dă de bunăvoie înapoi cei zece mii de *pesos* pe care mi i-a luat pentru o femeie deținută la penitenciar și cu care n-am făcut nimic, pentru că-n ziua când am venit s-o ridic a lovit-o damblaua. Spune-i că-i ultima dată când îl mai „supăr”, că de-acum înainte o să mă duc să mă plâng Președintelui.

— Doña Chón, nu te supăra, ce te pui cu o bătrână că... piată?!

— Domnișoară... încercă să spună servitoarea.

Dar domnișoara o și întrerupse:

— Fleanca!

— Spune-i ce ți-am spus, ca să nu zică pe urmă ca nu l-am *averdizat* la vreme; să afle că l-au așteptat doña Chón și-o fată, dar, văzând că nu vine, au plecat, lăsându-i vorba c-o să vadă el cu cine are de-a face!

Cufundată în gândurile ei amare, văduva lui Carvajal nu-și dădea seama de ceea ce se întâmpla în jur. Îmbrăcată în negru ca o moartă în sicriu de cristal, nu lăsa să i se vadă decât fața. Servitoarea îi atinse umărul – părea că bătrâna are pânză de păianjen pe vârful degetelor – și-i spuse să intre. Intrară. Văduva rosti niște cuvinte care nu alcătuiau sunete distincte, ci un fel de murmur de lector obosit.

— Bine, doamnă, lăsați-mi scrisoarea pe care ați adus-o. Domnul Procuror trebuie să vină curând – ar fi trebuit să fie acasă la ora asta – eu am să i-o dau și-am să-l întreb dacă se poate face ceva.

— Te rog, te rog din suflet.

Un individ îmbrăcat într-o haină de pânză cafenie, urmat de un soldat care-l păzea cu pușca pe umăr, cu pumnalul la centură și cartușiera cu gloanțe la șold, intră tocmai când ieșea văduva lui Carvajal.

— Iertați-mă, spuse el servitoarei, domnul Procuror e-acasă?

— Nu, nu-i acasă.

— Și unde-aș putea să-l aștept?

— Stai și dumneata aici; să stea și soldatul.

Inculpat și santinelă ocupară în tăcere banca de piatră pe care le-o arătă, cu un aer îmbufnat, servitoarea.

Curtea mirosea a verbină de munte și a begonie proaspăt tăiată. O pisică se plimba pe terasă. Un scatiu închis într-o colivie din nuiiele de răchită încerca să zboare. În depărtare se auzea susurul unei fântâni, care moțăia amețită de-atâta cădere.

Procurorul își scutură cheile după ce închise poarta și, punându-le în buzunar, se apropie de deținut și de soldat. Se ridicară amândoi în picioare.

— Genaro Rodas? întrebă el, adulmecând aerul, căci întotdeauna când venea de-afară i se părea că-n biroul lui se simte mirosul murdăriei de pisică.

— Da, domnule Procuror, la ordinele dumneavoastră.

— Santinela înțelege spaniola?

— Nu prea bine, răspunse Rodas. Și, întorcându-se către soldat, adăugă: Ce zici, înțelegi castiliana?

— Nu, juma pricepe.

— Atunci, hotărî Procurorul, tu rămâi mai bine-aici, că am de vorbit ceva cu domnul. Așteaptă, că se întoarce numaidecât; deocamdată am de vorbit ceva cu el.

Rodas se opri la ușa biroului. Procurorul îi ordonă să intre și puse armele, pe care le purta întotdeauna asupra lui, pe-o masă acoperită de cărți și hârtii. Erau: un revolver, un pumnal, un box de fier, un *casse-tête*⁶⁶.

— Cred că ți s-a notificat sentința.

— Da, domnule Procuror...

— Șase ani și opt luni, dacă nu mă înșel...

— Dar, domnule Procuror, eu n-am fost complicele lui Lucio Vásquez; ce-a făcut el, a făcut fără mineși când mi-am dat seama, Paiață se rostogolea, însângerat pe treptele portalului,

⁶⁶ Vergea scurtă și flexibilă, cu o măciuluie de plumb la capăt, folosită, cum arată și numele, pentru „a sparge capul” (n.t.).

aproape mort. Ce puteam eu să fac? Ce puteam să fac?! Acesta era ordinul. Așa zicea el, că acesta era ordinul...

— Acuma îl judecă Dumnezeu...

Rodas își îndreaptă privirea spre Procuror ca și cum s-ar fi îndoit încă de ceea ce figura sinistră a acestuia îi confirma, și păstrară tăcere.

— Și nu era, totuși, un om rău... suspină Rodas cu voce mai scăzută, îngropând cu aceste puține cuvinte amintirea prietenului său. Primise vestea între două bătaii de inimă, iar acum o simțea în sânge. Ce să-i faci!... Îi spuneam Catifeluță pentru că era foarte șmecher și-l protejau niște „granguri”...

— Dosarele au arătat că el e autorul crimei, și dumneata complicele lui.

— Bine, dar pe mine ar fi putut să mă apere dacă...

— Chiar apărătorul dumitale a fost cel care, cunoscând părerea Domnului Președinte, a cerut pentru Vásquez pedeapsa cu moartea, iar pentru dumneata maximum de pedeapsă..

— Săracul Vásquez! Eu, cel puțin, pot povesti cum a fost...

— Și poți fi pus și-n libertate chiar, căci Domnul Președinte are nevoie de oameni ca dumneata, care să fi stat puțin la închisoare pe chestii politice. E vorba de-a urmări pe unul din prietenii săi despre care crede - din anumite motive - că-l trădează.

— Sunt numai urechi...

— Cunoști pe don Miguel Chip-de-înger?

— Nu, numai după nume; am auzit vorbindu-se de el de multe ori. E acela care a răpit-o pe fata generalului Canales, mi se pare.

— Chiar el. O să-l recunoști imediat pentru că-i un om foarte frumos: înalt, bine făcut, cu ochii negri, fața palidă, părul mătăsos, mișcări elegante. O fiară. Guvernul vrea să știe tot ceea ce face, pe cine vizitează, pe cine salută pe stradă, ce locuri frecventează dimineața, după-masa și noaptea; tot așa și despre nevastă-sa; pentru toate astea îți voi da instrucțiuni și bani.

Ochii tâmpi ai deținutului urmăreau mișcările Procurorului, care, în timp ce spunea aceste ultime cuvinte, luă un toc de pe masă, îl muie în călimara monumentală, cu două brațe, între care se afla statuia zeiței Themis⁶⁷, și i-l întinse, adăugând:

— Semnează aici, și mâine ordon să te pună în libertate.

⁶⁷ Zeița dreptății în mitologia greco-romană, reprezentată de obicei legată la ochi și ținând în mână o balanță (n.t.).

Prepară-ți lucrurile, ca să poți pleca chiar mâine.

Rodas semănă. Bucuria îi juca în corp ca un taur tânăr, neastâmpărat.

— Nici nu știți cât vă sunt de recunoscător, spuse el la plecare. Trecu să-l ia pe soldat – aproape că-i venea să-l îmbrățișeze – și porni spre penitenciar ca și cum s-ar fi urcat la ceruri.

Mai mulțumit însă rămase Procurorul cu hârtia pe care o iscălise Rodas și care spunea, cuvânt cu cuvânt:

„Pentru 10.000. – Am primit de la doña Concepción Gamucino, zisă Dinte-de-aur, proprietara stabilimentului *La dulcea desfătare* suma de 10.000 de *pesos* în moneda națională, pe care mi i-a plătit pentru a mă despăgubi în parte de prejudiciile cauzate de faptul c-a pervertit-o pe sora mea Fedina Rodas, pe care, înșelându-i bună-credința și înșelând și bună-credința autorităților, s-a oferit s-o folosească în stabilimentul ei ca servitoare și a înregistrat-o, fără nicio autorizație, ca pensionară a ei. Genaro Rodas.”

De după ușă se auzi vocea servitoarei:

— Se poate intra?

— Da, intră...

— Vin să văd dacă ai nevoie de ceva. Mă duc la băcănie să cumpăr lumânări, dar mai înainte vreau să-ți spun că te-au căutat două femei „din alea”, care ți-au lăsat vorbă că, dacă nu le dai înapoi cei 10.000 de pesos pe care i-ai luat de la ele, o să se ducă să se plângă Președintelui.

— Și altceva?... rosti Procurorul dând semne de plictiseală, în timp ce se apleca să ia de jos o marcă poștală.

— A mai venit și-o doamna îmbrăcată în negru, care mi se pare că-i nevasta aceluia împușcat...

— Care din el?

— A domnului Carvajal...

— Și ce vrea?

— Săraca de ea, mi-a lăsat scrisoarea asta, cred că vrea să știe unde-i îngropat bărbatul ei.

Și, în timp ce Procurorul, iritat, parcurgea din ochi hârtia tivită cu negru, servitoarea continuă:

— Acum să-ți spun că eu i-am făgăduit să pun o vorbă bună pe lângă dumneata, fiindcă mi s-a făcut milă de ea, și sărăcuța a plecat plină de speranță.

— Și eu ți-am spus și răspuns că nu-mi place să pălăvrăgești cu toată lumea. Nu trebuie să dai nimănui nicio

speranță. Când o să înțelegi că nu trebuie să dai nimănui nicio speranță? Aici, la mine, cel dintâi lucru pe care trebuie să-l știe toată lumea, până și pisica, e că nu se dau speranțe de niciun fel nimănui. În posturile astea te menții numai dacă faci ceea ce ți se poruncește, și regula de conduită a Domnului Președinte e să nu dea niciun fel de speranță nimănui, să-i calce în picioare și să-i tăbăcească pe toți cum pofteste. Când o să vină doamna aceea iar, îi dai înapoi hârtia, bine îndoită, și îi spui că nu știe nimeni unde-i îngropat...

— Nu te supăra, c-o să ți se facă rău; așa am să-i spun, treaba dumitale și-a lui Dumnezeu.

Și ieși cu scrisoarea, târându-și picioarele unul după altul între foșnetul fustelor.

Ajungând în bucătărie, mototoli plicul cu cererea și o aruncă pe jărat. Hârtia, ca o ființă vie, se răsuci într-o flacără care pâli îndată și căzu peste cenușa prefăcută în mii de viermișori din fire de aur. Pe rafturile întinse ca niște punți și pline cu borcănase pentru mirodenii trecu o pisică neagră, care sări pe banca de piatră alături de bătrână, se frecă de pântecul ei sterp, prelungindu-se ca un sunet, un sunet pe patru picioare, și, cu o curiozitate satanică, își fixă ochii ei galbeni ca aurul în inima focului care mistuia hârtia.

XXXIV LUMINĂ PENTRU ORBI

Camila se trezi în mijlocul camerei – c-o mână se sprijinea de brațul bărbatului ei, iar cu alta într-un baston. Ușa de la intrare dădea într-o curte care mirosea a pisici și a flori de mac, iar prin fereastră se vedea orașul de unde o aduseseră, convalescentă, într-un scaun purtat pe brațe. O ușă mai mică dădea spre altă cameră. În ciuda soarelui care ardea în luminițele verzi ale ochilor ei și cu tot aerul care-i umplea și apăsa plămânii ca un lanț, Camila se întreba dacă, într-adevăr, ea era cea care mergea. Tălpile îi rămăseseră parcă prea mari, iar picioarele și le simțea ca niște picioroange. Mergea în afara lumii, cu ochii larg deschiși, abia născută, fără a-și da seama de propria ei prezență. Pânzele de păianjen strecurau pasul fantomelor. Murise fără să înceteze de-a exista, ca într-un vis, și retrăia, unind ceea ce fusese ea în realitate cu ceea ce visa acum. Tatăl ei, casa, doica făceau parte din prima ei existență. Bărbatul, casa unde se găseau acum, servitoarele alcătuiau

noua ei existență. Era și nu era ea cea care pășea în odaie. Senzație de-a se întoarce la viață în altă viață. Vorbea de ea ca de-o persoană sprijinită în toiagul drumeților care străbat depărtările, avea complicități cu lucrurile invizibile, și dacă o lăsau singură, se pierdea în cealaltă ființă a ei, absentă, cu părul înghețat, cu mâinile nemișcate pe fusta lungă de tânără căsătorită și cu urechile pline de zgomote.

După puțin putu să meargă și să alerge, dar asta nu însemna că e mai puțin bolnavă; adică nu bolnavă, ci mai degrabă absorbită în a socoti tot ceea ce avea și îi prisosea de când soțul ei o sărutase pentru prima dată pe obraz. Totul îi prisosea. Îl reținea alături de ea ca fiind singurul lucru care-i aparținea în lumea aceea străină. Era ca și cum s-ar fi bucurat de lună și de pe pământ și din lună, în fața vulcanilor făcuți, din nori, sub stele, purici de aur – puzderie – într-un porumbar gol.

Chip-de-înger simți că soția lui tremura sub toate flanelele ei albe – tremura, dar nu de frig, nu de ce tremură oamenii, ci de ceea ce se înfioară îngerii – și o conduse, încet-încet, în camera ei. Colacul de piatră al fântânii... Hamacul nemișcat... Apa nemișcată ca și hamacul... Ghiveciurile de flori, umede... Florile de ceară... Coridoarele vârgate cu lună...

Se culcară, vorbindu-și dintr-o cameră într-alta. O ușă mică făcea comunicația între cele două încăperi. Din încheietoarele somnoroase, nasturii ieșeau cu un foșnet ușor de floare tăiată, pantofii cădeau cu zgomot de ancoră, iar ciorapii se desprindeau de piele așa cum se desprinde fumul de coșuri.

Chip-de-înger vorbea despre obiectele lui de toaletă rânduite pe masă, alături de suportul prosoapelor, pentru a crea o ambianță familiară, intimă și caldă în casa aceea mare care părea nelocuită, și, totodată, pentru a-și îndepărta gândul de la ușița îngustă, ca poarta raiului, prin care comunicau odăile.

Apoi se trânti pe pat, lăsându-se în voia propriei sale greutate, și rămase un lung răstimp nemișcat, în mijlocul tălăzuirii aceleia continue și misterioase care venea și pleca, în chip fatal, de la unul la celălalt. O răpește ca s-o aibă cu forța, și-apoi vine, orbește, iubirea. Renunță la intenția pe care o avea, încearcă s-o ducă în casa unchilor ei, dar aceștia îi închid poarta. Iat-o din nou în mâinile lui și, fiindcă lumea tot vorbește, ar putea-o avea fără teamă c-o va face să-și piardă reputația – căci aceasta e ca și pierdută. Ea, care știe, vrea să fugă. Dar o împiedică boala. Starea i se agravează în câteva

ore. Agonizează. Moartea va limpezi totul. El își dă seama, și în unele momente se resemnează, dar de cele mai multe ori se revoltă împotriva forțelor oarbe. Dar moartea nu vine decât acolo unde-o cheamă cei care nu măi nădăjduiesc nimic; în privința lor, destinul aștepta ultima încercare ca să-i unească.

La început, când încă nu putea să meargă – copilă; apoi, după ce se ridicase și făcuse primii pași – adolescentă; de pe o zi pe alta buzele ei capătă culoarea sângelui, rețeaua corsajului se rotunjește ca un fruct, se tulbură și tremură ori de câte ori se apropie de cel pe care niciodată nu și l-a închipuit bărbatul ei.

Chip-de-înger sări din pat. Se simțea despărțit de Camila printr-o greșeală pe care niciunul din ei doi n-o săvârșiseră, printr-o căsătorie la care niciunul din ei nu-și dăduse consimțământul. Camila închise ochii. Pașii se depărtară spre una din ferestre.

Luna intra și ieșea din firidele plutitoare ale norilor. Strada se scurgea ca un râu de oase albe pe sub poduri de umbră. În unele momente, toate lucrurile se estompau, acoperite parcă de o patină de relicvă veche. În altele reapăreau reliefate mai puternic, tivite cu fir de aur. O mare pleoapă neagră acoperi jocul acesta de pleoape închise și deschise. Geana ei imensă se desprinse din vârfurile cele mai înalte ale vulcanilor, se întinse cu mișcări de păianjen peste scheletul orașului îndoliat, acum, de umbre. Căinii își scuturară urechile ca pe niște clopote și se iscă un vârtej de păsări de noapte, un vaiet prelung între chiparoși, o învălmășeală de arcuri de ceasornic. Luna dispăru cu totul de pe vârful unui crater, și ceața, ca niște văluri de mireasă, se cuibări între case. Chip-de-înger închise fereastra. În camera Camilei se simțea respirația ei înceată, neliniștită, ca și cum ar fi dormit cu capul sub plapumă sau ca și cum, pe piept, ar fi apăsător o fantomă.

În zilele acelea s-au dus la băi. Umbrele arborilor vărgau cămășile albe ale trecătorilor încărcăți cu oale, măhuri, sticleți în colivii de răchită, conuri de brad, cărbuni, lemne, porumb. Călătoreau în grupuri, străbătând distanțe lungi pe vârful picioarelor, fără să se sprijine pe călcâi. Soarele transpira odată cu ei. Gâfâiau. Băteau aerul cu brațele. Dispăreau ca păsările.

Camila se opri la umbra unei colibe ca să vadă cum se recoltează cafeaua. Măinile culegătoarelor se desenau pe frunzișul metalic cu mișcări de animale lacome; urcau, coborau, se înnodau înnebunite, ca și cum ar fi gădilă arborele, se despărțeau ca și când i-ar fi descheiat cămașa.

Chip-de-înger îi cuprinse mijlocul cu brațul și o conduse pe-o cărare copleșită de somnul cald al arborilor. Își simțeau capetele și pieptul; restul, mâinile și picioarele, pluteau odată cu ei, între orhidee și șopârle sclipitoare, în penumbra care, pe măsură ce pătrundeau în pădure, devenea din ce în ce mai întunecoasă. Simțea corpul Camilei prin bluza ei subțire așa cum, prin pănușa fragedă de porumb, se simt boabele moi, lăptoase, umede. Vântul le răvășea părul. Coborâra spre băi printre lăstarii timpurii. Soarele ațipea în apă. Ființe nevăzute pluteau în apropierea ferigilor umbroase. Dintr-o casă cu acoperișul de tablă ieși paznicul băilor, mestecând încă fasolea care-i alcătuia prânzul. El salută dând din cap și, în timp ce înghițea îmbucătura care-i umfla obrazii, îi măsură din ochi ca pentru a le dovedi importanța funcțiunii sale. Îi cerură două cabine. Le răspunse că se duce să aducă cheile. Aduse cheile și le deschise două cabine despărțite printr-un perete. Fiecare își ocupă cabina lui, dar înainte de-a se despărți alergară să-și dea câte un sărut. Paznicul, pe care-l dureau ochii, își întoarse fața.

Pierduți în freamătul pădurii, departe unul de altul, se simțeau străini. O oglindă spartă în două vedea cum Chip-de-înger se dezbracă cu grabă tinerească. Ah! să fii om, când ai putea mai bine să fii arbore, nor, libelulă sau pasăre!... Când atinse apa rece cu piciorul pe prima treaptă a băii, Camila scoase un țipăt, pe a doua treaptă noi țipete, pe a treia altele, mai ascuțite, iar pe a patra... hujdubuc! în apă. Cămașa, ca a femeilor indiene, i se umfla ca o crinolină, ca un balon, dar apa îl supse aproape imediat, și pânza viu colorată, cu dungi albastre, galbene și verzi, i se lipi de corp, modelându-i sânii tari și pântecul, curba ușoară a șoldurilor, spatele suav, umerii cam firavi. După afundare, revenind la suprafață, Camila rămase descumpănită. Tăcerea fluidă a stufărișului ascundea și ocrotea pe cineva care pândea pe acolo prin preajmă, vreun spirit ciudat, care dădea târcoale băilor. Vreun șarpe colorat ca un fluture; pe *Siquemonta*⁶⁸. Auzi însă glasul soțului ei întrebând, din cabină, dacă putea veni și el, și se simți imediat în siguranță.

În jurul lor apa se legăna în valuri ca un animal mulțumit. Pe luminoasele pânze de păianjen, pe care răsfângerea apei le lipea pe pereți, siluetele corpurilor lor păreau niște insecte monstruoase. Se simțea în aer miros de flori, prezența îndepărtată a vulcanilor, umezeala pântecelor de broască,

⁶⁸ Animal fabulos din basmele Americii Centrale (n.t.).

răsuflarea vițelilor care sugeau iarba pajiștii transformate în lichid alb, răcoarea cascadelor care se nășteau râzând, zborul neliniștit al muștelor verzi... Îi învăluia o pânză nevăzută de tăcere, întreruptă de cântecul vreunei păsări sau de zborul greu al vreunei răpitoare de noapte.

Paznicul apăru la poartă întrebând dacă pentru ei erau caii pe care-i trimiseseră de la Quebraditas. Numai un moment: să iasă din baie și să se îmbrace. În timp ce se pieptăna, Camila simți un vierme pe prosopul pe care și-l pusese pe umeri pentru ca părul, încă ud, să nu-i umezească rochia, începu să țipe, veni Chip-de-înger, omorî viermele; toate astea într-o clipă. Dar plăcerea dispăruse și ea; pădurea neagră o înspăimânta – respirația înădușită a copacilor, amortțirea lor fără somn, totul li se părea, acum, că naște viermi.

La picioarele unui măslin, caii alungau muștele cu coada. Tânărul care-i adusesese se apropie de Chip-de-înger cu pălăria în mână, ca să-l salute.

— A, tu ești! Bună ziua! Ce cauți prin părțile astea?

— Cu munca; de când ați binevoit să mă scoateți de la cazarmă, lucrez pe-aici; se împlinește peste puțin un an.

— Repede-a mai trecut timpul...

— Așa mi se pare și mie, domnule; dar văd că soarele e și mai iute de picior și avem de făcut o bucățică bunișoară de drum.

Chip-de-înger o întrebă pe Camila dacă e gata de plecare: între timp el se opri să plătească băieșului.

— Când vrei tu...

— Dar nu ți-e foame, nu vrei să mănânci nimic? Poate că paznicul are ceva de vânzare.

— Uitați, am adus eu niște ouă, interveni tânărul; și din haina lui, cu mai mulți nasturi decât butoniere, scoase o batistă în care înfășurase trei ouă.

— Mulțumesc, spuse Camila, par să fie foarte proaspete.

— Mulțumirea-i pentru mine, doamnă; cât despre ouă, sunt într-adevăr proaspete; chiar în dimineața asta le-au ouat găinile, și eu i-am spus neveste-mi: „Pune-le deoparte, că vreau să le duc lui don Miguel!”

Își luară rămas bun de la paznic, care continua să lăcrămeze și să mănânce fasole.

— Dar eu aș zice, adăugă tânărul, c-ar fi foarte bine dacă doamna ar bea ouăle crude, căci până ajungem e o bucată bună de drum și poate să i se facă foame.

— Nu, nu-mi plac crude, și poate că-mi fac și rău, răspunse Camila.

— Eu spuneam așa, pentru că văd ca sunteți cam palidă.

— Asta e din cauză că abia acum, de curând, m-am ridicat din pat...

— Da, spuse Chip-de-înger, a fost foarte bolnavă.

— Dar acum o să se mai înfirișe, observă tânărul, în timp ce strângea chingile cailor; femeile, ca și florile, au nevoie să fie stropite; o să vedeți cum o să înflorească acum, după căsătorie!

Roșind, Camila lăsa pleoapele în jos, rușinoasă, mirată ca o plantă care, în loc de frunze, ar simți că-i cresc, de jur împrejur, ochi; dar mai înainte se uită la soțul ei și se doriă din privire, pecetluind astfel înțelegerea aceea tacită care lipsea dintre ei.

XXXV CÂNTAREA CÂNTĂRILOR

„Dacă întâmplarea n-ar fi făcut să ne întâlnim”... obișnuiau să-și spună. Și primejdia aceasta prin care trecuseră îi înspăimânta în așa măsură, încât dacă erau despărțiți, se căutau, dacă se aflau aproape, se îmbrățișau, dacă se țineau în brațe, se strângeau mai tare, se sărutau, se priveau în ochi și, uniți, se simțeau atât de senini, atât de fericiți, încât cădeau într-o transparentă lipsă de memorie, într-un perfect acord cu arborii proaspăt umflați de sevă și cu acele ghemotoace de carne învăluite în pene colorate care zburau mai ușor decât ecoul.

Dar viperele stăteau la pândă. Dacă întâmplarea nu i-ar fi adus pe unul în fața altuia, ar fi fost fericiți?... În întuneric se scoase la licitație publică dărâmarea inutilei încântări paradisiace și începu pândă umbrelor, îndoielile hrănite de cuvinte vagi, insinuante, iar calendarul începu să-și țeară pânza de păianjen în colțurile timpului.

Nici ea și nici el nu puteau lipsi de la serbarea pe care Președintele republicii o dădea în noaptea aceea la reședința lui de la țară.

Și-atunci propria lor casă li se păru străină. Nu știau ce să facă și se simțeau triști văzându-se împreună, între un divan, o oglindă și alte mobile, departe de lumea minunată în care-și petrecuseră primele luni ale căsătoriei. Le era milă unul de altul, milă și rușine de-a fi ei înșiși.

O pendulă sună orele în sufragerie, dar lor li se păru că e

așa de departe, că pentru a ajunge acolo ar trebui să ia un vapor sau un balon. Și se aflau, totuși, acolo...

Mâncară fără să scoată o vorbă, cu ochii la pendula care, cu fiecare bătaie, apropia serbarea de ei.

Chip-de-înger se ridică să-și pună fracul, și când își vârî mâinile pe mâneci, îi fu frig, ca celui care s-ar înveli într-o frunză de bananier. Camila vru să îndoaie șervetul, dar șervetul fu cel care, ca de plumb, îi îndoi mâinile. Prizonieră între masă și scaun, fără puterea de-a face primul pas. Trase piciorul înapoi. Și totuși primul pas trebuia făcut; venise momentul. Chip-de-înger se întoarse să vadă ce oră e și se duse în camera lui după mănuși. Pașii i se auziră departe, ca într-o subterană. Spuse ceva. Ceva. Vocea răsuna confuză. Un moment după aceea veni din nou în sufragerie, cu evantaiul Camilei. Nu mai știa după ce se dusesese în camera lui, și-acum căuta în toate părțile. În sfârșit își aduse aminte de mănuși, dar văzu că și le pusese.

— Băgați de seamă să nu lăsați lumina aprinsă; stingeți și închideți bine ușile, apoi vă puteți duce la culcare... recomandă Camila servitoarelor, care-i priveau plecând de la capătul culoarului.

Trăsura dispăru cu ei în tropăitul cailor voinici și în clinchetul de monezi pe care-l făceau scuturându-și hamurile. Camila se scufundase între pernele trăsurii sub greutatea unei somnolențe iremediabile, cu lumina moartă a străzilor răsfrântă în ochi. Din când în când, hurducăturile trăsurii o ridicau de pe perne – mici salturi întrerupând mișcarea corpului ei, care urma ritmul trăsurii. Dușmanii lui Chip-de-înger povesteau că favoritul căzuse în dizgrație, insinuând, în cercul de prieteni ai Domnului Președinte, că în loc să-l cheme cu numele lui, ar trebui să-l cheme Miguel Canales. Legănat de mersul trăsurii, Chip-de-înger savura dinainte, frica dușmanilor lui când îl vor vedea la serbare.

Scăpând de caldarâmul străzilor, trăsura lunecă pe o alee de nisip fin ca aerul, iar zgomotul roților se auzea ca o ușoară clipeală. Pe Camila o cuprinse teama; nu se vedea nimic în întunericul câmpiei în afară de stele, nu se auzea nimic decât cântecul greierilor. O cuprinse teama și se crispă ca și cum ar fi fost dusă la moarte pe un drum, sau pe o aparență înșelătoare de drum, mărginit pe de o parte de-o prăpastie lacomă, iar pe de alta de aripa lui Lucifer, întinsă ca o stâncă în întuneric.

— Ce ai? o întreabă Chip-de-înger, cuprinzându-i ușor umerii

și încercând s-o îndepărteze de portieră.

— Mi-e teamă!

— Sst, taci!

— Vizitiul ăsta o să ne arunce într-o prăpastie; spune-i să nu meargă așa repede; spune-i! E groaznic. S-ar crede că tu nu simți nimic. Spune-i! Oh, tu nu spui niciodată nimic...

— În trăsurile astea... începu Chip-de-înger, dar pocnetul sec al arcurilor și soția lui, care se strânse îngrozită lângă el, îl făcură să tacă. Crezură că se rostogolesc într-o prăpastie.

— A trecut, spuse el, a trecut... Roțile-au intrat, probabil, într-o groapă.

Vântul sufla din vârful stâncilor cu gemete de pânză sfâșiată. Chip-de-înger scoase capul pe portieră, pentru a striga vizitiului să meargă mai cu grijă. Acesta întoarse o față întunecată, ciupită de vărsat și puse caii în pas de înmormântare.

Trăsura se opri la ieșirea dintr-un cătun. Un ofițer cu gluga ridicată înaintă spre ei sunându-și pintenii, îi recunoscă și ordonă vizitiului să treacă. Vântul suspina între foile porumbilor uscați și ruți. Într-o curte se ghicea forma unei vaci. Arborii dormeau. Două sute de metri mai departe se apropiară, pentru a-i identifica, alți doi ofițeri, dar trăsura aproape nici nu se opri. Și când fură gata să coboare la rezidența prezidențială, veniră trei colonei să percheziționeze trăsura.

Chip-de-înger salută pe ofițerii de stat-major. (Era frumos și rău ca satana.) Nostalgia călduță a cuibului lor plutea în noaptea care, văzută de aici, părea inexplicabil de vastă. Un felinar indica, la orizont, locul în care un fort de artilerie veghea asupra siguranței Domnului Președinte al republicii.

Camila coborî ochii în fața unui om cu o expresie mefistofelică, încovoiat de spate, cu privirea prelinsă printre genele-i abia întredeschise, cu picioarele lungi și slabe. În momentul în care ei treceau, acest om ridică încet brațul și deschise degetele mâinii ca și cum, în loc de-a vorbi, ar fi dat drumul unui porumbel.

— Partenius din Bethania, spuse el, a fost făcut prizonier în războiul cu Mitridate și dus la Roma. De la el au învățat versul alexandrin Propertiu, Ovidiu, Virgiliu, Horațiu și eu...

Două doamne înaintate în vârstă conversau la ușa salonului în care-și primea Președintele invitații.

— Da, da - zicea una din ele, trecându-și mâna peste arhitectura de bucle - i-am spus că trebuie să se realeagă.

— Și el ce-a răspuns? Căci mă interesează foarte mult...

— A surâs numai, dar știu sigur că se va realege. Pentru noi, Candida, e cel mai bun președinte pe care l-am avut vreodată. Ajunge să-ți spun că, de când e el președinte, Moncho, bărbatul meu, a avut parte numai de slujbe bune.

În spatele acestor doamne, Tícer oficia în mijlocul unui grup de prieteni:

— Cea care se căsătorește capătă căsuța, dar pierde cămășuța...

— Domnul Președinte a întrebat de dumneavoastră, spunea Procurorul militar în dreapta și în stânga. Domnul Președinte a întrebat de dumneavoastră...

— Mii de mulțumiri, îi răspunse Tícer.

— Mii de mulțumiri, răspunse - considerându-se vizat - un jocheu negru, cu picioarele arcuite și cu dinții de aur.

Camila ar fi vrut să treacă neobservată. Era însă imposibil. Frumusețea ei exotică, ochii verzi, goi, pierduți, corpul fin, copiat fidel de rochia-i de mătase albă, sânii mici, mișcările grațioase și mai ales originea ei - fiica generalului Canales - totul atrăgea privirile...

Într-un grup, o doamnă comentă:

— Nu face! O femeie care nu poartă corset... Se vede bine că-i de neam prost...

— Și ca să poată veni la serbare, murmură alta, și-a transformat rochia de mireasă.

— De ce-or mai ieși în lume dacă n-au cu ce să se îmbrace? crezu potrivit să adauge o doamnă cu părul rar.

— Vai, ce rele suntem! Eu am spus despre rochie numai așa, pentru că se vede că sunt săraci.

— Sigur că sunt săraci, ai spus foarte bine! observă doamna cea cu părul rar și apoi adăugă încet: Se zice că Domnul Președinte nu-i mai dă nimic de când s-a căsătorit cu dumneaei.

— Bine, dar Chip-de-înger îi e foarte devotat...

— Era, mai bine zis. Pentru că, după cum spun unii - dacă nu mă credeți pe mine - acest Chip-de-înger a răpit-o pe cea care-i e acum soție numai pentru a arunca praf în ochii poliției și pentru ca socrul lui, generalul, să poată scăpa; și, într-adevăr, a scăpat.

Camila și Chip-de-înger continuau să înainteze printre invitați către capătul sălii unde se afla Președintele. Excelența-sa stătea de vorbă cu un canonic, doctor Infailibil, înconjurat de

un grup de doamne, care, la apropierea stăpânului, rămâneau cu vorba în gură, întocmai ca cel care, înghițind o lumânare aprinsă, nu îndrăznește nici să respire și nici să deschidă gura; înconjurat de bancheri urmăriți de justiție și eliberați pe cauțiune, de partizani zeloși care nu-și mai dezlipeau ochii de pe Domnul Președinte, fără a cuteza să-l salute când se uita la ei și nici să se retragă când nu se mai uita; înconjurat de luminătorii satelor care, deși opaițul judecății politice le era stins, mai păstrau totuși o urmă de demnitate umană în micile lor capete de leu, jignite pentru că erau tratate ca și cum ar fi fost cozi de șoarece.

Camila și Chip-de-înger se apropiară să-l salute pe Președinte. Chip-de-înger îi prezentă soția. Stăpânul îi întinse Camilei mâna lui dreaptă, mică, rece și, pronunțându-i numele, își opri privirea asupra ei ca și când i-ar spune: „Uită-te bine cine sunt eu!” În acest timp canonicul saluta cu câteva versuri din Garcilaso⁶⁹ apariția unei frumuseți care avea numele și înfățișarea aceleia pe care o iubea Albanio⁷⁰:

*O singură făptură vru Natura
Să facă-asemeni ei, și după aceea
Sfărmă modelu-n care o turnase.*

Valeții serveau șampanie, prăjituri, migdale sărate, bomboane, țigări. Șampania aprindea focul fără flacără al recepției protocolare, și totul, ca prin farmec, părea răsturnat; real în oglinzile liniștite și fictiv în saloane.

— Generale... răsună vocea Președintelui, poftește afară pe domni, căci vreau să iau masa numai cu doamnele...

Prin ușile care se deschideau spre noaptea senină bărbații ieșiră; în grup compact și fără să spună un cuvânt, unii înghesuindu-se ca să îndeplinească mai repede porunca stăpânului, alții pentru a-și ascunde supărarea sub aparența grabei. Doamnele se priviră fără să îndrăznească măcar să-și tragă picioarele sub scaun.

— Poetul poate rămâne... insinuă Președintele.

Ofițerii închiseră ușile. Poetul nu mai știa unde să se așeze între atâtea doamne.

— Recită, poete, ordonă Președintele, dar ceva frumos: *Cântarea Cântărilor...*

⁶⁹ *Garcilaso de la Vega* (1503-1536), unul din cei mai de seamă poeți lirici spanioli din timpul Renașterii, autor al cunoscutelor *Egloge* (n.t.).

⁷⁰ *Albanio* și *Camila*, păstori îndrăgostiți, care apar în *Egloga a doua* a lui Garcilaso (n.t.).

Și poetul începu să recite ceea ce-și mai amintea din textul lui Solomon:

*Cântarea Cântărilor de Solomon făcută
Să mă sărute cu sărutările gurii lui!
Oacheșă sunt, o! fiice ale Ierusalimului,
Dar frumoasă
Precum sunt corturile lui Solomon.
Nu vă uitați la mine că sunt oacheșă,
Fiindcă soarele m-a înnegrit...*

*Ca un mănunchi de mirt este iubitul meu,
Care se odihnește între sânii mei,
Și la umbra iubitului meu am stat cu mare dor,
Și rodul lui e dulce în cerul gurii mele;
El m-a dus în casa de ospăț
Și flamura cu care m-a învelit este iubirea...*

*Juru-vă, o! fiice din Ierusalim,
Nu treziți, nu sculați pe draga mea
Până ce nu-i va fi voia...
Până ce nu-i va fi voia...*

*Cât ești de frumoasă, draga mea,
Ochii tăi sunt porumbițe, prin maramă
Părul tău e asemeni caprelor din Galaad,
Dinții tăi sunt asemeni unei turme de oi
Care ies din scăldătoare
Și niciuna din ele nu e stearpă.*

Sunt șaiszeci de regine și optzeci de iubite.

Cu un aer funest, Președintele se ridică, și pașii lui păreau pașii unui jaguar care fuge pe vadul unui râu secăt. Dispăru pe o ușă, și perdelele pe care le despărțise pentru a trece îi biciuiră spinarea.

Poet și auditoriu rămaseră încremeniți, micșorați, goi, pătrunși de o neliniște asemănătoare celei care însoțește amurgul. Un aghiotant anunță masa. Se deschiseră ușile și, în timp ce domnii care stătuseră până atunci pe culoar reîntrau tremurând în sală, poetul se apropie de Camila și o invită la masă. Ea se ridică în picioare și se pregătea să-i ia brațul, când

fu oprită pe la spate de-o mână. Își înăbuși un strigăt. Chip-de-înger rămăsese ascuns după o perdea, în spatele soției lui; toți îl văzură ieșind din ascunzătoare.

*Marimba*⁷¹ își scutura brațele prinse în clape, legată de rezonanța micilor ei sicrie.

XXXVI REVOLUȚIA

Înainte nu se vedea deloc. În urmă înaintau reptile tăcute – lungi bucăți de potecă – desfășurându-se în șerpuiți fluide, netede, înghețate. Pământului i se puteau număra coastele în bălțile seci, uscate, fără iarnă. Arborii se ridicau să respire deasupra vegetației dense, lăptoase. Focurile de bălării luminau ochii cailor obosiți. Un soldat urina întors cu spatele. Nu i se vedeau picioarele. Ar fi trebuit să i se spună multe, dar camarazii lui nu-i spuneau nimic, ocupați cum erau să curețe armele cu seu și cu fâșii de fustă care miroseau încă a femeie. Moartea se pregătea să-i ia, îi scotea din paturile lor unul câte unul. Era mai bine să-și riște pielea, și ce-o mai fi or vedea. Gloanțele nu simt nimic când trec prin trupul unui om. Iau, desigur, carnea drept un fel de aer calduț, dulce, un aer puțin mai dens. Și fluieră ca niște păsări ceva mai mari. Ar fi trebuit să i se spună multe, dar camarazii nu-i spuneau nimic, ocupați cum erau să-și ascută cuțitele lungi, cumpărate în vederea revoluției de la o fierărie care arsese. „Cântă, cumetre – spunea o voce – că te-am auzit cântând de departe”:

*Ingratule,-aveai iubită
Și-mi spuneai că mă iubeai,
Mai bine de mă lăsa
Să mor floare ofilită...*

— Cântă, cumetre, cântă!...

*Ne-a luat pe nepusă masă
Serbarea de pe lagună;
Anu-ăsta n-a fost lună,
Și mai toți au stat acasă...*

— Cântă, cumetre, cântă!...

⁷¹ Tobă folosită de negrii din Africa. În America, instrument muzical cu clape (n.t.).

*Ziua când te-ai născut tu
Toți o țin drept sărbătoare,
Fu și-n cer atunci chef mare
Și chiar Domnul „se făcu”...*

„Cântă, cumetre, cântă, drăguțule!”... Peisajul luminat de lună lua culoarea chininei, iar frunzele arborilor tremurau. Zadarnic așteptaseră ordinul de înaintare. Un lătrat îndepărtat semnală un sat invizibil. Se făcea ziuă. Trupa imobilizată, gata să dea asaltul asupra primei garnizoane, simțea că, o forță ciudată, subterană îi fura mobilitatea, că oamenii se prefăceau în stane de piatra. Ploaia transformă dimineața fără soare într-o fiertură groasă. Șiroaie de apă curgeau pe chipurile și pe spinările goale ale soldaților. Sub ploaie, tot ce se auzea căpăta proporții. La început fură știri trunchiate, contradictorii. Voci inerte, care de teama adevărului, nu spuneau tot ce știau. Ceva foarte adânc și tare se cuibărea în inima soldaților: un fel de glob de fier, o urmă de oase. Ca dintr-o singură rană, toată tabăra sângera: generalul Canales murise. Știrile se concretizau în silabe și fraze. Silabe de abecedar. Fraze de parastas.

Rachiu și țigări colorate cu praf de pușcă și cu înjurături. Nu era de crezut ceea ce se povestea, chiar dacă ar fi fost ceva sigur. Veteranii tăceau nerăbdători să afle adevărul curat, unii în picioare, alții culcați, alții aciuiți pe unde puteau. Își smulgeau pălăria de paie, o trânteau de pământ, se scărpinau în cap să-și rupă pielea. Cei tineri o luaseră la picior, în vale, după vești. Strălucirea soarelui zăpăcea. Un nor de păsări se învârtejea în depărtare. Din când în când se auzea câte o împușcătură. Apoi veni seara. Cer de ucigaș, sub mantia zdrențuită a norilor. Focurile taberei se stinseră, și totul – cer, pământ, oameni, animale – se topi într-o masă obscură, într-o întunecime pustie. Galopul unui cal tulbură tăcerea cu ropotul său pe care ecoul îl trecu prin tabla înmulțirii. Din santinelă în santinelă se auzi tot mai aproape, și nu întârzie să sosească, confundându-se cu trupa, care, auzind ce povestea călărețul, credea că visează cu ochii deschiși. Generalul Canales murise pe neașteptate, după ce luase masa, tocmai când urma să ia comanda trupelor. Iar acum ordinul era să se aștepte. „I-au dat ceva, ce mai! rădăcină de *chiltepe*⁷², care omoară fără urme, că numai din întâmplare nu se putea să moară tocmai în

⁷² Plantă cu rădăcina otrăvitoare (n.t.).

momentul acela!", observă o voce. „Și ar fi trebuit să se păzească”, suspină alta. Aah! Toți tăcură, înfiorați până-n călcâiele lor desculțe, înfundate în pământ... „Și fata lui?”...

După un răstimp, lung ca un vis rău, adăugă altă voce: „Dacă vreți, eu o blestem; cunosc un descântec pe care l-am învățat de la un vrăjitor de pe țarm. O dată, când nu mai era orez la munte și-am coborât să cumpăr, atunci l-am învățat... Vreți?” „Cum credeți, răspunse alt glas din umbră; cât despre mine, eu zic că da, fiindcă numai ea l-a omorât pe taică-su!”

Galopul calului răsună din nou pe drum – ratapan, ratapan, ratapan! – se auziră din nou strigătele santinelilor, și din nou se lăsă tăcerea. Ecoul urletelor de *coyotes*⁷³ se înalță ca o scară cu două laturi până la luna care apăru târziu și cu o mare roată roșiatică în jur. Apoi se auzi o bubuitură.

Cu fiecare din cei ce povesteau întâmplarea, generalul Canales ieșea din mormânt ca să-și repete moartea: se așeza la masa de lemn, fără față de masă, la lumina unei lămpi cu gaz. Se auzea zgomotul tacâmurilor, al farfuriilor, al pașilor ordonanței. Se auzea gâlgăitul apei turnate în pahar, foșnetul ziarului desfăcut și... nimic mai mult, niciun geamăt. L-au găsit mort, pe masă, cu obrazul culcat peste *El Nacional*, cu ochii întredeschiși, sticloși, absorbiți de-o viziune care nu mai făcea parte din lumea aceasta.

Oamenii se întoarseră la treburile lor obișnuite cu dezgust. Nu mai voiau să fie tratați ca niște animale domestice și plecaseră la revoluția Galonatului, cum îl numeau, alintându-l, pe generalul Canales, pentru a-și schimba felul de viață și pentru că Galonatul le promisese să le redea pământul care le fusese smuls pe nedrept sub pretextul desființării vechilor comunități. Pentru că le făgăduise să le împartă irigațiile fără părtinire, să suprimе prestația, să creeze cooperative agricole pentru importul de unelte, de semințe, de animale, de îngrășăminte, de tehnicieni; să ușureze și să ieftinească transportul, să înlesnească exportul și vinderea produselor, să încredințeze presa în mâinile unor persoane alese de către popor și care să răspundă direct în fața poporului, să desființeze școlile particulare, să creeze impozite proporționale, să ieftinească medicamentele, să-i pună la respect pe medici și avocați și să redea libertatea cultelor, așa că indienii, fără să fie persecutați, să se poată închina la divinitățile lor și să-și poată reclădi templele.

⁷³ Carnasiere din America, asemănătoare lupilor, dar puțin mai mici (n.t.).

Camila află de moartea tatălui său abia după câteva zile. O voce necunoscută îi dădu știrea prin telefon.

— Tatăl dumitale a murit citind în ziar că Președintele republicii v-a fost naș la nuntă...

— Nu-i adevărat! strigă ea.

— Nu-i adevărat? și vocea îi râse în nas.

— Nu, nu-i adevărat, nu mi-a fost... Alo! Alo! Necunoscutul întrerupse legătura, coborând receptorul încet, ca cel care pleacă pe furiș. Alo! Alo! Alo!...

Se lăsă să cadă într-un fotoliu de paie. Nu simțea nimic. Un moment după aceea camera îi apăru cu totul altfel decât era înainte; înainte avea altă culoare, altă atmosferă. Mort! Mort! Mort! Își încleșta mâinile ca și cum ar fi vrut să rupă ceva și izbucni în râs - un râs cu fălcile strânse și cu plânsul oprit în ochii ei verzi.

O cisternă cu apă trecu pe stradă; robinetul lăcrima, în timp ce vasele de metal râdeau.

XXXVII

PETRECEREA LUI TOHIL

— Domnii ce doresc?...

— Bere...

— Pentru mine nu; eu vreau *whisky*...

— Iar eu coniac...

— Atunci aveți...

— O bere, un *whisky*, un coniac și ceva gustări!

— Atunci aveți o bere, un *whisky*, un coniac și câteva gustări...

— Bravo, prieteni, și eu ce să fac? se auzi vocea lui Chip-de-înger, care revenea încheindu-se cu grabă la pantaloni.

— Ce vreți să luați? întrebă chelnerul.

— Orice, adu-mi o *chibola*⁷⁴...

— Vasăzică... o bere, un *whisky*, un coniac și o *chibola*.

Chip-de-înger își trase un scaun și se așeză alături de un om înalt de doi metri, cu spatele ca o cale ferată, cu mâinile ca o pereche de nicovale și cu o cicatrice între sprâncenele-i blonde.

— Fă-mi loc, mister Gengis, îi spuse el, că vreau să fiu alături de dumneata.

— Cu multă plăcere, domnule...

— Numai un pahar, și plec, pentru că mă așteaptă patronul.

⁷⁴ Limonadă servită într-o sticlă astupată cu o bilă numită *chibola* (n.t.).

— Ah! continuă mister Gengis, fiindcă-l vezi pe Președinte, trebuie să termini cu copilăriile și să-i spui că sunt neadevărate – dar știi, absolut neadevărate! – lucrurile pe care le spun unii și alții despre dumneata.

— Asta se înțelege de la sine, observă unul din cei patru, cel care ceruse coniac.

— Mie mi-o spui! interveni Chip-de-înger adresându-se lui Gengis.

— Dumitale și oricui! exclamă americanul, lovind cu palmele în masa de marmură. Căci eu eram acolo în noaptea aceea și am auzit cu urechile mele ce spunea Procurorul militar despre dumneata: că ești împotriva realegerii Domnului Președinte și că ești unul din partizanii revoluției, cu răposatul general Canales.

Chip-de-înger își ascundea cu greu neliniștea care-l cuprinsese. Să se ducă să-l vadă pe Președinte în astfel de împrejurări era temerar.

Chelnerul se apropie să-i servească. Purta un veston alb pe care era brodat cu fir roșu cuvântul *Gambrinus*.

— Poftiți *whisky*... berea...

Mister Gengis dete peste cap paharul de *whisky* fără să clipească, dintr-odată, ca și cum ar fi înghițit un purgativ. Apoi scoase pipa și și-o umplu cu tutun.

— Da, prietene, când te aștepți mai puțin ajung la urechile șefului lucruri din astea, și n-o să fie prea nostim pentru dumneata. Trebuie să folosești momentul și să-i spui limpede ce este și ce nu este; ocazie ca asta nu mai întâlnești.

— Am primit sfatul, mister Gengis, și la revedere; mă duc să caut o trăsură ca să ajung mai repede; mii de mulțumiri; și pe curând tuturor.

Mister Gengis își aprinse pipa.

— Câte pahare de *whisky* ai băut, mister Gengis? întrebă unul din comeseni.

— Optsprezece! răspunse americanul cu pipa în gură, cu un ochi pe jumătate închis și cu altul albastru, albastru-deschis deasupra flăcării mici și galbene a chibritului.

— Ai dreptate, mare lucru și băutura asta!

— Asta numai Dumnezeu știe, eu nu pot spune nimic; întreabă dumneata pe cei care nu beau cum beau eu, din disperare.

— Nu vorbi așa, mister Gengis!

— Cum să nu vorbesc dacă așa e!

— E o mare calitate...

— O, nu, mie-mi place mai mult aici, la dumneavoastră; aici spui ceea ce nu simți, dar cu o singură condiție: să fie spus foarte frumos!

— Atunci acolo, la dumneavoastră, nu se spun povești, nu se scornesc anecdote...

— Nu, absolut nimic, căci tot ceea ce ține de scorneală se află în *Biblie*, și e scris admirabil.

— Încă un *whisky*, mister Gengis?

— Cred și eu c-o să mai iau un *whisky*.

— Bravo, așa-mi place, dumneata ești dintre cei care mor pentru un ideal.

— Cum?

— Prietenul meu spune că dumneata faci parte dintre cei care mor...

— Da, da, înțeleg: care mor pentru un ideal, dar eu vreau să fiu dintre cei care trăiesc pentru un ideal, vreau să fiu viu, totuși se poate să și mor pentru un ideal.

— Ceea ce-ar vrea acest mister Gengis ar fi să plouă cu *whisky*.

— Nu, nu, căci atunci nu s-ar mai vinde umbrele în formă de umbrele, ci în formă de pâinii. Și, după o pauză pe care o umplu cu fumul pipei și cu respirația ei pufăită, adaugă, în timp ce ceilalți râdeau: Bun băiat Chip-de-înger ăsta; dar dacă nu face ce-i spun, n-o să-l ierte niciodată și-o să fie vai și amar de pielea lui!

Un grup de oameni tăcuți intrară dintr-odată în local; erau mulți și ușa nu ajunsese pentru toți deodată. Cea mai mare parte rămaseră în picioare, de o parte și de alta a ușii, între mese și lângă bar. Erau în trecere, nu era cazul să ia loc. „Tăcere!” spuse unul pe jumătate bătrân, pe jumătate scund, pe jumătate chel, pe jumătate nebun, pe jumătate răgușit și pe jumătate murdar, desfăcând un afiș tipărit, pe care-l lipi cu pap - ajutat de alți doi - pe una din oglinzile localului.

„Cetățeni,

A pronunța numele Domnului Președinte al republicii înseamnă a lumina cu făcliile păcii interesele sfinte ale națiunii care, sub înțeleapta lui cărmuire, a cucerit și continuă să cucerească neprețuitele foloase ale progresului și ale ordinii, ale ordinii și ale progresului!!! Ca cetățeni liberi, conștienți de datoria pe care o avem să veghem asupra propriei noastre soarte, care este și soarta patriei, și ca oameni de bine, inamici

ai anarhiei, proclamăm că salvarea republicii stă în *realegerea eminentului nostru mandatar, și numai în realegerea lui!* De ce să primejduim barca statului avântându-ne în necunoscut, când în fruntea ei se află cel mai desăvârșit om de stat al timpurilor noastre, acela pe care Istoria îl va saluta ca Mare între Mari, ca Înțelept între Înțelepți, ca Liberal, Gânditor și Democrat??? Chiar și numai gândul că altcineva ar putea ocupa o atât de înaltă funcție e un atentat împotriva Destinelor Națiunii, care sunt destinele noastre, și cine ar îndrăzni acest lucru – dar nu se va găsi nimeni – ar trebui să fie închis ca nebun primejdios, iar dacă nu ar fi nebun, ar trebui judecat ca trădător de patrie potrivit legilor noastre!!! *Cetățeni, urnele vă așteaptă!!! Votați!!! pe!!! candidatul!!! nostru!!! care!!! va fi!!! reales!!! de către!!! popor!!!*"

Citirea afișului dezlănțuie entuziasmul celor care se aflau în local; se auziră „trăiască”, aplauze, strigăte și, la cererea tuturor, vorbi un individ îmbrăcat în niște haine largi, cu lațe negre și ochi spălăciți:

— Patrioți, gândul meu este acela al unui poet, și cuvântul meu acela al unui cetățean! Poet înseamnă cel care a inventat cerul, vă vorbesc deci în calitate de inventator al acestui lucru atât de frumos și de inutil care se numește cer. Ascultați cuvântul meu improvizat!... Când acel german, pe care nu l-au înțeles în Germania nici Goethe, nici Kant, nici Schopenhauer, a tratat despre superlativul omului, despre supraom, el a presimțit fără îndoială că din Tata Cosmos și Mama Natură urma să se nască în inima Americii primul om superior care a existat vreodată. Vorbesc, domnilor, despre acest făuritor de glorioase dimineți care binemerită de la patrie, vorbesc de șeful partidului liberal și ocrotitor al tineretului studios; vorbesc, domnilor, despre Domnul Președinte constituțional al republicii, întrucât el este, așa cum desigur ați înțeles, supraomul lui Nietzsche⁷⁵ superunicul... o spun și o repet de la înălțimea acestei tribune. Și spunând astfel lovi cu podul palmei în teigheaua barului. ...Deci, iubiți compatrioți, fără să fim dintre cei care trăiesc din politică și nici dintre cei care socot că au inventat praful de pușcă numai pentru că știu pe dinafară isprăvile lui Chilperic⁷⁶; vă spun, credeți-mă, în chip

⁷⁵ Friedrich Nietzsche (1844–1900), filozof german, adept al unor sisteme idealiste reacționare; susține, printre altele, teoria „supraomului”, care preconizează individualismul feroce și politica puterii, teorie îmbrățișată de partidele fasciste (n.r.).

⁷⁶ Regele francilor (539–584), a cărui domnie s-a caracterizat prin mulțimea intrigilor,

dezinteresat, integru și cinstit că atât timp cât nu există printre noi alt supraom – că printre noi nu sunt decât nebuni și orbi, orbi și nebuni de legat – cum am putea permite să se treacă frânele guvernului din mâinile arhisupraunicului, care acum și totdeauna va conduce carul adoratei noastre patrii, în mâinile altui cetățean, ale unui cetățean oarecare, ale unui cetățean-concetățean care, chiar presupunând că are toate meritele din lume, nu rămâne decât tot un om. Democrația a terminat cu împărații și cu regii din bătrâna și obosita Europă, dar trebuie să recunoaștem că, transplantată în America, ea suferă altoiul aproape divin al supraomului și dă naștere la o nouă formă de guvern: suprademocrația. Și în legătură cu aceasta, domnilor, voi avea plăcerea să vă recit...

— Recită, poetule, se înălță o voce, dar nu oda...

— ...nocturna mea în do major dedicată superunicului!

După poet, urmară la cuvânt câțiva indivizi și mai îndârjiți împotriva „bandei nefaste”, împotriva abecedarelor confesionale și a uneltelor preoțimii. Unuia din asistenți începu să-i curgă sânge pe nas și începu să țipe – între două discursuri – să i se aducă o cărămidă nouă, muiată în apă, ca s-o miroase și să-i treacă hemoragia.

— La ora asta, spuse mister Gengis, Chip-de-înger se află între perete și Domnul Președinte. Mi-a plăcut cum a vorbit poetul ăsta, dar cu cred că trebuie să fie foarte trist să fii poet. Numai meseria de avocat trebuie să fie ceva și mai trist, cel mai trist lucru din lume. Și cu asta, o să mai beau un *whisky*. Ei! să vină încă un *whisky*! strigă, un *whisky* pentru acest tip hipersuper ca și...

Ieșind de la *Gambrinus*, Chip-de-înger se întâlnește cu Ministrul de război.

— Încotro, domnule general?

— Spre patron...

— Atunci să mergem împreună....

— Și dumneata tot la el? Să așteptăm trăsura mea, trebuie să sosească. Nu-ți spun nimic, dar vin de la o văduvă...

— Știu că-ți plac văduvele vesele, domnule general...

— Dar nu vreau să se facă muzică pe chestia asta.

— Nu, asta nu-i muzică, e *Clicot*⁷⁷!

— Ce *Clicot*, nici nu se compară! Dama de casație, clasa una!

asasinatelor și războaielor (n.t.).

⁷⁷ Joc de cuvinte și aluzie la marca de șampanie franceză *Veuve-Clicot* (Văduva-Clicot) (n.t.).

— Caramba!

Trăsura alunecă fără zgomot, ca pe roate de sugativă. În posturile din colțuri se auzeau jandarmii care își transmiteau semnalul: „Sosește Ministrul de război, sosește Ministrul de război, sosește...”

Președintele se plimba de-a lungul cabinetului, cu pași mici, cu pălăria adusă de pe vârful capului spre frunte, cu gulerul hainei ridicat peste un fular care-i acoperea ceafa, cu pălărie neagră, ghete negre...

— Cum e vremea, generale?

— Răcoroasă, Domnule Președinte...

— Și Miguel fără pardesiu...

— Domnule Președinte...

— Nu vreau s-aud nimic. Tremuri, și totuși parcă văd c-ai să-mi spui că nu ți-e frig. Generale, trimite pe cineva la Miguel acasă ca să-i aducă imediat pardesiul.

Ieșind, Ministrul de război se frânse în plecăciuni – cât pe aci să-i cadă sabia – în timp ce Președintele lua loc pe o sofa de paie, oferindu-i lui Chip-de-înger fotoliul cel mai apropiat.

— Vezi, Miguel, spuse el așezându-se, aici eu trebuie să fac totul și să mă amestec în toate, pentru că mi-a revenit sarcina să guvernez un popor de „am de gând”, un popor de „voi face și drege”. De aceea trebuie să recurg la prieteni pentru lucrurile pe care nu le pot face eu însumi. Acest popor de veleitari – aici făcu o pauză – adică de oameni care au cele mai bune intenții din lume ca să facă și să dreagă, dar care, lipsiți de voință, nu fac și nu dreg nimic, nu dau nici mireasmă, nici duhoare, ca găinațul de papagal. Așa se face că la noi industriașul își trece viața spunând și repetând: *voi* clădi o fabrică, *voi* monta mașini noi, *voi* face așa și pe dincolo și încă ceva pe deasupra; domnul agricultor declară: *voi* introduce alte culturi, *voi* exporta produse; literatul: *voi* scrie o carte profesorul: *voi* deschide o școală; comerciantul: *voi* încerca cutare sau cutare afacere, și ziariștii – porcii ăștia care numesc osânda suflet! – *vom* îndreptă țara; dar, așa cum îți spuneam la început, nimeni nu face nimic și, natural, nu-mi rămâne decât mie, care sunt Președintele republicii, să fac totul, chiar dacă nu iese decât foc de artificii. Dacă n-aș fi eu, n-ar merge nici loteria, că până și-acolo tot eu trebuie s-o îndrum pe zeița oarbă a norocului...

Își netezi mustața cu vârful degetelor fragile, transparente, de culoarea stufului și continuă, schimbând tonul:

— Vreau să spun că, deși lucrurile stau așa cum ți-am spus, împrejurările mă obligă să folosesc serviciile celor care – întocmai ca tine – dacă aproape îmi sunt atât de prețioși, cu atât mai mult îmi pot fi în afara republicii, acolo unde mașinațiile inamicilor mei, intrigile și pamfletele lor veninoase sunt pe punctul de a da peste cap realegerea mea...

Plecă ochii în jos ca două muște zăpăcite, bete de sânge, și continuă să vorbească:

— Nu mă refer la Canales și nici la partizanii lui; moartea mi-a fost și-mi va fi totdeauna cea mai bună aliată, Miguel! Mă refer la cei care încearcă să influențeze opinia nord-americană, urmărind ca Washington-ul să-mi retragă încrederea. Se prea poate ca fiara din cușcă să înceapă a năpârli, dar tocmai din pricina asta nu vrea să i se ia blana de tot, nu-i așa? Spun unii că sunt un bătrân cu creierul ramolit și cu inima mai tare ca piatra – oameni răi, lasă-i să spună! – dar ca înșiși concetățenii mei să exploateze din motive politice ceea ce eu am făcut pentru a salva țara de jaful acestor nemernici, asta depășește orice. Realegerea mea e primejduită, și din pricina asta te-am chemat. Am nevoie să te duci la Washington și să mă informezi amănunțit despre ceea ce se întâmplă în cuiburile astea de ură, în convoiurile astea de înmormântare în care, dacă vrei să ai rolul cel frumos, ca în toate înmormântările, ar trebui să fii în locul mortului.

— Domnule Președinte... bâlbâi Chip-de-înger, neștiind dacă trebuie să urmeze sfatul lui mister Gengis, care-l îndemna să limpezească lucrurile, căci se temea să nu compromită, printr-o indiscreție oarecare, acea călătorie care, înțelese din primul moment, era salvarea lui. Domnule Președinte, știți prea bine că sunt gata să execut în orice împrejurări ordinele dumneavoastră; totuși, dacă mi-ați permite să spun două cuvinte, pentru că eu am năzuit întotdeauna să fiu cel din urmă dintre servitorii dumneavoastră, dar cel mai leal și statornic, aș vrea să vă cer, dacă excelența-voastră nu vede nicio piedică în această privință, ca, înainte de-a mi se încredința o atât de delicată misiune, să binevoiți a ordona să se cerceteze dacă sunt sau nu adevărate învinuirile gratuite pe care mi le aduc anumiți dușmani ai excelenței-voastre. Și, ca să citez nume, în primul rând Procurorul militar...

— Dar cine stă să creadă născocirile astea?

— Excelența-voastră nu poate să se îndoiască de devotamentul meu total față de persoana și guvernul domniei-

voastre, dar n-aș vrea să-mi acordați încrederea domniei-voastre fără să controlați înainte dacă sunt sau nu adevărate afirmațiile Procurorului.

— Eu nu te întreb pe dumneata, Miguel, ceea ce am eu de făcut! Să terminăm deci! Eu știu totul și am să-ți spun chiar mai mult: în biroul ăsta am dosarul pe care l-a alcătuit Procurorul militar împotriva ta cu ocazia fugii lui Canales. Mai mult încă: pot să-ți afirm că ura Procurorului militar se datorează unei împrejurări pe care poate că tu nici n-o cunoști: Procurorul militar, de acord cu poliția, intenționa s-o răpească pe aceea care e acum soția ta și s-o vândă patroanei unui bordel de la care, cum știi, primise 10.000 de *pesos* în contul mării; iar oalele sparte le-a plătit o biată femeie, acum pe jumătate nebună.

Chip-de-înger rămase nemișcat, stăpân pe cele mai mici gesturi, acum că se afla în fața patronului. Refugiindu-se în întunecimea ochilor lui catifelați, își îngropa în suflet tot ceea ce simțea, palid și înghețat ca fotoliul, din șuvițe de bambus, pe care stătea.

— Dacă-mi permiteți, aș prefera să rămân lângă excelența-voastră și să vă apăr cu propriul meu sânge.

— Vrei să spui că nu primești?

— Nu, nu vreau să spun aceasta, Domnule Președinte...

— Atunci, destul cu comentariile, toată discuția e de prisos. Ziarele vor publica mâine vestea plecării tale și nu cred că e un lucru de la care să te sustragi; Ministrul de război are dispoziție să-ți înmâneze chiar astăzi suma necesară pregătirilor de călătorie; îți voi trimite la gară banii pentru cheltuieli, precum, și instrucțiunile.

O palpitație subterană de orologiu subteran care arată orele fatale începea pentru Chip-de-înger. Printr-o fereastră larg deschisă între sprâncenele lui negre vedea un foc mare, aprins aproape de chiparoșii de cărbune verzui și alături de zidurile de fum alb, iar în mijlocul unei curți măturate de noapte, o îngrămădire de santinele și o puzderie de stele. Patru umbre sacerdotale însemnau colțurile curții, tuspătru înveșmântate în mușchi - alegorii fluviale - tuspătru cu mănuși de piele de broască, mai mult verde decât galbenă, tuspătru cu un ochi închis pe partea feței neumbrite și cu un ochi deschis, terminat cu un mugur de lămâi, în partea mâncată de întuneric. Deodată

se auziră sunetele unei tobe de *tún*⁷⁸, și mulți oameni, deghizați în animale, intrară în șir indian, ținându-și răsuflarea. De pe ramurile *tún*-ului, înșăngerate și tremurătoare, coborau racii curenților de aer și alergau viermii mormintelor de foc. Oamenii dansau ca să nu rămână lipiți de pământ sau de vânt odată cu sunetele *tún*-ului, alimentând flăcările cu rășina frunților lor. Dintr-o penumbră de culoarea bălegarului se desprinsă un omuleț cu o față de *güisquil*⁷⁹ trecut, umflându-și obrajii cu limba, cu spini pe frunte, fără urechi și purtând pe burtă o centură păroasă, împodobită cu capete de războinici și frunze de *ayote*. Seapropie pentru a sufla în jerba flăcărilor și, spre bucuria oarbă a *tacuazín*⁸⁰-ilor, fură focul cu gura, mestecându-l ca și cum ar fi *copa*⁸¹ pentru a nu se arde. Un strigăt se scurse în obscuritatea care se cățara pe arbori și se auziră, aproape și departe, glasurile plângărețe ale triburilor care, părăsite în pădurea oarbă din naștere, luptau cu măruntaiele lor – animale înfometate; cu gâtlejurile lor – păsări însetate; și cu teama, cu greața, cu nevoile lor, cerându-l pe Tohil, *Cel care dăruiește focul*, ca să le dea din nou făclia aprinsă a luminii. Tohil sosi călărind pe un râu făcut din piepturi de porumbei, care se scurgeau ca laptele. Căpriorii alergau ca să nu se oprească apa, căpriori cu coarnele mai fine ca ploaia și cu piciorușe care se terminau într-o vânturare de aer și nisip. Păsările alergau ca să nu li se oprească, reflexul ce plutea pe apă. Păsări cu oasele mai subțiri decât penele. Bum-buum-bum, răsunau bubuiturile sub pământ. Tohil cerea sacrificii omenești. Triburile aduseră în fața lui pe cei mai buni vânători, cei cu *cerbatana*⁸² ridicată și cu praștile încărcate.

„Și acești oameni ce vor vâna? Oameni?” întrebă Tohil. Bum-buum-bum-bum... bubuiră sub pământ loviturile.

„Cum vrei tu, răspunseră triburile, numai să ne redai focul, tu, *Cel care dăruiești focul*, ca să nu ne înghețe carnea, ca să nu ne înghețe oasele, nici aerul, nici unghiile, nici limba, nici părul! Numai să nu ne mai moară viața, deși ne istovim cu toții ca să trăiască mai departe moartea!”

„Sunt mulțumit! spuse Tohil. Bum-buum-bum! bubuiră loviturile sub pământ. Sunt mulțumit! Pe oamenii care vânează

⁷⁸ Arbore din al cărui trunchi, scobit, se fac tobe (n.t.).

⁷⁹ Fructul unei plante agățătoare din America Centrală (n.t.).

⁸⁰ Mamifer carnivor, specific continentului american (n.t.).

⁸¹ Rășină care se extrage, din anumiți arbori din regiunea tropicală (n.t.).

⁸² Armă indiană, formată dintr-o țeavă lungă, prin care, suflând, se pot lansa mici proiectile (n.t.).

oameni pot să-mi întemeiez stăpânirea. Nu va mai fi nici moarte adevărată, nici viață adevărată. Să mi se dănțuiască *jicara!*”

Și fiecare vânător-războinic dănțui *jicara* până-și pierdu răsuflarea, în ritmul *tún*-ului, al bubuitului subteran și al mormintelor care jucau în ochii lui Tohil.

După această viziune inexplicabilă, Chip-de-înger se despărți de Președinte. La plecare, Ministrul de război îl chemă pentru a-i înmâna un pachet de bilete și pardesiul.

— Dumneavoastră nu mergeți, domnule general? Aproape că nu-și găsea cuvintele...

Dacă s-ar putea... Poate c-o să te ajung și eu din urmă, sau poate c-o să ne întâlnim în altă zi; dar acum trebuie să rămân, vezi și dumneata... și-și întoarse capul peste umărul drept, pentru a auzi vocea stăpânului.

XXXVIII CĂLĂTORIA

Și acest râu care curgea pe acoperiș - în timp ce-i făcea valizele - se vărsa foarte departe, în imensitatea care dădea spre câmpie, sau poate spre mare. O pală de vânt deschise fereastra, ploaia intră ca și cum geamurile s-ar fi făcut bucăți, tremurată perdelele, hârtiile, ușile, dar Camila continuă să-i așeze lucrurile. Golul cuferelor pe care-l umplea încet-încet o izola de lume, și, cu toate că furtuna îi prindea ace de fulger în păr, nu simțea nimic din plin, nimic deosebit. Totul i se părea egal, gol, trunchiat, fără greutate, fără trup, fără suflet, așa cum era ea însăși.

— ...Între a trăi aici și a trăi departe de fiară, e o prăpastie! repetă Chip-de-înger, închizând fereastra. Ce spui?... A căzut tocmai la vreme! Cum să scap o astfel de ocazie!

— Dar vrăjitorii aceia de care-mi spuneai azi-noapte că i-ai văzut dănțuind în casa lui...

— Asta n-are mare importanță... Un tunet îi astupă vocea. ...Și, de altfel, spune-mi, ce-ar putea să ghicească? Mă rog, nu mă trimite el la Washington? Nu-mi plătește el drumul? La dracu! Când voi fi departe, s-ar putea să-și schimbe părerea; vii și tu atunci, sub pretext că ești bolnavă sau că sunt eu bolnav, și după asta n-are decât să ne caute în calendar...

— Și dacă nu mă lasă să plec...

— Atunci îmi țin gura, mă întorc și n-am pierdut nimic, nu-i așa? Cine nu încearcă nimic nu izbuteste nimic.

— Ție toate ți se par ușoare...

— Și cu ceea ce avem putem trăi oriunde; dar știi, să trăim, ceea ce se numește cu adevărat a trăi, să nu mai repetăm în fiecare clipă: „Gândesc cu capul Domnului Președinte, deci exist...”

Camila îl privi îndelung, cu ochii umezi, cu gura plină parcă de câlți și cu o răpăială de ploaie în urechi.

— Bine, dar de ce plângi?... Nu mai plânge...

— Și ce vrei să fac?

— Cu femeile trebuie să se întâmple întotdeauna același lucru!

— Lasă-mă!

— Pentru numele lui Dumnezeu, o să te-mbolnăvești dac-o să plângi mereu așa...

— Nu, lasă-mă!

— S-ar crede că mă duc la moarte, sau c-or să mă îngroape de viu!

— Lasă-mă!

Chip-de-înger o luă în brațe. Pe obrajii lui de bărbat care cunoștea plânsul curgeau două șiruri de lacrimi răsucite și arzătoare pe care durerea le făcea să izvorască neîncetat.

— O să-mi scrii... murmură Camila.

— Bineînțeles...

— Și des, te rog! Vezi, noi n-am fost despărțiți niciodată. Să nu mă lași fără vești, căci ar însemna să mor dac-ar trece zile și zile fără să știu nimic despre tine... Și, păzește-te! Nu te încrede în nimeni, auzi? Ferește-te mai ales de compatrioți; sunt așa de răi... Dar, ceea ce te rog mai mult... sărutările soțului ei îi tăiau cuvintele, este... ceea ce te rog... e... să-mi scrii!

Chip-de-înger închise cuferulele fără a-și desprinde ochii din aceia – iubitori și pierduți – ai soției. Ploua cu găleata. Apa se scurgea pe burlane ca niște lanțuri grele. Pe amândoi îi îneca gândul zilei următoare, atât de apropiată, încât, fără să spună un cuvânt – căci totul era gata – se dezbrăcă ca să se culce, cu auzul împărțit între tictacul orologiului, care tăia în bucățele mărunte ultimele ore, și zumzetul țăntărilor care nu-i lăsau să doarmă.

— Uite, abia acum îmi vine în minte c-ar fi trebuit să spun să închidă ferestrele ca să nu intre țăntarii! Ce zăpăcită sunt, Doamne!

Drept orice răspuns, Chip-de-înger o strânse la piept. O simțea ca un mieluşel slab, fără glas.

Nu îndrăznea să stingă lumina, nici să închidă ochii, nici să rostească vreun cuvânt. Erau atât de aproape unul de altul sub lumină, și apoi glasul sapă o distanță atât de mare între cei care vorbesc, ploapele despart atât de mult... A rămânea în întuneric e ca și cum ai fi departe... Și voiau să-și spună atât de multe în acea ultimă noapte, încât, oricâte și-ar fi spus, tot li s-ar fi părut că-și vorbesc prin telegrame.

Zarva servitoarelor care fugăreau un pui printre răzoare umplu curtea. Ploaia încetase și apa se strecura prin burlane ca într-o clepsidră. Puiul alerga, sărea, se zbătea ca să scape de la moarte.

Servitoarele nu se mai opreau. Goană. Strigăte. Puiul le trecea printre mâini palpitând, înspăimântat, cu ochii ieșiți, cu ciocul căscat, gâfâind, cu aripile deschise ca niște brațe în

cruce.

Strâns îmbrățișați, mângâindu-se cu degete tremurătoare, între moarte și somn, fără întindere, nici greutate, aerieni... „lubire”, îi spuse ea. „Cerul meu”, spuse el.

Puiul se izbi de un zid, sau zidul veni peste el. Amândouă lucrurile le simțea în inimă... Îi suciră gâtul... Scutura aripile ca și cum, mort, ar mai fi putut să zboare...

— S-a și murdărit, nenorocitul! strigă bucătăreasa și, scuturând penele care-i pătau șorțul, se duse să-și spele mâinile în cada plină cu apă de ploaie.

Camila închise ochii...

Orologiul își încetini mersul – tic-tac! tic-tac!...

Chip-de-înger se grăbi să frunzărească hârtiile pe care Președintele i le trimisese printr-un ofițer la gară. Orașul zgâria cerul cu unghiile murdare ale acoperișurilor... Acum rămânea tot mai mult în urmă. Documentele îl liniștiră. Ce noroc să plece atât de departe de omul acela – și încă în compartiment de clasa întâi, înconjurat de felurite atenții, fără spioni după el și cu buzunarul doldora de cecuri! Închise ochii pe jumătate, ca să se poată gândi mai bine. La trecerea trenului, câmpiile se însuflețeau și începeau să fugă ca niște copilițe, una după alta, una după alta: arbori, case, poduri...

...Ce noroc să plece atât de departe de omul acela, și încă în compartiment de clasa întâi!...

...Una după alta, una după alta... Casa fugărea arborele, arborele bariera, bariera podul, podul drumul, drumul râul, râul muntele, muntele norul, norul semănăturile, semănăturile pe plugar, plugarul vitele...

...Înconjurat de felurite atenții, fără spioni după el...

...Vitele fugăreau casa, casa arborele, arborele bariera, bariera podurile, podurile drumurile, drumurile râul, râul muntele, muntele norul...

...Un sat de reflexe alerga pe un râuleț cu pielița transparentă și cu fundul întunecat ca bufnița...

...Norul fugărea semănăturile, semănăturile pe plugar, plugarul vitele, vitele...

...fără spioni după el... cu buzunarul doldora de cecuri...

...vitele fugăreau casa, casa arborele, arborele bariera, bariera...

...cu buzunarul doldora de cecuri!

...un pod trecea ca o muzicuță prin gurile ferestrelor...

Lumină și umbră, scări, ciucuri de fier, aripi de rândunică...

...Bariera fugărea casa, casa drumul, drumul râul, râul muntele, muntele...

Chip-de-înger își lăsă capul pe speteaza fotoliului de paie împletite. Urmărea șesurile joase, calde, impasibile ale coastei cu ochii năpădiți de somn și cu senzația confuză de-a merge cu trenul și de-a nu merge cu trenul, de-a rămâne în urma lui, tot mai în urmă.

Dormea somnul frământat al fugarului, al celui care știe că până și aerul pe care-l respiră e îmbibat de primejdii. Deschidea deodată ochii și se regăsea în fotoliul său ca și cum ar fi sărit în tren pe o gaură invizibilă, cu gâtul înțepenit, cu fața transpirată și cu un nor de muște pe frunte.

Deasupra vegetației se îngrămădeau nori nemișcați, pântecoși, ghiftuiți de apă de mare, cu ghearele razelor ascunse în vălătucii de scamă cenușie.

Un sat veni spre el, trecu și se duse mai departe; un sat în aparență nelocuit, un sat cu case de halviță, între grămezile de frunze, uscate de porumb dintre biserică și cimitir. Dar bucuria celui care pleacă îi împăienjeni ochii. Pământul acela, cu arzătoarea lui primăvară, era patria lui, iubirea lui, mama lui și, oricât de hotărât ar fi fost el să trăiască – reînviat la viață – departe, lăsând în urmă acele sate, prezența, nevăzută, a acelor arbori cu brațele în cruce și a pietrelor de pe morminte, va face întotdeauna din el un mort printre vii, pierdut între oamenii altor țări.

Gări după gări se succedau neîncetat! Trenul gonea fără să se oprească, bălăbănindu-se pe șinele slab fixate. Aici un fluierat, acolo scrâșnire a frânelor prea strânse, dincolo un colac de fum murdar pe creștetul unei stânci. Pasagerii își făceau vânt cu pălăriile, cu ziaarele, cu batistele, învăluți în aerul cald cu o mie de picături de sudoare care le ieșea din corp, exasperați de băncile incomode, de zgomot... Rufele îi înțepau ca și cum ar fi fost țesute din sute de labe mici de insecte care le-ar fi mers pe piele, capul îi mânca de parcă părul ar fi început să li se miște și să meargă, erau însetați ca după purgativ, triști ca de moarte.

Coborî seara, după încremenirea luminii, după suferința ploii istovite; orizontul începu să se descompună, iar în depărtare, foarte departe, prinseră să lucească dungile amurgului, sardele luminoase, scăldate în untdelemn albastru.

Un lucrător de la căile ferate trecu din vagon în vagon,

aprinzând lămpile. Chip-de-înger își aranja gulerul, cravata, privi ceasul... Mai erau douăzeci de minute până să ajungă în port – pentru el un secol. Ardea de nerăbdare să se afle teafăr și în siguranță pe vapor. Se plecă pe fereastră să vadă dacă distinge ceva în întuneric. Simți un miros de plante. Auzi cum trec peste un râu. Mai departe alt râu, poate același...

Trenul își încetini mersul, trecând pe ulițele unui sătuleț, întinse ca niște hamace în umbră, și, puțin câte puțin, se opri. Coborâră călători din clasa a doua, oameni cu boccele, gălăgioși și grăbiți. Trenul continuă tot mai încet, spre cheiul portului. Se și auzea zgomotul valurilor care izbeau țărmul, se ghiceau, în nehotărâtul clarobscur, clădirile vămii, mirosind a catran, se și simțea, respirația ațipită a milioane de ființe dulci și sărate....

Chip-de-înger îl salută de departe pe comandantul portului – maiorul Farfán!... – fericit să reîntâlnească, într-o împrejurare așa de delicată, un prieten care-i datora viața – maiorul Farfán!...

Farfán îi răspunse la salut, îi spuse – din fața ferestrei – să nu se ocupe de valize, că veneau imediat câțiva soldați să le ducă la vapor, și, când se opri trenul, se urcă să-i strângă mâna cu cele mai vii semne de bucurie. Ceilalți călători coborâră în mare grabă.

— Dar ce s-a întâmplat cu dumneavoastră?... Ce mai faceți?...

— Dar dumneata, domnule maior? Deși n-ar trebui să te întreb, pentru că se vede... Îți strălucește fața...

— Domnul Președinte mi-a telegrafiat să mă pun la dispoziția dumneavoastră, să nu duceți lipsă de nimic.

— Foarte amabil, domnule maior.

Vagonul se golise în câteva momente. Farfán scoase capul pe una din ferestre și strigă:

— Locotenente, vezi să vină pentru cufere. Ce-i cu întârzierea asta?...

La aceste cuvinte, la ușile vagonului apărură grupuri de soldați înarmați. Chip-de-înger înțelese manopera prea târziu.

— Din ordinul Domnului Președinte, îi spuse Farfán cu revolverul în mână, ești arestat!

— Dar, domnule maior!... Chiar Domnul Președinte... Cum se poate ca?... Vino, fii bun, vino cu mine: dă-mi voie să telegrafiez...

— Ordinele sunt precise, don Miguel, și e preferabil să stai

liniștit.

— Bine, cum vrei, dar eu nu pot să pierd vaporul, merg în misiune, nu pot să...

— Tăcere, te rog, și predă imediat tot ce ai asupra dumitale!

— Farfán!

— Predă, îți spun!

— Ascultă-mă, te rog!

— Nu te opune, atât îți spun!

— E mai bine să mă ascuți, maiorule!

— Gata, destulă discuție!

— Duc instrucțiunile confidențiale ale Domnului Președinte... și dumneata vei fi responsabil...

— Sergent, percheziționează-l pe domnul! O să vedem acum cine-i mai tare!

Din umbră ieși un individ cu chipul ascuns de-o batistă, înalt, palid, aproape blond, întocmai ca și Chip-de-înger; puse mâna pe ceea ce sergentul smulgea adevăratului Chip-de-înger (pașaport, cecuri, certificat de căsătorie, batiste, butoni, apoi – umezindu-i degetul cu scuipat – îi scoase inelul, înăuntrul căruia era gravat numele soției lui) și dispăru imediat.

Sirena vaporului se auzi mult mai târziu.

Arestatul își astupă urechile cu mâinile. Îl ardeau lacrimile. Ar fi vrut să spargă ușile, să fugă, să zboare, să treacă marea, să nu fie el cel care rămâne – ce șuvoi tumultuos simțea sub piele, ce durere de cicatrice în tot corpul! – ci celălalt; cel care se depărta cu valiza și cu numele lui în cabina numărul 17 spre New York.

XXXIX PORTUL

Totul se odihnea în calmul dinaintea întoarcerii mării, afară de lanțurile umede de sare, cu o scânteie de astru – reflex al farurilor pierdute în întuneric – și afară de arestatul care mergea agitat înapoi și încolo, ca după o încăierare, cu părul căzut pe ochi, cu hainele în dezordine, incapabil să stea jos, asemenea celor care se zbat în somn cu gemete și cuvinte pe jumătate rostite, ca să scape de mâna lui Dumnezeu care-i duce, care-i târăște, fiindcă are nevoie de ei pentru plăgi, pentru morți năprasnice, pentru crime puse dinainte la cale, ca să fie găsiți înjunghiați.

„Singura mea mângâiere – își spunea el – e Farfán! Ce m-aș face dacă n-ar fi el comandantul portului! Așa, cel puțin, Camila va ști că m-au împușcat, m-au îngropat și, gata, nimic nou de semnalat!”

Zgomotul pașilor lui pe podea se auzea – asemeni loviturilor unui ciocan cu două picioare – de-a lungul vagonului înconjurat de santinele, și totuși pașii lui îl purtau departe, foarte departe, prin amintirea satelor pe care tocmai le străbătuse, prin noroiul întunericului lor, prin praful orbitor al zilelor lor însorite, stăpânit de spaima bisericii și a cimitirului, a bisericii și a cimitirului. N-au mai rămas vii decât credința și morții!

Ceasul de la comandament bătuse o dată. Păianjenii tremurau. Bătuse noaptea jumătate; acul cel mare trecuse, minut cu minut, de miezul nopții. Alene, maiorul Farfán își petrecu întâi brațul drept, apoi pe cel stâng prin mânecile vestonului și, cu aceeași încetineală, începu să și-l încheie, de la nasturele de jos la cei de sus, fără să vadă nimic din ceea ce-i cădea sub privire: o hartă reprezentând Republica, mare cât un căscat, un prosop murdar, o carapace de broască țestoasă, o pușcă, niște ranițe... Nasture cu nasture, până la guler. Ajungând aici, ridică capul, și atunci ochii lui se întâlniră cu ceva la care nu se putea uita fără să nu ia poziția de drepti: portretul Domnului Președinte.

Își termină de încheiat vestonul, aprinse o țigară la flacăra lămpii, își luă cravașa și ieși în stradă. Soldații nu-l auziră trecând – dormeau pe pământ, înfășurați în mantalele lor ca niște mumii. Santinelele îi prezentară armele. Ofițerul de gardă se ridică, vrând să scuie viermele de cenușă pe care i-l lăsase țigara pe buzele lui adormite, și abia avu timp să-l scuture cu dosul mâinii înainte de-a saluta, militărește: „Totul e în ordine, domnule maior!”

Fluviile intrau în mare ca niște mustăți de pisică în ceașca cu lapte. Umbra lichefiată a arborilor, greutatea șopârlor îngropate în nămol, febra ochilor paludici, plânsul neconținut, toate se vărsau în mare.

Când Farfán intră în vagon, se apropie un om cu un felinar. Îl urmau doi soldați surâzători, ocupați să descurce – cu patru mâini – frânghia adusă pentru prizonier. Îl legară din ordinul lui Farfán și-l porniră spre sat, urmat de santinelele care păziseră vagonul. Chip-de-înger nu opuse rezistență. În gestul și vocea maiorului, în *ze/ul* cerut de el soldaților care, și fără îndemnurile lui, îl tratau cu destulă brutalitate, el credea că ghicește

manevra prietenului său care, ca să-i poată fi de folos după aceea, când vor rămâne singuri la comandament, trebuia să nu se compromită dinainte. Totuși nu-l duceau la comandament. Trecând de gară, cotiră spre ramura cea mai depărtată a căii ferate și, lovindu-l, îl siliră să se urce într-un vagon de vite, cu bălegar pe jos. Îl loveau fără să fi făcut nimic, ascultând parcă de niște ordine primite mai dinainte.

— De ce mă lovesc, Farfán? se întoarse strigând către maiorul care urma convoiul conversând cu purtătorul felinarului.

Răspunsul fu un pat de pușcă, dar, în loc să-l lovească în spate, îl izbiră în cap, însângerându-i o ureche și făcându-l să cadă pe brânci în bălegar.

Răsuflă ca să poată scuipa murdăria din gură și vru să protesteze.

— Să taci, n-auzi?! Să taci! strigă Farfán ridicând cravașa.

— Maior Farfán! țipă Chip-de-înger scos din fire, fără să se înfricoșeze, în aerul care și începuse să miroase a sânge.

Lui Farfán îi fu frică de ceea ce-ar fi putut spune Chip-de-înger și lovi din răsputeri. Cravașa se întipări pe obrazul nefericitului care se zbătea, în genunchi, să-și desfacă mâinile legate la spate.

— ...Înțeleg acum, spuse cu voce tremurătoare, de nestăpânit, biciuitoare, înțeleg... băătăia asta... îți va aduce încă un galon...

— Taci, că, de nu!... urlă Farfán ridicând din nou cravașa.

Cel care ținea felinarul îi opri brațul.

— Lovește, nu te opri, sunt doar bărbat, iar cravașa e o armă de castrați!...

Două, trei, patru, cinci lovituri plouară în mai puțin de-o secundă peste fața prizonierului.

— Domnule maior, liniștiți-vă!... Liniștiți-vă!... interveni cel cu felinarul.

— Nu, nu!... Pe ticălosul ăsta am să-l fac să muște țărâna... Ce-a spus contra armatei nu poate rămâne așa... Banditule, scârnăvie!... Și lovind, nu cu cravașa, care se rupsesse, ci cu țeava pistolului, smulgea, de pe fața și din capul arestatului, bucăți de carne și smocuri de păr, repetând la fiecare lovitură cu voce sugrumată: „Armată... instituție, scârnăvie... așa...”

Corpul victimei, care căzuse în nesimțire, fu ridicat din bălegar și târât de la un capăt la altul al căii ferate, până se formă trenul de marfă care trebuia să-l ducă înapoi în capitală.

Omul cu lanterna luă loc în vagon. Îl urmă și Farfán. Rămăseseră în comandament până la ora plecării, vorbind și bând.

— Prima oară când am vrut să intru în poliția secretă, povestea omul cu felinarul, era agent acolo un „prieten” de-al meu, unul Lucio Vásquez, zis și Catifea...

— Am auzit parcă de el, spuse maiorul.

— Dar nu atunci m-au prins, căci prietenul meu era un șmecher și jumătate, ieșea basma curată întotdeauna – de asta-i și zicea Catifea – în schimb eu am intrat la zdup și-am pierdut și gologanii pe care-i băgasem în prăvălia pe care-o aveam cu nevasta-mea, că atunci eram însurat. Biata nevastă-mea a ajuns până la *Dulcea desfătare*...

Auzind de *Dulcea desfătare*, Farfán se trezi, dar amintirea Purcicăi îl lăsă rece, ocupat cum era să lupte cu imaginea lui Chip-de-înger, care-i repeta: „Alt galon!... alt galon!”

— Și cum se numea nevasta dumitale? Că eu le-am cunoscut cam pe toate fetele de la *Dulcea desfătare*...

— De vreme ce n-a rămas în local, v-aș putea spune numele. A plecat de îndată după ce-o aduseseră. I-a murit acolo un copilaș pe care-l aveam, și, asta a făcut-o aproape să-și piardă mințile. Vedeți, când nu ești făcut pentru un anumit lucru!... Acum e la spălătoria spitalului... Nu i se potrivea ei bordelul, și gata!

— Păi să știi c-am cunoscut-o! Chiar eu am scos de la poliție autorizația de înmormântare pentru copil. L-au privegheat toată noaptea doña Chón cu fetele... Nu mi-aș fi închipuit niciodată că era fiul dumitale!...

— Iar eu, ia gândiți-vă, la răcoare, fără-un chior... Zău, când mă uit în urmă prin ce-am trecut, îmi vine s-o iau la goană!

— Dar eu, fără să știu nimic, și cu târfa aia dând informații mincinoase despre mine Domnului Președinte...

— Încă de-atunci se înhăitase Chip-de-înger ăsta cu generalul Canales, că era în dragoste cu fiică-sa – cea pe care a luat-o apoi de nevastă – și pentru ea, se spune, a încălcat ordinele șefului. Toate astea le știu pentru că Vásquez, Catifea, l-a găsit într-un bar care se numea *El Tus-tep*, cu câteva ore înainte de fuga generalului...

— *El Tus-tep*... repetă maiorul, încercând să-și amintească.

— ... Era o cârciumă chiar pe colț. Știți, avea zugrăvite pe perete două figuri, de o parte și de altă a ușii, o femeie și un bărbat, femeia cu brațul ca un cârlig, spunând bărbatului (parcă

văd literele): „Vino să dansăm *un tustepel!*” iar omul, cu o sticlă în mână, răspunzându-i: „Nu, fiindcă eu dansez un *tustepoi!*”

Încet-încet, trenul se puse în mișcare. O bucătică de zori se muia în albastrul mării. Dintre umbre ieșiră casele de paie ale satului, munții depărtați, bărcile mizere ale celor care făceau negoț cu satele de-a lungul coastei și clădirea comandamentului, cutie de chibrituri plină de greieri îmbrăcați în soldați.

XL BABA-OARBA

„Sunt atâtea ore de când a plecat!” În ziua despărțirii se numără orele, apoi se adună mai multe ore, atâtea câte trebuie pentru a putea spune: „Sunt atâtea zile de când a plecat!” Dar după două săptămâni se pierde socoteala zilelor, și atunci: „Sunt atâtea săptămâni de când a plecat!” Până la o lună. Apoi se pierde socoteala lunilor. Până la un an. Apoi se pierde socoteala anilor...

Camila, pândea pe factor la una din ferestrele salonului, ascunsă după perdele ca să nu fie văzută din stradă; rămăsese însărcinată și cosea lucruri de copil mic.

Poștașul se anunța înainte de a apărea, ca un nebun care s-ar juca bătând la ușa tuturor caselor. Bătăile se apropiau, din poartă în poartă, până ce ajungeau la fereastra ei. Auzindu-l venind, Camila lăsa cusutul și, văzându-l, inimă îi tresărea de plăcere. „Iată scrisoarea pe care-o aștept! «Camila mea adorată: (Două puncte.)...»”

Dar poștașul nu bătea la poarta ei... Poate că... Poate mai târziu... Și relua cusutul, murmurând cântece pentru a-și alunga durerea.

Poștașul trecea din nou seara. Cu neputință să mai facă vreo împunsătură în răstimpul cât i-ar fi trebuit să ajungă de la fereastră la poartă. Înghețată, ținându-și răsuflarea, toată numai urechi, aștepta bătăile din ușă, dar convingându-se că nimic nu tulbura tăcerea casei, închidea ochii de spaimă, scuturată de un plâns amar, de vărsături bruște și de suspine. De ce n-a ieșit ea la poartă? Poate c-o fi uitat poștașul – pentru ce e el poștaș? – iar mâine aduce scrisoarea, și gata...

A doua zi aproape că smulge poarta, atât de zorit o deschide... Aleargă să aștepte poștașul – nu numai ca acesta să nu mai uite, dar și ca să conjure soarta. Însă poștașul, ca în

toate zilele, ocolește întrebările și pleacă în hainele lui verzi – culoarea speranței, zice-se – cu ochii bulbucați, de broască, și cu dinții rânjiți, ca un cadavru din sala de anatomie.

O lună, două, trei, patru...

Părăsi odăile de la stradă, copleșită de greutatea durerii, care o goni spre fundul casei. Se simțea fără rost și fără preț, ca vasele de bucătărie, ca lemnele și cărbunii, ca oalele și ca gunoiul.

„Nu sunt capricii, ci pofte”, explică o vecină, puținel moașă, servitoarelor care o consultară asupra cazului, mai mult pentru a avea ce povesti decât pentru a cere vreun leac, fiindcă în privința leacului ele aveau rețetele lor: lumânări pe la sfinți și ușurarea nevoilor prin micșorarea greutateii casei pe care o goleau de obiectele mici și de preț.

Dar, într-o bună zi, bolnava ieși pe stradă. Cadavrele plutesc. Ascunsă într-o trăsură, ferindu-și ochii de ochii cunoscuților – aproape toți își întorceau capul ca să nu fie nevoiți s-o salute – vru să se ducă cu orice preț la Președinte. Batista udă de lacrimi îi fu prânz și cină. În anticameră aproape s-o înghită, tot frământând-o cu dinții. Câtă mizerie, judecând după mulțimea oamenilor care așteptau acolo! Țărani, stând pe marginea scaunelor aurite. Cei de la oraș se înscăunau mai curajos, rezemându-se bucuroși de spătar. Doamnelor li se cedau, cu voce înceată, fotolii. Cineva vorbea în deschizătura ușii. Președintele! Numai gândindu-se la acesta că și începea să tremure. Copilul o lovea cu piciorușele în pântec, ca și cum i-ar fi spus: „Să plecăm de-aici!” Zgomotul celor care își schimbau poziția pe scaun. Căscaturi. Șoapte. Pașii ofițerilor de stat-major. Mișcările unui soldat care spăla geamurile unei ferestre. Muște. Loviturile ființei pe care-o purta în pântec. „Ah, ce neastâmpărat! Ce-i furia asta?! Așteptăm să vorbim cu Președintele, ca să ne spună ce e cu domnul acela care nici nu știe că mătăluță ești și care, când se va întoarce, are să te iubească mult. Ah! ești nerăbdător să vină mai repede ziua când vei lua parte la ceea ce se numește viață! Nu, nu zic că eu nu vreau, dar ești mult mai bine acolo, la adăpost!”

Președintele n-o primi. Cineva îi spuse că era mai bine să-i solicite o audiență prin scris. Telegrama, scrisori, petiții pe hârtie timbrată... Totul fu zadarnic, nu primi niciun răspuns.

Vedea înnoptându-se și făcându-se ziuă cu golul insomniei în ochi, iar uneori pleoapele îi cădeau peste lagune de lacrimi. O curte mare. Ea, lungită într-un hamac. Cu o caramă în gură

și jucându-se cu o minge de cauciuc negru. Vrând să mute caramela dintr-o parte într-alta, scăpă mingea, care căzu pe lespezile terasei, sub hamac, și se rostogoli în curte departe, tot mai departe, devenind tot mai mică, până ce dispăru, în timp ce – dimpotrivă – caramela creștea în gură... Nu era cu totul adormită. Trupul îi tremura la atingerea cearșafului. Era un somn cu lumină de vis și cu lumină electrică. Săpunul îi scăpă din mâini de două sau de trei ori, ca și mingea, iar pâinea de la masa de dimineață – mânca numai pentru satisfacerea unei necesități – îi creșcu în gură ca și caramela.

Pe străzile pustii – lumea era încă la slujbă – ea se ducea la ministere, pândea venirea miniștrilor, fără să știe cum să-și câștige favoarea portarilor, bătrâni înăcriți, care nu-i răspundeau la întrebări și o repezeau când ea insista.

Dar soțul ei alergase să aducă mingea. Acum, își aducea aminte de cealaltă parte a visului. Curtea mare. Mingea mică, neagră. Soțul ei, tot mai mic, tot mai departe, ca micșorat de-o lupă, până ce dispăru din curte după minge, iar ei, care în timpul acesta nu se mai gândise la copil, îi creștea caramela în gură.

Scrise consulului din New York, ministrului de la Washington, prietenului unei prietene, cumnatului unui prieten, cerându-le vești despre bărbatul ei, dar degeaba, ca și cum ar fi aruncat scrisorile la gunoi. De la un băcan evreu află că onorabilul secretar al legației americane, detectiv și diplomat, avea știri sigure despre sosirea lui Chip-de-înger la New York. Se știe în mod oficial c-a debarcat, așa cum se poate constata din registrele portului, ale poliției și ale hotelurilor în care a locuit și așa cum rezultă din ziare și din veștile aduse de persoanele sosite foarte recent de acolo.

— Și acuma îl caută, îi spunea evreul, și, viu sau mort, trebuie să dea peste el, deși pare că de la New York s-a îmbarcat pe alt vapor, spre Singapore.

— Și pe unde să fie orașul acesta? Întrebă ea.

— Unde să fie? În Indochina, răspunse evreul clănțănind din dinții lui falși.

— Și cât ține până să vină o scrisoare de-acolo?

— Nu știu exact, dar nu mai mult de trei luni.

Ea socoti pe degete. De când plecase Chip-de-înger trecuseră patru.

La New York sau la Singapore... Ce greutate i se lua de pe inimă! Ce mângâiere să-l știe departe, să știe că nu-l

omorâseră în port, așa cum vorbea lumea. Departe de ea, la New York sau la Singapore, dar purtând-o mereu în gând.

Pentru a nu cădea, se sprijini de tejgheaua prăvăliei evreului. Bucuria o amețise. Și, fără să atingă șuncile învelite în hârtie de staniol, trecea printre sticlele cu vin italian, îmbrăcate în rafie, printre cutii de conserve, ciocolată, mere, heringi, măslina, batog, struguri tămâioși. I se părea că plutește în aer, că străbate țările la brațul soțului ei. „Proast-am mai fost să mă frământ atâta! Acum înțeleg de ce nu mi-a scris. Trebuie să continuu să joc comedia: rolul soției părăsite, oarbe de gelozie, mergând în căutarea celui care-a abandonat-o... al soției care vrea să fie alături de soțul ei în momentul greu al nașterii.”

Își rezervă o cabină, își făcu bagajul, dar când fu gata de plecare, i se refuză, din ordin superior, pașaportul. Niște buze groase care se mișcau, de sus în jos și de jos în sus, peste niște dinți pătați de nicotină îi spuseră că, din ordin superior, nu era posibil să i se elibereze pașaportul. Ea își mișcă buzele mașinal, încercând să repete cuvintele ca și cum ar fi înțeles greșit.

Și cheltui o avere cu telegramele către Președinte. Nu-i răspunse. Miniștrii nu aveau nicio putere. Subsecretarul de la război, om binevoitor de felul lui cu doamnele, o sfătui să nu mai insiste pentru că nu i se va da pașaportul cu niciun preț: soțul ei voise să înșele buna-credință a Domnului Președinte, așa că totul era zadarnic.

Unii o sfătuiră să recurgă la serviciile preotului acela care se bucura de-atâta trecere, sau ale uneia din iubitele celui care avea în grijă, caii Președintelui. Și, cum în acest timp circula zvonul că Miguel Chip-de-înger murise de friguri galbene în Panama, nu lipsiră nici inși care s-o sfătuiască să recurgă la spiritiști, pentru a scăpa de îndoială.

Aceștia nu se lăsară rugați. Cea care se codi puțin fu *medium*-ul, femeia prin care trebuiau să vorbească spiritele.

— Chestia asta de-a încarna în mine spiritul unuia care a fost inamicul Domnului Președinte, zicea ea, nu prea-mi convine. Și, sub veștmintele-i reci, picioarele ei slăbănoage tremurau. Dar rugămințile, întovărășite de câteva monede, moaie și pietrele,și, punându-i banii în mână, o înduplecară. Se stinse lumina. Când auzi cum chemau spiritul lui Chip-de-înger, Camila se înfricoșă și o scoaseră afară târâș, aproape leșinată; auzise vocea soțului ei, mort, după cum zicea *medium*-ul, în plină mare. Acum se găsea într-o zonă unde nimic nu reușește să prindă formă și unde totul există; în cel mai bun pat, cu

saltele de apă și somiere de pești, și cu neantul sub cap drept cea mai moale pernă.

Slăbită, cu chipul brăzdat ca o pisică bătrână, deși avea abia douăzeci de ani, cu fața mâncată de ochi – ochii verzi, cu cearcâne mari, asemeni urechilor ei transparente – născu un băiețel și, după sfatul medicului, când se ridică din pat, plecă la țară. Anemie progresivă, tuberculoză, nebunie, debilitate mintală urmară una după alta, în timp ce ea, bâjbâind de-a lungul unui fir subțire, cu un copil în brațe, fără vești de la bărbatul ei, îl căuta în oglinzi, pe unde pot să se întoarcă numai naufragiații, în ochii fiului său, sau în proprii ei ochi, când, adormită, se visa cu el în New York sau în Singapore.

Printre brazii cu umbre mișcătoare, printre pomii grădinilor și arborii câmpiilor, mai înalți decât norii, se ivi o zi care lumină noaptea durerii sale. Era duminica rusaliilor, în care fiul ei primi sarea, untdelemnul, apa, saliva preotului și numele de Miguel. Păsările se giugiuleau. Două ghemotoace cu pene și o nesfârșire de triluri. Oile nu mai terminau lingându-și mieluseii. Ce senzație de desăvârșită bucurie duminicală dă trecerea limbii mamei peste trupul noului-născut, care, simțind mângâierea, închidea pe jumătate ochii tiviți cu gene lungi. Mânji zburdau în jurul iepelor cu ochii umezi. Vițeii mugeau și, cu boturile înspumate de plăcere, căutau lacomi ugerile pline. Fără să știe de ce, ca și cum viața ar fi renăscut în ea, își strânse fiul la piept.

Micul Miguel crescui la țară, rămase la țară, iar Camila nu mai puse niciodată picioarele în oraș.

XLI NIMIC DE SEMNALAT

Din douăzeci și două în douăzeci și două de ore, lumina ajungea până în subterane, filtrată de pânzele de păianjen și de caturile zidăriei. Din douăzeci și două în douăzeci și două de ore, odată cu lumina, o funie putredă și plină de noduri cobora bidonul de gaz în care primeau mâncarea cei închiși în celulele subterane. Văzând cutia de tinichea cu supa aceea unsuroasă în care pluteau resturi de carne grasă și bucăți de *tortilla*⁸³, deținutul de la celula 17 întoarse capul. Chiar de-ar fi să moară de foame tot nu se va atinge de infecția aceea, și zile după zile tinicheaua coborî și urcă neatinsă. Dar foamea îl încolți tot mai

⁸³ În genere, omletă; în America Latină, turtă de mălai (n.t.).

tare, privirea îi deveni sticloasă, ochii i se măriră, începu să vorbească aiurea în timp ce se învârtea în celula cât o colivie, să-și frece dinții cu degetele, să-și frământa urechile-i reci și, într-o bună zi, când tinicheaua coborî, se aruncă asupra ei ca și cum i-ar fi smuls-o cineva din mâini – își înfundă în ea gura, nasul, fața, părul, înecându-se, pentru că înghițea și mesteca în același timp. Nu lăsă nimic, și când traseră frânghia, se uită cum se urca frânghia goală cu plăcerea bestiei ghiftuite. Nu mai termina sugându-și degetele și lingându-și buzele... Dar de la plăcere la greață nu-i mult, și dădu totul afară, între gemete și bolboroseli... Carnea și *tortilla* i se lipeau de măruntaie – nelăsându-se smulse – și la fiecare contractare a stomacului nu făcea decât să deschidă gura și să se sprijine de perete ca și cum s-ar fi aplecat peste o prăpastie. În sfârșit, putu să respire. În jurul lui totul se învârtea. Își trecu degetele prin părul umed, lăsă mâna să alunece pe după ureche și apoi și-o trecu prin barba murdară de bale. Urechile îi vâjâiau. Fața îi era scăldată de o sudoare înghețată, lipicioasă, acră, ca apa din pilele electrice. Și lumina și începea să dispară, lumina aceea care pleca imediat ce apărea. Încleștându-se de resturile corpului lui ca și cum s-ar fi luptat cu el însuși, izbuti de bine, de rău să se așeze pe jos, să-și lungească picioarele, să-și sprijine capul de perete și să cadă sub greutatea pleoapelor ca sub acțiunea violentă a unui narcotic. Dar nu dormi liniștit, respirația chinuită din cauza lipsei de aer fu urmată de mișcările convulsive ale mâinilor, care i se plimbau peste tot corpul, de chircirea și întinderea când a unui picior, când a celuilalt, de alergarea grăbită a degetelor pe vârfurile unghiilor pentru a-și smulge din gâtleej mâncărimea arzătoare care-l furnica pe dinăuntru. Pe jumătate treaz, începu să închidă și să deschidă gura ca un pește scos afară din apă, plescăi aerul înghețat cu limba uscată, vru să țipe și – într-adevăr – țipa, treaz acum de-a binelea, dar năucit de friguri. Se ridică în picioare și mai mult, se lungi, se înălță cât putu în vârful picioarelor, ca să fie auzit cât mai bine. Bolțile risipeau țipetele lui din ecou în ecou. Izbi pereții cu pumnii, lovi cu picioarele în pământ, strigând vorbe care deveniră în curând urlete... „Apă, supă, sare, grăsime, orice, apă, supă...”

Un fir de sânge i se scurse pe mână. Sângele unui scorpion strivit... a multor scorpioni care nu mai conteneau cu alergatul... a tuturor scorpionilor striviți în cer ca să se formeze ploile... Își îndestulă setea lingând apa unei băltoace, fără să

știe cui datorează acel dar care-l chinuie atât de mult după aceea. Ore întregi le petrecu suit pe piatra care-i servea drept pernă, pentru a-și păzi picioarele de băltoaca pe care o făcea apa iarna în celulă. Ore întregi, muiat până la oase, cu hainele mustind de apă, căscând și tremurând, neliniștit pentru că-i era foame și pentru că tinicheaua cu supă unsuroasă întârzia. Mânca așa cum mănâncă slăbănogii, ca să-și îngrășe somnul, și cu ultima înghițitură adormea din picioare. Mai târziu coborau hârdăul în care-și făceau nevoile deținuții puși la secret. Prima dată când îl auzi coborând, prizonierul de la 17 crezu că-i vorba de-al doilea rând de mâncare și, cum în vremea aceea refuza să se hrănească, îl lăsă să se urce fără să-și dea seama ce era, fiindcă mirosea ca și supa. Hârdăul trecea din celulă în celulă și ajungea la 17 pe jumătate plin. Era groaznic să-l audă coborând când nu simțea nevoie, și să simtă nevoia când poate nu-l mai auzea, fiindcă-și pierduse auzul de atâtea lovituri cu capul – limbă de clopot mort – în pereți! Uneori, pentru a-i spori chinul, nevoia îi trecea numai când se gândea la hârdăul care venea sau nu venea, întârzia, poate-l uitau – ceea ce nu era rar – sau i se rupea frânghia – ceea ce se întâmpla aproape zilnic – vărsându-și conținutul asupra vreunui condamnat.

Două ore de lumină, douăzeci și două de întuneric complet, o tinichea de supă și un hârdău de murdărie, sete vara, potop iarna: asta era viața în celulele subterane.

„....În fiecare zi cântărești mai puțin – îmi spunea prizonierul de la 17, care nu-și mai recunoștea vocea – și când vântul te va putea ridica, te va duce acolo unde te așteaptă Camila! Se va fi istovit așteptând, va fi devenit un lucru micuț, neînsemnat! Ce dacă ai mâinile slabe? Ele se vor întrema la căldura sânului ei!... Că sunt murdare?... Ea ți le va spăla cu lacrimile ei... Dar ochii ei verzi?... Ca șesul din Tirolul austriac fotografiat în *Ilustrația*... Sau ca tulpina de bambus cu reflexe aurii și cu umbre de albastru-vinețiu... Și gustul vorbelor ei, și gustul buzelor ei, și gustul dinților ei, și gustul gustului ei... Dar trupul ei? Asemeni unui opt alungit, strâns la mijloc, asemeni ghitarelor de fum pe care le lasă în aer focurile de artificii când se sting și-și încetinează căderea... Am răpit-o morții într-o noapte cu focuri de artificii... Ne însoțeau, atunci, îngerii, ne însoțeau norii, ne însoțeau acoperișurile cu pași înceți de paznici de noapte, casele, arborii, totul ne însoțea parcă, prin aer, pe ea și pe mine...”

Și o simțea pe Camila alături, în pulberea mătăsoasă a

pipăitului, în respirația lui, în urechi, în degete.

Cu o bucățică de metal pe care o smulse de la un șiret de pantof, singurul instrument de metal de care dispunea, săpa în perete numele Camilei și al lui, înlănțuite, și, folosind lumina din douăzeci și două în douăzeci și două de ore, adăugă o inimă, un pumnal, o coroană de spini, o ancoră, o cruce, o bărcuță cu pânze, o stea, trei rândurile ca niște accente circumflexe și un tren cu fumul în spirală...

Slăbiciunea îi cruța, din fericire, chinurile cărnii. Distrus fizicește, își amintea de Camila așa cum respiri parfumul unei flori sau ascuți un poem. O asemuia cu trandafirul care, an de an, în aprilie sau mai, înflorește la fereastra sufrageriei în care, când era copil, lua masa cu mama lui. Urechiușă curioasă de trandafir. Alaiul dimineților copilărești îl lăsa năucit. Lumina scădea, scădea mereu... Lumina aceea, care pleca de unde venise. Întunericul înghițea pereții groși ca pe niște bucățele de cocă și, curând, se ivea hârdăul. Ah! dac-ar avea trandafirul acela! Frânghia cu noduri și tinicheaua se legănau, nebune de bucurie, între pereții intestinali ai subteranei. Se înfiora gândindu-se la duhoarea care întovărășea o atât de nobilă vizită. Apoi lua hârdăul, dar nu și mirosul. Ah! dac-ar avea trandafirul acela alb ca laptele de la masa de dimineață!

După câțiva ani, deținutul de la 17 îmbătrânise. Suferințele consumă mai mult decât anii. Dungi nenumărate și adânci îi brăzdau fața, și părul alb îi creștea ca aripile furnicilor iarna. Nu mai era nici el, nici chipul lui, nici el și nici cadavrul lui... Fără aer, fără soare, fără mișcare, năpădit de reumatism, diaree și dureri prin tot corpul, aproape orb, singurul lucru, ultimul lucru care-l susținea era nădejdea că-și va revedea soția, iubirea care-i mai înfiora încă inima sfâșiată de ghimpii durerilor.

Directorul poliției secrete trase puțin înapoi scaunul pe care sta, își îndoi picioarele sub el și, sprijinindu-le în vârfuri, își puse coatele pe masa de lemn negru. Apropie penița de lumina lămpii și, cu degetele făcute clește, cu o ciupitură scurtă, strângând din dinți, smulse perișorul care-l făcea să scrie literele ca pe niște raci mustăcioși.

„...și conform instrucțiunilor – penița zgâria hârtia la fiecare cuvânt – sus-numitul Vici se împrietenise cu deținutul din celula 17, la două luni după ce-l închisesem împreună cu acesta, în care timp continuase să joace comedia convenită, plângând în

fiecare ceas, țipând în fiecare zi și vrând să se sinucidă în fiecare clipă. Trecând de la prietenie la confidențe, deținutul de la 17 îl întrebă ce delict comisese împotriva Domnului Președinte pentru a fi aruncat acolo unde se sfârșește orice speranță omenească. Sus-numitul Vici nu răspunse, mulțumindu-se să se lovească cu capul de pământ și să blesteme. Celălalt insistă însă atât de mult, încât Vici își dezlegă, în cele din urmă, limba: «Era poliglot într-o țară de poligloți. Avusese vești despre o țară în care nu erau poligloți. Călătorie. Sosire aici. Țară ideală pentru străini. Invitații încoace, invitații încolo, prietenie, bani, totul... Deodată, o doamnă pe stradă, primii pași după ea, șovăielnici, aproape siliți... Căsătorită?... Domnișoară?... Văduvă?... Singurul lucru pe care-l știe e că trebuie să se ducă după ea! Ochi verzi fermecători! Gura roșie ca trandafirul. Și ce mers! Ce frumusețe! Îi face curte, se plimbă prin fața casei, se strecoară în preajma ei, dar, începând din momentul în care încearcă să vorbească cu ea, n-o mai vede, și un om pe care nu-l cunoaște și nu l-a văzut niciodată începe să-l urmărească pretutindeni, ca o umbră... Prieteni, ce să fie asta?... Prietenii fac stângamprejur. Pietre de pe stradă, ce să fie asta?... Pietrele străzii tremură când îl aud trecând. Ziduri de case, ce să fie asta?... Zidurile caselor tremură când îl aud vorbind. Tot ce izbutește să afle e c-a fost imprudent: încercase s-o seducă pe favorita Domnului Președinte, o doamnă care, după câte află înainte de a-l băga la închisoare ca anarhist, era fata unui general și făcea ceea ce făcea ca să se răzbune pe bărbatul ei care o părăsise...»

Sus-numitul Vici ne informează că la aceste cuvinte se produse un zgomot – ca și cum s-ar fi târât un șarpe prin întuneric – că deținutul se apropie de el și-l rugă cu o voce slabă ca foșnetul unei aripi de pește să-i repete numele acelei doamne, nume pe care sus-numitul i-l spusese pentru a doua oară...

Începând din acel moment, deținutul începu să se scarpine, ca și cum l-ar fi mâncat tot corpul pe care nu-l mai simțea, își zgârie fața, vrând să-și usuce lacrimile, deși nu mai era decât piele uscată, și-și ridică o mână la piept, dar fără a izbuti să și-l găsească; un păinjenis de praf umed căzu la pământ...

Conform instrucțiunilor, am înmănat personal sus-numitului Vici, a cărei declarație am încercat s-o redau întocmai, suma de optzeci și șapte de dolari pentru timpul cât a stat închis, un

schimb de haine vechi și biletul de vapor. Certificatul de deces al deținutului numărul 17 a fost redactat astfel: N.N.: mort de dizenterie infecțioasă.

Drept care am onoare să-l informez pe Domnul Președinte...”

EPILOG

Studentul rămase încremenit la marginea trotuarului, ca și când n-ar fi mai văzut niciodată un om cu sutană. Dar nu sutana îl uimise, ci ceea ce îi spusese paracliserul la ureche, în timp ce se îmbrățișau, bucuroși că se regăsesc liberi.

— Merg îmbrăcat așa din ordin superior...

Și ar fi rămas așa, îmbrățișați, dacă n-ar fi trecut un convoi de deținuți care, între două rânduri de soldați, țineau mijlocul străzii.

— Săracii... murmură paracliserul, în timp ce studentul se urca pe trotuar, cât s-au trudit ca să dărâme portalul... Câte lucruri de necrezut mai vezi!

— Le vezi, repetă studentul, le pipăi și nu le crezi! Mă refer la municipalitate...

— Eu credeam că vorbești de sutana mea...

— Nu era de-ajuns că se zugrăvise portalul cu banii turcilor; ci, ca să nu mai existe nicio îndoială în privința înfierării asasinării „omului cu măgăriță”, trebuia să dărâme și clădirea...

— Limbutule, vezi că ne pot auzi! Pentru Dumnezeu, ține-ți gura! Nu poți fi sigur de nimic...

Și-ar mai fi adăugat ceva paracliserul, dar în acel moment un omuleț care alerga prin piață fără pălărie, veni și se înfipse în fața lor, țipându-le un fel de cântec:

*Păpușă, păpușică,
Cine îți făcu chip
De păpușoi?*

— Benjamin! Benjamin!... îl striga o femeie care alerga după el, gata să izbucnească în plâns.

*Benjamin, Păpușarule,
Cine-ți făcu chip
De păpușoi?*

— Benjamin!... Benjamin!... striga femeia aproape plângând. Nu vă uitați la el, domnilor, nu-l luați în seamă, că-i nebun; nu se poate obișnui cu gândul că nu mai există Portalul

Domnului.

Și în timp ce soția păpușarului își scuza soțul față de paracliser și student, don Benjamin o zbughi să-i cânte unui jandarm cu înfățișare amenințătoare:

*Păpușă, păpușică,
Cine îți făcu chip
De păpușoi?*

*Benjamin, Păpușarule,
Nu-ți închipuiai
Cine-ți făcu chip
De păpușoi?*

— Nu, domnule, nu-l arestați, că n-o face dinadins, e nebun, se interpusese soția lui don Benjamin între el și polițist. Nu vedeți că-i nebun? Nu-l luați..., nu, nu-l loviți! Ca să vedeți cât e de nebun: zice c-a văzut tot orașul la pământ, dărâmat ca și portalul!

Deținuții continuau să treacă... Erau și nu erau, despărțiți printr-o prăpastie de cei care, văzându-i trecând, se bucurau că nu sunt în locul lor...

După șirul de roabe, venea grupul celor care duceau pe umeri povara uneltelor, și la urmă, în rând, ca soldații, cei care târau zgomotul de șarpe cu clopoței produs de lanțuri.

Don Benjamin scăpă din mâinile jandarmului care discuta, tot mai răstit, cu nevastă-sa, și alergă să salute pe deținuți cu vorbe scornite de el.

— Cum erai și cum ești acum, Pancho Tanancho, tu, al cărui cuțit mânca lacom pielea și intra cu poftă în carne ca într-un dormitor de plută! Cine te-a văzut altădată, Lolo Cusholo, cu ce iuțeață mânuiai *machete* și te vede acum, mai prăpădit decât un cerșetor! Cine te-a văzut pe cal și te vede acum pe jos, Mixto Melindres, apă dulce pentru pumnal, trădător și sodomit!... Cine te-a văzut cu pistoale, când te numeau Domingo, și te vede acum fără ele, trist ca orice zi a săptămânii! Cea care v-a dat păduchii să vi-i și prindă! Mațe sub zdrențe, asta nu-i hrană pentru soldați! Cel care n-are lacăt să-și pună la gură, să-și pună cătușele!...

Începeau să iasă salariatii magazinelor. Tramvaiele, înțesate, gemeau de lume. Din când în când se iveau o trăsură, un automobil, o bicicletă... Freamăt de viață care dură atât

timp cât avură nevoie studentul și paracliserul ca să străbată piața din fața bisericii – refugiul cerșetorilor și locul de strânsură al oamenilor fără căpătâi – și să se despartă în fața palatului arhiepiscopal.

Studentul trecu peste dărâmăturile Portalului Domnului, mergând pe un fel de pod de scânduri puse una peste alta. O răbufnire de vânt ridică un nor gros de praf. Fum fără flacăra pământului. Resturile vreunei erupții îndepărtate. Altă răbufnire făcu să plouă cu bucăți de hârtii oficiale, acum inutile, asupra a ceea ce fusese înainte sala de primire a primăriei. Fâșii de tapet, lipite încă de pereții dărâmați, fluturau ca drapelele în bătaia vântului. Deodată, umbra păpușarului, călărind pe o mătură, țâșni pe un câmp de azur înstelat, peste cinci vulcani de coji, cioburi și pietre.

Ding-dong! Ding-dong! răsunară clopotele pentru ora opt, cufundându-se în tăcerea serii...

Studentul ajunsese acasă, la capătul unei străzi oarbe, și, deschizând ușa, auzi vocea mamei sale, întreruptă de tusea ușoară a servitoarelor care-și dregeau glasul pentru a răspunde litaniei:

— Pentru cei ce se află în prag de moarte și pentru cei ce călătoresc... Ca să domnească pacea între craii creștini... Pentru cei prizoniți pentru dreptate... Pentru dușmanii credinței noastre catolice... Pentru nevoile sfintei biserici și pentru nevoile noastre... Pentru fericitele suflete din sfântul purgatoriu...

*Kyrie Eleison*⁸⁴

Guatemala, decembrie 1922

Paris, noiembrie 1929, 8 decembrie 1932

⁸⁴ Doamne, miluiește... (gr.) (n.t.).